

ISÉPY TAMÁS

POLITIKAI FORGÁCSOK

A kötet megjelenését
a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma,
a Hanns Seidel alapítvány
és a Barankovics Akadémia alapítvány
támogatta

© Isépy Tamás, 2000
© Osiris Kiadó, 2000

TARTALOM

BEVEZETŐ

RÖVID BEMUTATKOZÁS

A JOG ÉS A POLITIKA VIDÉKÉRŐL

A kormányprogram vitája
A kárpótlási törvényjavaslat
Az állampolgári jogok országgyűlési biztosáról szóló törvényjavaslat előterjesztése
Az állampolgári jogok országgyűlési biztosáról szóló törvényjavaslat vitázárója
A választott bírósági eljárás
A találmányok szabadalmi oltalmáról
A nemzeti jelképekről
A nemzeti jelképekről (2)
A PTK egyes rendelkezéseinek módosításáról
A Magyar Köztársaság és Románia között kötendő alapszerződésről szóló országgyűlési határozati javaslat előterjesztése
A párizsi békeszerződés 27. cikke 2. pontjának végrehajtásával kapcsolatos feladatokról szóló OGY határozat (az ún. „zsidó kárpótlás”)
A párizsi békeszerződés 27. cikke 2. pontjában foglaltak végrehajtásáról
Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának és általános helyettesének tevékenységéről szóló beszámoló vitája
A Magyar Köztársaság Alkotmányának módosításáról
A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról
A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról, valamint az ítélőtáblák székhelyének és illetékességi területének a megállapításáról
A büntetőeljárásról
Az Alkotmány és az ügyészégi törvény módosításáról
Az igazságszolgáltatással kapcsolatos egyes törvények módosításáról szóló törvényjavaslat, valamint az ítélőtáblák és a fellebbviteli főügyészségek felállításával kapcsolatos feladatokról szóló OGY határozati javaslat vitája
A szerzői jogról
Bizottsági előadói és vezérszónoki felszólalás a Magyar Köztársaság kitüntetéseiről szóló törvényjavaslat vitájában
A Magyar Köztársaság kitüntetéseiről szóló törvényjavaslat vitája
Bizottsági előadói és vezérszónoki felszólalás a Magyar Tudományos Akadémia beszámolójáról szóló vitában
A Magyar Tudományos Akadémia beszámolójáról szóló vita

A KERESZTÉNYDEMOKRÁCIA TÁJAIRÓL

„Keresztények és a szabadság”
Az állam és az egyház kapcsolatrendszerének jogkérdései
A volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről szóló törvényjavaslat előterjesztése
Csendes széljegyzetek egy zajos törvényhez
Csendes hajózás egy tisztújítás viharos tengerén
A kereszténydemokrácia nem azonos sem Giczyvel, sem Latorcaival
Néhány gondolat a KDNP válságáról
Hogyan szavaznak a képviselők? Párt és frakció
Irracionálé
A Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentsek között létrejött megállapodás megerősítéséről
A volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről, valamint a lelkiismereti és vallásszabadságról
Vihar után: kereszténydemokraták a Fideszben. Lendület és élettapasztalat

Kereszténység és liberalizmus
Életképes kereszténydemokrácia

ALKALMI VILLANÁSOK, ÍRÁSOK ÉS OLDOTT BESZÉLGETÉSEK

EGY KIS MAGÁNTÖRTÉNELEM

Hortobágyi napfelkelte, avagy egy miskolci kitelepített emlékfoszlányai Borsós tanyáról

AZ ÜLÉSTEREMBŐL

Egy csokor a napirend előtti felszólalásokból

Néhány gondolat az ingatlan-vagyonadóról

A magyar-szlovák alapszerződés aláírásáról

Néhány gondolat a parlamenti politikai kultúráról

Néhány gondolat a parlament működéséről és a politikai kultúráról

Az IMF-tárgyalásokról

A Budapesti Filharmóniai Társaságról

A 70 éves Rádió köszöntése

Néhány gondolat politika és erkölcs kapcsolatáról Teleki Pál halálának évfordulóján

Néhány emlékeztető gondolat a recski és hortobágyi kényszermunkatáborokról

Néhány újabb gondolat politikai kultúránk vesztes romlásáról

Néhány gondolat az ünnepi könyvhét megnyitásáról

Megemlékezés egy történelmi évfordulóról

Néhány gondolat a Kormány és az ellenzék kapcsolatáról

Válogatás a „kétpercesek”-ből és az alkalmi megszólalásokból

Az ügyészség egyes feladatairól szóló törvényjavaslat ügyében válasz Eörsi Máttyás felszólalására

Észrevételek Horn Gyula napirend előtti felszólalásaira (1)

A MÉDIA VILÁGÁBÓL

Közjegyző - a bíró és az ügyvéd között

Amikor a húsvéti nyúl a Mikulás

„A felelősséget nem lehet megosztani”

A türelem rózsát terem

Szerzőt keres egy szerep, avagy egy dramaturgiai tévedés keserédes leltára

A jogalkotás művészi értéke

„Köszönöm, jól vagyok...”

Portré

Az értelmiség kórlapja

Gyógyítható-e a politikai csömör?

Egy polgár vallomásai

Végül is miért győzött a Fidesz?

„Tudok küzdeni remény nélkül is”

Álom és valóság. Néhány gondolat az „unió” varázsigeréről

Képzelt „napirend előtti” felszólalás az új évezred küszöbén a politikai kultúráról

AZ ÜNNEPI BESZÉDEKBŐL

A hortobágyi kényszermunkatábor felszabadulásának 40. évfordulóján

Március 15-ei ünnepi beszéd

Az Árpád-szobor avatására

Szent István-napi ünnepi beszéd

Október 23-ai ünnepi beszéd

Bevezető

Ha nem Isépy Tamásról lenne szó, azt gondolná az ember, hogy egy teljes, lezárt életmű írásos dokumentumait tartja kezében. Jogfilozófiai és jogalkalmazási értekezések, politikatudományi cikkek, alkalmi beszédek és parlamenti viták, felszólalások sorakoznak ebben a kötetben. Sok közülük a rendszerváltás alapvető kérdéseire, a kárpótláshoz, az Alkotmány módosításához, a bíróságok működéséhez, a nemzeti jelképekhez kapcsolódik. Más részükből a többpárt-rendszer kialakulása követhető nyomon, elsősorban a kereszténydemokrácia hazai története olvasható ki. A súlyos és fontos témák mellett helyet kaptak a kötetben a könnyed, sziporkázó felszólalások is. Életműnek ez sem lenne kevés, hát még ha tudjuk, hogy ezek csak az utóbbi tíz év „írási emlékei”, mert maga az életmű beépült a fiatal magyar demokrácia történetébe, és mint láthatatlan, de fontos építőkö most már ott is marad örökre.

Isépy Tamásnak már az élete is - ahogy mondani szokás - kész regény. Nemcsak eseményekben volt gazdag ez az életút, amely a peremhelyezettől a társadalmi elit körébe, a törvényhozó hatalomig vezetett, de tanulsággal is bőven szolgált. Talán a személyes történelem fordulópontjai, talán az ebből fakadó társadalomismeret, a tapasztalatok sokfélesége okozta, hogy a neves politikus mindig új és új oldaláról tudott bemutatkozni, és most ezért nem gondolhatjuk komolyan, hogy a jövő nem tartogat számára valamely új szellemi kalandot.

Nem született túlságosan szerencsés csillagzat alatt, de a középbirtokosi származás hátrányait ledolgozva kiváló tanulmányi eredményeket ért el. Ám sem kiváló vizsgái, sem ügyvédi sikerei nem menthették meg a kitelepítéstől. A sors azonban a Hortobágyon sem csak kegyetlen arcát mutatta, hanem a jutalmazót is, hiszen itt ismerte meg élete társát, akit később feleségül vett, és aki három gyermeket szült neki. A megpróbáltatások és erőfeszítések is gazdagították, mert a mostoha körülmények tapasztalatait is begyűjtötte, és a maga javára fordította.

A vidéki ügyvédkedést követően a rendszerváltás előtte is megnyitotta a politikusi pályát. Vállalkozó szellemét ismerve, nem csodálkozhatunk azon, hogy már 1990-ben bekerült a parlamentbe. Az Antall-kormány megalakulásakor kormányzati tisztséget vállalt. Az Igazságügyi Minisztérium államtitkáráként részt vett az egypárti jogrendszer átalakításának hatalmas munkájában, a demokratikus jogrend kialakításában. Munkabírása, talán nem sértő, ha azt mondjuk, hogy az „ő korában” meglepte környezetét. A nap huszonnégy órájának legalább felét töltötte munkával. Munkatársai kellemes, barátságos egyéniségének megtapasztalhatták másik oldalát is: vezetőként mindig megkövetelte a pontos, precíz munkát. Ha kellett, addig írta és íratta át újra és újra a koncepciókat, tervezeteket, amíg azok meg nem feleltek az önmaga elé állított, magas mércének.

Parlamenti szónokként hamarosan ismertté vált szellemes, olykor csípős, ironikus hangvételű felszólalásairól. Felszólalásainak gondolatmenete mindig eredeti, egyéni, látásmódja kritikus, de sohasem bántó. Véleményét mindig pontosan, világosan és közérthetően adja elő. Ezek a tulajdonságok emelték őt olyan politikussá, akit a szélesebb nyilvánosság is jól ismer és becsül. Egyik-másik beszéde nemcsak politikai tartalmánál fogva, hanem megformálásának irodalmi értékei miatt is emlékeztet mindannyiunk számára.

Egész pályáját meghatározta igazságszeretete. Talán ügyvédként tanulta meg, hogy minden részlet fontos lehet egy-egy kérdés megítélésében, hogy néha éppen a „mellékkörülmények” lehetnek perdöntőek. Ma is ő az, aki sokszor felhívja figyelmünket az ügyek másik, első pillantásra talán nem mindenki számára nyilvánvaló oldalára, aki körültekintően, mindent mérlegelve fogalmazza meg ítéletét. A Fidesz - Magyar Polgári Párt országgyűlési képviselőc-

soportjának tagjaként több bizottság munkájában vesz részt. Láthatólag fáradhatatlan. A frakció egyik legszínesebb egyénisége, akinek tudására, tapasztalataira mindig számíthatunk.

A történelem változásai, az egyéni sorsfordulók nem tesznek mindenkinek jót. Sokszor kihal a hit, elfogy a remény. Sokan megkeményednek az emberpróbáló időkben. A siker gyakran éppoly veszélyes - vagy talán még inkább. Veszélyes a feledékenység, az együttérzés csökkenése, az emberi kapcsolatok beszűkülése. Isépy Tamást soha nem fenyegették ilyen veszélyek. Megmaradt együttérző, humánus embernek, aki elfogultságok nélkül gondolkodik, fogyatékosságainkat észrevéve, de szeretettel lát minket, aki jó társ, jó barát.

Budapest, 2000. február 10.

Szájer József
A Fidesz - Magyar Polgári Párt
frakcióvezetője

Rövid bemutatkozás

A jelenleg Szlovákiához tartozó Zemplén megyei Barancs községben születtem 1924. március 20-án, az első elemi szlovák iskolában jártam.

Szüleim a családi középbirtokon gazdálkodtak, majd 1931-ben települtek át Magyarországra, 1932-től Diósgyőrben, illetve Miskolcon laktunk.

Az áttelepülés után édesapám a közigazgatásban dolgozott, 1946-ban B-listázták, és a miskolci Sütőipari Vállalat pénztárosaként ment nyugdíjba. Édesanyám hosszú időn keresztül háztartásbeliként látta el a családot, majd nyugdíjazásáig a miskolci Városi Kórházban asszisztensként dolgozott. Egy fiútestvérem volt.

Középiskoláimat Miskolcon, a Fráter György Gimnáziumban, egyetemi tanulmányaimat pedig a Pázmány Péter Tudományegyetemen végeztem, 1946-ban szereztem jogtudományi doktori oklevelet. Az egyetemen dr. Kuncz Ödön szemináriumában dolgoztam, „Szövetkezetek és álszövetkezetek” címmel írtam meg doktori disszertációm. Az egyetemi évek alatt a pesti Szent Imre Kollégium lakója voltam. Középiskolai és egyetemi tanulmányaimat kitüntetéses eredménnyel végeztem, „summa cum laude” minősítéssel szereztem a doktori diplomát, és ügyvédi vizsgám is kitüntetéses eredményű volt.

1950 óta folyamatosan ügyvédkedtem, először magánügyvédként, 1955-től kezdődően pedig a miskolci 3. sz. Ügyvédi Munkaközösség tagjaként. A folyamatosságot csupán a hortobágyi Borsós-tanyán kitelepítettként eltöltött 16 hónap szakította meg.

Ügyvédi tevékenységemben sikerült megvalósítanom a szakosodást, és a tisztességes forgalmú irodában kizárólag polgári ügyekkel foglalkoztam. Ügyvédi tevékenységem politikai államtitkári kinevezésem és képviselőségem óta szünetel.

Feleségemmel, Dadányi Máriával a Hortobágyon ismerkedtem meg, 1955-ben kötöttünk házasságot, házasságunkból három leánygyermek született: a jelenleg 43 éves Eszter nevű leányom velem együtt ügyvédkedett a miskolci 3. sz. Ügyvédi Munkaközösségben, jelenleg pedig Budapesten magánügyvéd; középső, 39 éves Zsuzsa nevű leányom az USA-ban él; míg a legkisebb, a 35 éves Mária általános iskolai tanítónő. Négy leányunokám van, akik közül kettő amerikai állampolgár. Feleségem 1990. szeptember 10-én meghalt, és politikai államtitkári kinevezésem óta Mária nevű leányommal lakom.

1989. szeptemberében léptem be a Kereszténydemokrata Néppártba, korábban politikai pártnak nem voltam tagja.

1990-ben a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei területi listán választottak meg országgyűlési képviselővé, és 1990. május 24-től 1994. május 24-ig voltam az Igazságügyi Minisztérium politikai államtitkára.

Az 1994-es országgyűlési választásokon a KDNP országos listáján választottak meg újból képviselővé. A KDNP frakció tagjaként 1994. június 28-tól a Mentelmi, összeférhetetlenségi és mandátumvizsgáló bizottság alelnöke, 1995. június 13-ától az Alkotmány-előkészítő bizottság, 1996. október 15-étől az ÁSZ elnökének jelölését végző eseti bizottság tagja voltam a KDNP képviselőcsoport 1997. július 21-én történt megszűnéséig. 1995 februárjában a képviselőcsoport frakcióvezetővé választott, ez a tisztségem is a képviselőcsoport megszűnéséig tartott. 1997-ben többekkel együtt a pártból kizártak, mert elfogadhatatlannak tartottuk a párt elnökének politikai irányvonalát és szövetségi politikáját. 1997. szeptemberében volt KDNP-s

képviselőként 11-en párttagság nélkül beléptünk a Fidesz-MPP képviselőcsoportjába, ahol frakcióvezető-helyettessé választottak, és a képviselőcsoport jelölése alapján 1997. november 5-étől ismét a Mentelmi, összeférhetetlenségi és mandátumvizsgáló bizottság alelnöke lettem.

Az 1998-as választásokon a Fidesz országos listáján ismét képviselővé választottak, így 1998 júliusában a harmadik ciklust kezddhettem meg az Országgyűlésben.

A Fidesz képviselőcsoportja ismét frakcióvezető-helyettessé választott, és jelenleg a Mentelmi, összeférhetetlenségi és mandátumvizsgáló bizottság elnöke, a Kulturális és Sajtóbizottság tagja vagyok. Tagja vagyok továbbá az Országgyűlés Könyvtári Tanácsadó Testületének, elnöke a Francia-Magyar Baráti Társaságnak és a Francofon Parlament Magyar Tagozatának. Tagja vagyok végül a Jogi Szakvizsga Bizottságnak.

Olvasok és közepes szinten beszélek franciául.

Politikai tevékenységgel kapcsolatban írásaim jelentek meg a sajtóban, több alkalommal szerepeltem a médiában, előadásokat tartottam különböző fórumokon, szerkesztője és összeállítója voltam az Igazságügyi Minisztérium által *Két év után* címmel kiadott kötetnek, továbbá szerzője a *Rendszerváltozás, politika, jog* és az *Önkormányzatok és a volt egyházi ingatlanok* címmel megjelent füzeteknek.

Budapest, 1999. november 3.

Dr. Isépy Tamás

A JOG ÉS A POLITIKA VIDÉKÉRŐL

Országgyűlési felszólalások

A kormányprogram vitája

Tisztelt Országgyűlés!

Igen tisztelt Elnök úr!

Hatóság vita után azt hiszem, már nagyon nehéz bármi újat mondani. Ügyvédi szakmámra hoznék szégyent, hogyha nem kísérelném meg most a lehetetlent. (*Derűtlenség.*) Főleg azért kísérel meg ezt a dolgot, mert tegnap minthogyha a keresztény kurzus kísértete járta volna be, ha nem is Európát, de a Képviselőházat. Én azt hiszem, hogyha megkérdezném az itt jelenlévő képviselőtársaimat, hogy ki mit ért keresztény kurzus alatt, ha 380 képviselőtársamat kérdezném meg, akkor 380 eltérő választ kapnék rá. Ugyanis valahogy azt kell észlelnem, hogy a mi társadalmunkban az ellenségképet mindig fel kell címkézni. '45 előtt, ha valakit le akartak sodorni a pályáról, csak azt kellett rá mondani, hogy kommunista vagy szocialista. Rögtön lesodorták. '44-ben mint egyetemistát behívtak egy ilyen egyetemi munkaszolgálatra Gyergyótölgyesre, ahol az ezredes úr azzal fogadott minket, hogy na, megérkezett az a pesti liberális, plutokrata banda. A bandát nyilván meg tudta volna magyarázni, mert elég fegyelmetlenek voltunk, de azt hiszem, arra, hogy liberális és plutokrata, nehezen adott volna választ. Pláne egy kovácsnak a gyereke volt előttem jogásztárs, ő a plutokratát igen szigorúan és rosszul vette volna. Most '45 után a felcímkézés az egyszerűen a fasiszta lett. Örööm kitelepítési határozatomat 1952-ből, ahol egyszerű közvetlenséggel fasiszta ügyvédként szerepelek, annak ellenére, hogy '46-ban szereztem jogtudományi oklevelet, és 1950-ben tettem ügyvédi vizsgát. De a fasiszta olyan szép, összefoglaló jelző volt, akit el akarok téríteni: fasiszta. Aztán jött a többi címkézés: kulák, osztályellenség, kizsákmányoló. Valahogy úgy érzem, hogy ez a keresztény kurzus is, amikor pejoratív módon akarjuk alkalmazni. Mert hogyha én keresztény kurzus alatt azt értem, hogy a személyiségnek a kibontakozása, az a keresztényi elv, hogyha azt értem, hogy a szolidaritás, az emberi viszonyoknak, az egymáshoz való kapcsolatnak a javítása, akkor én azt hiszem, hogy ezt a keresztény kurzust ezzel a címszóval annál inkább vállalni lehet, mert egy európai hagyomány vonalára állnánk rá övele. Tehát ennyit a keresztény kurzus kísérletéről, amit a kormányprogram vitája során el kellett mondani. A másik része: minden hatalomra került ellenzéki párttal szemben rögtön az a kifogás, hogy az emberei nem rendelkeznek kormányzati tapasztalattal, tehát ők itt nem is rúgnak labdába. Hát ezzel kapcsolatban nem akarok már három óra eltelte után itt anekdotázni, de tessenek rá már visszaemlékezni, amikor a francia összeomlás után egy szép, derék, magas növésű tábornok megjelent Londonban hadsereg nélkül, és azt mondta Churchillnek, hogy Franciaország én vagyok. Szegény Churchill el volt jól foglalva egész mással, a Luftwaffe bombázta jobbról-balról, és akkor jön valaki, és azt mondja, hogy Franciaország én vagyok. De utána csak kiderült erről a kormányzóképes tapasztalattal nem rendelkező tábornokról, hogy visszaállította Franciaországnak a világhatalmi rangját, és megcsinálta az V. Köztársaságnak az alkotmányát. Vagy én nem hiszem, hogy Thatcher asszonyt az édesapja az asztal körül kergette, mert nem látta rajta rögtön a karizmát, és lehet, hogy az első uralomra jutása után mindenki azt várta, hogy rövidesen megbukik: háromszor nyerte meg a választást, akinek az égvilágon semmi kormányzati tapasztalata nem volt. Vagy talán János Károly királyról gondolta volna valaki, hogy Franco neveltjeként ő fogja megvalósítani a spanyol

demokráciát? Már elnézést, nem akarok lépték- és arányzavarba esni, hogy itt az ilyen személyeket emlegetem. A futballhoz Magyarországon mindenki ért, maradjunk a futball mellett. Ne tessenek azt mondani egy játékosra rögtön, hogy falábú, amíg még ki sem futott a pályára! (*Taps.*) Hát meg kell várni, hogy kerüljön a hatalom sáncai mögé, és ott meg tudja mutatni, amit tudni kell. Rövid leszek, mert az idő lejárt. Attól félt mindenki, hogy jogászuralom lesz ebben a parlamentben, mert hányan vagyunk itt jogászok! Most azt kellett tapasztalnom, hogy a kormányprogram vitájához jogi részben egyedül dr. Áder János képviselőtársam szólott hozzá, amit örömmel veszek, csak hogy ő olyan jogpolitikai kérdésekről szólott és olyan megoldásokat követelt, hogyha az a kormányprogramban szerepelne, akkor Tolsztoj *Háború és békéje* kisregény lenne ehhez képest. (*Derűltség, taps.*) Mert hogyha megnézi az Igazságügyi Minisztériumnak csak a szervezeti szabályzatát, az több oldal! Tehát ezzel fejezem be, és ezért ajánlom elfogadásra a kormányprogramot. (*Taps.*)

Elhangzott az Országgyűlés 1990. május 23-ai ülésnapján

A kárpótlási törvényjavaslat

Igen tisztelt Elnök úr!

Tisztelt Országgyűlés!

Már előljáróban elnézést kell kérnem ezért a kissé tudathasadásos állapotért, mert lényegében a kárpótlási vita tekintetében megosztott Kereszténydemokrata Néppárt képviselőjeként szólok fel. Ugyanakkor annak az Igazságügyi Minisztériumnak vagyok a dolgozója, amely sátáni merészséggel a Ház asztalára tette ezt a leírhatatlanul primitív, ördögien gonosz, botrányosan gyenge, szakmailag megalapozatlan, törvényellenes, minden létező jogszabállyal ütköző és legjobb esetben tákolmánynak minősülő törvényjavaslatot. A többi jelzőt, miután most tíz percre korlátozódtam, nem olvasom fel. (*Derűltség, taps.*) Tisztelt Ház! Az már előre várható volt, hogy az önkormányzati és a költségvetési vita által támasztott vihar gyenge mediterrán szellő lesz a kárpótlási törvényjavaslatnak a vitájához képest, azért, mert azt már a legképzettebb jövőmondók se igen jóslhatták volna, hogy időközben még a sztálinizmus villámai is bele-belecsapnak ebbe a jobb sorsra érdemes törvényjavaslatba. Hát ezek készítettek engem arra, hogy az említett elfogultság miatt nem szívesen szaporítottam a felszólalók számát, és most a tíz perc miatt inkább távirati stílusban szeretném felhívni már a felszólalások ismerete birtokában a tisztelt Ház figyelmét. Elsősorban szeretném, ha nem tekintenék tisztelt képviselőtársaim üres szólamnak a miniszteri expozénak azt a mondatát, hogy történelmi jelentőségű törvényjavaslatot terjesztett a Kormány az Országgyűlés elé. Egy lelkiismeretlen és felelőtlen Kormány számára számtalan kibúvási lehetőség kínálkozott volna. Hiszen ennek a Háznak a falai között hangzott el a felszólalás, hogy külföldi kölcsönök. Hát probléma? Egy szál sem! Hát nem ez a Kormány vette fel, nem ez a nép költötte el, tehát a logikai láncolat szerint nem is kell vele nagyon törődni. Az általam őszintén nagyrabecsült Fidesz álláspontja is teljesen érthető, látványos, nagyvonalú az álláspont: senkinek semmit. Érthető is, az ő fiatal bőrüket nem pörkölte meg a múlt, tőlük nem vettek el házat, nem verték ki őket a földjükéről, a vagyoni sérelem legfeljebb őseiket érthette, tiszteletre méltó módon erre jogot nem akarnak alapítani. Így az álláspont egyszerű és érthető: spongyát a múltra. Ennek a Kormánynak is egyszerű lett volna a spongyát elővennie, hogyha felelőtlen és lelkiismeretlen lett volna, s mondhatta volna azt, hogy kedves állampolgárok, most pedig sorakozó, bal oldalra álljanak a károkozók, jobbra a károsultak, s intézzék el egymás között a polgári jog szabályai szerint a jogvitát. A Kormánynak azonban fel kellett vállalnia, hogy megkísérelje a jogaikban sérelmet szenvedetteknek valamilyen módon történő kárpótlását,

tehát a rögzesebb és a nehezebb utat választotta. A feltételezésekkel ellentétben nem úgy orvosol, hogy újabb jogsérelmet okoz, és nem összekuszálja, hanem éppen meg akarja tisztítani a tulajdoni viszonyokat. Már elnézést a triviális hasonlatért, de egy szennyes ruhát csak az után lehet felvenni, ha egyszer kitisztítottam. A tulajdoni viszonyokkal ugyanez a helyzet. Amíg meg nem tisztítom a tulajdoni viszonyokat, addig itt egy privatizáció úgy nem indulhat meg, hogy az elévülés alól kivont tulajdoni igény alapján valaki azt mondja a beruházónak, hogy drága uram, maga egy nagy orgazda, mert egy előző tulajdonjog alapján, ismert igény birtokában vásárolt meg egy ingatlant. Nyilvánvaló, ahhoz, hogy itt bármilyen privatizáció meginduljon, először ezzel a földet is érintő, tehát vagyoni sérelmeket orvosolni kívánó törvényjavaslattal, valamint a rövidesen benyújtásra kerülő volt egyházi ingatlanokkal kapcsolatos törvényjavaslattal tiszta tulajdoni állapotokat kell létrehozni. Most csak közbevetőleg jegyzem meg, hogy a feltételezésekkel ellentétben ez nem költségvetési teher. Az állami vagyonból, a privatizálni kívánt vagyonból elégítem ki először az ismert tulajdoni igényeket, és utána privatizálom a megmaradt állami vagyont, tehát a kárpótlási jegy lényegében nem a költségvetést terheli. Tárgyilagos reménységgel és hatásos szónoki képesség hiányában is szeretném elhitetni, hogy igenis ez a törvényjavaslat minden létező szirmot leszakított a kárpótlás nevű illatos vagy mérges virágról. Ugyanis a növénytan tudományának jelenlegi állása szerint egy virágról csak annyi szirmot lehet leszakítani, amennyi rajta van. Az kétségtelen, hogy Liszenko és Micsurin talán vállalták volna, hogy a szeret-nem szeret jegyében és a kívánt tépési eredmény biztosítása céljából ráragasztanak még néhány szirmot erre a virágra (*derültség*), de miután ezeket az urakat sarlatánság gyanújával hatályon kívül helyezték, így meg kell elégedni azzal, hogy a virágról csak annyi szirmot lehet leszakítani, amennyit a természet rárakott. Szeretném megkímélni a részletes vitában történő felszólalástól képviselőtársaimat, ezért csak néhány szót a földről. Valahogy úgy érzem, hogy Amerika partjait megpillantva a hajózásba már belefáradt Kolumbusz Kristóf kiálthatott fel ilyen érzelmi töltéssel, hogy: föld! föld!, mint ahogy a magyar közvélemény ezt a szót fogadja, hogy föld. Ezt a földet közép-kelet-európai tájon nevezték már anyácskának, szentségnek, őserők forrásának, jövőnk zálogának, sőt itt a Ház falai között még Kohinoor gyémántnak is. (*Derültség.*) Ha megengedik, elmesélem, mert nem felejttem el azt az ifjúkori élményemet, amikor a második világháború alatt egy pénzbefektetési ügyről egy bölcs rokonom azt mondta, ne vegyetek Napóleon-aranyat, mert azt nem tudjátok úgy elásni és eldugni, hogy majd a győztes hadsereg katonái ki ne ássák, meg ne találják. Ne vegyetek házat, mert jönnek a repülők, szétbombázzák, romok maradnak utána; földet vegyetek, földet, mert a földön keresztülmehet a tank, nem történik semmi vele, a bomba is csak egy tölcseért hagy, azt be lehet temetni. A valóság azért az volt, hogy a földön ugyan a tankok keresztülmentek, de mégis vér serkedt a láncaltapok nyomában, jöttek a kulákkisták, kitelepítések, padláslesöprések. Úgy néz ki, hogy a bombatölcsekre is még szépen megmaradtak ezeken a földeken, ezért talán merész gondolatnak tűnik, de a szépen hangzó pozitív diszkrimináció a föld tekintetében, úgy a vagyontárgy, mint a sérelmet szenvedett parasztság vonatkozásában is megállapítható, mert lássuk be azért, s minden elfogultság nélkül, hogy a földet túró paraszti réteg a történelmünk folyamán szinte mindig a jogfosztottak, a kizsákmányoltak, az áldozatok rossz oldalára került. Őket fosztották meg a szabad költözködés jogától, ők mentek a tüzes trónra, ők tántorogtak ki Amerikába, és csak a történelem ritka pillanataiban fordult elő, hogy felcsillant előttük valami jóvátétel reménye, mint az 1848-as szabadságharcban a jobbágyfelszabadítás vagy '45 után a földosztás. Ezért valahogy úgy érzem, nem minősülne meggondolatlan lépésnek, ha ez az Országgyűlés inkább ebbe a vonulatba illeszkedne bele, s a pozitív megkülönböztetés elvének az érvényesítésével történelmi érdemeket szerezne egy történelmi elégtételnek a biztosításával. Miután időm lassan lejárában van, ezért azt szeretném elhitetni a tisztelt Házzal, hogy ahogy nincs tökéletes büntény, úgy nincs tökéletes törvényjavaslat sem. Senki sem hiszi erről

a törvényjavaslatról, hogy tökéletes, ez elbír módosító indítványokat; csak egyet nem, hogy ne azonos mértékkel dolgozzunk, kilót ne keverjünk méterrel. Ha egyszer az a törvényjavaslatnak a célja, hogy egy összekuszált tulajdoni állapotot akar először rendezni a tulajdoni viszonyoknak a megtszítításával s a tulajdoni igényeknek a rendezésével, akkor azt a módosítást már nem bírja el, hogy a személyi és a tárgyi kört mértéktelenül kiterjesszük. Teljes mértékben egyetértek Mécs Imre képviselőtársamnak a felszólalásával, mégis ha rangsorolnom kell a kárpótlás vonatkozásában, akkor először jön az élet, utána jön a szabadság, s utána jön a vagyon. De miután ezt az élet és szabadság megvonásáért járó kárpótlást én csak a privatizálandó vagyonból tudom kielégíteni, a privatizációt pedig csak akkor tudom megindítani, amikor ezeket a tulajdoni igényeket már rendeztem, mert különben, ha ezeket összekavarom, akkor sem egyikből nem lesz semmi, sem a másikból nem lesz semmi. Az nyilvánvaló, hogy lépcsőzetesen kell rendezni a tulajdoni igényeket, s utána tudom rendezni a többi igényt. Éppen a károsultak érdekét az szolgálná, hogy ez a törvényjavaslat az ésszerű módosításokkal elfogadásra kerülne, és a többi kártalanításra ezt követően kerülne sor. Az idő lejártára tekintettel engedjek meg, hogy befejezésül egy VII. kerületi, a 9. választókerületben induló, dörgő hangú képviselőjelölt felszólalásának egy lenyűgöző mondatát ismételjem. A Magyar Nemzetben olvastam a tudósítást, amely így hangzott: „Ez a nép nem intelligens, hanem szenvedélyes.” Szeretném azt remélni, hogy a megszólított néphez tartozó képviselőtársaim a szenvedélyt inkább a szerelmi vagy érzelmi életre tartalékolnák, és a vitában a jelölt úr által tagadott, de a valóságban mégis csak létező értelem kerülne előtérbe. Köszönöm szépen. *(Taps.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1991. március 4-ei ülésnapján

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosáról szóló törvényjavaslat előterjesztése

Tisztelt Elnök úr! Tisztelt Országgyűlés!

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Már előljáróban kérem az ülésteremben maradt képviselőtársaim megbocsátó szíves elnézését azért, hogy az expozét kissé formabontó módon, egy mélyről feltörő, de őszinte sóhajjal kezdjem, hogy: végre! Ugyanis két évvel a benyújtás után végre az Országgyűlés tárgyalni kezdi a törvényjavaslatot az állampolgári jogok országgyűlési biztosáról, az ombudsmanról szóló törvényjavaslatot, és még egy el nem hanyagolható adalék: újból végre egy kétharmados törvény. A sóhaj tényállási alapja, hogy a Madridban 37 ország részvételével május 28. és 30. között megtartott ombudsman-konferencián írásban és egy felszólalás keretében ismertettük a most az Országgyűlés által tárgyalni kezdett törvényjavaslatot, és a magyar küldöttség számára megnyugtató volt - és ezt a szerénységség vádja nélkül mondhatom, mert a szöveget nem én követtem el -, hogy a javaslat kedvező fogadtatásban részesült, az egyhangú szakmai és kritikai észrevételek szerint minden vonatkozásban megfelel az európai elvárásoknak. Csak persze azonnal felvetődött a kérdés, hogy ebből a törvényjavaslatból mikor lesz Magyarországon törvény, és mikor kezdi meg a működését a magyar ombudsman. Már minden maradék ügyvédi leleményre szükség volt, hogy egy pozitív tartalmú, de kitérő választ lehessen a feltett kérdésre adni, és reményeim teljesülését 1992 végére jeleztem, és személyes örömet jelent, hogy amennyiben az Országgyűlés a törvényjavaslatot törvényerőre emeli, akkor nem maradtam hazugságban. A törvényjavaslat elfogadásával az Országgyűlés a magyar joggyakorlatban egy teljesen új és szokatlan jogintézményt létesít. A viszonyítás vonatkozásában azért használtam és azért emeltem ki, hogy a magyar joggyakorlat, mert Napóleon még vidáman járkált az európai csatamezőkön, amikor 1810-ben Svédországban már az első

ombudsman megkezdte a működését. 1920-ban a finn ombudsman másodikként lépett hivatalba, Nagy-Britanniában 1967-ben jött létre az ombudsmani hivatal, és ma már öt kontinens számtalan államában működnek ombudsmanok, és az utóbbi hetekben éppen a lengyel ombudsman tevékenysége kapott élénk sajtóvisszhangot. A szokatlanság érzékeltetésére csupán egy apró adalék: az intézménnyel kapcsolatos rádióbeszélgetés során egy olyan hallgatói kérdés érkezett a stúdióba, hogy a törvényjavaslat netalán a kimúlt Központi Népi Ellenőrzési Bizottság, a KNEB intézményét kívánja visszaállítani és ombudsman fedőnévvel ellátni. Tehát annyira szokatlan, hogy a törvényjavaslat tartalma, az ombudsman tevékenysége a magyar jogkereső közönség előtt valójában teljesen ismeretlen. Tisztelt Országgyűlés! Az Európa Tanácshoz csatlakozásunk eredményeként vált sürgős feladatunkká belső jogunk harmonizációja, és az emberi jogok, valamint a polgári szabadságjogok jegyében ennek a törekvésnek a vonulatába illik bele az állampolgári jogok országgyűlési biztosáról szóló törvényjavaslat. A benyújtott törvényjavaslat kiindulópontként megismétli alkotmányunk azon rendelkezését, mely szerint az országgyűlési biztos feladata, hogy az alkotmányos jogokkal kapcsolatban tudomására jutott visszasságokat kivizsgálja vagy kivizsgáltassa, és orvoslásuk érdekében általános vagy egyedi intézkedéseket kezdeményezzen. A visszasság kétségtelenül jogilag nehezen megfogható fogalmának pontosításához a javaslat megkísérelt támpontot nyújtani. Eszerint az alkotmányos jogok sérelme, illetve ennek közvetlen veszélye tartozik a visszasság fogalomkörébe. A jogsérelem fogalmát tágan kell értelmezni. Az nemcsak a jogszabályok tételes rendelkezéseibe való ütközést jelenti, hanem például a hatályos jogszabályok nem kielégítő voltát is. E fogalomkörbe tartozik még például az eljárás indokolatlan elhúzódása, az ügyfelekkel való nem megfelelő bánásmód, de a visszasság fogalmának további pontosítását nyilvánvalóan a jogalkalmazás során kell kialakítani. A javaslat szerint az országgyűlési biztos kizárólag a parlamentnek felelős. A nemzetközi gyakorlatnak megfelelően szervezetileg független. Semmilyen állami hierarchiába nem épül be, és kívül áll a három tradicionális hatalmi ágon. Ez azt is jelenti, hogy eljárása során az Országgyűléstől is független intézkedéseit kizárólag az alkotmány és a törvények alapján hozza meg. A függetlenséget erősíti az a rendelkezés is, melynek értelmében megválasztása nem az országgyűlési ciklus négyéves időtartamára, hanem hat évre történik. Az országgyűlési biztos funkció kiemelkedő jelentőségét, illetve pártatlanságát szolgálja az a szabály, amely szerint személyére a köztársasági elnök tesz javaslatot, és az országgyűlési biztost a parlament minősített, kétharmados többséggel választja meg. Az országgyűlési biztos már említett függetlenségének és pártatlanságának elősegítését célozzák a javaslat szigorú összeférhetetlenségi szabályai. Az országgyűlési biztos megbízatás például összeegyeztethetetlen minden más állami, társadalmi és politikai tisztséggel. Az országgyűlési biztost a képviselőkkel azonos mentelmi jog illeti meg. Az országgyűlési biztoshoz bárki fordulhat, ha megítélése szerint valamely hatóság - ideértve természetesen a közszolgáltatást végző szervet is - eljárása, az ennek során hozott intézkedése, illetőleg ennek az intézkedésnek az elmulasztása alkotmányos jogait sérti vagy közvetlenül veszélyezteti. De a javaslat a hivatalból való eljárás lehetőségét is megadja. A javaslat az alkotmányos jogokkal kapcsolatos visszasság fennállásának megállapításához megfelelő jogi eszközöket, például az iratokba való betekintést, felvilágosítás kérést stb. biztosít az országgyűlési biztos részére. A visszasság feltárása érdekében rendelkezésre álló beavatkozási lehetőségek közös jellemzője, hogy a fennálló helyzetet érdemben módosító intézkedést nem tehet, az érintett határozatot nem változtathatja meg, tehát nincs kényszerítő hatalma, s a későbbi félreértések elkerülése érdekében azt külön ki kell emelni, hogy az ombudsman nem harmadfokú bírósági ítéleteket és határozatokat megváltoztató jogorvoslati fórum, hanem jogköre az ügynevezett, tehát legszívesebben idézőjelbe tehető „enyhe jog”. Fellépésének személyes tekintélye és a nyilvánosság ad kellő nyomatékot. A visszasság fennállása esetén az országgyűlési biztos a visszasságot előidéző szerv felügyeleti

szervének a visszásság orvoslására ajánlást tehet, de adott esetben az érintett szervnél is kezdeményezheti a visszásság orvoslását. Előfordulhat, hogy a visszásságot az idézi elő, hogy a bíróság döntése vagy mulasztása olyan jogszabályon vagy jogszabályi rendelkezés hiányán alapul, amelynek alkotmányossága az országgyűlési biztos szerint vitatható. Erre figyelemmel az országgyűlési biztos széles körű kezdeményezési jogosultsággal fordulhat az Alkotmánybírósághoz. Kiemelést érdemel, hogy ha az országgyűlési biztos megítélése szerint a visszásság valamely jogszabály nem egyértelmű rendelkezésére, illetve a jogi szabályozás hiányára vezethető vissza, akkor annak érdekében, hogy a visszásság a jövőben elkerülhető legyen, javasolhatja az erre feljogosított szervnél a jogszabály módosítását vagy kiadását. A javaslat szabályozza azt az esetet is, ha az országgyűlési biztos által megkeresett szerv a megkeresésre érdemben nem reagál, illetve ha a megkeresésben foglaltaknak megfelelő intézkedést elmulasztja, vagy a megtett intézkedéssel az országgyűlési biztos nem ért egyet. Ezekben az esetekben az országgyűlési biztos az adott ügyet az éves beszámoló keretében az Országgyűlés elé terjeszti, és szűk körű kivételektől eltekintve kérheti, hogy az ügyet az Országgyűlés vizsgálja ki. Kirívóan súlyos esetben, illetve ha a visszásság az állampolgárok nagyobb csoportját érinti, az országgyűlési biztos indítványozhatja, hogy az adott kérdés megtárgyalását az Országgyűlés már az éves beszámolót megelőzően tűzze napirendre. Ebben a kérdésben az Országgyűlés a javaslat szerint egyszerű szótöbbséggel dönt. A már említett éves beszámoló keretében egyébként az országgyűlési biztos átfogó képet nyújt az alkotmányos jogok hatósági eljárásokkal kapcsolatos jogvédelmi helyzetéről, valamint az általa tett intézkedésekről és ezek eredményéről.

Ígérem, hogy az alkotmányügyi bizottság előtti tárgyaláson bemutatjuk az ombudsmanoktól kapott éves jelentéseket, mert változó az ombudsmanhoz érkezett panaszok száma államonként, de az éves jelentések szép vastagok. Miután az országgyűlési biztos tevékenységének egyebek mellett a nyilvánosság ad kellő nyomatékot, a javaslat szerint az országgyűlési biztos éves beszámolóját az országgyűlési határozathozatalt követően a Magyar Közlönyben közzé kell tenni. E témakörhöz kapcsolódik, hogy azokban az országokban, ahol e jogintézmény működik, a minél szélesebb nyilvánosság érdekében az országgyűlési biztos gyakorta veszi igénybe a sajtó segítségét, és ennek érdekében rendszeresen tart sajtótájékoztatót. Ezek az enyhe jogi eszközök tehát szociológiai értelemben egyáltalán nem hatástalanok. Sőt ellenkezőleg, a nemzetközi tapasztalatok fényében az esetek túlnyomó többségében kellő orientációt jelentenek az érintett szervezeteknek a visszásságok mielőbbi orvoslására. Az érintett szerv részére nyilvánvalóan jelentős presztízavesztést jelent az ügy nyilvánosságra kerülése, és nem tartozik a kellemes programok közé a parlament valamelyik vizsgálóbizottsága elé járulni az ügy kivizsgálása kapcsán.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! A már említett madridi konferencián elfogadott határozat 10 pontban fogalmazta meg az alapvető emberi jogok érdekében az EBEÉ-országokban érvényesülő nem jogi eszközöket, és mindjárt az első pont rögzíti, hogy az ombudsman-koncepció az egyik legfontosabb mechanizmusa az emberi jogok védelmének. A konklúzió egyik pontja magányos farkasként jellemzi az ombudsmant, akinek egyik jelentős feladata, hogy kiegészítse vagy javítsa azt a közigazgatási rendszert, amely a visszaélésre lehetőséget adott, hogy a jövőben ilyen hibák és igazságtalanságok ne ismétlődhessenek meg.

Tisztelt Országgyűlés! A társadalom jó közérzetéhez és jogi biztonságához elengedhetetlen annak megnyugtató tudata, hogy létezik egy köztisztletben álló személyiség, akihez eredményesen fordulhat az alkotmányos jogaiban sérelmet szenvedett állampolgár. Spanyolországban defensor del pueblónak, a nép védőjének, a nép ügyvédjének nevezik az ombudsmant, és én abban a reményben kérem képviselőtársaim igenlő szavazatát a beterjesztett törvényjavaslat-hoz, hogy a törvényjavaslat elfogadásával nálunk is létrejöhet az emberi és állampolgári jogok

tiszteletben tartásának, a szolgáltató és nem hatalmi jellegű közigazgatásnak egyik fontos garanciája, és a megválasztott ombudsman a nép igazi, elkötelezett ügyvédjeként kezdheti meg a könnyűnek nem ígérkező, de remélhetőleg hatékony munkáját. Köszönöm a figyelmüket. *(Taps.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1992. szeptember 1-jei ülésnapján.
Isépy Tamás ekkor az Igazságügyi Minisztérium államtitkára

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosáról szóló törvényjavaslat vitázárója

Tisztelt Elnök úr! Tisztelt Országgyűlés!
Kedves Képviselőtársaim!

Az európai értelemben vett jogállamiságnak a napsütötte útján a negyvenéves gazt többé-kevésbé már eltakarítottuk, a lerakott aknákat felszedtük, viszont a zavartalan közlekedés elképzelhetetlen az összefoglalóan és a jobb szó híján infrastrukturális berendezésnek minősülő biztonsági és szolgáltatóállomások megépítése nélkül. Az Országgyűlés az eltelt három év alatt már felépített néhány ilyen állomást, és ezek között említhetem a bíróság, az önkormányzat, a közjegyző, az ügyvédség, az adatvédelem, a statisztika feliratú épületeket. Batorság lenne azt állítani, hogy ezek az épületek összkomfortosak és teljesen befejezettek. Kétségtelenül tökéletesítésre és szépítésre szorulnak, de megnyugtató, hogy szilárdan állnak és lakottan működnek. Talán egyszer majd felépül az ügyészség elnevezésű épület is, mert a reményt sohasem szabad feladni. A metafora keretein belül maradván most egy nagyon fontos, talán segélykérő állomásnak is nevezhető épület avatása előtt állunk. Bízom abban, hogy a szalag nem marad elvágatlan, és az ünnepélyes avatót váratlan természeti esemény nem akadályozza meg. A javaslatban foglalt jogintézmény jelentőségét sokan és sokszor ecsetelték. Ezzel kapcsolatban nem is érdemes hosszabban elidőzni. Elég annak leszögezése, hogy a gyakran emlegetett jogállamiság fontos garanciáját jelenti annak a lehetőségnek a megteremtése, hogy az alkotmányos jogaiban sérelmet szenvedett állampolgár bizalommal fordulhasson segítségért egy olyan köztisztelőben álló személyiséghez, aki nem tartozik a tradicionális hatalmi ágak egyikéhez sem, és tevékenysége során kizárólag a törvényeknek van alárendelve. Mindez egyben azt is jelenti, hogy bár a parlament választja, és működéséről, vagyis az alkotmányos jogokkal kapcsolatos visszasságok tekintetében tett intézkedéseiről és ezek fogadtatásáról az Országgyűlésnek számol be, intézkedései során a parlamenttől is független. A javaslat jelentőségét az is aláhúzza, hogy a magyar jogrendszerben az országgyűlési biztos intézményének nincs előzménye, így a szabályozás kialakításakor alapvetően a közel hatvan országban egyébként sikeresen működő országgyűlési biztosok gyakorlati tapasztalataira támaszkodtunk. A madridi ombudsman konferencia *A nem jogi eszközök az alapvető emberi jogok érdekében az EBEÉ-országokban* címszó alatt tíz konklúzióra jutott, és az első konklúzió szerint az ombudsmankoncepció az egyik legfontosabb mechanizmusa az emberi jogok védelmének. A kilencedik konklúzióban szerepel az a szemléletes mondat, hogy az ombudsman magányos farkas. Ezt a mondatot szinte életre kelti és tartalommal tölti meg a lengyel ombudsman példája. A Magyar Távirati Iroda május 26-án keltezett varsói tudósítása szerint a lengyel állampolgári jogok szóvivője szerdán tartotta meg a Szejmben nagy érdeklődéssel várt beszámolóját tevékenysége első évéről. Több mint másfél órás beszédében - az enyém nem fog addig tartani - Tadeusz Zieniszky professzor többek között elmondta, hogy 16 ügyet vitt az Alkotmánybíróság elé, 11 javaslattal fordult a Legfelsőbb Bírósághoz, hivatala több mint 35 000 egyéni panaszt tekintett át, amelyek közül mintegy ötezerben járt el. Meglehetősen kritikusan nyilatkozott a parlament törvényalkotó munkájáról - ezt egy

ombudsman megteheti -, a személyét ért heves támadásokra válaszul elmondotta: sohasem nézetei, mindig hivatali kötelessége szerint járt el, az pedig az állampolgári jogok, a törvények védelme. Akár tetszik, akár nem, az ombudsmannak az alkotmányos törvényeket kell megvédenie, és nincs joga válogatni köztük keletkezésük ideje vagy alkotóik személye szerint, amíg a parlament azokat nem törli el vagy nem módosítja. A jelentés beszámol arról, hogy a beszámolót követő vitában a közvélemény-kutatások szerint az ország egyik legnépszerűbb közhivatalnokának tevékenységét a pártok szögesen ellentétesen ítélték meg.

Tisztelt Országgyűlés! Az elkövetkező órában a megfontolt döntés meghozatalánál tehát nagy felelősség hárul a magyar Országgyűlésre, s több okból eredően mégis nyugodtan és bizakodással várom a szavazás végeredményét, és bízom a szalag elvághatóságában. Az első ok, hogy a sokszor hivatkozott számszerű rekordok mellett ez lenne a magyar Országgyűlés legjobban kihordott, talán túl is hordott törvénye, és most már a szülés biológiailag is elkerülhetetlennek látszik. A másik ok, hogy úgy az általános vitában, mint a részletes vitában olyan értelmű felszólalások hangzottak el, hogy a javaslatban szabályozott jogintézmény bevezetése feltétlenül szükséges, és a törvény alapelveit senki nem vitatta. Mindenki egyhangúlag úgy ítélte meg, hogy a javaslat bizonyos korrekciók után alkalmas a törvényerőre emelésre. Ez már csak azért sem mellékes, mert az alkotmány értelmében kétharmados többség szükséges ehhez. Az általános mondás szerint azt tudjuk, hogy az ördög mindig a részletekben van, de az előzőekben vázolt konstruktív hozzáállás nemhogy alábbhagyott volna a részletes vitában, illetve a bizottsági vitákban, de még inkább tetten érhető volt, és rendkívül figyelemreméltó és lényegre törő gondolatok fogalmazódtak meg, s ennek egyenes következményeként a javaslat a lényegi elemeit megtartva számos területen finomításra, érdemi pontosításra került. Tehát egészséges kompromisszumok árán sikerült megvalósítani anélkül, hogy akár az ellenzéki, akár a kormánypárti oldal képviselőinek elveiket kellett volna feladniuk. A harmadik ok, ami remélhetőleg nem kerülte el képviselőtársaim figyelmét, hogy az állítólag mindent maga alá gyűrni igyekvő centralista kormány egyes módosító indítványok elfogadásánál milyen konstruktív rugalmasságot tanúsított a valójában a végrehajtó hatalmat korlátozó és fokozottan ellenőrző jogintézmény létrejötte érdekében. Természetesen nem szabad túlságosan rózsaszínű képet festeni, hiszen nem lehet elhallgatni, hogy a teljes nézetazonosságot a törvény esetében sem sikerült elérni, viszont a fennmaradt nézetkülönbségek nem tekinthetők lényegbevágónak. Engedjék meg, hogy röviden összefoglaljam a lényegesebb vitás pontokat, illetve a javaslat jelentősebb módosulásait. A viták során több képviselőtársam felvetette, hogy az Országgyűlésnek már a törvény elfogadása kapcsán állást kellene foglalnia, hogy az általános hatáskörű biztos mellett hány, úgynevezett különbiztos működjön. Erre azért lenne szükség, mert vélhetően erőteljes lobbizás fog megindulni a legkülönbélebb jogterületekről a divatos jogintézmény bevezetése érdekében. Ha pedig túl sok különbiztos tevékenykedik, az értelemszerűen az általános hatáskörű biztos jelentőségét is csökkenti. Ennek megakadályozására többen javasolták, hogy maga a törvény rögzítse, hogy hány szakombudsman kerülhet megválasztásra. Álláspontunk szerint a különbiztosok számának maximálása a törvényben egyfelől ellentétes lenne a nemzetközi gyakorlattal, másrészt nem lenne szerencsés, hiszen igen nehezen eldönthető hosszabb távon előre, hogy működésük mely területen lenne hatékonyabb az általános hatáskörű biztos tevékenységénél. E kérdésben a gyakorlati tapasztalatok alapján lehet majd megalapozottan állást foglalni. A javaslat erre lehetőséget is ad, miután rögzíti, hogy az Országgyűlés egyes alkotmányos jogok védelmére különbiztost is választhat. Miután a különbiztosra is vonatkoznak az általános biztos megválasztásáról szóló szabályok, egy ilyen döntéshez is kétharmados szavazatarány szükséges. Ennélfogva a javaslat szerinti megoldás értelmében a Parlamentnek nem kell előre elköteleznie magát az adott kérdésben.

Röviden ki kell térnem a biztos személyével kapcsolatos egyes kérdésekre, mert e tekintetben az összeférhetlenségi szabályok a vitában jelentősen alakultak. Részben szűkült a kizárt tisztségek köre, például a bírák, az Országgyűlés, a köztársasági elnök és az Alkotmánybíróság hivatalának alkalmazottja az általunk is támogatott módosítások következtében már nem esik kizárás alá. Előbbi azért, mert a bíróságok tevékenysége már nem tartozna a biztos vizsgálódási területéhez, utóbbiak pedig azért, mert nem rendelkeznek ügydöntő jogkörrel. Nem tudunk viszont egyetérteni azzal a javaslattal, mely szerint a minisztériumi érdemi ügyintézői besorolás is kizáró ok legyen, hiszen az érintettek sem rendelkeznek ügydöntő kompetenciával. A konzekvens szabályozás érdekében azonban ki is egészült a módosító-javaslat eredményeként a kizárt tisztségek köre a jegyzővel és a köztársasági megbízottal. A teljes konszenzus jegyében tehát ugyanakkor szigorodtak és egyértelműbbek lettek a gazdasági jellegű összeférhetlenség esetei. Nem alakult ki egyetértés a viták során a párttagság kizártságát illetően. A párttagság tilalma vitathatatlanul alapvető jog lényeges korlátját jelenti, az ilyen korlátozás szigorú feltételeire pedig az Alkotmánybíróság is többször rámutatott döntéseiben, s ezzel összecseng, hogy jelenleg azoknál a tisztségeknél, például az alkotmánybíráknál, ahol a párttagság tiltott, ez a tilalom magából az Alkotmányból következik. Mindez még nem tenné önmagában alkotmányellenessé, ha egy kétharmados törvény is bevezetné valamely tisztség tekintetében a párttagság tilalmát. Kétségtelen tény az is, hogy nem lehet pártpolitika függvénye az alkotmányos jogok védelme. Ennek biztosításához azonban az országgyűlési biztos esetében szükségtelennek látszik a párttagság lehetőségének kizárása, tekintve, hogy a javaslat kimondja, a biztos a hatásköréből adódó feladatokon túlmenően, amelyek természetüknél fogva szükségképpen politikai jellegűek is, politikai tevékenységet nem folytathat, politikai nyilatkozatot nem tehet, hiszen ezek miatt lenne megkérdőjelezhető valójában az objektivitása. Az előzőket támasztja alá, hogy az országgyűlési biztoshoz hasonló jogállású, szintén az Országgyűlés ellenőrző szerveként működő Állami Számvevőszék vezető tisztségviselői esetében sem kizárt a párttagság. Végül a problémát teljesen elméleti síkra tereli az a körülmény, hogy a biztos megválasztásához a képviselők - tehát nemcsak a jelen lévő képviselők - kétharmadának a szavazata szükséges. A javaslat lényegét adják az országgyűlési biztos eljárásával és intézkedésével kapcsolatos előírások. A benyújtás óta eltelt több mint két év jogszabályi környezetének változása leginkább e tekintetben igényelte az eredeti szöveg korrekcióját, amely a bizottsági módosítóindítványok formájában maradéktalanul sikerült. Tekintve, hogy az időközben bekövetkezett jogszabályi változások eredményeként a közigazgatási határozatok túlnyomó többsége bíróság előtt megtámadható, továbbá megszűnt az úgynevezett törvényességi óvás intézménye, és figyelemmel arra is, hogy a bírói függetlenség maradéktalan tiszteletben tartása gyakorlati gondokat vet fel azokban az országokban, ahol az országgyűlési biztos tevékenysége a bíróságok ítélkezésére is kiterjed, támogatjuk azt a több képviselő által is megfogalmazott elképzelést, amelynek értelmében a biztos tevékenysége a bíróságokra nem terjed ki. Az előzőkkel szoros összefüggésben ugyanakkor egyetértünk azokkal a módosítóindítványokkal is, amelyek szerint ha van az ügyben jogorvoslati lehetőség, akkor csak a rendelkezésre álló közigazgatási jogorvoslatot kelljen kimerítenie az érintettnek. Ily módon lehetővé válik számára a választás az esetleges költséges és hosszadalmas peres eljárás, illetve az országgyűlési biztoshoz való fordulás között. Több képviselő javasolta, hogy az országgyűlési biztos vizsgálódási lehetősége ne csak a törvény hatálybalépését követően indult ügyekre terjedjen ki, hanem visszamenőlegesen is. E körben azokat a javaslatokat nem tudtuk elfogadni, amelyek kirívó visszasságok esetében időkorlátozás nélküli visszamenőleges eljárást tettek volna lehetővé. Támogatjuk és elfogadjuk azonban azt az indítványt, amely szerint az 1989-es átfogó alkotmánymódosítás hatálybalépésének időpontja, vagyis a Magyar Köztársaság létrejötte legyen az a kezdő időpont, amelyet követően indult ügyekben lehessen a biztoshoz

beadvánnyal fordulni. Az egyik legnagyobb vitát váltotta ki az országgyűlési biztos iratbetekintési joga korlátozhatóságának mértéke az államtitok, illetve a szolgálati titok körébe eső iratoknál, a fegyveres erők, a nemzetbiztonsági szolgálatok, illetve a rendőrség tekintetében. Abban egységes volt a felek álláspontja, hogy a jelzett területeken indokolt az országgyűlési biztos iratbetekintési jogának korlátozása. A nézetkülönbség alapvetően egyrészt abban mutatkozott meg, hogy a korlátozás mértéke milyen legyen, illetve maga hogy a törvényjavaslat vagy az említett szervekről szóló külön törvények határozzák-e meg a korlátozás alá eső iratok körét. Miután az is elfogadható megoldás, hogy a biztosról szóló törvényjavaslat e jogintézmény valamennyi lényeges szempontját tárgykörébe vonja, az emberi jogi bizottságnak azt az összefoglaló jellegű, 10469-es számú kapcsolódó módosító-indítványát támogatjuk, amely egyrészt a könnyebb áttekinthetőség érdekében tartalmazza az országgyűlési biztosnak az ügy kivizsgálása során rendelkezésre álló jogaival kapcsolatban a 19. §-hoz benyújtott módosító indítványok konszenzuson alapuló valamennyi elemét. Másrészt tételesen meghatározza azon iratok körét, amelybe a biztos nem tekinthet be, illetve a betekintés feltételéhez kötött.

Tisztelt Országgyűlés! Annak idején az expozét egy formabontó, emlékezetes, mert néhányszor felemlegetett, mélyről feltörő, őszinte sóhajjal kezdtem; most a zárszót is egy kissé megkönnyebbült, felszabaduló sóhajjal szeretném befejezni. Elérkezett a kis túlzással történelminek, de legalább jogtörténelminek nevezett pillanat, amikor végre megszületik az ombudsman-törvényünk, és röviden, a most már nem tíz, de legalább húsz igaz ember közül megválaszthatjuk az állampolgári jogok első magyar országgyűlési biztosát; akit nem irigylek a rá váró hatalmas munkáért. Mentségemre szolgáljon, hogy az irigység hiánya teljesen önzetlen, mert a kizáró okok miatt ha akarnék, se lehetnék ombudsman. Tisztelt Országgyűlés! Pápua-Új Guineának 1975-től van ombudsmanja. Befejezésül arra kérem tisztelt képviselő-társaimat, igenlő szavazatukkal tegyék lehetővé, hogy 1993-tól Magyarországnak is legyen. Köszönöm szíves figyelmüket. *(Taps.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1993. június 1-jei ülésnapján.
Isépy Tamás ekkor az Igazságügyi Minisztérium államtitkára

A választott bírósági eljárás

Tisztelt Elnök Asszony!
Tisztelt Országgyűlés!
Kedves Képviselőtársaim!

A vezérszónokok sorában ha nem is utolsóként, de utolsó előttiként felszólalva már egy kicsit furcsa lenne, ha eredeti szándékomnak megfelelően arra kérném képviselőtársaimat, hogy készüljenek fel egy váratlan, de a jövőben remélhetőleg többször bekövetkező eseményre. Mert lassan már nem számít váratlannak, de eseménynek sem, hogy - ha nem is az ugyancsak a világörökséghez tartozó ellenzéki padsorokból, hanem az új Hárszabály miatt innen, de mégis ellenzéki színekben - fennköltnek megkísérelt mondatokban próbálom dicsérni az előterjesztett törvényjavaslatot, persze egy kicsit felvállalva a „...saját lovát dicséri” szerénységet. Mert, ahogy az expozé is utalt rá, ezt a törvényjavaslatot a kormány az előző kormánytól örökölte, de ez semmit sem von le a kormánynak a várható szavazás során inkasszált dicsőségéből, hiszen őszintén be kell vallani, hogy 1990-ben mi is örököltünk egy-két javaslatot, amit egy kicsit megfésültünk, tisztába tettünk, és nosza, be vele a parlamentbe - és mi is learattuk a dicsőséget.

A szakma iránti tiszteletem jegyében úgy érzem, hogy ez így is van jól. Kormányok mennek, kormányok jönnek, miniszterek felállnak, leülnek a bársonyszékben, de a szakmai malmok folyamatosan, szünet nélkül örölnék, és az örölményből a mindenkori politika jó kovászt tud készíteni vagy egy illatos kenyeret tud sütni. *(Taps.)*

Tisztelt Országgyűlés! Ha már így kalandoztam a kormányok között, akkor kicsit menjünk vissza a múltba, mert a jogtörténészek szerint az első egyedül eljáró választott bíró Salamon király volt, aki két perlekedő asszony között igazságot tett, hogy kié a gyerek. A rómaiaknál is létezett választott bíróság, sőt a jogtörténészek szerint már Justinianus kódexe is rendelkezett arról, hogy a választott bírósági döntés az ítélettel azonos érvényű. Európában már a XI. században működött a kereskedők egymás közötti jogvitáit eldöntő - az angol megnevezés szerint - poros lábúak bírósága, mert valahogy ezek a kereskedők úgy érezték, hogy a poros lábú kollégákban jobban meg tudnak bízni, mint a parókás, taláros állami bírókban.

Mi, magyarok sem panaszkodhatunk, mert Szent István dekrétuma is tartalmaz választott bíróságra vonatkozó rendelkezést, de a választott bíróságok felvirágzásának ideje nyilvánvalóan egybeesik a tőkés fejlődéssel. Az öröndetesen hosszú időt megélt és a polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikkünk külön fejezetet szentelt a választott bíróságnak, és van olyan szakmai álláspont, hogy ezt a fejezetet csekély változtatással fel lehetett volna újítani, ha nem ragaszkodnánk az UNCITRAL által kidolgozott mintatörvény rendelkezéseire. De mi eltökélten jó gyerekek vagyunk. Az Európába vezető úton még a bekötő utakat is felvállaltuk... *(Derűtség az MDF soraiban.)* ...és az igyekezetünk egyenesen lenyűgöző, mert egy törvényben rendeztük a belföldi és a nemzetközi választott bírósági eljárásról szóló rendelkezéseket. Ez dicséretes, mert így végeredményben két légy lett leütve egy csapásra, és előbb-utóbb rendezni kellett volna mindkét választott bíróság kérdését.

Dicséretre méltó a vállalkozásnak az a merészsége - mondom -, hogy egy törvényben lett összefoglalva a belföldi és a nemzetközi választottbíráskodás, de azért nem árt megjegyezni, hogy a mintatörvény nem államközi szerződés, hanem csupán ajánlás. És tudomásom szerint eddig csak Kanada, Ciprus és Új-Zéland fogadta el belső jogalkotásánál, ugyanakkor az európai államok nem nagyon törekedtek és ma sem törekszenek arra, hogy a mintatörvényt változtatás nélkül beemeljék a belső jogalkotásba.

A történelmi múltból a jelenbe visszatérve megalapozatlan lenne az az állítás, hogy ez az a törvényjavaslat, ami most lázba hozta a magyar közvéleményt, és visszafojtott izgalom várná a megszületését. Ennek ellenére megkockáztatom azt a kijelentést, hogy az öröndetesen felgyorsuló gazdasági életben elengedhetetlenül szükségessé vált ennek a jogszabálynak a megalkotása, hiszen az érvényben lévő jogi szabályozás meghaladottá vált, és egyes negatív feltételezésekkel ellentétben igenis állítom, hogy ez a gazdasági jogalkotás része, mert a zavartalan gazdasági életben is keletkezhetnek jogviták, és igenis a gazdasági életnek érdeke fűződik ahhoz, hogy ezek a jogviták minél gyorsabban és minél megnyugtatóbb módon rendezésre kerüljenek.

Tisztelt Országgyűlés! A számok mindig unalmasak és a feledés homályába hullnak, mégsem árt megemlíteni, hogy az 1994. májusi igazságügyi statisztikai adatok szerint a helyi bíróságoknál 11 938 volt az időszak végén folyamatban maradt gazdasági perek száma, s ebből 5900 esett a fővárosra. A megyei, fővárosi bíróságoknál pedig 6753 volt az időszak végén folyamatban maradt gazdasági peres ügyek száma, és ebből 5272 volt a fővárosi bíróságé.

Az ijesztő számok hallatára engedjenek meg egy kis kitérőt, mert lassan a vízcsapokból is az csordogál, hogy a bíróságok ellehetetlenültek, a perek elhúzódnak és az állampolgár elvesztette a bíróságokba vetett bizalmát. Annak idején nekem is lidérces álmaimban jelentek meg az összeomló bíróságok képei, ahol recsegve-ropogva jöttek a gerendák felülről lefelé. Az ébredés valósága azért mindig megnyugtató volt. Higgyék el, hogy ezek az elkötelezett és kötelességtudó bírák önnön kezükkel támasztják a gerendákat, és közben még igyekeznek lelkiismeretesen dolgozni is. Ha egyszer egy valós statisztika készülne a perek elhúzódásának tényleges okairól, az nem mutatna kedvezőtlen képet a bíróságokról.

Nézzék meg, a felperes beadja a keresetlevelet, és utána ölbe tett kézzel várja, hogy majd a bíróság kikaparja neki a kedvező megoldás szép barnára sült gesztenyéjét. Ő vagy elmegy a tárgyalásra, vagy el sem megy, vagy bejelenti a bizonyítékokat, vagy nem jelenti be, a tanúk vagy elmennek a tárgyalásra, vagy nem mennek el, a pénzbírság hatástalan, az elővezetés sokszor eredménytelen, tehát a perek elhúzódásának van olyan oka, amit inkább az eljárási szabályok módosításával - ahogy a miniszter úr is utalt rá és a nyilatkozataiban is szerepel -, az officialitás elvének szűkítésével és számtalan eljárási módszerrel lehetne megoldani. Nem a szervezeti változtatással, hiszen a perek súlya a helyi bíróságokon, megyei bíróságokon van, ahelyett nem lehet újat kitalálni, az lesz, bármilyen szervezeti változás van, hanem csak az eljárási szabályok módosításával, nem pedig a bírósági szervezetek megváltoztatásával.

Tisztelt Országgyűlés! A számokat azzal az ígérettel idéztem, hogy megkímélem képviselőtársaimat a kizárólag szakmai törvényjavaslat részleteinek kimerítő taglalásától, a lényeges rendelkezések kiemelésétől, és az általános vita vezérszónokaként beérem azzal, hogy részben a már elhangzottak ismételéseivel röviden össze kívánom foglalni a választott bíráskodás vitathatlan előnyeit.

A választott bíróság lényegében az indoklásban foglaltaknak megfelelően a felek egyező akaratával létrehozott szervezetben és a felek által megállapított szabályok szerinti eldöntése, és a legnagyobb előnyt a gyorsaság jelenti, ami a bíróságok jelenlegi túlterheltségének és az előbb elmondott számszerű adatok ismeretében nyilvánvalóan döntő szempontnak számít, hiszen - ahogy már utaltam rá - a gazdasági élet szereplőinek elemi érdekük fűződik a viták minél gyorsabb elbírálásához. A gyorsaságot biztosítja az egyfokú eljárás, persze alkotmányos garanciaként tartalmazza a javaslat a rendes bíróságnál benyújtható, az ítélet érvénytelenítésére irányuló jogorvoslati lehetőséget, természetesen az 55. §-ban behatárolt szűk körben, és a bíróság ítélete kizárólag a választott bírósági ítélet érvénytelenítésére szorítkozhat.

A javaslat csak olyan esetben ad feladatot a bíróságnak, amikor a választott bírósági eljárás a bíróság beavatkozása nélkül nem lenne folytatható. Mint például a választott bíró kijelölése, kizárása vagy a hatáskör megállapítása.

A másik előny a hajlékony rugalmasság, ami a választott bírósági szerződés tartalmában, az eljárási szabályok diszpozitív jellegében és a Magyar Gazdasági Kamara mellett szervezett állandó választott bíróság elnökének, Horváth Évának a találó megfogalmazása szerint a felek akaratú autonómiájában nyilvánul meg.

A rugalmasságot jelzi a választott bíróság kiköthetőségének széles köre, hiszen bírósági peres eljárás helyett választott bírósági eljárásnak van helye, ha legalább a felek egyike gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó személy és a jogvita e tevékenységével kapcsolatos. Tehát az expozéban is említett módon a kereskedelmi ügy fogalmát nem tartalmi, hanem csupán alanyi oldalról határozza meg a tervezet, s a gazdasági tevékenységet a lehető legtágabban kell értelmezni.

A felek szabadon állapítják meg az eljárási szabályokat, a választott bírók kijelölésének és kizárásának szabályait, a vitás kérdések érdemi eldöntésére alkalmazandó jogot, az eljárás során használandó nyelvet is megválaszthatják, tehát a törvény tág keretei között, hogy úgy mondjam, vidáman lubickolhatnak a szabadság tengerében.

További előny a bizalmi elv messzemenő érvényesítése, hiszen a választott bíróság hatáskörébe tartozó jogvitákat az érdekeltek által ismert és a bizalmukat élvező személyek döntenek el. Az előnyök között említhető a vitathatatlan szakértelem. Nem mintha ezzel bárki kifogásolná a rendes bíróságok szakértelmét, de nyilvánvaló, hogy az egyre bonyolultabbá váló gazdasági viták eldöntése nemcsak jogi szakértelmet igényel.

Valójában az sem szól a szakértelem ellen, hogy a választott bírósági tisztség nem kötődik jogi vagy egyéb, papírral igazolt szakértelemhez, a 12. § sem úgy fogalmaz, hogy ki lehet, hanem hogy ki nem lehet választott bíró, és csupán négy értelemszerű kizáró okot tartalmaz, és a felek nyilvánvalóan nagyon jól tudják, hogy az adott kérdésben kit tartanak valóságos és elfogadható szakértőnek, és nem fogja sérteni jogászai szakmai önérzetünket, ha jogász helyett ne adj' isten éppen egy mérnököt választanak majd választott bírónak.

Ugyancsak az előnyök között kell említeni a viszonylag egyszerű végrehajthatóságot, valamint a nyilvánosság szűkítését. Egyik képviselőtársam ugyan a borzalmak közé sorolta, hogy a végrehajtás a rendes bíróságra tartozik, pedig az Országgyűlés nem is régen fogadta el az egyszerűsített szabályokat tartalmazó és az önálló bírósági végrehajtó intézményét nem megteremtő, hanem visszaállító végrehajtási törvényt. Persze az igaz, hogy ez sem tartalmazza az adósok börtönét, és semmi törvénytörő erőszakos eljárást nem tesz lehetővé, de az egyszerű végrehajthatóság körében külön említést érdemel, hogy a New York-i Egyezményt ratifikáló országok államai arra vállaltak kötelezettséget, hogy a többi ratifikáló országban hozott választott bírósági döntéseket saját állami bíróságuk segítségével végrehajtják, úgyse jön létre külön végrehajtó szervezet, nem lehet preferálni a választottbírósági ítéleteket, hogy azt kft.-k is végrehajthatják - nyilvánvaló, hogy csak rendes bírósági végrehajtás körében hajthatók végre a választottbírósági ítéletek is, de szélesebb a végrehajthatóságuk az említett nemzetközi egyezményre tekintettel.

Tisztelt Országgyűlés! Az előadottak alapján a Kereszténydemokrata Néppárt elfogadja és elfogadásra ajánlja a benyújtott törvényjavaslatot a választott bíróságoknak szóló, azzal a megelőlegezett jókívánsággal, hogy maradéktalanul feleljenek meg a velük szemben támasztott szakmai elvárásoknak, és a lassan feltisztuló gazdasági életben minél kevesebb bonyolult jogvita ügyben kényszerüljenek majd ítélezésre. Köszönöm szépen a figyelmüket. *(Taps.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1994. október 18-ai ülésén.
Isépy Tamás a KDNP képviselőcsoportjának vezérszónoka

A találmányok szabadalmi oltalmáról

Köszönöm a szót, elnök asszony. Tisztelt Országgyűlés!
Tisztelt Képviselőtársaim!

Mindig illő tisztelettel és emelkedett szavakkal kell köszöntenünk minden olyan eseményt, amikor nemcsak az előterjesztő és a kormányzó pártok, hanem az ellenzék is szinte salaktalan örömmel üdvözlöl egy beterjesztett és jelentős törvényjavaslatot, habár a részvételi arány kétségtelenül nem tükrözi a törvényjavaslat jelentőségéhez fűzött várakozásomat.

Az öröm most is két forrásból táplálkozik. Az első, hogy ezen a bizonyos Szalay utca 16. szám alatt működő igazságügyi klinikán már felejthető politikai államtitkárságom idején találkozhattam az újszülöttel, s tanúja lehettem első felsírásának. És külön örömet jelent, hogy az egészséges gyermek most kellően megizmosodva és megerősödve elhagyta a klinikát, és így most belépett a jogalkotás világába.

Az öröm másik oka, hogy végre nyitunk a szellem világa felé, és körültekintően szabályozzuk az újat alkotók, a többre törekvők, a fejlődést elősegítők, a civilizációt és a kultúrát előrevivők értéket létrehozó tevékenységét.

A törvényjavaslat általános indokolása pontosan fogalmaz, amikor a szabadalmi oltalmat a szellemi tulajdon egyik alapvető formájaként határozza meg, és jelentős történelmi hagyományra visszatekintő, nemzetközileg rendkívül széles körben elismert és igényelt jogintézménynek nevezi. S pontos a gazdaságpolitikai cél és a közgazdasági rendeltetés megfogalmazása is, mert valóban alapvető gazdaságpolitikai cél a műszaki, technológiai fejlesztés előtérbe állítása, és a szabályozás alapvető közgazdasági rendeltetése, hogy biztosítsa a kutatási és fejlesztési ráfordítások megtérülését, előmozdítsa a találmányok nyilvánosságra hozatalát és megvalósítását, valamint ösztönözze az alkotótevékenységet.

Érdekes és figyelemre méltó az az expozéban már idézett statisztikai adat, hogy a fejlett ipari országokban végzett felmérések szerint szabadalmi oltalom hiányában a kisvállalkozások több mint 50 százaléka, a nagyvállalatoknak pedig mintegy 35 százaléka egyáltalán nem, vagy csak elenyésző mértékben ruházna be a kutatásba és a fejlesztésbe. Szinte közhelynek számít annak hangoztatása, hogy a modern szociális piacgazdaság kiépítése, a társadalmi-gazdasági fejlődés hosszú távú megalapozása, a tág értelemben vett modernizáció elképzelhetetlen az innováció és a kreativitás szerepének fel- és elismerése és hatékony ösztönzése nélkül. Erre jó példával szolgálnak nem csupán a nyugat-európai államok, de napjainkban különösen az úgynevezett ázsiai kistigrisek is.

Az innováció eszköztárában, ha nem is elsődleges, de rendkívül jelentős szerepet játszanak az adekvát jogi normák és intézmények, így a modern társasági formák, a célszerű szerződéses módszerek, s különösen az iparjogvédelem, az ipari tulajdon, tágabban szellemi tulajdon jogterülete. Közismert, hogy a magas műszaki tartalmú termék versenyképességét nagymértékben erősíti annak szabadalmi védettsége, vagy a fogyasztók kedvező tapasztalataira építő védjeggyel történő jelölése.

Tágabb értelemben csak néhány mondat erejéig feltétlenül utalni kell arra, hogy ebben az országban lassan mindenki a polgári társadalom kiépítése elkötelezett hívének vallja magát.

Időnként mégis megfeledkezünk arról a Kopátsy Sándor által tömören és lényegbevágóan megfogalmazott alapvető elvről, hogy nem a vagyon osztogatásával, hanem a tudásra alapítottan és a tudás kiszélesítésével lehet az áhított célt megvalósítani; és nem az úszómedencés luxusvillák - egyébként örömteli és örömmel üdvözölhető - megszorodása, hanem a szellemi alkotások - közöttük a találmányok száma, a könyvvásárlók, a hangversenylátogatók, a színházba és tárlatra járók - tömege jelzi a nem kirekesztő értelemben használt polgári társadalom létrejöttét.

Minden nemzeti elfogultság és szerénységtelenség nélkül megállapítható, hogy a szellemi alkotásokkal kapcsolatos magyar jog mindig színvonalas volt, megfelelt a nemzetközi és elsősorban az európai sztenderdeknek. Európaiságát sikerült megőriznie még az úgynevezett szocialista kísérlet idején is; és csupán arra kell utalni, hogy a KGST-országsoporton belül - részben a lengyelekkel együtt - egyedül állt ellen sikerrel a szovjet jogrendszer által preferált

és erőteljesen - nem csupán jogi érvekkel - szorgalmazott úgynevezett szerzői tanúsítvány intézménye meghonosításának.

A jogi talajjal és a feltalálói kedvvel kapcsolatban tulajdonképpen probléma egy szál sem, inkább az érvényesülés és a hasznosítás, a megbecsülés feltételei hiányoztak, és ezért távoztak inkább külföldre a kreatív elmék, és ezért szólhatott úgy az amerikai anekdota, hogy amikor leültek a fizikában és az atomfizikában jártas tudósok, a közös nyelv megtalálása érdekében a magyart választották.

A törvényjavaslat benyújtásához vezető út feltárásához és megismeréséhez csupán néhány jogtörténeti adat, ami elhangzott az expozéban, elhangzott már felszólalásban is: az első szabadalmi törvényünk valójában most ünnepelhetné százéves évfordulóját - hogyha 1970. január 1-jével nem lett volna hatályon kívül helyezve. Tehát - egy kicsit illő főhajtással - megállapíthatjuk, hogy XIX. századbeli honatya jogelődeink nemcsak külön szivartartóval rendelkeztek a folyosón, hanem azért az ülésteremben is elég jó törvényeket alkottak - mert amelyik majdnem száz évig van hatályban, az időálló, jó törvénynek minősülhet.

Utalás történt már arra is, hogy 1909. január 1-jei hatállyal csatlakozott már Magyarország az ipari tulajdon oltalmára alakult párizsi uniós egyezményhez, és az út jelentős állomása a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1969. évi II. törvény. De valójában inkább az általános indokolásban is hivatkozott - és ezért most ismételni nem kívánt - számtalan egyezményt kellene inkább említeni, amelyek közül a legfontosabb az Amerikai Egyesült Államokkal a szellemi tulajdon tárgyában 1993 szeptemberében megkötött kormányközi megállapodás és az európai szabadkereskedelmi társulás tagállamaival kötött szabadkereskedelmi megállapodás.

A jogharmonizáció árnyas fái között vezető út cél előtti legfontosabb állomása az 1994. évi I. törvénnyel kihirdetett európai megállapodás. A megállapodás 65. cikke értelmében Magyarország tovább javítja a szellemi, ipari és kereskedelmi tulajdonjogok védelmét, hogy a megállapodás hatálybalépésétől számított ötödik év végére a közösségben érvényesülő védelemhez hasonló szintű védelmet biztosítson, vagyis az említett ötödik év végéig kérnünk kell az európai szabadalmak engedélyezéséről szóló 1973. október 5-ei müncheni egyezményhez való csatlakozást.

Az út állomásai között lehet említeni a következetes bírói gyakorlatot, és itt kell említeni az iparjogvédelmi egyesületnek a szerepét is; mert azért ne feledkezzünk meg arról, hogy 1994-ben már kilencedik alkalommal szervezett - rendkívüli külföldi érdeklődés mellett - ilyen tárgyú konferenciát és összejövetelt a magyar szakembergárda, és ez tükrözte a magyar iparjogvédelem nemzetközi elismertségét is.

A törvényjavaslat általános értékelésénél tehát elsősorban azt kell megállapítani, hogy az elfogadásával - divatos kifejezéssel élve - a találmányok oltalmát illetően teljesen unió-konformmá válunk, és kigyúlhat a belépés zöld lámpája.

Ami pedig a hatályos szabályozástól eltérő új rendelkezéseket illeti, a következőket emelném ki:

Lényeges változásnak ítéelhető az általános szabadalmazhatósági kritériumok új megfogalmazása. A javaslatban alkalmazott terminológia megfelel a müncheni és a luxemburgi megállapodásban alkalmazottnak, illetőleg a nyugat-európai jogrendszerek megoldásainak. A terminológia változása nem jelenti a hatályos kritériumrendszer radikális módosítását, inkább - hangsúlyeltolódásként - a jogegyesítés és a jogegységesítés szolgálataként értékelhető. Így az egyes elemeket illetően változatlan az abszolút újdonság megkövetelése; inkább jogtechnikai módosítást jelent, hogy a „technika állása” viszonyítási kategória bevezetésével és ennek

kiterjesztő megfogalmazásával tulajdonképpen összeolvasztja az újdonságrontó és igényrontó - korábban „elsőbbség” című - tényezőket.

Összhangban az európai általános megoldással, enyhít a javaslat az abszolút újdonság követelményének szigorúságán, amikor a kiállítási kedvezményen kívül a jogellenes publikációt is kivételként definiálja. A gyakorlati alkalmazhatóság korábbi kritériuma helyett pedig az ipari alkalmazhatóság bevezetése tartalmi változást nem eredményez ugyan, de terminológiai igazodást jelent.

A legfontosabb változás az úgynevezett értékelő kritérium tekintetében állapítható meg. A fontosabb jogrendszerek ebben a vonatkozásban eltérő megközelítést alkalmaztak. A német jog az eredményre orientált, a francia jog a feltalálói kreatív tevékenységre, a pragmatikus jogrendszerek a nemnyilvánosságot kívánták meg.

A javaslat - összhangban az egységes európai megoldással - ugyancsak a nemnyilvánosságot tekinti követelménynek. Összhangban az európai szabályozással, a javaslat tételese sorolja fel az úgynevezett értelmezési kizárásokat. Ezek között például a felfedezést, az esztétikai alkotást, amelyeket ugyan a hatályos törvény kifejezetten nem tartalmaz, de az elmélet és a bírósági gyakorlat eddig is egyértelműen kizárt a szabadalmazhatóság köréből. A valóban érdemi kizárások tekintetében a radikális módosítást már az 1994. évi VII. törvény végrehajtotta, így a vegyi termékek, az élelmiszerek, gyógyszerek vonatkozásában lehetővé vált a korábban kizárt termékszabadalom. A javaslat tükrözi az egységes európai megoldást azzal is, hogy a szabadalmazható találmány általános kritériumainak megfelelő bármely találmány szabadalmazhatóságát lehetővé teszi, a kifejezett kizárást a közrendbe vagy közérkölcsebe ütközés esetére korlátozva.

A szolgálati találmányokra vonatkozó új szabályozás vonatkozásában a jogalkotót speciális európai normák nem orientálják, ezekre a kérdésekre nézve nincs regionálisan egységesített megoldás. A javaslatban szereplő megoldások nagymértékben támaszkodnak a hatályos magyar jogra és gyakorlatra, illetőleg néhány külföldi, elsősorban német kodifikációra.

A javaslatban tükröződő fontosabb változások: a javaslat leszűkíti a szolgálati jelleg megalapozó jogviszonyok körét, míg a hatályos szabályozás idevonja a munkaviszonyon kívüli, például egyes polgári jogi kapcsolatokat is. A javaslat - egyezően egyébként a hatályos szerzői jogunk előírásaival - a szolgálati jelleg alapjául csak a tág értelemben vett, például közszolgálati munkaviszonyt tekinti. A szoros értelemben vett szolgálati találmány, tehát a munkaköri köteleességgént létrehozott alkotás mellett a javaslat bevezeti az úgynevezett alkalmazotti találmány kategóriáját is, amikor a munkáltató a tevékenységi körében hasznosítható találmány tekintetében lényegében úgynevezett licencia-elővásárlásra jogosult.

A javaslat erősíti a szolgálati találmány feltalálójának a pozícióját több vonatkozásban is. Most változatlanul a munkáltatót illeti meg ugyan a szabadalom, a javaslat - elméletileg helyesen - a feltaláló jogutódjaként biztosítja számára ex lege a szabadalmi igényt, de a feltaláló úgynevezett másodlagos rendelkezési jogának lehetőségét a hatályos szabályozáshoz képest szélesebbre vonja.

Ugyancsak a feltaláló helyzetének javítására irányuló törekvést fogalmaz meg a javaslat, amikor például a találmányi díjra vonatkozó igényt a hasznosításnak piaci előny érdekében történő mellőzése esetén is megállapítja. Helyeselhető a találmányi díjszerződések írásbeli alakjának előírása, továbbá a szerzői jogban ismert, úgynevezett „sántikáló kogencia” előírása, azaz hogy a törvényi előírástól csak a feltaláló javára lehet eltérni.

Továbbra is fenntartja a javaslat a jogviták bírósági eljárásban nyújtott garanciáit. Tehát a javaslat a szabadalmi oltalom keletkezése, a szabadalmi igény tekintetében - összhangban az európai rendszerrel, a magyar és általános hagyományokkal - következetesen a bejelentői elv alapjára helyezkedik. A jogbiztonságot jobban garantáló úgynevezett „first to file” elv uralkodóvá válása, szemben az USA jogában érvényesülő „first to invent” elvvel, úgy tűnik, hogy univerzális érvényesítésre kerülhet és az Egyesült Államok álláspontja e vonatkozásban visszalépést jelentene.

Ami a szabadalom tartalmát illeti, a javaslat a hatályos szabályozáshoz képest részletesebben fejti ki a szabadalmas jogait, és a luxemburgi megállapodás megoldásait hasznosítva, az abszolút szerkezethől folyó mindkét aspektust - tehát a megengedett és az eltiltható tevékenységet - egyaránt kifejezésre juttatja.

A szabadalmi licenciaszerződések lényeges feltételeit a javaslat, helyesen, továbbra is szabályozási körébe vonja. A hatályos szabályozáshoz képest nem vezet be radikális változást, csupán a szakirodalomban és részben a bírói gyakorlatban felmerült problémák feloldására, és kiegészítette ezeket a feltételeket bizonyos érvénytelenségi, a versenytörvénnyel összefüggő feltételekkel és a kellékszavatosság előírásával.

A szabadalmi eljárással kapcsolatos egyik fontos változás az 1969-ben bevezetett úgynevezett halasztott vizsgálat mellőzése. Annak idején a jogalkotó ennek az eljárási variánsnak a kodifikálásától jelentős tehermentesítést várt, a több mint húsz éves tapasztalat azonban nem igazolta a várakozásokat. A halasztott vizsgálat nem vált népszerűvé, fenntartása valóban indokolatlan.

A szabadalmi eljárás részletes szabályai is messzemenően összhangban állnak az európai szabadalmi rendszer eljárásával, és az új eljárási szabályok köréből külön kiemelés érdemel az úgynevezett kutatási jelentés. Ennek bevezetése kellő információt nyújt a bejelentőnek az eljárás folytatása célszerűségének a mérlegeléséhez, másrészt pedig nem bontja meg az eljárás folyamatosságát.

Még hosszasan lehetne folytatni ennek a jelentős törvénynek a boncolgatását, de, sajnos, ez a száraznak, szikárnak és kicsit - ha ezt a kifejezést lehet használni - unalmasnak tartott törvény, úgy látszik, az érdeklődésnek ezzel a széles körével nem találkozik.

Befejezésül néhány mondat azokról, akiről méltatlanul nagyon kevés szó esik egy-egy törvényjavaslat vitájában, vagyis a kodifikátorokról, mert változatlan meggyőződésem, hogy csak megszállott és elkötelezett jogászok vállalják ezt a hálátlan és névtelen feladatot. Ezért külön köszönet kell hogy illesse az Igazságügyi Minisztériumban együtt maradt és a folyamatos munkát miniszteri áldással sértetlenül és érintetlenül együtt folytató kodifikátorokat, és az ő vezetésükkel az Igazságügyi Minisztériumban alakult kodifikációs bizottságot, amelynek a munkájában az általános indokolásban is említettek szerint részt vettek az érintett központi közigazgatási szervek képviselőin kívül a bíróságok, a szabadalmi ügyvivők, az érintett társadalmi szervezetek és a tudomány képviselői.

Tisztelt Képviselőtársaim! Talán egy kicsit elviselhetetlenül hosszú voltam, de őszintén, nagyon szeretném, ha mindenki felismerné ennek a laikusok számára talán valóban unalmas és száraz törvényjavaslatnak a jelentőségét, és rádöbbenne arra, hogy a vita követésével valójában egy egészséges és szép nász tanújává válik; amikor a jogtudomány állítólag szenvedtelen bajnokai szenvedélyesen összeölelkeznek a műszaki tudomány csinos amazonjaival, és ebből a felejthetetlen nászból csodálatos találmányok születnek majd.

A Kereszténydemokrata Néppárt ehhez a megtermékenyülési folyamathoz azzal szeretne hozzájárulni ...*(Zaj, derűtség.)*..., hogy néhány módosítással, néhány apróbb módosítással elfogadja és a tisztelt Háznak elfogadásra ajánlja mindkét törvényjavaslatot.

Szerettem volna elmondani a szabadalmi ügyvivőkről is néhány mondatot, de meg kell várnom, míg másodízben is rám kerül a sor. Ígérem, hogy akkor a két percen belül maradok.

Köszönöm szépen a figyelmüket. *(Taps.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1995. március 6-ai ülésnapján.

Isépy Tamás a KDNP képviselőcsoportjának vezérszónoka

A nemzeti jelképekről

Köszönöm a szót. Tisztelt Országgyűlés!

Az Országgyűlés tekintélyét növelné és emelné, ha az előttünk fekvő törvényjavaslatot nem csupán egy alkotmányos mulasztás egyszerű jogtechnikai pótlásának tekintené, hanem a szükséges módosító javaslatokkal javítva, a vitában a jelentőségéhez és közjogi fontosságához méltó módon - és amolyan nagyobb érdeklődés mellett - kezelné.

A törvényjavaslat ügyében felszólaló óhatatlanul két csapdába eshet: az egyik az, hogy a gazdag irodalomból összeszedett anyagok alapján tíz percbe nehezen összesűrítendő tudományos értekezést tart a nemzeti jelképek kialakulásának történetéről a honfoglalástól a mai napig; a másik: két „f”-fel írandó, illatos retorikai szóvirágokkal ékesített, hazafias szónoklatot tart a jelképekben is kifejeződő nemzeti érületről. A felszólalást valóban nehéz a Házbizottság által ajánlott tíz percbe összesűriteni, de igyekszem mindkét csapdát elkerülni, és az általános vita jellegének megfelelően beszélni.

A jogtörténeti érdekességekből csupán annyit, hogy a nemzeti jelképek ügye már a XIX. században is élénk parlamenti vita tárgya volt. A főrendi ház 1844. május 8-ai ülésén például báró Mesztli Viktor az idegen osztrák kormány rossz és lassú törvény-előkészítő munkáját penészszagú szisztémának minősítve és gyorsaságában a teknősbékához hasonlítva a törvény-előkészítés lassúságát - hiába, nincs új a nap alatt - a jegyzőkönyv tanúsága szerint szó szerint ezt mondta: „Attól kell félnünk, hogy a jövő generáció azon fog csudálkozni, hogy ezen nemes állatot - tudniillik a teknősbékát - miért nem vette címerébe a kétfejű sas helyett.” Utána még meg is toldotta azzal, hogy valójában nem is kétfejű az a sas, hanem többfejű, és minden fejében más gondolat és összevisszaság uralkodik. Ebből akkora vita, kavargás lett, hogy a nádor, ő császári és királyi fensége mellett Széchenyi Istvánt és Eötvös Józsefet is felszólalásra ihlette.

Zászló-ügyben a parlamenten kívül is sor került egy-két barátságtalan magyar-osztrák mérkőzésre. Tar László a Délibábok országa című könyvében említi az 1889-es monori hadgyakorlaton történt esetet, amikor Molnár Sándor egy esős éjszakán leszakította a bíró padlásablakában lógó fekete-sárga zászlót - kicsit bosszantotta ez a jelkép -, az egyik darabot karóval leütötte a honvédezredes-szállás előtt, a másikat pedig nemes egyszerűséggel a plébánián megszállt közös tábornok ablakába akasztotta. Egyenlítésnek számíthat az egri eset, amikor Alois Sehlman közös alezredes a fekete-sárga zászló mellé kitűzött magyar zászlóra azt mondta: „Le azzal a ronggyal!”. A botrányból azzal az ügyes védekezéssel vágta ki magát, hogy nem a magyar zászló ellen szólt, hanem csupán nem találta elég tisztának a kitűzött piros-fehér-zöld lobogót.

A csapda kikerülésére irányuló törekvés ellenére a jogtörténeti körben említést kell tenni a kihágásokról szóló büntető törvénykönyvről, az 1879. évi XV. törvénycikkről, amely már tartalmazott nemzeti jelképeket védelmező intézkedést.

A másik csapdáról - a szóvirágok elkerülésével - csak annyit, hogy a hagyományait és a múltját megbecsülő, az összetartozást megteremtő és szolgáló, a szellemi értékeket tisztelő, a nemzeti érzést és tudatot, a fennmaradáshoz nélkülözhetetlen és a túlélést biztosító, erénynek tartó nemzet jelentőséget tulajdonít a nemzethez tartozás, a nemzethez kötődés jelképekben történő megjelenítésének, kifejezésének, és megköveteli ezeknek a jelképeknek a védelmét.

Az amerikai nemzet - ha lehet ezt a fogalmat használni - eléggé fiatal, nem rendelkezik a miénkhöz hasonló, mély gyökerű múlttal, mégis szigorú védelemben részesíti az amerikai zászlót. Az Egyesült Államok legfelsőbb bírósága 1907-ben 50 ezer dollár pénzbüntetésre ítélte egy nebraskai sörgyárost, mert sörének címkéjére az amerikai zászlót rajzoltatta; 1974-ben pedig azzal az indokolással ítélte el az amerikai lobogót a nadrágja hátsó felére varró fiatalembert, hogy a zászló fizikai integritásának védelme alkotmányosan igazolható. Az 1989-ben meghozott zászlóvédelmi törvény valójában a kongresszus reakciója volt egy, a közvéleményt sokáig foglalkoztató, 1984-ben történt, de a legfelsőbb bíróság által csak 1989-ben eldöntött látványos zászlóégetési ügynek, az úgynevezett Johnson-esetnek, amikor ez a Johnson nevű úr Dallasban, egy választási kongresszuson az „Amerika, te vörös, fehér és kék, mi köpünk rád!” rigmus kántálása közepette szépen elégette az amerikai zászlót. A közvélemény azt várta, hogy a konzervatív beállítottságú legfelsőbb bíróság ezt súlyosan elítéli, az 5:4-es arányban mégis azt mondta: ez a szólásszabadság megnyilvánulása volt - mert ez egy politikai gyűlésen történt -, és az a véleménysszabadságot széles körben biztosítja.

Az amerikai zászlóvédelmi törvény pontos részletezést is tartalmaz. Azt mondja ki ugyanis, hogy azt, aki tudatosan megcsónkítja, elcsúfítja, fizikálisan bemocskolja, elégeti, padlón vagy földön tartja, megtapossa az Egyesült Államok bármely zászlaját, pénzbüntetéssel, vagy egy évig terjedő börtönbüntetéssel, vagy mindkettővel sújtják.

Az alkotmány idézett XIV. fejezete és a 75. § (3) bekezdése alapján törvénynek kell rendelkeznie a nemzeti jelképek védelméről, tehát általánosságban a törvényjavaslat az alkotmányos kötelezettségnek eleget tesz, hiszen a kérdést törvényben rendezi.

Az általános vita körébe illően egyelőre csupán annyit, hogy paradox módon egyrészt hiányolom a teljes körű átfogóságot, másrészt kifogásolom a bürokrácia irányába hajló túlszabályozottságot, a nehézkes államigazgatási eljárásokat, de ezekről majd inkább - az idő múlása miatt - a módosító javaslatokról szóló részletes vitában.

Az általános vitában is meg kell azonban említeni hiányként, hogy a Himnusz használatáról nem rendelkezik, holott az alkotmányban a nemzeti jelképek között szerepel, és a Btk. 269/A §-a a címerrel és a zászlóval azonos büntetőjogi védelemben részesíti. Mi történik, ha a kocsmában elhatározzák, hogy öt hosszúlépés után kötelező a Himnusz eléneklése? Ez nyilván a Himnusz használatával kapcsolatos probléma, mert a Himnusz mint nemzeti jelkép tekintélyét rombolja, tehát ki kellene terjedni a nemzeti jelképek között szereplő Himnusz használatának a szabályozására is.

Hiányolom a 9. § jogi közléstartalmát. A 9. § valahogy úgy néz ki, mintha azt mondaná, jogszabályban rendezem, hogy a nap süt. Ennek sincs jogi közléstartalma, mint ahogy a 9. § is egy köztudomású tényről fogalmaz meg, tehát szerintem nem feltétlenül indokolt ennek a jogszabályban történő szerepeltetése.

Az előbb hivatkozott amerikai példák nyomán túlságosan általános a 12. § megfogalmazása, mert a tekintély tartalma és annak őrzése jogilag számtalan módon értelmezhető. Ebben a vonatkozásban célszerű lenne megfontolni - hiszen minden képviselőtársam megkapta a zászlókutató intézetnek egy összefoglaló javaslatát -, nem kellene-e szabályozni, és kicsit pontosítani, hogy mit is értünk a tekintély sérelme alatt.

Az idő lejártára tekintettel az államigazgatási eljárások közül csak annyit, hogy a védjegy-törvénnyel egy kicsit összhangba kellene hozni a védjegykénti használatot - ez részben az európai jogharmonizációnak is megfelelne, és a nemzetközi vásárok alkalmával túl szigorúnak tartom az államigazgatási eljárás megkövetelését.

Befejezésül - elkésve bár, de törve nem - egy, a stílus mezején elkövetett és a képviselőtársaim által említett botlásra hívnám fel a figyelmet, mert az Alkotmánybíróság stílusérzésére vall, hogy pontosan 1995. augusztus 20-ai hatállyal, tehát az állami és nemzeti ünnepre szóló ajándékként semmisítette meg jogrendszerünknek egy elavult, rossz szemléletű darabját, és az Országgyűlés részéről hasonló stílusérzékét bizonyított volna, ha a törvényjavaslatot augusztus 20-a előtt elfogadja, mert a beterjesztés megtörtént. Egy feladatunk van tehát: legalább igyekezzünk ezt a mulasztást behozni, a stílusérzékét bizonyítani. Én a Kereszténydemokrata Néppárt részéről elfogadásra javaslom a törvényjavaslatot, s köszönöm a figyelmüket. *(Taps.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1995. szeptember 5-ei ülésén.
Isépy Tamás a KDNP képviselőcsoportjának vezérszónoka

A nemzeti jelképekről (2)

Tisztelt Országgyűlés!

Egészen röviden, miután reménytelen vállalkozásaim mindig tényállási oldalról próbálják megközelíteni a jogalkotást, elmondok három tényállást.

Tessenek elképzelni, hogy egy bárban működő koreográfus elhatározza, hogy micsoda nagy szám lenne, ha ő a Himnusz motívumaiból egy táncdalt szerkentyűzne, és arra sztriptíz-táncosnők eljárának egy vonzó táncot! Elvileg beleesik-e a Btk. adta jogi védelembe, vagy a nemzeti jelkép tekintélyének megfelel-e ez a használati mód?

A másik tényállás - itt nem táncosnőkről és táncdalról van szó -: három részeg szépen leissza magát, és elhatározza, hogy amikor eljutnak a tizedik fröccsig, akkor utána eléneklik - vagy inkább elgajdolják - a Himnuszt. Vajon a büntetőjogi védelem erre kiterjed-e, vagy pedig a törvényt kell kiterjeszteni, hogy a tekintélyének megfelelően kell használni, és legalább a szabálysértésig el kell jutni, ha a büntetőjogi védelem nincs meg?

A harmadik tényállás: semmilyen újságnak nem szeretnék - negatív propagandával sem - segítséget nyújtani, de egy napilapban jelent meg... *(Felmutatja a napilap egy fénymásolt oldalát.)*..., nyolc képpel illusztrálja a Himnuszt. Az első kép: „Isten, áldd meg a magyart” - a köztársasági elnök úr képével. Tudom, hogy ő a népszerűségi lista első helyén áll és tiszteletre méltó, de azért nem azonos az Istennel, aki megáldja a magyart. A második kép: a „jókedvvel, bőséggel” - ott Csintalan Sándor képviselőtársunk szerepel két pohár sörrel a kezében. „Nyújts feléje védő kart” - ott Nagy Sándor képviselőtársunk nyújtja ki a kezét egy könyvszekrény előtt. *(Zaj, derűltség.)*

De nem részletezem mind a nyolc képet, csak az utolsót - amely azért egy kicsit már személyiségi vagy kegyeleti jogokat is sérthetne -, azt, hogy „megbűnhődte már e nép a múltat s jövődőt”: a „múlt” alatt Antall József, néhai miniszterelnökünk képe, a „jövendő” alatt pedig Torgyán József. *(Derűltség.)*

Lehet, hogy ez szellemesnek hat, de vajon a használat a nemzeti jelképek közé besorolni kívánt himnusz vonatkozásában nem éri-e el... mert én tudom, hogy az alkotmány felsorolja a himnuszt a nemzeti jelképek között, tudom, hogy a Btk. 269/A §-a védi, de azt mondja, hogy „hymnusát, zászlaját vagy címerét sértő vagy lealacsonyító kifejezést használ vagy más ilyen cselekményt követ el”. A bírói gyakorlat a „más ilyen cselekmény” alá az ilyen jellegű cselekményeket besorolja-e vagy nem, amikor ennek a törvénynek a 12. §-a kifejezetten kimondja, hogy a nemzeti jelképek használata során meg kell őrizni azok tekintélyét, és ha a törvénybe ütköző módon használ valaki nemzeti jelképet, akkor ez a 20. § alá eső szabálysértési elkövetési cselekményt rögzítő védelemben részesül.

Tudom, hogy az alkotmányügyi bizottság állásfoglalása és az előterjesztő állásfoglalása alapján a helyzet reménytelennek látszik, de azért ezen a három tényálláson tessenek már elgondolkodni! Most akkor a Himnusz kiesik a nemzeti jelképek büntetőjogi védelme alól? Ezt a három cselekményt büntetlenül el lehet követni a Himnusszal? A nemzeti jelképek azért a nemzeti identitás kifejezői, ha ezt a minimális védelmet nem adjuk meg, hogy egy szabálysértést valósítson meg az ilyen jellegű felhasználás, akkor kirekesztem a nemzeti jelképek közül. Amikor az olimpiai dobogó első helyére feláll valaki, és eljátsszák a Himnuszt, az elsírja magát, nem pedig ilyen cselekményt követ el vele.

Elhangzott az Országgyűlés 1995. szeptember 25-ei ülésén

A PTK egyes rendelkezéseinek módosításáról

Tisztelt Országgyűlés!

Egyesek szerint a jog öntözhetetlenül száraz tudomány, és a jogról csak álomba ringatóan és unalmasan lehet beszélni. Ha ez igaz lenne, akkor a zálogjog című rész az „unalom a köbön” című minősítést érdemelné ki, mert ez néhány elvetemült bankjogászon vagy még elvete-mültebb vidéki ügyvéden kívül sokakat nagyon nem tudna érdekelni, és annak idején a kedves jó vizsgáztatóprofesszorok ezt a tételt úgy dugták el a tételcsomagban, hogy nehogy a vizsgázó kihúzza, mert vagy meg se mukkan, vagy a professzor számára is egy teljesen újszerű fejtegetésbe kezd, vagy - ne adj' isten - szemtelenül érdeklődést színlelve visszakérdez, és a professzort hozná kellemetlen helyzetbe.

Vitatom azonban ezt az unalmat, és a valóságban a jog szerintem öntözhetően száraz, és nemcsak unalmasan, hanem közérthetően is lehet róla beszélni. A jog világa ugyanis olyan, mint a tengeré. A tenger sem azért van, hogy a vizét kiigyák, és a sós víztől valaki megfulladjon, hanem azért, hogy az ember vidáman úszkáljon benne, vagy hajókázzék rajta.

Az általános vita keretei lehetőséget adnak arra, hogy a rendelkezésemre álló szűk 15 percben egy kis hajókirándulásra hívjam meg a véletlenül az ülésteremben maradt képviselőtársaimat és netalán az ülésnapra figyelő nézőket és hallgatókat, és bízom abban, hogy a rövid utazás végén úgy szállnak le a hajóról, hogy a zálog szóról nemcsak a zálogházak, a zacik sivár világa és képe jut az eszükbe, hanem megértik az intézmény mögötti emberi tényezőket, a szabályozás szükségességét és fontosságát.

A hajókázást a múlt kikötőjéből indulva kell kezdenünk, mert a zálogjog évezredes múlttal dicsekedhet. Egyidős a tulajdonnal és a kölcsönnel. Most nem a kereszténydemokrata elkötelezettség, hanem kizárólag a jogtörténet tényei köteleznek arra, hogy a kirándulás első állomása az Ószövetség legyen, mert már a kultúrtörténetnek ebben az erkölcsi töltetű szent könyvében is megfogalmazódnak a gyengék védelmét szolgáló zálogjogi szabályok. S csak néhány mondat az Ószövetségnek a második törvénykönyvéből: ne vedd el zálogba a kézimalmot, sem a felső malomkövet, mert ez annyi volna, mintha magát az életet vennéd el zálog gyanánt.

Azt mondja: ha kölcsönt adsz embertársadnak, ne lépd át küszöbét, hogy zálogot végy tőle; állj meg kint, és akinek kölcsönt adsz, az hozza ki neked a zálogot. Ha szegény, ne térj nyugovóra zálogával; napnyugtakor vidd neki vissza a zálogot, hogy köntösében fekhessen le.

Azt mondja: az idegent és az árvát ne csorbítsd jogában, és az özvegy ruháját ne vedd el zálogba. Emlékezz, magad is rabszolga voltál Egyiptom földjén, s az Úr, a te Istened kiszabadított onnan. Ezért parancsolom meg neked, hogy így tégy.

A második állomásnak nyilvánvalóan a görögöknek kellene lenni, mert Démoszthenész az egyik legnagyobb hatású perbeszédét éppen egy tengeri hitel ügyében mondta el.

A harmadik állomás lehet csak a római jog, mert a római jogban fogalmazódtak meg a ma is élő fogalmak: a fiducia, a pignus és a hipotéka, mert minden zálogfajtát ismert. És hogy mit tesz isten: ismerte az ingókra vonatkozó jelzálogjogot is, csak azzal, hogy nem volt nyilvántartás. Titkos volt az ingók jelzáloggal leköttése, ami azt eredményezte, hogy lassan már nem volt római polgár, aki a hitelezők számára ismeretlen mennyiségű és a záloggal leköttött vagyontárgyával el ne adósodott volna, tehát a titkossága és a nyilvántartás hiánya tette teljesen tönkre utána az első, ingó jelzálogjog intézménye címen a jogtörténetbe bevonult zálogjogi intézményt.

Nincs ugyan tengerünk, de a hajókázás során azért el kellene jutni a magyar jog világába is, mert a magyar jogban már elég korán megjelennek a zálogjogi intézkedések. Csak egész röviden: sem a nemesi, sem az úrbéri birtokra nézve nem volt telekkönyvszerű nyilvántartás; mind az ingókra, mind az ingatlanokra zálogjogot csak azok valóságos birtokba vétele és elzálogosítása útján lehetett szerezni. De törvénytárunkban a jelzálogjog általános, elvi elismerésével már III. Károly törvénykönyvében találkozunk. Olyan szép könyv; őfelsége, más országok és tartományainak hasonlatosságára mielőbb állandósuljanak azok a bizonyos városi nyilvántartások, amelyek lehetővé tettek már jelzálogjogi bejegyzést is.

A XIX. század végén és a XX. század elején jelenik már meg a törvényalkotásban a zálogjog teljes, részletes szabályozása és az ingók jelzálogjogi leköttetésére vonatkozó lehetőség. Elég csak megemlíteni az 1927. évi XXXV. törvénycikket, vagy - ami a legérdekesebb - az ipari záloglevelekről szóló törvényt.

Nem szeretném, ha a hajókázás sok időt elvenne, tehát inkább éadjunk a révnek abba a részébe, ahol szét lehet tekinteni a tájon, és nézzük meg - remélhetőleg az eddigi utazástól még senki nem kapott tengeri betegséget -, mi tette szükségessé a Ptk.-nak ezt a módosítását, mi a fontossága ennek a szabályozásnak, mik a pozitívumai és a negatívumai, és mik a módosítójavaslatokkal áthidalható hiányosságai.

Kérem szépen, a szükségességet a preambulum egy fél mondattal megmondja: a hitelélet kielégítése érdekében alkotja meg az Országgyűlés ezt a szabályt. Hitel nélkül nyilvánvalóan nincs pezsgő gazdasági élet. A pénznek megvan az a jó szokása, hogy mozogni akar. Mozogni szilárd talajon akar, és ezt a szilárdságot csak a biztosíték és a fedezet teremtheti meg. Tehát nyilván egy átfogó zálogjogi szabályozásra szükség volt.

A másik, ami ennek a szabályozásnak a szükségét indokolja, az európai jogharmonizáció. Az nem vitás, hogy a szabályozás lényegében egy mintaszabályzaton alapul; a mintaszabályozás kidolgozásának magyar résztvevője is volt, mert az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank kidolgozott egy modelltörvényt. És azért került erre sor, hogy a közép- és a kelet-európai államok számára a befektetésekhez szükséges hitelfeltételek bizonyos stabilizálását oly módon segítsék elő, hogy ezek a jogrendszerek utána egymással harmonizálva megkönnyítsék a külföldi befektetők hitelnyújtási lehetőségét. Mert minden hitelező - eléggé indokolt és érthető módon - arra vágyik, hogy azért fedezet és biztosíték álljon a hitel mögött.

Most mik a pozitívumai ennek a törvényjavaslatnak? Egyszer, az első az, hogy egységes rendezést teremt. Tehát kiemeli eddig a Ptk.-nak a 20 paragrafusból álló jogszabályát, és önállóan, minden egyes zálogfajtára egységes tartalmi, fogalmi és alkalmazható rendelkezést tartalmaz. Feloldja a merev elválasztást a jelzálogjog és a kézizálogjog között, és megteremti az ingó jelzálogjog intézményét. Kiszélesíti a zálogjoggal megterhelhető tárgyak körét. A zálogjog terjedelmét - amit az egyik felszólaló negatívumként említett - én pozitívumként említem, azt, hogy az alkotórészre és a tartozékra is, és azt, hogy a mező- és erdőgazdaságban a gazdálkodásra rendelt gépekre és egyéb eszközre is kiterjeszti. Ez érthető és indokolható intézkedés.

Ami feltétlenül újítás és sajátos típusa a jogi szabályozásnak, az a bizonyos lebegő zálogjognak az intézménye, ami - másokkal ellentétben - nem új a magyar jogban. Az 1928-as ipari jelzáloglevélről szóló törvényben már lebegő jelzálogjog volt; a római jogban is volt majdnem ilyen jellegű lebegő jelzálogjog - persze a nyilvántartás hiánya miatt a lebegésével a semmibe hullt, de létezett. Tehát nem olyan új találmány, a lebegő jelzálogjog intézménye, amit olyan váratlan meglepetésként kellene itt nyugtázni. Ez létezett, volt, van és lesz; a sajátos típusa nyilvánvalóan a hitelélet megkönnyítésére szolgál.

Bevezeti a nyilvántartási rendszert, tehát ezzel megszünteti azt, amin a római jogban aknára futott a rendszer, azzal, hogy a Magyar Országos Közjegyzői Kamaránál egy közhitelű nyilvántartást vezet be. És ami a lényeges: megágyaz az itt többször említésre került földhitelintézeti jelzáloglevélről szóló jelzálog-hitelintézeti törvénynek. Ez a törvény csak úgy tud lefeküdni, ha előtte megágyaznak neki. Nyilvánvalóan először meg kell teremteni az intézményrendszert, hogy hogyan tud utána a bank erre kölcsönt nyújtani.

Persze én tudom, hogy az új, tisztességtelen piaci magatartás tilalmáról szóló törvényből ezt a szót, hogy „szédelő feldicsérés”, mellőzték; abba is hagyom a szédelő feldicsérést és a pozitívumok folytatását. A hiányosságokkal inkább valóban a módosítójavaslatok során a részletes vitában kellene foglalkozni, de azért az igaz a lebegő jelzálogjoggal kapcsolatban, hogy vigyázni kell erre a lebegésre, nehogy mélységiszonyt kapjon a nagy lebegéstől, tehát nyilvánvaló, hogy egy magassági korlátot valahogy be kellene vezetni, szabályozni a lebegő jelzálogjogot.

Én aggályosnak és egy kicsit megfoghatatlannak tartom, hogy a birtokba vehető dolgokra kiterjed a zálogjog a kiterjesztés eredményeként; nagyon kíváncsi vagyok, hogy hogyan lesz ez a pénzre és természeti erőre: például a villanyáramot megfogom, vagy hogy lesz záloggal lekötve? Tehát vannak benne feloldható részek.

Ami kétségtelen, hogy itt nagy vitát fog kavarni: én tevékeny részese voltam a közjegyzői törvény megszületésének. Most senki ne gondoljon rosszra: tevékenységem abban állott, hogy ott voltam a szülőszobában, és utána, itt a törvényalkotás templomában én mutattam be a gyermeket és tartottam keresztvíz alá, ami azt jelenti, hogy eltéphetetlen rokoni szál fűz most a közjegyzőkhöz. De azért 40 évig csak ügyvédkedtem, és a pálya végén egy kisebb csalódás

ellenére azért elkötelezettje vagyok az ügyvédi karnak, és nem szeretném, ha az ügyvédi kar csak kívülről szemlélné a torta elosztását. És ez az ellentét feloldható. Mert az igaz, hogy a közhitelű nyilvántartás - ha már a cégbíróságot nem akarom terhelni - maradjon a Magyar Országos Ügyvédi Kamaránál, de azért ezt a közokirati, a közjegyzői okirathoz fűzött, szerződést keletkeztető mintát, formakényszer fel lehetne oldani. Hogyha az ingatlan-nyilvántartásnál ügyvédkényszer van és közjegyzői szerkesztés, akkor miért rekesztem ki a gazdasági életben tevékenyen részt vevő ügyvédi kart abból, hogy egy magánokirat szerkesztésével is - amit utána nyilvántartásra bead a közjegyzői kamarához - részt vehessen.

Tehát ez a közokirati kényszer azért oldható állapotú.

Én egy hiányosságot is szeretnék pótolni. Tudom, a költő ír egy ötsoros verset, ha ír még egyet, az bekerül a halhatatlanságba, az irodalmi lexikonok nyilvántartják, csak mindig a jogalkotó marad az ismeretlenségben. Itt már elhangzott Harmathy Attila akadémikus neve, aki az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank modellszabályzata megalkotásában részt vett, és tevékeny részese volt ennek a törvényjavaslatnak. Elhangzott Kecskés László neve is, aki szintén egyik bábja volt ennek a törvényjavaslatnak, de hangozzék el azoknak a neve is, akik oroszlánrészt vállaltak, illetve a nehéz aprómunkát is elvégezték. Hangozzék el Nemes András főtanácsos neve, és hangozzék el Erdősné Szejbert Orsolya neve is, akik ennek a törvényjavaslatnak a kidolgozásában igazán tevékenyen kivették a részüket.

Én tudom, hogy most mindjárt dudálni fog a révkalauznő, és be kell fejezni az utazást, mert révbe értünk, de azt szeretném, hogy ne csak itt a vezérszónok érjen révbe, hanem a törvényjavaslat is az elfogadás révébe jusson, és ezért a Kereszténydemokrata Néppárt részéről a benyújtott módosítóindítványokkal javított formában a törvényjavaslatot elfogadásra ajánlom tisztelt képviselőtársaimnak. Köszönöm szépen a figyelmüket. *(Taps.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1996. február 13-ai ülésnapján.
Isépy Tamás a KDNP képviselőcsoportjának vezérszónoka

A Magyar Köztársaság és Románia között kötendő alapszerződésről szóló Országgyűlési határozati javaslat előterjesztése

Tisztelt Országgyűlés! Kedves határon túli magyar Vendégeink és Barátaink! Kedves Képviselőtársaim!

Meggyőződésem szerint mindannyian érdekeltek vagyunk abban, hogy kelet-közép-európai térségünkben oldódjanak az évszázadok során felgyűlt ellentétek és félreértések. Szűnjék meg a mesterségesen szított gyűlölet és az áltudományos történelemhamisítás! Legyen végre béke és megértés!

Meggyőződésem az is, hogy mindannyian elkötelezett hívei vagyunk a jószomszédi viszony kialakításának és országunk európai integrációjának. Éppen ezért őszintén szeretném, ha a vita tárgyilagos légkörben zajlana, indulatok helyett érvek ütköznének, nem sértenénk semmifajta érzékenységet, nem veszélyeztetnénk külpolitikai érdekeinket és nemzetközi megítélésünket.

A rendkívüli ülés összehívásából - a sanda feltételezésekkel ellentétben - nem kívánunk politikai tőkét kovácsolni, és határozottan visszautasítjuk az ellenzék politikai hisztéria keltéséről és magamutogatási igyekezetéről szóló megalapozatlan nyilatkozatokat.

Szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy a határozati javaslat annak ellenére nem alapszerződés-ellenes, hogy az Európai Unióhoz vagy a NATO-hoz való csatlakozás feltételeként egyetlen nemzetközi jogszabály sem írja elő az alapszerződés-kötési kötelezettséget.

Megalapozatlan bármilyen külföldi nyomásra történő hivatkozás. A propagandát ne tévesszük össze a valósággal!

Diplomáciai nyomás létezése kizárt. Nem is lenne pozitív érv a csatlakozás mellett. De ha létezne is ilyen, akkor létezik nemzeti önbecsülés és nemzeti önérzet is, hiszen 1100 éves történelmünk során eléggé hitelt érdemlően bizonyítottuk Európához tartozásunkat, és nem vagyunk egy műveletlen, barbár törzs, amelyet kényszeríteni lehetne alapvető érdekei és értékei feláldozására. *(Taps az ellenzéki padsorokból.)*

Az uniós csatlakozástól távoli, de a román választásokhoz vészesen közeli időpontban, a süllyesztőből váratlan hirtelenséggel felmerült alapszerződés jelenlegi szövegtervezete érzelmi és értelmi okokból egyaránt elfogadhatatlan. Az érzelmi érvekkel szeretnék gyorsan végezni. Talán elegendő hivatkozni a Bethlenekre, Bocskaiakra, Báthoryakra, Apáczai Csere Jánosokra, Bolyaiakra. A hegyek lábánál megbújó székely falvakra. A korondi fazekasokra, a kalotaszegi hímzőasszonyokra, a templomokra, a kastélyokra, a történelem számtalan tárgyi és szellemi emlékére, a magyarok, románok és szászok, a politika által szított szenvedélyekkel csak elvétve felkavart békés együttélésére, és a szülőföldhöz fűződő szétéphetetlen szálú kötődésre.

A napokban olvastam egy érdekes beszámolót a trianoni szerződés 75. évfordulóján Párizsban tartott, és az akkori döntés máig ható következményeit firtató kerekasztal-konferenciáról. A vita jegyzőkönyvét illusztrálva a Co-Eur-ben megjelent egy térképvázlat, ami azt mutatta be a franciáknak, hogy trianoni analógiára és „magyar mintára” hogyan osztották volna fel Franciaországot, ha történetesen a vesztes oldalon fejezi be a háborút. Eszerint a Baszkföld teljes egészében Spanyolországhoz, Provence és a Côte d’Azur Olaszországhoz, Kelet-Franciaország Svájcra, Elzász-Lotaringia Németországhoz, Normandia és Bretagne Nagy-Britanniához került volna, de azért maradt volna néhány száz kilométernyi tengerpart az Atlanti-óceánnál.

Vajon, hogyan érték volna meg a büszke franciák területük nem egészen kétharmadának elvesztését, és hogyan vélekednének ma a patriotizmus és nacionalizmus különbségéről? És vajon mi kötelez bennünket arra, hogy a hatalmi erővel ránk kényszerített trianoni béke ma is élő, hátrányos következményeit egy rossz alapszerződéssel önként és dalolva még súlyosbítsuk is? *(Taps a KDNP padsoraiban.)*

A hangulatkeltést elkerülni igyekvő érzelmi érvelés után térjünk át az értelmi érvekre. A határozati javaslat valójában három részre tagolódik. Az első arra hívja fel a kormányt, hogy az alapszerződést csak az Országgyűlés előzetes hozzájárulása birtokában írja alá. A helyes döntéshez tehát azt kell tüzetesen megvizsgálni, hogy egy nemzetközi szerződés ügyében az aláíráshoz az Országgyűlés kiköthet-e előzetes hozzájárulást, vagy nem, vagyis az indítvány alkotmányjogilag megalapozott vagy megalapozatlan.

A jogászok foglalkozási ártalmával és a tárgyilagosság érdekében felsorolom az „igen” és a „nem” mellett szóló érveket. A „nem” mellett szóló érvek gyengébbek, ezért azokkal kezdem.

Az alkotmány 35. § (1) bekezdésének j) pontja szerint a kormány közreműködik a külpolitika meghatározásában. A Magyar Köztársaság kormánya nevében nemzetközi szerződéseket köt. Szeretném külön hangsúlyozni az idézett paragrafusnak azt a rendelkezését, hogy a „kormánya nevében”.

A „nem” mellett érvelők ugyan nem vitatják, hogy az alkotmány 19. § (3) bekezdésének f) pontja alapján az Országgyűlés megkötö a Magyar Köztársaság külkapcsolatai szempontjából kiemelkedő fontosságú nemzetközi szerződéseket, viszont szerintük a megkötés csupán a

kormány által aláírt szerződés megerősítését, ratifikálását, illetve a kihirdetést tartalmazó törvény megalkotását jelenti

Ennek indokaként hivatkoznak a Hárszabálynak, az Országgyűlés hatáskörébe tartozó nemzetközi szerződésekre vonatkozó eljárási rendelkezéseket tartalmazó, 122. § (4) bekezdésére és a 123. § (3) bekezdésére, amelyek szerint a határozati javaslatnak az aláírt, illetve a törvényjavaslatnak a megkötött, nemzetközi szerződés szövegét tartalmazó részéhez módosítójavaslatot nem lehet benyújtani.

Ha ez az érvelés igaz lenne, akkor az alkotmány pontatlanul, tévesen fogalmaz, vagy az egyértelmű fogalmat szándékosan félremagyarázzák, és önkényesen értelmezik.

Szeretném felhívni a figyelmet arra az előbb már kihangsúlyozott különbségre, hogy a szerződés - tessenek megnézni a szöveget, és az aláírók megnevezését - nem a két kormány, hanem a Magyar Köztársaság és Románia között jön létre. Tehát a döntésnél, az aláíróknál a Magyar Köztársaság és Románia nevében írják alá, nem a kormány nevében. A döntésnél felejtsek el a kormány jogköréről rendelkező - és itt nem alkalmazható - 35. §-t, mert ez nem kormányok közötti szerződés!

A megkötés kétségtelenül nem jelenti azt, hogy a szerződést 386 képviselő vagy az Országgyűlés elnöke írja alá. De ugyanakkor nem jelenti, és nem jelentheti a közreműködése nélkül elkészült és dogmaként módosíthatatlan szövegre történő passzív rábólintást vagy fejrázást sem. A „megkötés” szó helyes fogalmi értelmezése szerint a szerződés megkötésére jogosult meghatározó, aktív szerepet tölt be a szerződés létrejöttében. Kialakítja a szerződés tartalmát, közreműködik a feltételek, kikötések, szankciók és rendelkezések megfogalmazásában. Egy laikus sem fogadná el általa megkötött szerződésnek, amelynek tartalmába semmi beleszólása nem lehetett, és döntése csupán az elfogadásra vagy az elutasításra korlátozódik.

De engedjék meg, hogy döntő érvként hivatkozzam a korábbi alkotmányra. A korábbi alkotmány *f)* pontja ugyanis úgy szólt, hogy a Magyar Népköztársaság nevében az Országgyűlés nemzetközi szerződéseket erősít meg. Az alkotmánymódosítás alkalmával az 1989. évi XXXI. törvénynél itt módosult a szöveg, és nem „megerősíti”, hanem „megköti” a Magyar Köztársaság külkapcsolatai szempontjából kiemelkedő fontosságú nemzetközi szerződéseket. Tehát nagyon jól és pontosan fogalmazott az alkotmány szerkesztője. A „megerősítés” szót felcserélte a „megkötni” szóval. A hatalmi jogkörök alkotmányos megosztása szerint a szerződést a Magyar Köztársaság nevében - ilyen értelmű felhatalmazás birtokában - a kormány aláírhatja, de az Országgyűlés köti meg, vagyis az Országgyűlés jogosult a szerződés tartalmának meghatározására, és ezért a határozati javaslat 1. pontja álláspontunk szerint alkotmányjogilag megalapozott.

A határozat 2. pontja további tárgyalásokra hívja fel a kormányt, mert vitatjuk azt az álláspontot, hogy álmodni ugyan lehet jobbról, tökéletesebből, de a szöveg az adott körülmények között az elérhető legjobbat tartalmazza. A jog világában csak attól a szerződéstől várható reális teljesítés, amelyet a felek kölcsönös bizalom alapján kötnek. A tapintható bizalmatlanság alapján létrejött szerződésnél a felek ugyan ügyelnek minden szóra és kifejezésre, mégsem tudják elkerülni a teljesítés körében az utólagos eltérő értelmezéseket, a kibúvók keresését. Ne is igyekezzünk vitatni, hogy ez az alapszerződés az érezhető bizalmatlanság jegyében születik, és már a magzatvízzel napvilágra kerülnek az eltérő értelmezések mérgező csirái.

A tervezet 15. cikkelyének egyértelmű fogalmazása ellenére a román oktatásügyi miniszter sietett kijelenteni, hogy a Bolyai János Egyetem visszaállítással egy „etnoegyetem” jönne létre, és valósággal középkori állapotokat szabadítana Romániára.

Az alapszerződés - ugyan nem nemzetközi jogi, hanem polgári jogi - ügyvédi emlékeim alapján vészes hasonlóságot mutat egy olyan balul sikerült tartási szerződéshez, amikor az eltartott arról panaszkodik, hogy az eltartó lassan ölé mérget kever az ételébe. Az eltartó pedig alig várja, hogy az eltartott végre lehunyja azt a két szép szemét, és akkor probléma már egy szál sem marad.

Az idő szorítása miatt nem veszem el képviselőtársaim kenyerét, a vitában részletesen felsorolják majd a tervezet súlyos hiányait, s megfogalmazzák azokat a fontos elvárásokat, amelyeket a további tárgyalásoknál a szerződés megkötésére jogosult akarataból kötelező érvényesíteni. Persze a veszély teljes biztonsággal soha nem zárható ki. Gondoljunk az ukrán-magyar alapszerződésre, amelynek utókövetkezményeként még egy millezcentenáriumi emlékművet sem sikerült felavatni a Vereckei-hágón. Vagy gondoljunk a szlovák-magyar alapszerződést követő magyarellenés intézkedésekre.

A határozati javaslat elengedhetetlennek tartja a romániai magyar szervezetek véleményének figyelembevételét. Ha valaki adásvételi szerződést köt, akkor előbb tüzetesen megnézi az ingatlant. Ha alapszerződést akarok kötni, akkor nyilvánvalóan ismernem kell azok véleményét, akiket az alapszerződés húsba vágóan érint. Hiszen a sorsukról van szó, és a sérelmeket ők élik át.

A javaslat 3. pontja arra hívja fel a kormányt, hogy törekedjék olyan tartalmú szerződés megkötésére, amely a romániai magyarság részére biztosítja az európai normáknak és a nemzetközi gyakorlatnak megfelelő autonómia és kollektív joggyakorlás lehetőségét. Nem kívánunk tehát az álmok világába tartozó teljesíthetetlen dolgot. És a szövegtervezet pozitívumai között tarthatnánk számon az Európa Tanács parlamenti közgyűlése 1201. ajánlásának a szerződésbe történt jogi érvényt jelentő beépítését, ha a lábjegyzet nem hatástalanítaná ezt a pozitívumot. A kormány álláspontja szerint a lábjegyzet csupán tényrögzítő, és nem értelmező kiegészítés. A külügyi bizottság ülése után a külügyminiszter úr úgy nyilatkozott, hogy a kormány tántoríthatatlan, és az ellenzék érvei vagy megalapozatlanok, vagy kifejezetten hamisak. Udvariasabb vagyok, és megelégednék azzal, ha az érvek megalapozatlanságát vagy hamisságát nem a minősítők, hanem a tények döntenék el. Ha ugyanis a lábjegyzet valóban csak tényrögzítő, akkor azt hamisan teszi.

Állítólag a franciák elég jól tudnak franciául, és tisztában vannak az általuk használt szavak fogalmi tartalmával. Ha megnézzük az 1201-es ajánlás 12. cikkelyének hivatalos francia szövegét, akkor az ezt tartalmazza: „Un droit collectif d’une minorité nationale”, ami magyarul is azt jelenti, hogy egy nemzeti kisebbség kollektív joga. Tehát az állítólag csupán tényrögzítő lábjegyzet téves értelmezéssel azt a kollektív jogot zárja ki, amire az ajánlás egyértelműen hivatkozik.

A *L’Evenement du Jeudi* ugyan csak egy a sok francia újság közül, de jelzésértékű, hogy az alapszerződésről szóló cikkének ezt a címet adta: „Magyarország cserben hagyja a kisebbségi magyarokat”. (*Nagy taps az ellenzék padsoraiban.*)

Ugyanígy állunk a lábjegyzet második részével is. Az ajánlás 11. Cikkelye valóban nem használja az „etnikai” szót. Viszont félreérthetetlenül úgy fogalmaz, hogy „azokon a területeken, ahol a nemzeti kisebbséghez tartozó személyek többséget alkotnak” van joguk ahhoz, „hogy sajátos történelmi és területi helyzetüknek megfelelő, az állam belső törvényeivel összhangban álló helyi vagy autonóm önkormányzattal, illetve különleges státussal rendelkezzenek”.

Az értelmezés azonban indokolatlanul és félreérthetően szűkít, és valahogy mindenki megfelelkezni arról, hogy a magyar-magyar csúcson elfogadott közös nyilatkozat megerősítette, hogy „a határon túli magyarok identitása megőrzésének, közösségként való fennmaradásának és fejlődésének, valamint a szülőföldön való megmaradásának alapvető kérdése az önkormányzat, az autonómia létrehozása”, és „összehangolt támogatásban részesítik a határon túli magyar közösségek ennek megfelelő autonómiatörekvéseit”.

Valahogy megfelelkezni látszanak arról is, hogy az RMDSZ autonómiafelfogása nem is kívánja a területi autonómiát etnikai alapokra helyezni.

A kormány előszeretettel hivatkozik arra, hogy rossz volt a csúcstalálkozó és a magyar álláspont nyugati visszhangja. De éppen az lenne a magyar diplomácia legfontosabb feladata, hogy nem búsmagyarkodással, történelmi sérelmeink és Európa védelmében szerzett érdekeink felsorolásával, hanem az európai gondolkodásmódban, az ottani sémákba beilleszkedő értelmes érvekkel türelmesen megmagyarázza, hogy az itteni demokráciák még túlságosan fiatalok. Ebben a térségben hatalmi érdekekből mesterségesen szították a gyűlöletet. És ez nem mediterrán táj, ahol langyos szellők fújnak, hanem itt fákat kitépő viharok dúlnak.

Ismeretes, de érthetetlen a kisebbségi autonómiáktól irtózó román félelem. A román elit rendíthetetlen magyarellenességének és ennek a fejekben uralkodó félelemnek az indítékait nagyon jól és többen megfogalmazták. Ez a félelem azonban minden vonatkozásban alaptalan. A Helsink-i Záróokmány kizárja a határok erőszakos megváltoztatását, és ezt megerősíti a tervezet 4. cikke. Egyébként a Kárpát-medencében nincs sem szándék, sem esély bármilyen erőszakos határváltoztatásra.

Az Európai Unióhoz történő csatlakozás együtt jár a szuverenitás bizonyos mértékű feladásával. Akkor miért a félelem, miért elfogadhatatlan a kisebbségi autonómia? Hiszen az uniós csatlakozás azt jelenti, hogy nem érinti az állami szuverenitást. 70 ezer német autonómiája nem veszélyezteteti Belgium, a katalánoké Spanyolország, a dél-tiroliaké Olaszország, a svédeké Finnország és utoljára említem - mert nézzünk keletre is -, a gagauzoké pedig Moldova állami egységét. Miért veszélyeztetné pont a magyarok, a magyar kisebbség autonómiája?

Befejezésül, önkéntelenül felmerül a kérdés, hogy a parlamenti erőviszonyok ismeretében mi késztette az ellenzéket a határozati javaslat benyújtására. A válasz egyszerű: a hit és a remény. *(Az elnök pohara kocogtatásával jelzi a felszólalási idő leteltét.)* Befejezem, elnök úr. A hit abban, hogy pártállástól függetlenül mindannyian felelősséget érzünk az egyre fogyatkozó magyarság sorsáért, és a döntést nem napi politikai, hanem lelkiismereti kérdésként kezeljük, és a pártfegyelmet alább helyezzük, mint az erkölcsi felelősséget. *(Hosszan tartó taps az ellenzék padsoraiban.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1996. szeptember 3-ai ülésén

**A párizsi békeszerződés 27. cikke 2. pontjának végrehajtásával
kapcsolatos feladatokról szóló
OGY határozat (az ún. „zsidó kárpótlás”)**

Tisztelt Országgyűlés!

Feltételezésem szerint a tíz percbe nagyon nehezen bezúfolható, a Kereszténydemokrata Néppárt, a Fidesz - Magyar Polgári Párt és a Magyar Demokrata Fórum egyeztetett, együttes állásfoglalását tartalmazó felszólalásomnak már az első mondatai vihart kavarnak, de a tények állítólag eléggé viharállóak, és ezért merem vállalni a kihívást.

Előjáróban ugyanis illő tisztelettel arra szeretnék rámutatni, hogy a határozati javaslat beterjesztési időpontjának a kiválasztása, finoman fogalmazva, nem volt szerencsés. A parlament ugyanis a múlt héten rendkívüli ülésen tárgyalta a magyar-román alapszerződéssel kapcsolatban a 89 ellenzéki képviselő által benyújtott határozati javaslatot. Ebben a határozati javaslatban az ellenzék felhívta a kormányt, hogy csak előzetes hozzájárulás birtokában írja alá az alapszerződést, és a szerződés tartalmát illetően folytasson további tárgyalásokat.

Az ellenzék alapvetően fontos kérdésnek tekintette a határon túli magyarok érdekeinek a védelmét, és álláspontja szerint a szerződés megkötésére jogkörrel rendelkező Országgyűlésnek meghatározó szerepe van a szerződés tartalmának a meghatározásában. A kormány azonban eltökélt volt, a szöveget - azt mondta, hogy - véglegesnek tekinti, aláírás előtt nem tart igényt semmiféle egyeztetésre, semmiféle társadalmi és politikai konszenzusra, az Országgyűlésnek majd egy feladata van, ratifikál, vagy nem ratifikál.

Akkor most itt van ez a határozati javaslat, amely az Országgyűléstől egyetértést és felhatalmazást kér, és az indokolásban ezt azért tartja szükségesnek, mert jelentős vagyonról van szó. Fontos a kérdés rendezésében a társadalmi, politikai konszenzus érvényre juttatása. Nem tetszenek egy kicsit furcsának találni és nincs abban valami félelmetes ellentmondás, hogy ebben a valóban fontos ügyben - mert ennek a kárpótlásnak az ügye valóban fontos ügy - ebben a kormány igényli az Országgyűlés jogilag nem szükséges egyetértését és hozzájárulását? Hogy hangoztatja a társadalmi, politikai konszenzus érvényre juttatását, ugyanakkor az erdélyi magyarság sorsát és jövőjét meghatározó magyar-román alapszerződést nem tekintette olyan fontosnak, amelynél ugyanígy igényelte volna az egyetértést, a jogilag szükséges felhatalmazást és konszenzust? *(Taps az ellenzéki padsorokban.)*

Tisztelt Országgyűlés! Abban a szerencsés vagy balszerencsés helyzetben vagyok, hogy a korábbi kormány idején tagja voltam a majdnem ugyanilyen összetételű, a kormány által a tárgyalások lefolytatására kijelölt bizottságnak, és talán nem hat szerénytelenségnek, hogy azért elég jól meg kellett ismerkedni a problémával. Ellenzékiént is meg tudom erősíteni - az annak idején kormánypártiként megfogalmazott - alapvet, hogy a kormánynak nemcsak jogi, hanem erkölcsi kötelessége ennek a problémának a rendezése.

Viszont ne tessenek az indokolásban egyértelműen azt állítani, hogy a korábbi kormány által folytatott tárgyalások nem vezettek eredményre, mert a való tény az, hogy nem fejeződtek be. És a kettő különbség. Közel álltunk ugyanis a befejezéshez.

A ma is érvényben lévő 1946. évi XXV. törvénycikk alapján próbáltuk annak a módosításával működtetni az országos zsidó helyreállítási alapot, a Mazsihisz el is készítette a saját törvénymódosítási tervezetét, viszont a tárgyalásban részt vevő szervezetek között vita volt az intézőbizottságban a jelölési jogosultságról, ugyanakkor a vagyontömeg felméréséhez és a kárpótlási jogosultság megállapításához szabad kutatási lehetőséget biztosítottunk.

A kormány - valahogy úgy érzem, hogy olyan - bülbülhangú tárgyalásokat folytat a történelmi egyházak képviselőivel, szórja az ígéreteket, ugyanakkor nem tesz semmit. A volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezésénél nem működteti az egyeztetőbizottságot, nem rendezte egyetlen ingatlan tulajdoni helyzetét sem, és egy jottányit sem halad előre ennek - nevezzük a nevén - az úgynevezett zsidókárpótlásnak az ügye sem. Mert az nem nevezhető előrehaladásnak, hogy az országos zsidó helyreállítási alap felélesztése helyett most közalapítványt kíván létrehozni, ugyanakkor a tartalmi elemek - amelyek lényegesek lennének - ugyanott állnak, ahol álltak 1994-ben.

A lázas sietségre egyébként jellemző - ha meg tetszenek nézni a 2079/1995-ös kormányhatározatot -, 1996. április 30-ai határidőt jelöl meg. És valahogy most már szeptemberben járunk. Mi a szervi betegsége ennek a felelősségelhárító országgyűlési határozatnak? Vegyük pontonként.

Az első pontban: az Országgyűlés egyetértését kéri ahhoz a szándékhoz, amihez nem szükséges az Országgyűlés egyetértése. A polgári törvénykönyv 74/G § (1) bekezdése szerint közalapítványt az Országgyűlés, a kormány, valamint a helyi önkormányzat képviselőtestülete hozhat létre közfeladat ellátásának folyamatos biztosítása céljából. Vagy kérje fel az Országgyűlést a kormány, hogy hozza létre a közalapítványt, vagy hozza létre saját maga. Ehhez nem szükséges az egyetértés.

A második pontja a határozati javaslatnak felhatalmazza a kormányt, hogy folytasson tárgyalásokat. Ehhez miért van szüksége egy kormánynak felhatalmazásra? A kormányt azért találták ki és az a feladata, hogy kormányozzon. A jogköréhez tartozó ügyekben tárgyaljon. Remélhetőleg nem tartja magát olyan bénának, hogy noszogató felhatalmazás nélkül egyáltalán nem tud tárgyalni és nem tud mozdulni.

A megkötés vonatkozásában az Országgyűlés jogkörébe tartozó alapszerződés ügyében nem kért a tárgyaláshoz semmiféle felhatalmazást. *(Beszólás jobb oldalról: Így van.)* Itt akkor miért kér az általa létrehozható közalapítvány alapító okirata tartalmi kérdésére vonatkozó tárgyalásokhoz felhatalmazást úgy, hogy ezek a tartalmi kérdések homályban maradnak?

A legpikánsabb azonban a harmadik pont. Ebben ugyanis a kormány önmagát kívánja felhívni az Országgyűléssel. Ez leegyszerűsítve valami olyan, mintha felhívnám magam arra, hogy álljak fel vagy üljek le, mert felhívás nélkül ez nem megy. Ellenzéki országgyűlési határozati javaslatok kezdődnek azzal, hogy az Országgyűlés felhívja a kormányt erre vagy arra. De hogy a kormány terjesszen be ilyen javaslatot, ami az önmaga felhívására tart igényt, lehet hogy erre volt példa, én nem emlékszem rá. *(Taps az ellenzéki padsorokban.)*

Tisztelt Országgyűlés! Rövid az időm, ezért távirati stílusban csupán néhány szempontra szeretném felhívni a figyelmet. Ennek a kérdésnek a jogi rendezése öt alappilléren nyugszik, nyilvánvaló: a párizsi békeszerződés; a párizsi békeszerződés előtt megszületett 1946. évi XXV. törvény; a magyar alkotmánynak a 70/A §-a; az Alkotmánybíróság határozata és az érvényes magyar kárpótlási törvény. De a létrehozni kívánt közalapítvány alapító okiratának a tartalmi elemei - amelyek ismeretlenek -, a kárpótlásra jogosultak köre, ezt hogy állapítom meg? Le kell folytatni az ismeretlen örökösök vonatkozásában a hagyatéki tárgyalásokat? Ez lehetetlen, ez legalább öt év. De a kárpótlásra jogosultak köre ismeretlen. Ismeretlen a kárpótlással érintett vagyontömeg, az intézőbizottság vagy a kuratórium összetétele, az alap vagy a vagyon kezelése és felhasználása. Tehát ezek a tartalmi kérdések mind ismeretlenek, és valójában úgy néz ki a kérdés, hogy ezzel a javaslattal a kormány egy biankó meghatalmazást vagy csekket akar kiállíttatni az Országgyűléssel, és annak az üres részeit majd később ő tölti ki azzal az alapító okirattal, amelyhez már nem kell az Országgyűlés hozzájárulása, mert nekünk a járulékos törvényekhez kell a hozzájárulás, a kárpótlási törvény módosításához, nyilvánvalóan a költségvetési törvényhez kell állítani, de ez egyelőre egy üres, biankó meghatalmazás.

Összegezeként - az idő közeli lejártára tekintettel - a kérdést meg kell oldani. Ezzel egyetértünk. Változatlanul állítom, hogy nemcsak jogi, hanem erkölcsi kötelezettség is. Ez a határozati javaslat azonban a problémát nem megoldja, hanem görgeti maga előtt, és az Országgyűlésre akarja hárítani a kormány felelősségét és mulasztását. Ne tessenek haragudni, ehhez az ellenzék nem lehet partner. Köszönöm a figyelmet. *(Taps az ellenzéki padsorokban.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1996. szeptember 11-ei ülésén

A párizsi békeszerződés 27. cikke 2. Pontjában foglaltak végrehajtásáról

Tisztelt Országgyűlés!

A lenyűgöző érdeklődésre tekintettel igyekszem röviden összefoglalni a Kereszténydemokrata Néppárt, a Fidesz - Magyar Polgári Párt és részben az MDF, tehát három ellenzéki pártnak általánosságban mozgó állásfoglalását, mert részleteiben Sepsey Tamás képviselőtársam - mint a Kárpótlási Hivatal volt vezetője és a korábbi ciklus alatti kormánybizottság tagja - gyakorlati vonatkozásban a törvényjavaslat hiányosságait ismerteti. A koalíciós pártok teljes támogatásával elfogadott 89/1996-os országgyűlési határozat zárószavazásánál a három ellenzéki párt egyhangú, tartózkodó szavazatát azzal indokolta, hogy a határozat valójában csak habot fűjt egy olyan tortára, amelynek még az összetétele is ismeretlen, és a cukrász azt sem tudja, hogy milyen anyagból kell majd összeraknia a képzeletbeli tortát. A kormány által most benyújtott törvényjavaslat azonban most még ezt a habot is szétszórta és elolvasztotta.

Ha megnézzük most néhány mondat erejéig a nem létező tortát és az olvadozó habot, három pontból állt az elfogadott országgyűlési határozat. Az elfogadott határozat első pontjából csak úgy záporozott az egyetértés a kormánynak arra a szándékára, hogy a rendezés érdekében közalapítványt hozzon létre. Már akkor is kifejtettük, hogy ilyen egyetértésre nem volt szükség, mert a polgári törvénykönyv alapján a kormány minden egyetértés nélkül is létrehozhatja. Most ezzel kapcsolatban szeretnék feltenni előjáróban néhány illetlen kérdést, hogy vajon megvalósult a szándék, létrehozta-e a kormány a közalapítványt, elkészült-e az alapító okirat, mi az alapító okirat tartalma, megtörtént-e a bírósági nyilvántartásba vétel, a hivatalos lapban megjelent-e az alapító okirat, ki a kezelő és az ellenőrző szerv, mi a vagyon és a felhasználási cél, kik a kuratórium tagjai, milyen a döntéshozatali mechanizmus, és vég nélkül lehetne még felsorolni az eddig megválaszolatlan kérdéseket.

A második pont: jó lenne tudni, hogy hogyan állnak az OGY-határozatban megjelölt tárgyalások, és hogyan kerülhet majd alkotmányosan a vagyoni körbe ingatlan, muzeális tárgy vagy készpénz. A harmadik pont a törvényjavaslatok november 30-ig történő benyújtásáról beszél. Egy törvényjavaslat - matematikai ismeretem szerint - nem többes szám, tehát hol van a többi törvényjavaslat, mert ez önmagában valahogy mintha a levegőben lógó megoldás volna. Most mielőtt részleteiben rámutatnék a törvényjavaslat alkalmatlanságára, néhány alapvető kérdésre szeretném felhívni képviselőtársaim figyelmét. A kérdés megoldhatósága ugyanis öt alappilléren nyugszik, és valójában ezzel a törvényjavaslattal kapcsolatban is azt kellene megvizsgálni, hogy a javaslat légüres térben mozog, vagy erre az öt alappillérre épül.

Az első alappillér - nyilvánvalóan - a párizsi békeszerződés 27. cikkének a 2. pontja. Most ezt az idő előrehaladottsága miatt nem kívánom idézni, mindenki ismeri a békeszerződés említett pontját. Mit mondott ki ezzel kapcsolatban az Alkotmánybíróság? Az Alkotmánybíróság határozatának indokolásában az alkotmányos mulasztást abban állapította meg, hogy nem folytatták le az 1946. évi XXL. törvénycikk 2. §-a bekezdésében meghatározott hagyatéki eljárásokat, soha nem bocsátották ki azt a rendeletet, amelyik a vagyontárgy jogszerű megállapításának a módját szabályozta volna, és a harmadik pedig, hogy az akkor még létező, a törvény szerint létező Országos Zsidó Helyreállítási Alap tulajdonába nem adott sem hagyatékot, sem vagyontárgyat. Tehát a párizsi békeszerződés mellett a másik alappillér a jelenleg is hatályban lévő és a párizsi békeszerződést megelőző 1946. évi XXL. törvénycikk, amelyik egyértelműen akként rendelkezett, hogy Magyarország területén, akár külföldön lévő hagyatékaikra terjed ki a törvény, akik izraelita vallásuk vagy zsidó származásuk címén ellenük folytatott üldözés folytán vagy üldözéssel okszerű kapcsolatban szerzett sebesülés miatt életüket veszítették, és a jogszerű tulajdonosok részére át kell adni mindazokat a hagyatékokat,

amelyek örökösök hiányában a (2) bekezdésben említett személyek hagyatékként megszerzett vagy megszerez.

Tehát a második alappillére ennek a törvényrendezésnek a '46. évi XXV. törvény lenne. A harmadik a magyar alkotmány, amelynek a 70/A §-a tilt minden diszkriminációt. A negyedik az Alkotmánybíróság sokat emlegetett 16/1993. határozata, amelyik a magyar kárpótlási törvények érvényesítését írta elő ennek a kárpótlásnak a rendezésére is.

Most emlékeztetőül ebből csak néhány pont. Az Alkotmánybíróságnak ez a határozata az indoklásban egyértelműen megállapítja, hogy az elmúlt évtizedekben az állampolgárok milliói szenvedtek tulajdoni sérelmet. Megmondja, hogy ezek a kártalanítások kárpótlás formájában rendezhetők. Megállapítja az Alkotmánybírósági határozat, hogy az állam az őt terhelő kötelezettséget akként is teljesítheti, hogy teherbíró képességével arányban álló módon, a jelenlegi gazdasági átalakulás során az egyes tulajdoni sérelmek eredeti jogi természetét figyelmen kívül hagyva, a károsultakkal szembeni kötelezettségének kárpótlás útján tesz eleget. Most az Alkotmánybíróság megítélése szerint a kárpótlás éppen ezért megfelelő kártalanítást jelent azoknak is, akiknek tulajdonát zsidó származásuk vagy izraelita vallásuk miatt vonták el.

Az vetné fel az alkotmány 70/A paragrafusát sértő hátrányos megkülönböztetés aggályát a társadalom más károsultjaival való egybevetés tükrében, ha a most vizsgált indítványt a megjelölt jogszabályokkal érintettek körében alkotmányos indokok hiányában teljes körű vagy más elveken alapuló kárpótlási szabályok kerülnének alkalmazásra.

Tehát ha egybevetem a párizsi békeszerződést, az 1946. évi XXV. törvenycikket és az Alkotmánybíróság határozatát, akkor egyértelmű, hogy minden diszkrimináció kizárt, a kárpótlási törvények alapján kell ezt a kérdést is rendezni. Amiről nem kellene megfedkezni, hogy az Alkotmánybíróság leszögezte, hogy a kárpótlási törvény meghozatalával az állam az állampolgárok egyéni sérelmeit illetően eleget tett a nemzetközi szerződésben és a hatályos törvényekben vállalt, de mind ez ideig nem teljesített kötelezettségének, és alkotmányos mulasztást, miután ez teljesítettnek tekintette, abban állapították meg - itt le is írja az Alkotmánybíróság -, hogy az állampolgárok igényei kérdésében a jogalkotót mulasztás nem terheli. Más a helyzet azzal a kötelezettségvállalással, amely szerint a jogutódok nélküli egykori tulajdonosok igényeit az állam a sérelmet szenvedettek érdek-képviselői szervére ruházza át. Tehát alkotmányos mulasztás és nemzetközi szerződés, illetve nemzetközi jogszabályok megsértése csak ebben a vonatkozásban áll fenn, és ezt a magyar kárpótlási törvények szerint kell rendezni.

Ha ezt az öt alappillért nézem, akkor nézzük meg, hogy hogyan tesz ennek eleget a törvényjavaslat! Itt már távirati stílusban mondom, mert erről Sepsey Tamás képviselőtársam nyilván gyakorlati tapasztalatai birtokában még részletesebben fog beszélni. Az, hogy kárpótlási jegyet adok, az egyértelmű. Hogy ennek az összege 4 milliárd. Ezt egy kárpótlási jegyben, egy címletértéken bocsátja ki az arra jogosult szerv.

Mi van ezután? Engem a mechanizmus érdekel. Ugye, kárpótlás vagyoni kárpótlás címén jár, amit életjáradékra lehet váltani. Eddig is rendben van a dolog. A magyar kárpótlási törvény lehetővé teszi, hogy kárpótlási jegyet életjáradékra lehessen váltani. Most ez hogy történik, a 4 milliárdra történő beszámítása? Mert ugye, meg fogja határozni - nem tudom, kicsoda, mert a törvényjavaslat szerint úgy látszik, hatósági jogkört fog gyakorolni a közalapítvány - a kijelölt szervezet meg fog állapítani kárpótlást. Az életjáradékot nem kell megállapítani, mert a törvény alapján annak az összegszerűsége egyértelmű. Ennyi kárpótlási jegyet felajánlok, ezért ennyi életjáradék jár. Tehát nem az életjáradék összegét kell megállapítani, hanem a kárpótlást

kell megállapítani. Megállapítja a kárpótlást - kicsoda? Ezt is a közalapítvány fogja, vagy milyen hatóság fogja megállapítani, a közalapítvány szerve? Mert erről nem rendelkezik a törvényjavaslat. Mi a jogorvoslati rendszer? Merthogy ő megjelöli a személyeket, akire majd átruházza, a tyúk és a tojás kapcsolatában ehhez először a vagyonért járó kárpótlást kell megállapítani, ennek az alapján ki kell adni a kárpótlási jegyet, amit utána át lehet váltani életjáradékra.

Tehát mi következik ebből? Először meg kell nézni a vagyont. A korábbi ciklus alatti tárgyalásoknál éppen azon volt a vita, hogy addig nem lehet megmozdulni, amíg nem tudjuk megállapítani, hogy kik az ismert örökös nélkül elhalt személyek, akiktől a párizsi békeszerződésben is említett, de az Alkotmánybírósági határozatokban ismételt felsorolt törvényekkel igazságtalanul, törvénytelenül vették el a vagyont. Először meg kell állapítani, hogy mi a vagyon, a személy valóban örökös nélkül halt-e, és ezután ki lenne az örökös.

Hogy lehet hagyatéki eljárást lefolytatni, hagyatéki vagyon nélkül? Mit tud átadni a közjegyző hirdetményi idézés alapján? Létezik a hagyatéki eljárás lefolytatását szabályozó törvény. Ez hogy fog lezajlani? Erre semmi választ nem ad a törvényjavaslat. Nincs hagyatéki vagyon. Mi lesz a hagyatéka tárgya? A kárpótlási igény lesz a hagyatéka tárgya, mert vagyon nincs, mert éppen ez a vagyon került ki. Tehát a vagyon helyébe csak egy kárpótlási igény léphet. Hogy fogja ezt a közjegyző átadni az államnak? Az államnak fogja átadni a kárpótlási igényt, és ezt a kárpótlási igényt fogja a közalapítvány vagyonába betudni? Ezek mind teljes mértékben válasz nélkül maradó kérdések. Tehát ez a törvényjavaslat nem viszi előre az ügy megoldását. Azzal, hogy kibocsátok 4 milliárd forint értékű kárpótlási jegyet, és egyes személyeknek meg fognak állapítani kárpótlást, hogy ennek hogy lesz az elszámolása, milyen címen, az teljesen ismeretlen marad a törvényjavaslatban.

Ismételten szeretném hangsúlyozni a három ellenzéki párt képviselőjeként, hogy mindannyian egyformán ezt a kérdést alkotmányos mulasztásnak tekintjük, a kérdés megoldást igényel, de ez a törvényjavaslat - mint ahogy az országgyűlési határozat - az égvilágon egyetlenegy lépéssel nem viszi közelebb a kérdés lezárását, a kérdés befejezését; és nem tudom, hogy hogyan tovább - miután egy törvényjavaslat van -, mi lesz a többi törvényjavaslattal. Ezekre az általam feltett kérdésekre megadja a választ, vagy hogy fog lezajlani az egész eljárás? Valahogy el kellene rendezni az ügyet. Nyilván ezzel a 4 milliárd értékű, folyamatosan megállapítandó kárpótlásokkal, amit - mondom - vagy a közalapítvány, vagy a szerve fog az egyes személyeknek életjáradékként megállapítani. Mert ezt a szervezetekre kellene átruházni, és a szervezeteknek, a zsidó szervezeteknek kellene gondoskodni arról, hogy kik azok, akiket ebből támogat. Hát majd a közalapítvány fogja eldönteni a szervezetek nevében, hogy kik azok a személyek, akik most a támogatást igényelhetik? Ezek mind válasz nélkül maradó kérdések. Tehát ebben az ügyben is csak tartózkodni tudunk, nem fogunk rá nemet mondani, mert egyformán az az érdekünk, hogy egy alkotmányos mulasztás rendeződjék, és ez a kérdés valahogy végleges lezárásra kerüljön, de ez a javaslat megoldásként nem viszi előre az ügyet. Köszönöm a figyelmet. *(Általános taps a teremben.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1996. december 11-ei ülésén

Az állampolgári jogok Országgyűlési biztosának és általános helyettesének tevékenységéről szóló beszámoló vitája

Tisztelt Elnök Asszony! Tisztelt Országgyűlés!

Előjáróban képviselőtársaim szíves elnézését és megértését kérem, hogy a felszólalást némi nosztalgiázással és személyes emlékekkel kezdem. Mentségemre szolgáljon, hogy ha nem is elkövető büszke apaként, de botladozó asszisztensként ott lehettem az ombudsman nevű gyermek születésénél a szülőszobában, ahol a terhesség ugyan jóval meghaladta a szokásos kihordási időt, *(derültség)* a 9 hónappal szemben 3 év kétségtelenül nem semmi, de a szülés szerencsés és könnyű volt, mert az Országgyűlés az 1993. június 1-jei ülésnapon ellenszavazat nélkül fogadta el az állampolgári jogok országgyűlési biztosáról szóló kétharmados törvényt.

Egy kis kitérővel a nosztalgiába beletartozik az is, hogy abban a sokat kárhozott, hatalmi arroganciával vádolt, a jelenlegi többségtől eléggé távol álló előző ciklusban hány és hány kétharmados törvény született a pártok közötti értelmes konszenzus eredményeként. *(Dr. Avarkeszi Dezső: Tisztességes ellenzék volt! - Zaj. Közbeszólások.)* Igen, a tegnapi nap tapasztalata hozzájárult a következmények levonásához. *(Dr. Avarkeszi Dezső: Így van! - Zaj.)*

De hagyjuk a múltat! Beszéljünk inkább az élő törvényről, amelyik a magyar joggyakorlatban teljesen új és szokatlan jogintézményt létesített. Az újszerűség lehetett az oka, hogy az előkészítés során ádáz csatákat kellett vívni: minek nekünk ez a furcsa nevű, „ombudsman” jelszóval harcba indult had, sokan váltig hangoztatták, hogy a gyermekcipőben járó jogállamunkat már annyi intézmény védi, hogy a végén még a sok bába között elvész a gyerek. Holott a gyerek valójában kívánta ezt az újszerű, állampolgári jogok országgyűlési biztosa névre magyarosított intézményt, ahol az ügyét nem ridegen elintézendő aktaként kezelik, hanem - lehet, hogy rossz és túlzó a kifejezés, de - emberi együttérzéssel és segítő szándékkal foglalkoznak a sérelmével, és elszántan keresik az orvoslás lehetőségét.

A törvény feladatmegfogalmazása látszólag ugyan cseppfolyósnak mondható, a valóságban azonban széles körű jogosítványokat tartalmaz.

Valójában az intézmény létrehozásával a jogállamiság útján zavartalan közlekedést biztosító - és segélykérő helynek is nevezhető - állomás létesült. A társadalom közérzetét javítja és az állampolgárok bizalmát növeli, hogy létezik olyan, köztisztelőben álló személyiség, működik olyan testület, ahová panasszal fordulhatnak a hivatalok packázásai, az ügyek elhúzódnása, az alkotmányos jogok sérelme miatt.

Említésre érdemes, hogy a madridi ombudsman-konferencián elfogadott 10 konklúzió első pontja rögzíti, hogy az ombudsman-konceptió az egyik legfontosabb mechanizmusa az emberi jogok védelmének. Ugyanez a konferencia ugyan magányos farkasnak nevezte az ombudsmant, de az ombudsman-konferenciákon a fogaikat nagyon jól használó farkasokkal lehetett találkozni, akik a tevékenységükkel nemcsak a saját hazájukban, de a hazájukon kívül is megérdemelt elismerést arattak, és vitathatatlan tekintélyt vívtak ki. Például a harcok lengyel ombudsman a közvélemény-kutatások szerint az ország egyik legnépszerűbb embere volt, akinek a másfél órás parlamenti beszámolóját feszült érdeklődés - és ettől jóval nagyobb létszám - kísérte, aki egy év alatt 35 ezer panasszal foglalkozott sikeresen. Spanyolországban „defensor del pueblo”-nak, a nép ügyvédjének nevezik az ombudsmant, aki minden sikerdíj nélkül is orvosolni tudja az állampolgárok elszenvedett sérelmeit. Többször sikerült találkoznom az általam sokat emlegetett új-guineai ombudsmannal, akinek az egyénisége, a fellépése szerintem akkora elhivatottságot és tekintélyt sugároz, hogy ha kiment a tengerpartra, akkor még a cápák is csüggedten visszafordultak, s abbahagyták az emberiség elleni durva bűncselekményeket. *(Derültség.)*

A törvény roppant szigorú feltételeket szabott az országgyűlési biztosok személyének a kiválasztására. El is hangzott olyan észrevétel és ijedelem, hogy vajon találunk-e tíz olyan igaz embert, akik közül választani lehet. Az első menet ugyan váratlanul kisiklott, de a második már megnyugtató eredménnyel végződött, és most itt van három - az általános helyettségű négy - köztisztviselőben álló országgyűlési biztos három vaskos beszámolója.

Remélhetőleg közülünk senki sem állítja nagyképűen azt, hogy egyvégtében végigolvasta a beszámolókat. Ezzel a módszerrel detektívregényeket szoktak olvasni, azokat is úgy, hogy a felénél a végére lapozunk, mert gyorsan szeretnénk megtudni, hogy ki a gyilkos. Ezeknek a beszámolóknak nyilván pihenten, többször kell nekifutni, ceruzával a kézben jegyzetelni, s az összehasonlítható adatokból le kell vonni a megfelelő következtetéseket; és ily módon olvasva arra a megnyugtató végeredményre juthatunk, hogy ezt az intézményt valóban megérte létrehozni.

A szédelgő feldicsérés jelenleg már nem létező vétségének elkerülése nélkül állíthatom, hogy ezek a beszámolók jó értelemben vett nehéz olvasmányok. A tényyszerűségük, az adatokkal igazoltságuk lenyűgöző; még a laikus olvasók számára is kiemelném alapos logikai felépítettségüket és áttekinthetőségüket. A beszámolók továbbgondolkodásra készítetnek, és az igazi olvasói élményt valójában az jelenti, hogy a törvény és a végrehajtás, az elmélet és a gyakorlat örömdetesen egymásra talált és összefonódott. Ez az idő igazi teljessége, amikor a törvényalkotó elképzelése élettel telítődik, megvalósul, és ez a megvalósulás tökéletesen teljesíti az elvárásokat.

A beszámolók a törvényalkotás során megfogalmazódott kételyre is megnyugtató választ adnak. Az első kétely az volt, hogy túlságosan puhák és enyhék az országgyűlési biztosok rendelkezésére álló jogi eszközök. A valóságban ezek a törvény alapján sem voltak olyan puhák és enyhék, de a legfőbb fegyver a tekintély és a nyilvánosság. A beszámoló arról tanúskodik, hogy az országgyűlési biztosok jól bántak ezekkel a fegyverekkel, hiszen vizsgálataik és intézkedéseik széles sajtónyilvánosságot kaptak, élénk visszhangjuk volt, és most az országgyűlési tévéközvetítés eredményeként, az ország nyilvánossága előtt számolnak be a tevékenységükről.

A másik kétely az volt, hogy túlságosan általános és cseppfolyós a feladatmeghatározás. Ezt a kételyt még az elsónél is tökéletesebben cáfolják a beszámoló adatai. A szorító időkorlát miatt az ellátott feladatok sokrétűségéből elég talán annyit idézni, hogy 1995-ben 2, 1996-ban már 86 eljárás indult hivatalból, s ezek az eljárások főleg az elesett, kiszolgáltatott helyzetben lévő személyek körülményeit kívánták feltárni. Többek között így került sor a pszichiátriai fekvőbeteg-intézetek és -otthonok, a fogyatékosokat ápoló gondozóotthonok és az idegenrendészeti szállások vizsgálatára.

Érdekes a panaszok megoszlása a panaszok jellege szerint, mert a táblázat első helyén a sérelmes döntések szerepelnek, 43,72 százalékkal; a sérelmes eljárások 11,58, az eljárások elhúzódása csak 8,87-tel.

A beszámoló - most először az országgyűlési biztos beszámolóját említem - részletesen foglalkozik az egyes alkotmányos jogok helyzetével, és az alkotmány megfelelő paragrafusaihoz kapcsolva vizsgálja az alkotmányos jogok sérelmét. Ha az idő engedné, bőven lehetne idézni a jogbiztonság követelményét, az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait: a köz- és magántulajdon egyenrangúságát, az önkormányzati tulajdon tiszteletét, az emberi méltóságot, a szabadságot és személyi biztonságot, a védelem jogát, a jogorvoslati lehetőséget, a szociális biztonságot, a testi és lelki egészséget szigorúan érvényesítő és védelmező egyedi döntéseket. A tevékenységi körben 1 alkotmánybíróági eljárás, 59 jogszabály-

alkotás és 80 jogszabály-módosítás kezdeményezése szerepel, és azért ezek figyelemre méltó számok. Persze elég sok az elkészttség vagy hatáskör hiánya miatt elutasított panasz, de ennek döntő oka, hogy sokan nem ismerik vagy félreértik az országgyűlési biztosok feladat- és hatáskörét. Sokan harmadfokú hatóságnak, végső fellebbezési fórumnak vagy szemöldök-ráncoló igazságtevőnek tartják; sőt, amikor egy vizsgálat során egy fiatal rendőrtől egy újságcikk szerint megkérdezték, hogy tudtak-e az érkezésükről, akkor azt a választ kapták: „hogyne, hiszen telefonáltak a menekülttáborból, hogy megjöttek az államvédelmiek.”

Illő és üdvös, de tényleg méltó és igazságos, valójában tisztelettel adózunk a semmiből létrejött 3 főosztállyal, 18 érdemi és 18 ügyeleti munkatárssal dolgozó, a munkáját, a szervezési munkát kiválóan ellátó hivatalnak is. Megnyugtató, hogy egy jóslatom tévesnek bizonyult: annak idején azzal riogattam az akkor még csak megválasztás előtt álló ombudsmanjelölteket, hogy 2 héten belül 50 ezer panasz zúdul rájuk. Szerencsére rossz jósnak bizonyultam: a katasztrófa elhárult, és meg kellett elégedniük 10 447 beadvánnyal, ami valójában 11 509 panaszt jelentett. A panaszirodában mindössze 2019-en fordultak meg, tehát másutt egy panaszirodának a fogadókészségét nyilván jelentősen meg is haladná egy ilyen szám.

A beszámoló az Országgyűlés számára 6, a törvényalkotás körébe tartozó ajánlást fogalmaz meg, s ezek között olyan fontos törvényalkotási tárgyak szerepelnek, mint az áldozatvédelmi, az áldozatok kárenyhítését célzó, a távhő-szolgáltatási díjak megállapítása körében kialakult jogbizonytalanságot megszüntető törvény megalkotása, az idegenrendészeti eljárásról, a szociális igazgatásról és szociális ellátásról, a lakások és helyiségek bérletére vonatkozó törvények szükséges módosítása; és beszélnünk kellene az Országgyűlés vizsgálatát igénylő esetekre vonatkozó ajánlásokról is.

Nem lenne szerencsés befejezés, ha az Országgyűlés csak protokolláris kötelezettségként kezelné a beszámolót, és utána a dolgot elintézettnak tekintve és kipipálva érdemi válasz nélkül hagyná a megalapozott ajánlásokat.

Vészesen közeledik az önkéntesen vállalt tizenöt perces határidő vége, elnézést kérek, hogy az adatvédelmi és a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának tevékenységéről szóló beszámoló egy-két érdekes adatát már nem is tudom említeni; tehát azzal kell befejeznem, hogy a Kereszténydemokrata Néppárt képviselőcsoportja nevében szeretnék köszönetet mondani az országgyűlési biztosoknak áldozatos munkájukért, széles körű és fáradhatatlan tevékenységükért, az állampolgárok alkotmányos jogainak védelme érdekében kifejtett erőfeszítésükért, a gondosan megszerkesztett, alapos és elfogadásra ajánlott beszámolókért.

Munkájukhoz további sikereket, újságcikkből lopva a mondatot: „a hallgatag mélyben való eredményes megmerítkezéseket”, a nyilvánosság fokozódó figyelmét, a társadalom elismerését és töretlen, sőt, lankadatlan lelkesedést kívánok. Köszönöm a figyelmet. *(Taps.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1997. április 30-ai ülésén.
Isépy Tamás a KDNP képviselőcsoportjának vezérszónoka

A Magyar Köztársaság Alkotmányának módosításáról

Tisztelt Országgyűlés!

Úgy gondolom, hogy a költségvetés számára semmi megterhelést nem jelentene, ha magas pénzüsszeggel díjazná azokat a merész vállalkozókat, akik az alkotmányozás és az alkotmány ügyében még valami újat és meglepőt tudnának mondani, hiszen ami elmondható, már el-

mondták, ami leírható, leírták. Ha az észrevételeket, szakértői véleményeket, lakossági indítványokat, javaslatokat így egymásra raknánk, akkor nem is magasugrót, hanem rúdugrót kellene szerződtetni ahhoz, hogy átugorja. Már előre megnyugtatót mindenkit, hogy nem kívánok magas jutalom érdekében valami meglepőt mondani, és teljesen osztom Bihari Mihály képviselőtársunk véleményét, hogy itt nem az alkotmányozásról van szó, hanem itt a Ház asztalán most egy alkotmánymódosítás fekszik, és az alkotmánymódosításról kell beszélni, mert hiszen az a törvényjavaslatnak a tárgya.

Egyről azonban mégsem lehet megfélemlíteni, arról a bizonyos többször idézett, 1995. május 4-én kelt politikai megállapodásról, amelynek azért néhány lényeges elemét az alkotmánymódosítással kapcsolatban ki kell emelni. Ki kell emelni azt, hogy a gondos jogalkotói munkához kívánatos idő biztosítása mellett kell megalkotni az új alkotmányt. Kimondja ez a megállapodás, hogy egyetértnek abban is, hogy mindazon kérdésekben, amelyekben az új szabályozáshoz szükséges mértékű egyetértés nem jön létre, a jelenlegi hatályos alkotmány rendelkezései az irányadók. Ami pedig az alkotmánymódosítás lehetőségét illeti, a hatályos alkotmányt is az új alkotmány megalkotására megállapított szabályok szerint módosítják. Ebben van egy politikai szempontból kötelező, jogi vonatkozásokban pedig a Házsabályban is érvényes rendelkezésekbe átment olyan megállapodás, amelynek betartása vagy be nem tartása az ellenzéki álláspont szerint politikai kultúra kérdése.

A koalíció a megállapodást annak idején az ellenzéknek tett hatalmas engedményként állította be és önkorlátozó hatalomgyakorlóként ünnepeltette magát. Engedjék meg, hogy az ellenzék részéről viszont úgy lássam, hogy ezzel a megállapodással kapcsolatban a koalíción belül kitapinthatóan két jól elkülöníthető tábor alakult ki. Az első tábor a komolyak tábora, a második a nyűgösek tábora. A komolyak átérezték, hogy ez a bizonyos engedmény valójában csak látszólagos, hiszen a parlamenti többség nem azonos a lakossági támogatottsággal, annak a mértékével. Ez a bizonyos 54 százalék a lakossági támogatottság szempontjából csak 33 százalék, és a közvélemény-kutatás... *(Dr. Daróczy Zoltán: Mi köze van ehhez?)* Csak annyi köze van, hogy a nagy engedmény a hatalmi arrogancia jegyében csak látszólagos volt, mert ha a lakossági támogatottságot veszem, akkor itt igenis konszenzuskényszer állt fenn, tehát nem ilyen hatalmas az ajándék.

Az alkotmány alaptörvény, nyilvánvalóan széles körű konszenzust igényel, tehát ennek érdekében született meg a politikai megállapodás. Komolyan is vették a komolyak a kívánatos idő fogalmát. Nyilvánvaló, hogy egy alkotmány egyik napról a másikra nem születhet meg. Nem meggondolatlanságból, hanem megalapozott jogi megfontolásból építették be az alkotmánymódosítási korlátot, hiszen ennek hiányában paragrafusonként és esetenként szép csendben népszavazás nélkül kicserélhetném az egész alkotmány szövegét. Nagyon egyszerű módszer, még a végén egy módosítóindítványt is be lehetne adni, hogy az 1949. évi XX. számot ki kell cserélni valamire, valami jobb elnevezést találni, és akkor megvan az új alkotmány minden különösebb nehézség nélkül, paragrafusról paragrafusra; ha havonként egy-egy paragrafussal módosítanám, a ciklus végéig talán az egész alkotmányt ki lehetne cserélni.

Most itt felmerül a kérdés, hogy érvényben van-e ez a megállapodás vagy nem. Részleges érvénytelenség, egész érvénytelenség vagy akkor már 1996 júniusában megszűnt a megállapodás? Akkor miért ültünk tovább az alkotmány-előkészítő bizottságban? Tehát az egyik része érvényes, a másik része érvénytelen, ezen azért el kellene gondolkozni, mert a részleges semmisség kiterjedhet az egészre, de nem biztos, hogy hatályában fenntarthat a bíróság egy részben semmis és részben érvénytelen megállapodást is. Tehát el kellene döntenie a koalíciónak, hogy a saját hibáját nem tartja megsemmisítési vagy érvénytelenségi

oknak, az ellenzékre fogott mulasztást igen - ami ugyan nem volt mulasztás, mert a végén a hatályos szöveg elfogadásra került. Tehát valahogy el kellene dönten, hogyan állok hozzá egy politikai megállapodás érvényességéhez, és egyértelműen kellene eldönteni!

Úgy mondtam, hogy két tábor van, tehát az egyik ez a bizonyos komolyak, akik valóban komolyan vették a megállapodást, és érezték, hogy konszenzus nélkül nincs alkotmányozás, és akik hajlandók voltak ebbe beépíteni az alkotmánymódosítási korlátot is, szemben a nyűgösekkel. Most a nyűgösek nyilván berzenkedve fogadták a megállapodást, szerintük a hatalommal élni kell. Az engedmény, még a látszatengedmény is megalkuvás és az erőtlenség jele. Miénk a hatalom, éljünk vele, ne törődjünk a kekeckedő ellenzékkel, gyerünk, csináljuk a dolgunkat!

A komolyak és a nyűgösek első nyilvános csatáját a nyűgösek nyerték 1996 júniusában, ugyanis leszavazták a szabályozási elveket. A komolyaknak akkor még sikerült a hadászatban úgynevezett rugalmas elszakadást végrehajtaniuk. A vereség nem volt katasztrofális, összeszedték a csapatokat, és a második csatában törlesztettek, mert a szabályozási elveket végül országgyűlési határozattal az Országgyűlés elfogadta. A győzelmet a komolyak igyekeztek volna szívós munkával gyümölcsöztetni, és tovább folyt a normaszöveg elkészítése, ami kétségtelenül időigényes, lassú munka, de tovább folyt.

Ebbe nem nyugodott bele az általam nyűgösnek nevezett tábor. Úgy döntöttek - tudom, hogy a hasonlatot már elkoptattam -, hogy fel kell húzni végre azt a bizonyos 72-es nagy talpfelületű csizmát, és azzal szép nyugodtan el kell taposni végre ezt a kekeckedő ellenzék, szét kell rúgni minden lelkiismeret-furdalás nélkül az egész megállapodást úgy, hogy szakadjon apró darabokra, és hozzá kell látni, hogy ha már az új alkotmány elkészítése ennek a ciklusnak a befejezéséig nem remélhető, akkor gyerünk a lassú lépések politikájával, és lépünk az alkotmánymódosítás terére! A Ház asztalán lévő alkotmánymódosítási csomag tehát - álláspontom szerint - a nyűgösek csatanyerését jelenti. Elég volt, gyerünk, lássunk hozzá az alkotmánymódosításhoz!

Hogy állt hozzá az ellenzék az alkotmánymódosítási csomaghoz? Ez eredetileg nyolc pontból állt, most áll öt témakörből. Az öt témakörből négyben szinte teljes volt az egyetértés. Egyben nem volt egyetértés: az igazságügyi reformmal kapcsolatos alkotmánymódosításban.

Menjünk végig az egyes tárgykörökön!

Az összeférhetlenségi törvénnyel kapcsolatban teljes volt az egyetértés. Ha a mentelmi ügyben kétharmados többség kell, nyilvánvaló, hogy a jelentősebb jogkövetkezménnyel járó összeférhetlenség kimondásához eleve adottan kell a kétharmados minősített többség. Tehát ebben teljes volt az egyetértés.

A népszavazásról szóló törvénnyel kapcsolatban mindenki tudja, az általános álláspont az, hogy nincs alkotmányozási szükséghelyzet. Meg kell nézni, hogy van-e alkotmánymódosítási szükséghelyzet. Az összeférhetlenségnél nem vitásan van, éppen ezért volt konstruktív az ellenzéki álláspont is, hogy ebben a részben meg kell csinálni az alkotmánymódosítást. A népszavazási törvénynél ugyanez a helyzet, hiszen az alkotmány előkészítése során külön albizottság foglalkozott a népszavazási törvénnyel, de az alkotmánybírói határozatra való tekintettel fennáll az alkotmánymódosítási szükséghelyzet. Nincs is vele semmi probléma, csak persze azért nem muszáj becsempészni a köztársasági elnök népszavazás-kezdeményezési jogát, mert minek neki népszavazás-kezdeményezési jog, amikor van egyéb súlyos jogosítványa, és amikor a népszavazás a közvetlen demokrácia megnyilvánulása, amikor 200 ezer állampolgárnak kell kérnie a népszavazás kitűzését - miért jelenti a közvetlen demokráciát, ha a köztársasági elnök is kezdeményezhet népszavazást? A normaszöveg vonatko-

zásában az egyeztetés alkalmával nem kellett volna sokat változtatni rajta, de nyilvánvaló, hogy az alkotmánybírósági határozatra tekintettel a népszavazás döntő elemeit be kellett vinni az alkotmányba. Tehát a második csomagnál sem volt semmi probléma.

A harmadiknál van egy alkotmánybírósági határozat, amely június 15-étől megsemmisített egy jogi helyzetet, tehát nyilvánvaló, hogy a miniszterek és az államtitkárok jogállásáról szóló alkotmánymódosítás szintén elengedhetetlen. Abban sem volt semmi vita, hogy az alkotmánymódosítási szükséghelyzet nem áll fenn. A normaszöveget kívántuk egyeztetni, de piff-paff, az egyeztetésnek hamar vége lett, ez van, ezt kapjátok, eszitek vagy sem. Addig el se jutottunk, hogy a normaszöveget egyeztessük-e vagy nem, holott elvi egyetértés volt abban, hogy igen, itt alkotmánymódosítási szükséghelyzet fennáll.

Átugrom most a negyediket, mert az hosszabb téma.

Az ötödik a menekültügy kérdése. Teljes mértékben igaz, a genfi konvenciót be kell építeni, csak arra vigyázzunk, hogy ne lihegjük már túl a körülöttünk mindenütt a menedékjoggal kapcsolatos nemhogy megszorító intézkedéseket, ugyanis itt mindenki tiszteli a genfi konvenciót, de azért egy kicsit lefordítja a saját nyelvére. Tehát nem kell feltétlenül túllihegni, hogy alkotmányjogi biztosítékkal utána lehetetlenné tegyem azokat az intézkedéseket, amelyek körülöttünk, szomszédunkban, szomszédságunkon túl a megfelelő fékeket beépítik az elbírálásnál. Nem az emberi jogok sérelmére, hanem az emberi jogok tiszteletben tartása mellett, de azért a saját érdekek védelmének előtérbe helyezésével - lássuk be őszintén! Meg kell nézni a francia menekültügyi törvényt és a világ többi országának a menekülttörvényét.

Ami az igazságszolgáltatási csomagot illeti, számomra abban az a megdöbbentő, hogy az egész alkotmánymódosítás szembe megy az országgyűlési határozattal elfogadott szabályozási elvekkel. Csak elő kell venni az alkotmány-előkészítő bizottság 1996. január 11-én megtartott ülésének az emlékeztetőjét. „A bírósági szervezet és a különbírók. A bizottság egyetértett abban, hogy az alkotmány hatályos szabályozását kell fenntartani, azzal a kiegészítéssel, hogy törvény más bíróság vagy bírósági szint létrehozását elrendelheti.” Ebben teljes az egyetértés: elrendelheti. Az igazságügyi reform vitájában ki fogunk térni arra, hogy a négyszintű bíráskodással, a táblával elvileg mindenki egyetért, csak nem tartjuk időszerűnek. Először tessék megerősíteni a jelenlegi bírósági szervezetet! A táblák felállítása nem fogja meggyorsítani az ítélezést, nem fogja az ügyszálakat ledolgozni. 1990-től kezdve folyamatosan mondjuk az igazságügy részéről, hogy bolond ember épít a harmadik emeletre negyedik emeletet addig, amíg a harmadik emelet beázik, és a földszint nincs jól szigetelve. Először tessék a jelenlegi bíróságokat megerősíteni ahhoz, hogy utána valóban nemcsak a közjogi hagyományok miatt, hanem a négyszintű bíráskodással, utána a Legfelsőbb Bíróság tehermentesítésével valóban fel tudja gyorsítani - de a jelenlegi körülmények között nem!

Ha tovább nézzük a politikai megállapodás alapján létrejött szabályozási elveket, amiket országgyűlési határozat erősített meg: „a bíróságok külső igazgatására vonatkozó hatásköri rendelkezéseket az alkotmány továbbra sem tartalmazza - itt 4:2 arányú döntés volt -, és a bizottság úgy foglalt állást, hogy a bírói önkormányzat megalakításának lehetőségét az alkotmány szabályozza - ez 5:1 arányú döntés volt -, de a bíróból és más szervek képviselőiből álló új állami szervként létrehozandó országos igazságszolgáltatási tanács alkotmányban való megjelenítésével a bizottság nem értett egyet.” Tehát az országos igazságszolgáltatási tanács létrehozására és alkotmányban történő megjelenítésére elutasító döntés született. Ezzel az elutasító döntéssel szemben úszik most az alkotmánymódosítás, és ami nem tudott bemenni az ajtón, az most szépen az ablakon hátulról besomfordál az alkotmányba mint országos igazságszolgáltatási tanács.

Én elkötelezett híve vagyok a bírói függetlenségnek, de ez nem feltétlenül a bírói függetlenség alapja. Nincs levegőben vagy az égben mozgó függetlenség, csak földön járó függetlenség van. Egy organikus szervezetben - így az államszervezetben is - minden összefügg, a lép, a máj, a tüdő, amiket vérerek, idegpályák kötnek össze. Az államszervezetben is a hatalmi ágak elválasztottak, de nem korlátlanul függetlenek. Az Országgyűlés fölött ott áll az Alkotmánybíróság, a végrehajtó hatalom fölött ott áll az Országgyűlés. Most létrehozok egy országos igazságszolgáltatási tanácsot... - ki felelős ebben az országban a bíróságok működéséért? A végrehajtó hatalom a felelős! Ezután az országos igazságszolgáltatási tanács lesz a felelős, amely nem interpellálható? Hogy fog ez a felelősség érvényesülni? Hát korlátlan hatalmi ág lesz? Szabadon a levegőben mozgó, független, egyetlen korlátlan hatalmi ág lesz!

Elhiszem, hogy ezek a mediterrán példák nagyon szépek - ott nyilván más szögben süt a nap. Nálunk inkább jobbak a közép-európaiak, a nyugat-európai példák, ahol ugyanilyen napszög-állásban, mégis függetlenül tudnak működni a bíróságok, és egyáltalán nem sérti például egy norvég bíró tekintélyét, hogy az igazságügy-miniszter a hóna alatt viszi az aktát, és úgy történik a király által a bírók kinevezése. Ez tehát a függetlenséget sehol nem érinti! Alkotmányban szabályozottan, csak a törvénynek vannak alárendelve. Ezen túlmenően a függetlenségnek az a biztosítéka, hogy egy faluban lehet tovább nőszülni - a genetikai álláspont szerint ez degenerálódáshoz vezet. Tehát nem kell feltétlenül saját hatáskörben olyan korlátlan függetlenséget biztosítani, amely fölött semmi ellenőrzés nincs. De ez az igazságszolgáltatási csomagra tartozó rész, és nem is kívánom ezzel az időt mulatni.

Tehát az ellenzék álláspontja egyértelmű volt. A most már ötre korlátozódó alkotmány módosítási csomagból négy vonatkozásában semmi ellenvetése nem volt, az alkotmányos módosítási szükséghelyzetet is elismerte.

Közös megállapodással történt volna az alkotmány módosítás, így viszont beterjesztve, ömlesztve az ötödikkel, amiben semmi egyetértés nem alakult ki, hanem éppen az országgyűlési határozattal elfogadott koncepció ezzel ellentétes, nyilvánvaló, hogy így csomagban előterjesztve a Kereszténydemokrata Néppárt erre csak nemmel tud szavazni, annak ellenére, hogy a szabályozás négy elemével egyetértene. Sőt, a társasbíráskodással - és ez három elemből áll - is egyetértünk. Nem értünk egyet a tábla idő előtti felállításával és az országos igazságszolgáltatási tanács jelenlegi szervezeti rendszerével, mert nem szolgálja, nem feltétlen biztosítéka a bírói függetlenségnek.

Tehát ezért kényszerülünk - előre jelezve - nemmel szavazni, mert az öt javaslatból, az öt alkotmány módosításból négygel egyetértve, az ötödik lehetetlenné teszi az egy csomagban előterjesztett javaslat elfogadását. Köszönöm a figyelmüket. *(Taps az ellenzéki padsorokban.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1997. május 27-ei ülésnapján

A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról

Tisztelt Országgyűlés! Tisztelt Elnök Asszony!

Elöljáróban a félreértések elkerülése céljából már szeretném töredezten beismerni, hogy teljes mértékben elfogult vagyok a bíróságokkal szemben, és a bíróságok javára. Egy több évtizedes vidéki ügyvédkedés napi kapcsolatot jelent a bíróságokkal, és elkerülhetetlenül egy érzelmi kapcsolatot hoz létre. Politikai államtitkárként a gondokkal is sikerült megismerkednem, és ez nyilván csak elmélyítette az említett érzelmi kapcsolatot.

Ügyvédként ma is úgy érzem, hogy a bíraskodás a jogászai tevékenység csúcsa. Hiszen bonyolult jogviszonyok összekuszált szárait kell bölcsen és érzékenyen kibontani, és megromlott emberi kapcsolatokban kell rendet teremteni, ami a jogászai szakmai felkészültségen kívül megkívánja azt a bizonyos, szép szóval empátiának nevezett emberi együttérzést is.

Az nyilvánvaló, hogy a jogállamiság rögzös útján is érvényesül a hatalmi ágak megosztása. Az út közlekedési rendjét a törvényhozás jogszabályokkal rendezi. Az utat a végrehajtó hatalom működteti és tartja karban. De a bíróság az, amelyik a közlekedés biztonságát tudja garantálni a szankciókkal, szabályokkal, ítélezési gyakorlattal, tehát végeredményben az egyik legfontosabb szerepet játssza a közlekedés biztonságának a megteremtésében.

A bírói tekintély - ahogy már eddig is elhangzott - mindig fényesen ragyogott és mindig fényesen ragyog egy jogállamban. Az kétségtelen, hogy a 40 éves időszak ezt a fényt ugyan tompította, de nem tudta kioltani. Az nyilvánvaló, hogy a 40 éves időszak alatt a tárgyla-gosság, sokszor a szakmai felkészültség, az elfogulatlanság is sérelmet szenvedhetett. A bírói karnak is megvoltak azok a túllihegői, a pártutasításra ítélezői, a 00-s ügyeket szívesen vállalói és a bírói tekintélynek részben lejáratoí.

De ne feledkezzünk meg arról a statisztikai adatról, hogy a posztkommunista, úgynevezett szocialista államok közül a magyar bírói karban volt a legkevesebb párttag bíró, és ez a magyar bírói kar igyekezett végig, ahol lehetett, a függetlenséget megőrizni. Ott voltak az emberek, akik a pártutasításokat szépen végrehajtották, de a bíróság többsége igenis ragaszkodott a függetlenségéhez, arra törvényeket alkalmazott. Arról nem a bíróság tehetett, hogy a törvények rosszak voltak! Az ő feladata a törvények alkalmazása volt. Tehát a rendszer talált néhány bírót, de a bíróság többsége igenis a törvények alkalmazása során a függetlenségét végig igyekezett megőrizni. Persze a rendszerváltozás után nem változott az a körülmény, hogy ha egy bíróság az alperest gyerektartásdíjban marasztalta el, akkor nemes egyszerűséggel sztálinistának nevezte a bíróságot, holott a tartásra jogosult gyermek apja nem Sztálin volt, hanem ő, a marasztalt alperes. (*Derűltég.*) Azt is nagyon szépen el lehet mondani, és lehet, hogy egy pervesztes alperes rögtön megkérdőjelezi a bíróság függetlenségét, ha egy kicsit erősebben akar fogalmazni, akkor lekommunisztázza a bíróságot, de egy felfordult értékrendben a tények általában nem sokat szoktak számítani, azok nem izgatják a minősítőt.

Ha most megnézzük az 1991-es törvénymódosítás alkalmával rendelkezésre álló statisztikát - persze mindenki megfelelkezik erről -, akkor 1991-ben az 1665 fős bírói kar 30,4 százaléka 26 és 35 év között volt, 36,4 százaléka volt 36 és 45 év közötti, 20,8 százaléka 46 és 55 év közötti, 7,7 százaléka volt 50 és 60 év közötti életkorú, és csupán 4,7 százaléka volt 60 év fölötti. Ha a bírósági vezetőket nézzük meg, a huszonegy megyei bírósági, fővárosi és a pesti központi kerületi bírósági elnököket, akkor 52,4 százaléka 1986 után került kinevezésre. Tehát így nézett ki annak a bizonyos sztálinistának és nem függetlennek nevezett bíróságnak az összetétele a rendszerváltozás idején.

Nyilvánvaló, hogy 1990 után - nem önmagunkat akarom dicsérni ezzel - az igazságügyi kormányzat mindent elkövetett annak érdekében, hogy a bírói tekintély megkopott fényét igyekezzen helyreállítani. Jó lenne felhívni a figyelmet arra, hogy azt a bizonyos 1991-es törvénymódosítást ebben a parlamentben kétharmados törvényként, 231 igen szavazattal fogadta el az Országgyűlés, 1 nem szavazat volt, és 19 tartózkodás. Tehát teljes egyetértés volt a parlamentben abban a vonatkozásban, hogy meg kell teremteni és vissza kell állítani az igazságszolgáltatás régi fényét. Több törvény követte a bírák jogállásáról és a bírósági alkalmazottak jogállásáról szólót, teljes mértékben rendeződött az előmeneteli és javadalmazási törvény. Megteremtődtek tehát a feltételei annak, hogy a teljesen független, tárgyilagos

bíróság az állampolgárok megelégedésére gyakorolja a bírói hatalommal összefüggő ítélkezési gyakorlatát - és gyakorolta is.

Persze lehet azt mondani, hogy a perek elhúzódnak. De miért kell ezért a bíróságokra hárítani minden felelősséget? Ha valaki nyugodtan végignézné a statisztikai adatokat, hogy mi a perek elhúzódásának az oka, akkor kiderülne, hogy a legkevésbé a szegény bíró a felelős a perek elhúzódásáért. A felperes nem terjeszt elő bizonyítási indítványt, a vádlottat és a tanúkat alig lehet összeszedni, a rendelkezésre álló eszközök - hogy úgy mondjam - inkább eszköztelenek ahhoz, hogy fel lehessen gyorsítani a bírói eljárást; a szakértői vélemények késedelme, az ügyek egyre bonyolultabb jellege teljes mértékben hozzájárul ahhoz, hogy valóban, az időszerűség követelményét maradéktalanul nem lehet, nem lehetett érvényesíteni, és így keletkezett a jelentős ügyhátralék.

Éppen ezért minden igazságügyi reformot dörgő tapssal kellene fogadni, és ünnepélyesen, felállva tisztelegni minden igazságügyi reform előtt, ha az problémákat oldana meg és előrevivő lenne. Én itt vonom egy kicsit kétségbe, hogy problémákat old-e meg ez a beterjesztett törvénycsomag vagy újabb problémákat keletkeztet, és valóban alkalmas-e arra, hogy felgyorsítsa és időszerűvé tegye a bírói gyakorlatot.

A még rendelkezésre álló időben - nem fogom terhelni képviselőtársaimat még további hozzászólásokkal - általánosságban nyilván ki kell emelni ebből a törvénycsomagból azokat, amelyek a legnagyobb ütközőpontok lesznek ebben a vitában. Az első ütközőpont nyilván az országos igazságügyi tanács. Ez egy nagyon szép, látványos mézesmadzag. Mindenki azt hiszi róla, na, itt most már teljes mértékben csordogál a függetlenség, mert ez az országos igazságügyi tanács - a hatalmi ágak elválasztása jegyében - a bírói függetlenség teljességét biztosítja. Elhangzottak a példák. Elhangzott Olaszország, Spanyolország, Franciaország, Portugália; csodaszép, napsütötte, mediterrán tájak - ott, kérem, korábban érik be a gyümölcs, korábban érnek be az asszonyok, nyilván az igazságszolgáltatásnak is előfeltétele, hogy ott az országos igazságügyi tanács a függetlenség teljes biztosítója. Itt viszont Közép-Európában élünk, és Nyugat-Európa egyéb államaiban, az északi államokban, ahol nyilván hidegebb légkör uralkodik, nem kell feltétlenül országos igazságügyi tanács ahhoz, hogy a bírói függetlenség feltételrendszere beálljon.

Vajon előrelépést jelentene-e az országos igazságügyi tanács a jelenleg érvényben levő szabályozáshoz képest? Én csak egy pár szempontra hívnám fel a rendelkezésre álló időben a figyelmet. A jelenlegi szabályozás tartalmazza az igazságügy-miniszter feladatkörét. Ebben a feladatkörében szerepel, hogy „az igazságügy-miniszter - a bírói függetlenség sérelme nélkül - biztosítja a bíróságok működéséhez szükséges személyi és anyagi feltételeket, irányítja és ellenőrzi a bíróságok elnökeinek igazgatási tevékenységét, szabályozza a bíróságok ügyviteli rendjét.” Az isten szerelmére, válasszuk már szét a bírói függetlenség vonatkozásában az ítélkezési függetlenséget az igazgatástól! Hát ez két külön dolog! A bírói függetlenség alapvető feltétele az ítélkezés függetlensége, a befolyástól mentesség, hogy semmiféle kormány szerv ne szólhasson bele az ítélkezési gyakorlatba. De az igazgatás vonatkozásában az, hogy az igazságügy-miniszter felelős a bíróságok működéséhez szükséges személyi és anyagi feltételek biztosításáért, aki ezért interpellálható, akit ezért felelősség terhel... - tessék már megmondani, az országos igazságszolgáltatási tanács feladatkörében hol szerepel a felelősség kérdése?! Nem interpellálható!

Tehát ez a harmadik hatalmi ág - az alkotmánymódosítási vitában már utaltam rá -, ez lenne az egyetlen hatalmi ág, amely korlátlanvá válna. Holott egy államhatalmi szervezetben is - nem akarom, csak röviden ismételni, amit az alkotmánymódosítási vitában elmondtam - itt, fölöttünk, a büszke parlament fölött ott áll lángpallosként az Alkotmánybíróság! Odacsap, ha

túllépjük a hatáskört, és alkotmánysejtő törvényt hozunk. Ott van a végrehajtó hatalom, a kormány, amely fölött ott áll ellenőrzési jogkörrel a parlament! Most az országos igazságszolgáltatási tanács fölött ki áll? Milyen felelősséggel működik? Ez az egyik kérdés.

A másik, ami a nagy vitát kiváltotta, a bírósági vezetők kinevezési joga. Tessenek már megnézni a beterjesztett igazságügyi törvénycsomagot: visszalépést jelent a jelenlegi bírói önkormányzati rendszerrel szemben! Alkotmánybíróság által megfejelt rendszer szerint a módosított, 1972. évi IV. törvény pontosan szabályozta a bírósági vezetők kinevezését. Pályázat útján történik, és megmondja a törvény, hogy a bírói tanáccsal egyetértésben foglal állást, és javaslatot tesz a kinevezésre - tehát állásfoglalás és javaslat a kinevezésre.

A vitát teljes mértékben feloldotta az Alkotmánybíróság, amikor elutasította az alkotmányellenesség megállapítására irányuló panaszt, és rögzítette, hogy megfelel annak az alkotmányi követelménynek, hogy az igazságügy-miniszter kinevezési jogának ellensúlyaként az állásfoglalásban és a javaslatkérésben a bírói hatalom reprezentálására alkalmas bírói testületek érdemi állásfoglalása jusson kifejezésre, azaz a javaslatkérés a testület döntésének minősüljön; továbbá, hogy ez a döntés a miniszter kinevezési jogkörét valóban kötött jogkörre tegye. Tehát igenis kötve volt a javaslat elfogadásához, mert annak az alkotmányos követelménynek, hogy a bírósági határozat valóban kötötté tegye a miniszter kinevezési jogkörét, az felel meg, hogy csakis azok közül nevezhet ki a miniszter bírósági vezetőket, akiket a testület többségi határozattal javasolt.

Tehát kötötté tette a vezetői kinevezési jogkört, megadta azt a jogosítványt, hogy ha nem ért egyet a megismételt pályázattal, akkor egy évre megilleti a kinevezési jog. Most hat évre szól a kinevezés, pályázat útján. Az összbírói értekezlet, a bírói tanács beszélhet, amit akar, tehet olyan javaslatot, amelyet akar, ehhez az országos igazságszolgáltatási tanács nincs kötve. Nem is kell semmivel sem indokolni, hogy miért nem értek egyet a tisztelt összbírói értekezlet javaslatával. Miért? Csak - és ezzel el van intézve. Ugyanakkor a jelenleg érvényben lévő szabályozás szerint kötött a kinevezési rendszer, csak többség által javasolt személyt nevezhet ki.

Tehát így néz ki a függetlenség körében az országos igazságszolgáltatási tanács bírói függetlenség továbbfejlesztését látványosan biztosító rendszere: nem biztosítja jobban az ítélezési függetlenséget, mint ahogy a jelenleg érvényben lévő szabályozás biztosítja; az igazgatási jogkör vonatkozásában pedig semmi többet nem ad a jelenlegi szabályozásnál, legfeljebb a bíróságok működéséért felelős igazságügy-minisztert a taccsvonalon kívül helyezve egy tagként behelyezi az országos igazságszolgáltatási tanácsba. Hogy ezt a problémát mivel oldja meg és hogyan oldja meg, azt válasz nélkül hagyja az igazságszolgáltatási csomag. Arra viszont egyértelműen meg lehet adni a választ, hogy egy hatalmi ágot korlátlaná tenne az államszervezeti rendszerben.

A költségvetési rész vonatkozásában pedig most is az elkülönített költségvetése külön fejezetben jelenik meg az Igazságügyi Minisztérium költségvetésén belül, tehát ez a bírói függetlenséget abszolút nem érinti. Ha a zalaegerszegi megyei bíróságon betörik az ablak, akkor jelenleg az igazságügy-miniszter köteles beüvegeztetni. Vajon mi lesz akkor, ha az országos igazságszolgáltatási tanács azt válaszolja, hogy én nem üvegezek, üvegezzon ő?! Nyilvánvalóan a felelősség kérdése önkéntelenül felvetődik, hogy ha működtetni akarom a bíróságot, az hogyan fog működni majd a gyakorlatban. Ennyit az országos igazságszolgáltatási tanácsról röviden, erről még nyilván szól lesz.

Őszintén megmondom, a legszebb fejezete az igazságügyi csomagnak a jogegységi döntés, hiszen számtalan vita volt abból, hogy ellentmondó bírói ítéletek születtek. Ezt a kúria régen tökéletesen feloldotta jogegységi döntésekkel, utána megpróbálkoztunk a törvényességi óvással, ami valójában a kiváltságos személyek rendkívüli perorvoslatává vált, tehát - habár a jelenlegi szabályozás is tartalmazza az elvi döntést és az elvi irányítás szükségességének jegyében az irányelvet és az elvi döntést, ami a bíróságokra kötelező - a jelenlegi szabályozással csak annyi a probléma, hogy mi az elvi kérdés. Annak eldöntése kétségtelenül teljes részletességgel nem fejthető ki, és valahogy van elsőosztályú, másodosztályú elvi kérdés a jogegységi eljárásban. A jogegységi határozat az elvi kérdés: egy. Az elvi bírósági határozat, amelyet közzétesz a Legfelsőbb Bíróság, de amely nem kötelező a bíróságokra, az elvi kérdés kettővé törpül; tehát szerintem valahogy elég lenne a jogegységi határozat, amelyik önmagában kötelező jellegű. Ez ezt az ítélkezési gyakorlat közötti ellentmondást mégis fel tudná oldani.

Tisztelt Országgyűlés! Ígéretem szerint a második körben a húsz percemből hagyományozni vagyok kénytelen az ügyészséggel foglalkozó Gáspár Miklós képviselőtársamnak; ami viszont nem mentesíti majd önöket attól, hogy az ítélőtáblák vonatkozásában is kifejtsem maradi álláspontomat. Mert az ítélőtáblák létesítésével elvileg mindenki egyetért, csak nem tartja időszerűnek, mert ahhoz először rendbe kellene hozni és még hatékonyabbá kellene tenni a jelenlegi bírói szervezet működését, és azután kerülhetne sor arra az ítélőtáblára, amely iránt nosztalgiát érzek, mert korom lehetővé tette, hogy még a debreceni ítélőtáblán ügyvédként tárgyaljak.

Köszönöm a figyelmüket, a maradék időt hagyományoztam az ügyészségi törvénycsomaggal kapcsolatban. *(Taps az ellenzéki pártok soraiban.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1997. május 29-ei ülésén.
Isépy Tamás a KDNP képviselőcsoportjának vezérszónoka

A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról, valamint az ítélőtáblák székhelyének és illetékességi területének a megállapításáról

Tisztelt Országgyűlés! Kedves Képviselőtársaim!

Lehet, hogy én súlyos szemrehányásokat fogok kapni a választópolgároktól, hogy nem kezdek lobbizni - hagyományok hiánya ellenére - Miskolc ítélőtáblai székhelyéért, de helyette engedjék meg, hogy az ismétlések lehetőség szerinti elkerülése mellett még egyszer és naiv hitem szerint nem reménytelenül felhívjam képviselőtársaim figyelmét az indokolásban az igazságszolgáltatási reform egyik sarkalatos pontjaként megjelölt országos igazságszolgáltatási tanács elnevezésű függetlenségi mézesmadzag veszélyes csapdájára *(derűltég)* és várható vészes következményeire.

Az indokolás szerint a reformot jelentő törvényjavaslat a bírói függetlenség alapvető biztosítékeként a bíróságok igazgatásának olyan rendszerét alakítja ki, amely a politikailag semleges bírói hatalmat elkülöníti a törvényhozó és a végrehajtó hatalomtól. E szépen fogalmazott mondattal szemben a megteremteni szándékozott megoldás nem elkülöníti a bírói hatalmat a törvényhozó és végrehajtó hatalomtól, hanem elszakítja egy szerves jogállami rendszer földön járó valóságától.

Az indokolás 6. oldala szerint a törvényhozó vagy a végrehajtó hatalom a törvények és más jogszabályok megalkotásával, szervezeti összekapcsolódás nélkül - mondja az indokolás - korlátozza a bírói hatalmat.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy más hatalmi ág alkotmányos garanciák mellett nem vehetne részt a bírósági szervezet működtetésében. Azt mondja: „Ezt kifejezi a bíróságok legfőbb igazgatási szerveként meghatározott országos igazságszolgáltatási tanács delegált tagsága.” Aláhúznám tehát az indokolásból azt, hogy „szervezeti összekapcsolódás nélkül”. Vajon egy organikus szervezetben például a vér hogyan jutna el a többi fontos szervhez szervezeti összekapcsolódás, tehát a vérerek nélkül? Egy organikus szervezet működésében ezt kizártnak tartjuk; itt viszont szervezeti összekapcsolódás nélkül van az elkülönítésnek nevezett teljes elszakadási folyamat.

Korábbi felszólalásomban utaltam arra, hogy el kell választani az ítélkezési függetlenséget a valójában csupán technikai feladatokat jelentő igazgatási függetlenségtől. Most nézzük meg az ítélkezési függetlenséget! A jelenlegi szabályozás szerint a bírák függetlenek, csak a törvénynek vannak alárendelve, nem lehetnek tagjai pártnak, és politikai tevékenységet nem folytathatnak. Az új szabályozás még pontosabban igyekszik rögzíteni az ítélkezési függetlenséget, mert kimondja, hogy a bírák függetlenek, a jogszabályok alapján meggyőződésüknek megfelelően döntenek, az ítélkezési tevékenységükkel összefüggésben nem befolyásolhatók és nem utasíthatók, a párttagsági tilalom pedig átkerül a szervezeti törvénybe.

Most nézzük meg az igazgatás jelenlegi szabályozási rendjét! A jelenleg érvényben lévő, a bíróságokról szóló törvény 51. §-a szerint az igazságügy-miniszter a bírói függetlenség sérelme nélkül biztosítja a bíróságok működéséhez szükséges személyi és anyagi feltételeket, irányítja és ellenőrzi a bíróságok elnökeinek igazgatási tevékenységét, szabályozza a bírósági ügyvitel rendjét. A személyi és anyagi feltételek biztosítása keretében a bírósági vezetők kinevezésénél a bírói önkormányzatok, illetve testületek jogosítványai által korlátozott jogkör illeti. Az igazságügy-miniszternek és rajta keresztül a kormánynak kötelezettségei vannak, ő felelős a bíróságok működtetéséért, ezért felelősség terheli, interpellálható, és a felelősség alapján felelősségre is vonható.

A múltkor említettem a zalaegerszegi példát: ha betörik a zalaegerszegi bíróságon az ablak, akkor lehet az igazságügy-minisztert hívni, hogy jöjjön és üvegezze be. Tessék mondani, ezzel szemben az a jogosítványa nincs meg, hogy legalább megválassza azt a személyt, aki a létrát tartja? Hátha ezt bizalmi kérdésnek tekinti, mert ha nem jó a létratartó, esetleg lezuhanhat! Tehát a kötelezettséggel szemben nyilván valami jogosítványnak is kell állnia.

A korlátlan igazgatási függetlenség elszánt hívei szerintem bajosan hivatkozhatnak arra, hogy ez a megoldás az egyedül üdvözítő és eurokonform. Nézzük meg az Európa Tanács miniszteri bizottságának az 1994. október 13-án elfogadott ajánlását a bíróság függetlenségéről, hatékonyságáról és szerepéről! Az csak egy kis bevezető adalék, amit ez az ajánlás megfogalmaz, hogy a bírói függetlenség elvének megőrzése mellett elengedhetetlen a jogaik és kötelességeik tiszteletben tartását biztosító ellenőrzési rendszernek alávetni őket.

Mit mond ki a továbbiakban az európa tanácsi ajánlás az igazgatási függetlenségről? Alapelveként kimondja, hogy a végrehajtó és törvényhozó hatalom szerveinek tartózkodniuk kell olyan intézkedések meghozatalától, amelyek megsérthetik a bírák függetlenségét, de ugyanakkor teljes egyértelműséggel rögzíti, hogy jóllehet az ajánlás a bírák kinevezésére képzeletbeli tökéletességű rendszert javasol, elismeri, hogy az Európa Tanács egyes államaiban olyan más rendszereket alkalmaznak, amelyek gyakran a kormány, a parlament vagy az államfő közreműködésével járnak együtt. Az ajánlás nem javasolja ezen évtizedek vagy évszázadok óta fennálló, a gyakorlatban jól működő rendszerek megváltoztatását. Azonban még azokban az országokban is, ahol a bírakat hivatalosan a kormány jelöli ki, valamilyen formában léteznie kell olyan rendszernek, amely a bírák kinevezési eljárását a gyakorlatban átláthatóvá és függetlenné teszi. Megmondja, hogy ennek mik a szervezeti

megoldási rendszerei; ezt a szervezeti megoldási rendszert tükrözi a jelenleg érvényben lévő, a bíróságokról szóló törvény.

A Legfelsőbb Bíróság és az Európa Tanács közös szervezésében Budapesten 1995. október 25-27. között megtartott nemzetközi konferencián született egy összefoglaló jelentés. Ez az összefoglaló jelentés rögzíti, hogy a jelenleg a törvényjavaslatban szereplő rendszernél az első történelmi utalást az 1946-os francia alkotmányban találhatjuk, amely létrehozta a conseil supérieur de la magistrature-t. Az 1947-es olasz alkotmány - követve a példát - szintén megalakított egy hasonló jogkörrel működő és feladatokat ellátó tanácsot. A nyugat-európai országok közül utána Portugáliában 1976-ban, majd Spanyolországban 1978-ban a francia szabályozási formától eltérő igazságszolgáltatási tanácsokat állítottak fel.

A konferenciának ebből az összefoglaló jelentéséből láthatjuk, Nyugat-Európában sem találjuk meg mindenütt az önigazgatásnak ezt a fajta modelljét. Sem az északi államokban, sem a német jogrendszert követő államokban nincsenek ezen intézménynek megfelelő képződmények. S az már csak egy mellékmondat, hogy a magyar közjogi gyakorlatban és hagyományban egyáltalán nem létezik, szemben azzal amit az ítéletábrák mellett érvként fel lehetne hozni.

Nézzük meg ezzel kapcsolatban a magyar alkotmánybírósági gyakorlatot! Az Alkotmánybíróság először az 53/1991-es számú határozatában foglalt állást az igazgatási függetlenséggel kapcsolatban. Az Alkotmánybíróság arra a következtetésre jutott, hogy nem feltétlenül alkotmányellenes az olyan törvényi szabályozás, amely a bírói függetlenség sérelme nélkül bizonyos igazgatási feladat- és hatásköröket ad az igazságügy-miniszternek a bírósági ítélezés személyi és tárgyi feltételeinek kialakításával kapcsolatban. Ez az alkotmánybírósági határozat részletesen utal arra, hogy a kontinentális jogok hogy különböznek egymástól a bíróságok ítélezési és igazgatási tevékenységét. A másik alkotmánybírósági határozatból, a 38/1993-asból már idéztem, ezt nem kívánom ismételni.

Tehát ennyi az előtörténete az országos igazságszolgáltatási tanács című, az előbb függetlenségi mézesmadzagnak nevezett intézménynek. Megjelenik ebben a törvényjavaslatban - amelyben részt vesznek mindhárom hatalmi ág képviselői, békés együttélésben, tehát egy csodálatos közjogi öszvér jön létre - a törvényhozó, a végrehajtó és a bírói hatalom is; nem tudom, hogy az Országos Ügyvédi Kamarát hova soroljam be, melyik intézményhez, tehát kétségtelenül békés együttélésben össze vannak itt rakva, és tessenek majd az igazgatásról gondoskodni.

Ha végignézzük a hatásköri szabályokat, azokban csupa jogosultság szerepel. De vajon ebben a szabályozásban ki lesz a felelős a bíróságok működtetéséért? Az alkotmány szerint nyilván a kormány. De az országos igazságszolgáltatási tanácsnak ebben milyen feltételrendszert biztosít majd?

A kötelezettségek nyilván meghagyják a jogos kormányzatának azt, hogy minden jogosultság nélkül csak működtesse a bíróságokat, a többi majd elintéződik. Hova porladtak a bírói önkormányzatok, az összbírói értekezlet, a bírói tanácsok és az Országos Bírói Tanács jogosítványai? Küldöttet jelölhetnek, ez a jogosítványuk maximuma, mert az egyetértésükre, az állásfoglalásukra és javaslatukra a kutya sem kíváncsi, az nem köt senkit, azt csinálnak, amit akarnak! Szórakozzanak, javasoljanak - nem köt senkit! Az egyetértési jog is véleményezési jogkörre zsugorodik.

Ha megnézzük a szakmai szervek hozzáállását, ki lehet kapdosni ebből egy pár dolgot, hogy milyen komplikálttá válik néhol véleményezési és szakmai szempontból a dolog. Mi történik például a szakmai érdekképviselők jogosítványaival? - ha már ennyire elvisszük szakmai

részre a dolgot. Egy helyen van megemlítve a szakmai szervezet, hogy az elnök biztosítja az érdekképviseltek jogainak gyakorlását - de hogy hogyan, milyen formában, arról egy árva szó sincs. Vagy ha megnézzük az országos igazságszolgáltatási tanács kinevezési jogkörébe tartozó kollégiumvezetőt, amely mégis egy lényeges szakmai vezetői állás, akkor a 73. § szerint a kinevezési jogkörrel kollégiumvezető esetén a kollégium a kinevezés tárgyában véleményt nyilvánít. Tehát a kollégium nyilvánít véleményt. A 80. § b) pontja szerint: az országos igazságszolgáltatási tanács kinevezési hatáskörébe tartozó bírósági vezetők pályázatára az összbírói értekezlet is véleményt nyilvánít. A 91. § d) pontja szerint pedig a kollégium javaslatot tesz a kollégiumvezető kinevezésére. Egyszer vélemény, egyszer javaslat, összbírói értekezlet - tehát még túl is komplikálódik az egyik legfontosabb szakmai vezető kiválasztásával kapcsolatos és az országos igazságszolgáltatási tanács hatáskörébe utalt kinevezési jogkör.

Őszintén megmondom, hosszas gondolkodást igényelt, hogy nem lehetne-e valahogy módosítójavaslattal az országos igazságszolgáltatási tanács törvényjavaslatból történő kihagyásával elfogadhatóvá tenni a kétségtelenül komoly szakmai munkát tükröző javaslatot. De teljesen igaz az, hogy ez egy rendszer. Ha egy kockát kiemelek belőle, akkor összeomlik az egész. Tehát itt nem módosító javaslatra, hanem egy egészen új törvényjavaslatra lenne szükség.

Annak ellenére, hogy én először naiv hitemről tettem tanúbizonyságot azzal, hogy nem lesz pusztába kiáltott szó, amit az országos igazságszolgáltatási tanács veszélyeiről elmondtam, nyilvánvaló, hogy a parlamenti többség birtokában ez a törvényjavaslat csont nélkül keresztülmegy, tehát módosító javaslatok elkészítése, amely egy új törvény elkészítését jelentené, teljesen reménytelen küzdelem lenne.

Ennyit az országos igazságszolgáltatási tanácsról; nem kellett megismételnem a korábbi felszólalásomban foglaltakat.

Nagyon röviden a jogegységi eljárásról, ami a törvényjavaslatnak az egyik legjobb része, ez kétségtelen. Indokolt, hogy konkrét ügyekben történik; nem mint a korábbi, csak elvi szinten mozgó irányelvek, hanem konkrét ügyben történik. Persze megvan az, hogy az úttörő kellemetlen helyzetbe kerül, mert az ő konkrét ügyében hozott döntés rá nem hat ki, de a következő hasonló jellegű jogvitákra már kihat.

Viszont indokolt-e még az elvi bírósági határozatok közzététele? Annak idején is a bírósági határozatok tele voltak kollégiumi állásfoglalásokkal. Személyes emlékként mondom, egyszer egy fellebbezési tárgyaláson némi nagyképűséggel a jogi álláspontom védelmében sorra idéztem polgári kollégiumi állásfoglalásokat, és amikor a nyolcadiknál tartottam, akkor a tanácsvezető megállított, azt mondta: tessék megállni, tessék parancsolni, egyet tessék szíves megmondani: köt ez engem, kötelező ez rám nézve? Azt mondtam, egyértelműen a válasz: nem; akkor miért tetszik idézni, úgylis meggyőződése szerint fogok ítélni. Tehát az elvi bírósági határozatok közzététele bizony „nesze semmi, fogd meg jól!”, mert a bíróra nem kötelező, ő úgylis a meggyőződése szerint ítélni fog; viszont a jogegységi döntés, jogegységi határozat nyilván elősegíti a szakmai szempontok érvényesítését.

Az ítéletabláról már elmondtam, hogy az elvi egyetértés mellett nem tartjuk időszerűnek. Inkább arról szólnék, ami még a törvényben még jó: a bíróvá válás feltételeinek szigorításáról. Mindig hangoztattam, hogy a bírói tekintély kétirányú utca. Az egyik sávban közlekedik a jogszolgáltató bíróság, a másik sávban a jogkereső közönség. Közlekedési baleset akkor következik be, ha ezek nem tartják be a közlekedési szabályokat.

Tehát: a bíróvá válás feltételeinek szigorítása. Tudom, hogy sokan fogják szidni a pálya-alkalmassági vizsgálatot, holott nyilvánvalóan egy bírónak nemcsak jó jogásznak, annál többnek kell lennie. Én egy osztrák jogszociológus, Eugen Ehrlich véleményét idézném: „A jogszolgáltatás egyedüli biztosítója a bíró személyisége.” Ebből következően nem mindenki alkalmas a bírói feladatra, aki néhány vizsga és gyakorlati alkalmazás kapcsán bebizonyította, hogy képes eligazodni a paragrafusok között. Ám az előterjesztett koncepcióban annál többnek kellene benne lennie, hogy a pályaalkalmassági vizsgálattal kapcsolatban mi lesz az eljárási mód. De kétségtelenül, a bíróvá válás feltételeinek szigorítása a törvényjavaslat dicsérendő része.

A jogkereső közönség részéről: ők időszerűséget várnak. A Talmud bölcsessége azt mondta, hogy „Ítéld késlekedve, meggondolva!” A „meggondolva”, azt mindenki elfogadja, a „késlekedve” már kicsit megkérdőjelezhető. Nyilván az időszerűséget is előmozdítaná a bírók jogállásáról szóló törvényben a jogtechnikusok, a fogalmazók, titkárok beállítása, tehát valóban tehermentesíteni tudnák az adminisztratív, elég súlyos terhektől az ítélkező bírót. Tehát nyilván az alkalmassági vizsga, a bíróvá válás feltételeinek megnehezítése ebben a bizonyos kétirányú utcában olyan közlekedési szabályokat ró a jogszolgáltatókra, amelyek remélhetőleg a közlekedési balesetek elkerüléséhez vezetnek.

Összefoglalva tehát, tisztelt Országgyűlés: dicsérendő a szakmai munka, ami ebben az igazságügyi reformban szerepel. Dicsérendő; viszont olyan megoldásokat javasol, amelyek nem problémát oldanak meg, hanem újabb problémát fognak okozni. Be akar építeni az igazságügyi reformba a magyar közjogi hagyományoktól idegen, életidegen, nem is feltétlenül az alkotmányossági követelményeket szolgáló elemet, mert az igazgatási és az ítélkezési függetlenség szétválasztásának az alkotmányos biztosítékai megvannak. Őszintén megmondom, sajnálom ezeket a hiányosságokat - az ítélőtábla bevezetésének időszerűtlensége, az országos igazságszolgáltatási tanács -, mert apró paragrafusokon módosítójavaslatokkal lehetne vitázni, de emiatt kénytelenek vagyunk az egész törvénycsomagra nemmel szavazni, mert ezek a részek, amelyeket igyekeztem ismételtelen kiemelni, elfogadhatatlanná teszik számunkra az igazságügyi reformnak hön ohajtott és tényleg megvalósítani időszerűvé vált részét. Köszönöm a figyelmüket. *(Taps az ellenzéki padsorokból.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1997. június 5-ei ülésnapján

A büntetőeljárásról

Köszönöm a szót, tisztelt elnök úr! Tisztelt Országgyűlés!
Kedves Képviselőtársaim!

Előljáróban töredeztesen bevallom, hogy ügyvédkedésemet már a kezdő időszakában kissé elidegenedtem a büntetőjogtól és a büntetőeljárástól, s ennek az oka prózaian egyszerű. Egy polgári per elvesztését is bizonyos lelki válsággal viseli el egy ügyvéd, de azt nehezebben, hogy a családjáért aggódó ügyfelem úgy karácsony táján a család jobb ellátásának biztosítása céljából leüt egy borjút, és ezért hat évet kap, ugyanannyit, mint ha a haragos szomszédot ütötte volna le, sőt, annak is ki volt téve abban az időszakban, hogy egyedüli fellebbezőként a súlyosítási tilalom hiánya miatt ezért még 7-8 évet is megkaphatott.

Hogy kellő mélységű szakmai tapasztalatok hiányában, ha nem is vezérszónokként, hanem második felszólalás felvállalásával visszakanyarodom a büntető igazságszolgáltatás kissé ingoványos területére, azt nem nagy létszámban jelen lévő képviselőtársaim két okból kénytelenek elviselni. Az első: mégis illő tisztelettel kellene köszönteni a szakaszos jogalkotás

első ciklusbeli, 604 paragrafusból álló komoly teljesítményét. Az elszánt kodifikátorok szerint ugyanis kétféle jogalkotás létezik: a folyamatos és a szakaszos. A folyamatos azt jelenti, hogy a kodifikátorok egy csendesnek látszó keddi napon megkapják a feladatot, hogy jövő szerdára feltétlenül szállítani kell egy törvénymódosítást, mert sürgősen be kell tömni az eredeti törvényben felfedezett tátongó lyukat, vagy gyorsan össze kell ütni egy néhány rendelkezésből álló új törvényt. Ennek eredményeként azután némelyik törvény valóban úgy néz ki, mint a Samu nadrágja, folt folt hátán, meg néhány megmaradt lyuk, és amellet a nadrág még mindig vagy szűk vagy lötyög, és a gyorsan összeütött új törvényen is átfúj a szél, és növekszik a hirtelen felindulásból elkövetett törvények száma. Az igazi jogász feladat azonban a szakaszos jogalkotás, amikor az érintett terület elméleti felkészültséggel és gyakorlati tapasztalatokkal rendelkező szakértőinek, a normaszövegben megjeleníthető gondolatokat és elképzeléseket szállító elméleti és gyakorlati jogászoknak a bevonásával, apró munkával, akár évekig tartóan folyik az előkészítés, fiktív és valóságos tényállásokkal szembesítik a szöveget, és hosszú vajúdás után így jön világra egy kódex jellegű törvényjavaslat. Most nem a minőségről beszélek, hanem a szakaszos jogalkotás első termékéről, mert a törvényjavaslat valójában ebbe a vonulatba tartozik, hiszen az előkészítés évekkel ezelőtt megindult, a koncepciót még a korábbi kormány fogadta el a 2002/94. határozattal, és azóta tovább folyt a szakmai építkezés.

A másik ok: megnézni és körüljárni egy gépezetet, és megvizsgálni a működési mechanizmusát. Egy anyagi jogszabály ugyanis csak az eljárási jogon keresztül tud érvényesülni. Ha a gépezetbe betáplálom az anyagi jogi rendelkezést és a tényállást, akkor a végtermék, az előállítás időtartama, az ítélet minősége nyilván függ a gépezet olajozottságától, a fogaskerekek illeszkedésétől, a csavarok meghúzásától és a kezelők szakértelmétől.

Szeretném az általános vita jellegének megfelelően egy kicsit körüljárni ezt a most fényesen csillogó gépezetet, és megvizsgálni a szerkezetet. Hasznos lenne, ha a vizsgálatnál nem politikai, hanem szakmai szempontok érvényesülnének. Volt, aki a büntetőeljárás forradalmának nevezte a beterjesztett törvényjavaslatot. A forradalmak azonban a jellegük szerint egy pillanat alatt törnek ki, és radikálisan elsöprik a múltat jogrendszerestől, intézményestől együtt, és teljesen újat építenek a régi romjain. Éveken keresztül kitörő forradalom azonban fogalmilag elképzelhetetlen. Romokat sem látni, és még az esetleg meghökkentőnek minősíthető új megoldások is inkább nevezhetők a szakma széles körű bevonásával kidolgozott reformnak, mint a forrófejűek eljárásjogi forradalmának.

A korábbi felszólalók is utaltak rá, de az indokolás is utal arra, hogy a törvényalkotó három elvárásnak kívánt megfelelni: a magyar jogtörténeti hagyományoknak, a nemzetközi követelményeknek és a társadalom igényének. Sokan teszik fel azt a kérdést, hogy a büntetőeljárás új rendje nem idegen-e a magyar jogi kultúrától. A nemleges válasz megfogalmazásához talán elegendő utalni arra, hogy a vegyes rendszeren belüli kontradiktórus jellegű eljárás már volt Magyarországon, és ennek gyökereit akár 150 évre is vissza lehet vezetni. Gondolok itt a Szalay-Deák-féle 1843-as javaslatra, illetve Magyarország első büntető perrendtartására, az 1896. évi XXXIII. törvénycikkre. Valójában nem arról van szó, hogy az új eljárás a régi modelleket mintázná meg, de tény, hogy a gyökerei adottak, és a megoldások nem állnak ellentétben a magyar jogtörténeti hagyományokkal.

A nemzetközi követelmények többirányúak: a terhelt emberi jogainak tiszteletben tartása; a bűncselekmények áldozatainak, valamint a tanúknak a fokozott jogi védelme; az eljárási rend differenciált kialakítása, amely lehetővé teszi az ügyek nagy tömegének gyors és egyszerű befejezését és végül bizonyos ügykategóriákban a bűnözés elleni hatékony küzdelem elvárásainak az érvényesülését.

A nemzetközi elvárások körében merül fel az emberi jogok kérdése. Üdvös lenne, ha a fogalmat nem fetisizálnánk, mert az emberi jogok éppúgy megilletik a bűnelkövető gyanúsítottat és vádlottat, mint a bűncselekmény áldozatát és sértettjét. Tehát egészséges egyensúlyt kell teremteni a bűnüldözés hatékonysága és az emberi jogok védelme között. A gyanúba keveredett polgárokat valóban védeni kell az állam bűnüldöző szerveinek önkényével szemben. A bűnüldözés önmagában nem igazolhat bármilyen eszközt, viszont Bárd Károly megfogalmazása szerint az emberi jogok tisztelete és a bűnüldözés érdeke nem oltják és nem olthatják ki egymást. Az emberi jogokat tisztelő eljárásban nagyobb az esély arra, hogy a történet a valóságnak megfelelően fogják megállapítani, és valóban a bűnt fogják elítélni. A büntetőeljárásokban is érvényesülő alapvető emberi jog az előítélet-mentes, pártatlan eljárás igénye és az európai emberi jogi egyezmény alkotói szerint is az eljárásjogoknak, főleg a tisztesség követelményeinek kell eleget tennie.

A harmadik elvárás a társadalom igénye, amely fokozott hangsúlyt kap a bűncselekmények vészes elszaporodásának, a bűnüldözés és a bűnmegelőzés lehangoló statisztikai adatainak és az eljárások sokszor indokolhatatlan elhúzódásának az időszakában. Egy büntetőeljárás rendszer csak akkor lehet és lesz társadalmilag elfogadott, ha választ ad a társadalmat leginkább foglalkoztató problémákra; ha biztosítja a bűncselekmények hatékony felderítését és az elkövető gyors felelősségre vonását. A társadalom biztonságérzetéhez nemcsak a rendőrség fejlesztésére, hanem egy hatékony büntető igazságszolgáltatási rendszerre is szükség van.

A törvényjavaslat az első két elvárásnak maradéktalanul megfelel, a harmadikra a jelenlegi körülmények között nehéz lenne egyértelmű választ adni, hiszen egyesek bűnözőpártinak nevezik, holott az alapvető kérdés az - amit az előbb említettem -, hogy tisztességes-e. Egy eljárási törvény nem tud feloldani szociális egyenlőtlenségeket, ugyanakkor elvárható, hogy azokat ne mélyítse. Tudomásul kellene venni, hogy a jognak nincs és nem is lehet megváltó szerepe, a társadalmi viszonyokat csak szabályozni, keretek közé szorítani tudja, megváltoztatni nem.

A rendelkezésre álló idő szűkösségére és a várhatóan elhúzódó vitában az ismételt megszólalás lehetőségére figyelemmel csupán öt ösztűz alatt álló stratégiai csomóponttal szeretnék röviden foglalkozni. Az első a felek általi kikérdezés eljárási újítása. Az ellenzők félelmei úgy fogalmazódnak meg, hogy ebből tiszta Amerika lesz. Ez a félelem a tények alapján könnyen eloszlatható: a vádlott továbbra sem az ügy tanújaként és nem igazmondásra kötelezett személyként vesz részt az eljárásban. Az új kérdezési szisztéma sem azonos a keresztkérdéssel. Az amerikai rendszerben a vádlott maga dönti el, hogy a kikérdezésnek aláveti-e magát. Ha így dönt, úgy a védelem tanújaként lép fel, vagyis akárcsak a tanúkat, őt is terheli az igazmondás kötelezettsége. A törvényjavaslat új rendszere semmi egyébről nem szól, mint arról, hogy a tárgyalóteremben mindenki azt a szerepet tölti be, amely alkotmányos, illetve perjogi szempontból adódóan őt megilleti, ami rá van mérve. Az pedig aligha vitatható, hogy a felek általi kikérdezés jobban garantálja a pártatlanság érvényesülését, mint a bírói kikérdezés rendszere, mely utóbbi könnyen azt a benyomást kelti a vádlottban, hogy a bíróságot az ügyész mellett második vádlóként lép fel. A jelenlegi eljárási rendben a bűnösség bizonyítása az eljáró hatóságokat terheli, tehát beleértve a bíróságot is. Az új eljárás a vád bizonyítását a vádlóra hárítja, és megszünteti, illetve feloldja azt a látszatot, hogy az ügyészség és a bíróság együttesen törekszik a vádlott bűnösségének bizonyítására. Leegyszerűsítve tehát a változás csupán annyi, hogy a kérdezési sorrend változik.

A legnagyobb vitát valójában a jogász szerepek megváltozása, az úgynevezett jogász triász - a bíróságot, az ügyészt és az ügyvédet - szerepkörének megbontása keltette, amit Pokol Béla nemes egyszerűséggel hályogkovácsi módszernek nevezett, és a kísérletet a szerencsejáték területére

utalta. Az kétségtelen, hogy a félelem sötét fellege borult a jogászi triászra, és feltételezhető, hogy az ügyész úgy érzi, hogy a nyomozati bíró beletipor a hatásköri önérzetébe, a bíró berzenkedhet, hogy mit ugrál itt az orra előtt az ügyész és az ügyvéd, amikor a zenekart ő vezényli, az ügyvéd pedig joggal tart attól, hogy te jó Isten, itt már kevés a bevált rutin, itt komoly szakmai tudásra van szükség.

Az aggodalmak csak részben megalapozottak, hiszen szó sincs a bíró aktív szerepének visszametszéséről, a döntés joga változatlanul őt illeti, és kérdezési joga sem csorbul, csak a sorrend változik, és pártatlansága külön garanciát kap. A nyomozati bíró szerepe kifejezetten eljárási garanciát jelent, és nem minősíthető ügyészi hatáskörcsorbításnak. Egyedül talán csak a saját szakmám félelme tekinthető némileg megalapozottnak, mert valóban nem lesz elég csak az ügyfélnek szóló perbeszédet gyártani, hanem az új eljárási rend fokozott szakmai felkészülést igényel.

Az előbb már hivatkoztam a Bárd Károly által megfogalmazott valóságos szakmai veszélyre amely inkább a joghoz való hozzájutás polgár és polgár közötti esélyében mutatkozhat, mert előnybe kerülnek azok, akik a szakszerű és lelkiismeretes jogászi szolgáltatást képesek igénybe venni, és ha a kirendelt védői intézményt nem sikerül korszerűsíteni, akkor a gyanúba keveredett polgárok többsége a mainál is kilátástalanabb helyzetbe kerülhet.

Élénk vitát váltott ki a kétfokú jogorvoslati rendszer bevezetése. Nyilván nem lehet azt mondani, hogy az egyfokú jogorvoslat fele annyit ér, mint a kétfokú, és nyilvánvalóan az sem igaz, hogy a kétfokú jogorvoslat kétszer olyan jó. A jogorvoslati fokok szaporítása természetesen nem lehet öncélú. Számomra a kétfokú jogorvoslat lehetőségének megteremtése azt jelenti, hogy a tényállásban megalapozottabb, a jogi értékelésben korrektebb ítéletek születhetnek, és az sem elhanyagolható szempont, hogy mindez a vádlott számára is garancia. A törvényjavaslatban a kétfokú jogorvoslat nem számtani műveletet jelent, hanem jogelvek alapján kialakított rendet. Azt jelenti, hogy anyagi jogi semmisség vagy eljárásjogi semmisség okából, továbbá akkor, ha a másodfokú bíróság az elsőfokú bírósághoz képest eltérő tényállítást állapított meg, újabb felülbírálati fórumhoz lehet fordulni. A kétfokú jogorvoslattal szemben felhozott legtöbbet emlegetett érv az eljárások elhúzódásának veszélye. Ezzel az érveléssel kapcsolatban azonban elgondolkodtató az a tény, hogy jelenleg sem a fellebbviteli eljárások eredményezik az eljárás elhúzódását.

Ma még nem lehet felelősségteljesen nyilatkozni abban a kérdésben, hogy a jövőben a harmadfokú eljárás mennyire terheli majd meg a perek tartamát, különös figyelemmel arra is, hogy a harmadfokú eljárás igen szűk körben lesz lehetséges. Ebben a körben említést érdemel, hogy 1996-ban a Legfelsőbb Bírósághoz büntetőügyekben - a polgárit és a katonait egybevéve - 588 felülvizsgálati kérelem érkezett. A hatályos jog és a törvényjavaslat szerinti felülvizsgálat okai lényegében azonosak, és így megalapozott az a feltételezés, hogy a harmadfok elé nem kerülhet több ügy, mint amennyi ma a felülvizsgálati kérelmek száma.

A negyedik vitás csomópont az úgynevezett vádalku intézménye, és ebben a körben fogalmazódtak meg a legkeményebb támadások. A tervezett szabályozás kétségtelenül jelentősen megváltoztatná a legalitás-opportunitás egymáshoz való viszonyát. Valóban lehet olyan olvasata ezeknek az intézményeknek, miszerint a jövőben az állam nagyobb számban fog félreállni, elállni a büntetőigény érvényesítésétől. Ez pedig már azt a kérdést veti fel, hogy bízhat-e a társadalom abban, hogy a bűncselekményeket valóban széleskörűen felderítik, és az elkövetőket megbüntetik. A közvélemény nehezen tudja majd megérteni, hogy miért ússza meg valaki a nyolcéves büntetési tétel kevesebb mint felével, vagy milyen megfontolások vezethetik az ügyészt akkor, amikor a felnőtt korú elkövetővel szemben a vádemelést elhalasztja.

A már előbb említett Pokol Béla az enyhe büntetőpolitika irányába tett lépésnek minősíti a bevezetni szándékozott intézményt, és különbséget tesz vádalku-I és vádalku-II között. A törvényjavaslat 192. §-ában rögzített vádalku-I-gyel még egyetért, amely szerint az állam eltekinthet a büntetéstől, ha a bűnelkövetéssel alaposan gyanúsítható személy együttműködik az ügy vagy akár más bűnügy feltárásában, viszont határozottan tiltakozik az 533. és 534. §-okban megfogalmazott vádalku-II ellen, amely szerint a bűnelkövető a törvényben előírt büntetés töredékét kapja, ha beismervé tettét lemond a tárgyalás megtartásáról. Szerinte a tervezett megoldás a társadalommal összezárt bűnözői modellt teremti meg, és némi módosítással talán egyet is lehet vele érteni. Mert miért kell jutalmazni azt a vádlottat, aki az általa megismert bizonyítékok súlya alatt beismer, és vajon indokolt-e, hogy ilyen esetben az állam félreáll?

Néhány mondat az ugyancsak sok kritikát kapott pótmagánvádról. A törvényjavaslat a pótmagánvádlóra vonatkozó rendelkezéseket elszórva tartalmazza, ami, ha azt vesszük, hogy a sértett jogérvényesítési lehetőségének kereteit kell hogy megteremtse, enyhén szólva felvet némi jogbiztonsági kifogásokat is. Persze lehet ezt a megoldást úgy tekinteni, hogy a törvényjavaslat ezzel is korlátozni kívánja az egyébként is szűk körben való igényérvényesítés lehetőségét, de ez, finoman szólva, nem valami elegáns megoldás. A szigorú korlátok közé szorított pótmagánvádlói fellépés egyébként is csak szűk körben alkalmas arra, hogy a nyomozóhatóság és az ügyész tétlenségét ellensúlyozza, és önmagában nem elégséges ahhoz, hogy javítson egyes bűncselekményfajták áldozatainak helyzetén.

Ennyit tehát az ösztűz alatt álló öt stratégiai csomópontból, az öt legvitatottabb kérdésről, és a befejezéshez közeledve csupán néhány szálát tépnék még ki a dús csokorból.

A védelem jogai. Valljuk be őszintén, a javaslat korlátozza a védelmi jogokat. A jelenlegi törvény is megfelel az alkotmányos jogállami előírásoknak, de ez törvényjavaslat a védői jogok korlátozását tartalmazza.

Néhány szó a tanúvédelemről, a kényszerintézkedésekről. Nem az újszerű megfogalmazásokkal van baj, hanem azzal, amit egy régi igazság juttat az ember eszébe, hogy minden garanciális törvényi szabály annyit ér, amennyit az általa kiszorított jogtalanság. A tanúvédelem szabályozási módja nem kielégítő, hiszen a személyes adatok zártan kezelése az esetek nagy többségében nem jelent megoldást. Az anonim tanú intézményének tervezett bevezetése pedig csak túlságosan szűk körben biztosít védelmet. Nem lehet helyeselni azt sem, hogy a tanú személyes védelméről szóló szabályokat nem a törvényjavaslat tartalmazza, hanem azt majd a kormány kívánja rendeletben szabályozni.

A kényszerintézkedések szabályozása minden büntetőeljárásiban jól jellemzi azt, hogy az állam hol húzza meg az egyéni szabadság tiszteletben tartásának határát. A törvényjavaslat másként, látszólag részletesebben rendelkezik e körben, de számos kifogás hozható fel a szabályokkal szemben. Újítás, hogy némely kényszerintézkedés elrendelésére a nyomozási bírót jogosítja fel. Azonban nem világos, hogy az előterjesztő milyen megfontolások alapján szabályozott úgy, hogy például a házkutatást, a zár alá vételt kizárólag a nyomozási bíró engedélyezheti, ugyanakkor a vétlen harmadik személy érdekeit is jelentősen sértő lefoglalás, illetve a személy testi integritásába beavatkozó motozás elrendelésére miért az ügyésznek, illetve a nyomozó hatóságnak van lehetősége.

Kérdéseket vet fel magának a nyomozási bíró intézményének a bevezetése. Az kétségtelenül nem a törvényjavaslatra tartozik, hogy a kormányzat hogyan képzei el a kérdés pénzügyi kezelését, hiszen egyidejűleg kell megoldani táblák feltöltését, a szabálysértési határozatok bírói felülvizsgálatából adódó létszámgigényt és a nyomozati bíró feladatának ellátását.

Néhány mondat az óvadékról, amelynek lehetősége önmagában jól hangzik, azonban homályos, és nyilván a közvélemény előtt is homályos, hogy milyen gyakorlat alapján alakul majd ki az óvadék nagyságrendjének a meghatározása.

A fogadalomtétel. Erről már többen szóltak. Nagyon szép, patetikus, archaikus intézmény, ha hozzájárulna az, hogy a fogadalom megszegésével elkövetett hamis tanúzás a hamis tanúzás minősített esete lesz. Így azonban önmagában csak az archaikus jellege az, ami világol.

A lakhelyelhagyási tilalom, a házi őrizet. Jól hangzik a házi őrizet, de képzeljék el maguk előtt: egy tízemeletes lakótelepi lakás lépcsőfordulójában posztol majd a kényszerintézkedést foganatosító rendőr. Mi a kormányzat szándéka a házi őrizet végrehajtására vonatkozó szabályozással? A fogva tartás hagyományos intézményénél már ismerjük a megfelelő mozgást, levegőzést, nem is beszélve a megfelelő légköbméterről.

Még hosszan lehetne beszélni, de szeretnék megmaradni az általános vita keretén belül, tehát csak távirati stílusban: a szakma már ismert félelme. Ez a félelem megfogalmazódott már a bizottsági eljárásokban is, nem lenne szabad figyelmen kívül hagyni. Amiről itt beszéltünk, nem az előkészítettség hiánya, hiszen több éven keresztül érlelt törvényjavaslat, hanem az időelóttiség. Hiányzik a jogalkalmazói környezet kialakítása, az átállás feltételeinek biztosítása.

Szó volt már a hatálybalépésről, hogy egy mondat egyik felének és a másik felének a hatálybalépése között hat hónap telik el. Tessék mondani, nem elég nekünk a vízlépcső ügye?! Miért kell még hatálybalépési lépcsőket is beépíteni a törvényjavaslatba, hogy abból is vita származzon? (*Szórványos derűlttség.*) Érintve volt itt az ügyész jogállásának rendezése. Ez a törvényjavaslat módot adott volna, hogy az állam párhuzamosan végre hitet tegyen amellest, hogy őt terheli a felelősség, a kormányt terheli a felelősség a büntetőpolitikáért, és ezért az ügyészség jogállását is legalább ezzel párhuzamosan kellett volna rendezni.

Tisztelt Országgyűlés! Nem vitatjuk, hogy a jelenlegi, hatályban lévő büntetőeljárás is megfelel a jogállami követelményeknek. Azonban az eresztékei meglazultak, célként a reform megkerülhetetlen, de tudomásul kell venni, hogy a célhoz vezető út mindig göröngyös, hepehupás és gazos. A hepehupák betömése, a göröngyök, a gaz eltávolítása időigényes. Én azzal fejezném be, hogy talán nem lenne természeti katasztrófa, ha ez a törvényjavaslat osztozna az alkotmány sorsában, és tovább érelődne a következő ciklusig. Talán addig előkészítettebb lenne, nem a tartalmi vonatkozásában, hanem jogalkalmazási vonatkozásában - beérne és előkészítettebb lenne. Köszönöm szíves figyelmüket. (*Taps.*)

Elhangzott az Országgyűlés 1997. december 10-ei ülésén

Az Alkotmány és az ügyészségi törvény módosításáról

Tisztelt Elnök Asszony! Tisztelt Országgyűlés!

Így egymás között maradva és az alkonyati órák felé közeledve a vita elhúzódásának és ellaposodásának elkerülése érdekében illő és üdvös lenne már előljáróban tisztázni, hogy a kilenc részből álló törvényjavaslat ügyében miről érdemes és miről nem érdemes beszélni

Nyilván nem érdemes vitázni arról, hogy kell-e nekünk egyáltalán ítéletábrla vagy nem, mert a kérdés meghaladott, hiszen az alkotmány 45. §-a és az ugyancsak kétharmados bírósági szervezeti törvény egyértelműen és kötelezően rendelkezik az intézmény létrehozásáról, és ugyanezt indokolják és alátámasztják a magyar közjogi hagyományok is.

A hagyományok tisztelete jegyében nem kímélem meg önöket a késői óra ellenére sem egy kis jogtörténeti kalandozástól, de csak röviden. A magyar bírósági szervezeti rendszerben már a XV. század második felétől működött az ítélőtábla, a *tabula regia iudicaria*. Az 1723. évi 26. törvénycikk szerint „Minden peres ügyet, amelyek bármely országlakót, s akár a királyi fiskust is felperesi vagy alperesi minőségben illetik, a királyi ítélőtáblán ítéljenek meg és határozzanak el”. Sőt az 1723. évi 34. törvénycikk még négy kerületi táblát is létesített Nagyszombaton, Kőszegen, Eperjesen és Nagyváradon. Majd 1725-től a tiszántúli kerületi tábla Debrecenben működött, annak érdekében, hogy „A perlekedők költségeiről s az igazság könnyebb elérhetőségéről is gondoskodás történjék”. A büntető- és polgári ügyekben kizárólag fellebbezési bírósággént működő királyi ítélőtáblai rendszert az 1890. évi XXV. törvénycikk hozta létre, s az országban 11 királyi ítélőtábla létesült, és ezek között mind az öt jelenlegi táblajelölt szerepelt. Ennyit tehát röviden a múltból.

Most térjünk vissza a jelenbe, ahol már csak arról érdemes vitatkozni az expozében elhangzottakkal egyezően, hogy mikor és hány ítélőtábla kezdje meg a működését. Teljes mértékben egyet lehet érteni az indoklásnak azzal a megállapításával, hogy az új bírósági szint létesítése javítja az ítélkezés hatékonyságát és szakszerűségét, ugyanakkor kiegyensúlyozottabbá teszi az egyes bírósági szintek munkaterheit. Csökken a helyi bíróságok aránytalanul nagy munkaterhe, a Legfelsőbb Bíróság pedig mentesül a másodfokú ítélkezéssel járó feladatok alól, és így maradéktalanul eleget tud tenni a jogalkalmazás egységesítésével kapcsolatos alkotmányos feladatainak. A hatáskörök szétterítése azonban nem változtat a bíróságokra érkező jogvitás ügyek hatalmas számán, és önmagában nem is tud megfelelni az ítélkezés időszerűségéhez fűződő elvárásoknak. Ilyenkor szokták azután emlegetni a gyorsítást hozó és mindent egy csapásra megoldó eljárásjogi reformokat. Jogászként messzemenően tisztelen azokat, akik harmatos hittel bizakodnak a jog megváltó szerepében, holott a jog erre a szerepre alkalmatlan. A jó jogszabály utat tud vágni a jogviszonyok sűrűjében, ki tud rakni néhány hasznos útjelző táblát, de képtelen megváltoztatni társadalmi viszonyokat és állampolgári magatartásokat. Lehet szigorúan szankcionálni a perbeli szereplők igazolatlan távolmaradásait, a rosszhiszemű pervitelt, de mihelyt a jogalkotó hozzányúl a határidőkhöz, a jogorvoslati lehetőségek szűkítéséhez vagy egyéb érzékeny pontokhoz - például az egyszerűsítést szolgáló eljárási szabályokhoz -, akkor rögtön jelentkeznek az emberi jogi és alkotmányjogi aggályok, vagyis a mozgástér beszűkül, és a szándék eszköztelenné válik.

A bírói ítélet mindig emberi sorsokat érint, tehát gondosan egyensúlyozni kell a megfontoltság és a gyorsaság szempontjai között. „Ítélj késlekedve, meggondolva” - tanácsolja a Talmud. Szophoklész szerint pedig „a gyors ítélet nem jár biztosan”. Idézhetnék még a meggondoltság mellett szóló gondolatokat, de kétségtelen, hogy az időigényes töprengés és tépelődés egy magas szintű szellemi tevékenység, de állítólag a gyorsaság és az időszerűség, a határozottság sem ártalmas az egészségre.

A „mikor” kérdésre adandó válasz szempontjából megfontolást igényel, hogy a gyorsítást szolgáló jogszabályokon kívül az időszerűség folyamatos biztosításához elengedhetetlenül szükséges a magyar per kultúra megváltozása és a jogkövető magatartás jelentős javulása. Őszintén bevallva, a hatáskörök szétterítésétől és a polgári perrendtartásnak a csomagban szereplő módosításától nem sokat lehet várni. Az viszont megalapozatlan, hogy az *Agenda 2000* című dokumentum részét képező országvélemény megjegyzi, hogy az igazságszolgáltatás működését nem tartotta minden szinten kielégítőnek. A megállapítás szerint a bíróságok túlterheltek, ennek következtében a bírósági eljárások elhúzódnak. A saját háztáj vizsgálata kétségtelenül nem volt feladata az országvélemény készítőinek, mert ismerve az ottani pertartamokat, a magyar helyzetet sok EU-s ország tekintetében követésre méltó példaként említették volna, ami persze nem jelenti azt, hogy ítélkezési gyorsaságunkkal valamilyen

versenyen aranyérmet nyerhetnénk - de például az olasz és a francia gyakorlathoz képest legalább ezüstre érdemesek lennénk.

Tehát időre van szükség ahhoz, hogy a tiszta lappal induláshoz a jelenlegi ügghátralék feldolgozásra kerüljön, a perkultúra javuljon, a valóban hatékony eljárásjogi szabályok megszülessenek. Ebben teljes mértékben egyet lehet érteni a Magyar Bírói Egyesület véleményével, és a törvényjavaslat benyújtását megelőző hatpárti egyeztetésen a koalíciós pártok kezdési időpontként éppen ezért javasolták 2003. január 1-jét.

Ebben az egy paragrafusból álló törvényjavaslatban megválaszolóra vár még az a kérdés, hogy hány ítélőtábla kezdje meg a működését: egy vagy több. Mindkét válasz logikus érvekkel indokolható. A több mellett szól, hogy az alkotmány ítélőtáblákról beszél, tehát eleve többes számot használ. Az egy tábla - alsó Legfelsőbb Bíróságként vagy Legfelsőbb Bíróság II.-ként - így árván álldogálna magában, fokozná az ország Budapest-centrikusságát, és szembe menne a sokszor hangoztatott térségfejlesztési elvekkel. Az ügyfelek utazási költségei csökkennének.

Az egy ítélőtábla felállítása mellett szóló és az államtitkár úr által említetten már az Országos Igazságszolgáltatási Tanácsnál sem vitatottan, ezek az érvek az előbbieknél megalapozottak. Elég egy pillantást vetni az ügyforgalmi adatokra, hiszen azokból levonható az az egyértelmű következtetés, hogy egy ítélőtábla maradéktalanul el tudja látni a feladatokat, a többi ítélőtábla elég lazán, sőt néha üresen öröl. Ha meg tetszenek nézni a statisztikai adatokat, akkor a pécsi ítélőtábla például egy évben 903 polgári és 429 büntetőüggyel foglalkozna, a szegedi pedig 894 polgári és 494 büntetőüggyel. Magyarország közlekedési helyzete közismerten olyan, hogy szinte bármelyik vidéki városból könnyebb Budapestre utazni, mint egy másik vidéki városba. Egy ítélőtábla személyi és tárgyi feltételeinek biztosítása egyszerűbb és takarékosabb megoldást jelent, és a korszerű informatika könnyebben megteremthető. Ilyen körülmények között a Fidesz - Magyar Polgári Párt képviselőcsoportja a törvényjavaslattal egyezően jelenleg egy ítélőtábla felállítását tartja indokoltnak.

A csomag negyedik részével, a bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló törvény módosításával kapcsolatban előjáróban szeretném rögzíteni, hogy jogásként a legmagasabb rendű jogi foglalkozásnak, sőt hivatásnak a bírói munkát, az ítélkezési tevékenységet tartom, hiszen minden ítélet emberi sorsokat érint. Ezért a szakmai felkészültség mellett sok töprengést, pszichológiai tudást, sokoldalúságot és érzékenységet igényel, és éppen ezért messze-menően egyet kell érteni minden olyan törekvéssel, amely a jogállást erősíti, és a javadalmazást javítja. Ártalmas viszont - a kisebbségi vélemény előadásában is szereplő megállapítás - a jogállás olyan presztízs szempontú túlértékelése, hogy elől haladnak a bírák, utánuk néhány szemeteskocsi, és csak ezt követően ballagnak a többiek. Az előbb használtam az „érzékenység” szót. Most egy kicsit túlérzékenységgé kell említenem azt az indokolt panaszt, hogy a bírák az idén nem kaptak kitüntetést, és nem kapnak fizetésemelést. Az idén valóban a volt alkotmánybírák kapták meg az állami elismerést, de jó lett volna megnézni a tavalyi listát, és tényként tudomásul venni, hogy a bírákra is kiterjed az illetmények 8,5 százalékos emelése.

A törvényjavaslatból külön kiemelném, hogy a jogkereső állampolgárokkal a legközvetlenebb kapcsolatot tartó és a legjobban leterhelt helyi bírósági bírók is beosztási pótléokra jogosultakká válnak, végre egyértelműen rendeződik az országgyűlési vagy önkormányzati képviselőjelöltként fellépő, a képviselővé megválasztott, majd a mandátum lejártá után a pályára visszatérni szándékozó bíró jogi helyzete.

Csak helyeselni lehet, hogy a korábban alkotmánybíróként, illetve központi közigazgatási szervnél közigazgatási, illetve jogi szakvizsgához kötött munkakörben dolgozó személyek egyévi bírósági vagy ügyészi titkári működés nélkül is bíróvá válhatnak. Indokolt a határozatlan időre szóló kinevezés lehetőségnek tágítása, mert furcsa lenne, hogy a kilenc évet kitöltő alkotmánybíró első alkalommal csak három évre lehetne bírónak kinevezni. Az indokolásban foglaltakkal egyezően ugyancsak egyet kell érteni azzal, hogy a hatékonyabb bírósági munkaszervezés érdekében, megfelelő törvényi garanciák mellett, a bíró hozzájárulása nélkül is sor kerülhessen a kirendelésre, ha a bírót a megyei bíróság illetékességi területén kívüli szolgálati helyre rendelik ki.

A csomag ötödik részével, a bíróságok szervezeteről és igazgatásáról szóló törvényjavaslattal kapcsolatban érdemes lenne, de szükségtelen beszélni az Országos Igazságszolgáltatási Tanácsról. Az előző kormány kétharmados többség birtokában létrehozta az addig is alkotmányos lábakon álló függetlenség látványos biztosítékaként a csupán néhány mediterrán államban működő, a magyar közjogi hagyományoktól teljesen idegen intézményt, és együtt kell vele élnünk. Valójában mi megszüntetni szeretnénk, nem pedig a létszámát emelni. Pedig a szándék indokoltnak látszik a jelenlegi esetben, ugyanis a genetikai tapasztalatok szerint nem jó, ha egy csoporton, egy falun belül csak egymás között házasodnak, mert ez az utódok fokozatos degenerálódásához vezet. Nem ártana tehát a friss vér, még akkor is, ha egyesek azt nem látják kék színűnek, és ezért a tagok számának tervezett növelése célszerű megoldást jelentene.

A tárgyilagosság jegyében azért egy mondat arról, hogy az Országos Igazságszolgáltatási Tanács jól működik - annak ellenére, hogy a tegnapi napig egy éven keresztül én is tagja voltam -, és maradéktalanul teljesíti a törvényben meghatározott feladatait. A javaslat törvényi rangra emeli a létező és hasznosan működő elnöki értekezletet. De túl sokat és feleslegesen beszéltem erről az ötödik résziről, hiszen nem kell jóstehetség annak kimondásához, hogy ellenzéki támogatás nélkül, kétharmad hiányában a csomagnak ebből a részéből nem lesz törvény.

A hatodik részben szereplő, az igazságügyi alkalmazottak szolgálati jogviszonyáról szóló törvény módosításával kapcsolatban csupán annyit, hogy a bírák tehermentesítése és az ítékezés hatékonyságának fokozása érdekében létrehozza a jogszabályokban meghatározott körben önálló felelősséggel, érdemi, ügydöntő feladatokat ellátó bírósági ügyintéző intézményét, amelyik Európa számos országában eredményesen működik, és az Európa Tanács miniszteri bizottságának ajánlásában is szerepel. Helyeselhető minőségi követelmény, hogy a bírósági ügyintézőnek felsőfokú iskolai végzettséggel kell rendelkeznie, és széles körű feladatai miatt indokoltan munkaköri pótlékra jogosult.

Az ügyészségről, az ügyészi szolgálati viszonyról és az ügyészségi adatkezelésről szóló törvények módosítását tartalmazó hetedik és nyolcadik résszel kapcsolatban az idő előrehaladottsága miatt csupán annyit, hogy technikai jellegű és helyeselhető rendelkezéseket tartalmaznak.

Végül csupán néhány mondat a H/1473. számú országgyűlési határozati javaslatról. A javaslat logikusan gyűjti csokorba az igazságügyi reformmal kapcsolatos, megoldásra váró feladatokat. Az igazságszolgáltatás csak az ítéletek eredményes végrehajtása esetén válhat hatékonyá. Tarthatatlan állapot, hogy jelenleg a bírósági végrehajtók által lefolytatott eljárásoknak csak mintegy egyharmada eredményes. Az állampolgárok joggal elvárják, hogy a végrehajtás gyors és kiszámítható legyen, és ezért kiemelten helyeslést érdemel a bírósági végrehajtásról szóló törvény, az igazságügyi szakértői tevékenységre vonatkozó szabályozás, végül a bíróságok ügyvitelére vonatkozó elavult szabályozás megszabott határidőn belüli felülvizsgálatára és a

törvényjavaslatok előterjesztésére irányuló felkérés. Remélhetőleg az eljárások kézzelfogható gyorsítását szolgálja majd a perkímélő módszerek, a polgári jogi jogviták bíróságon kívüli rendezési lehetőségeinek megvizsgálása és a vizsgálat alapján megszülető szabályozás. Nem kevés feladat vár még tehát a kormányra és az Országos Igazságszolgáltatási Tanácsra az igazságügyi reform végrehajtása érdekében.

Ennyit tehát tízpercnyi dióhéjban a tartalmas csomag egy részéről, azzal a fenyegetéssel, hogy a polgári perrendtartásról és a büntetőeljárásról a következő ülésen a jogalkalmazásban ma is gyakorlatilag tevékenykedő képviselőtársaim mondják majd el a Fidesz álláspontját. Nagyon köszönöm érezhetően lankadó érdeklődésüket. *(Derűltég és taps a kormánypártok és a MIÉP soraiban.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1998. szeptember 29-ei ülésén

**Az igazságszolgáltatással kapcsolatos egyes törvények módosításáról
szóló törvényjavaslat, valamint az ítélőtáblák és a fellebbviteli főügyészségek
felállításával kapcsolatos feladatokról szóló OGY határozati javaslat vitája**

Tisztelt Elnök urak! Tisztelt Országgyűlés!

Egy pohár vízben lezajlott vihar csak akkor okozhat nyolc napon belül vagy nyolc napon túl gyógyuló sérüléseket, ha valaki a vihar mellé ráadásul még akarattal összeroppantja ezt az üveg poharat, és utána szándékosan szétszórja az üvegcserepeket, hogy más is beletenyerezhesen. Az ítélőtáblák körüli vihar - elnézést a szentségtörő mondatért - valójában csupán egy pohár vizet kavar fel, viszont egyesek elszántan roppantgatják a poharat, és szórják szét az üvegcserepeket. Pedig a tényállás egyszerű, a kiváltó okok áttekinthetőek, és egy kissé színpadli jelleget öltenek a vihart kísérő mesterséges mennydörgések és villámlások.

A történet valójában a konszenzusos döntéshozatalra felépített alkotmány-előkészítő bizottságban kezdődött, ahol a szabályozási elvekbe nem sikerült beépíteni a vadhajtásai miatt az általános európai gyakorlattól és a magyar közjogi hagyományoktól jelentősen eltérő igazságügyi reform alkotmányba kívánczó rendelkezéseit. A sikertelenség azonban csak növelte a harci elszántságot, és ami nem sikerült ott, azt a kétharmados többség birtokában erőből átvették az Országgyűlésen, hiszen akkor az erő fitogtatása még dicsőségnek számított, nem úgy, mint most, amikor egy kisebb arányú, többségi akarat érvényesítése is már hatalmi tébolynak minősül. *(Taps a Fidesz és az MSZP soraiból. - Közbeszólások az MSZP soraiból: Bravó!)*

Tisztelt Országgyűlés! Most ne beszéljünk az igazságügyi reformról! Ebben a vitában erre nincs kereseti kérelem, most csupán az ítélőtáblák léte körül zajlik a csata, ami azért is érdekes, mert ez a reform olyan pontja, amelyben szinte teljes volt az egyetértés. Az ítélőtáblák létrehozásának szükségességét a jelenlegi kormánypártok sem vitatták - minden ellenkező híresztelés dacára, ehhez elég a jegyzőkönyveket megnézni -, mert ez megfelelt a magyar közjogi hagyományoknak, és áttekinthetővé, szellősebbé teszi a bírósági fórumrendszert. A vita kizárólag arra korlátozódott, hogy az ítélőtáblák mikor és hol kezdjék meg működésüket. A vitában annak idején igyekeztünk felhívni a figyelmet arra, hogy okos ember nem épít a negyedik emeletre egy újabb emeletet, amikor a harmadik emeleten még beázik a tető, és az épület szigetelése is hiányos. Tényekkel igyekeztünk igazolni a gyors indulás személyi és tárgyi feltételeinek hiányát, és feltártuk egy meggondolatlan döntés várható, kedvezőtlen hatásait. Az igazságügyi reform lázalmának megkoronázására törekvő akkori elszánt kormánynál azonban az érvek süket fülekre találtak, és lazán átvették az Országgyűlésen az

1997. évi LXIX. törvényt is, amely szerint 1999. január 1-jén Budapesten, Szegeden és Pécsen, 2003. január 1-jén pedig Debrecenben és Győrben kezdi meg működését az ítélőtábla. *(Dr. Hack Péter: Legkésőbb!)* - Legkésőbb, így van.

Amitől féltünk, bekövetkezett, mert elmaradtak az igazságügyi reform ígért áldásai; sem a korábban megszületett eljárási törvények, sem az új szervezeti törvény nem eredményezett semmiféle érzékelhető javulást az igazságszolgáltatás működésében. A pertartam változatlan maradt, és az ügyhátralék növekedett. A jogkereső állampolgárok mindezért természetesen kitennének felelőssé? A kormányt - hiszen egy normális állampolgárnak is bajos megmagyarázni, mert nem hajlandó elhinni, hogy a kormánynak semmi köze az igazságszolgáltatáshoz. Az előző kormány a bírói hatalmi ágat korlátlanná tette, a bíróságok igazgatásának központi feladatait a világon egyedülálló összetételű Országos Igazságszolgáltatási Tanács látja el, az OIT elnöke nem interpellálható, csupán évente tájékoztatja az Országgyűlést a bíróságok általános helyzetéről és az Országos Igazságszolgáltatási Tanács igazgatási tevékenységéről. Az Igazságügyi Minisztériumnak, tisztelt Országgyűlés, már önálló épülete sincs, társbérletbe kényszerült, és intézményi vonatkozásban legfeljebb a büntetés-végrehajtást felügyeli.

Az Országos Igazságszolgáltatási Tanács létrejöttével tehát a bírói hatalom önigazgatási jellegűvé vált, viszont a kormány változatlanul felelős a törvények végrehajtásáért, és ha nincsenek is külső igazgatási jogosítványai a hatékony igazságszolgáltatás érvényesítésére, mégis felelős az igazságszolgáltatás működőképességének biztosításáért. A felelősség érvényesítésének két közvetett eszközével rendelkezik csupán: a jogalkotással és a költségvetési támogatással.

A három ítélőtábla működésének legkésőbb 1999. januári megkezdéséből származható joghátrányok elhárítása érdekében a kormány lépéskényszerbe került, és még időben benyújtotta az ítélőtáblák működésének elhalasztását is tartalmazó törvényjavaslatot és az ehhez kapcsolódó országgyűlési határozati javaslatot.

A benyújtott törvényjavaslattal és országgyűlési határozati javaslattal kapcsolatban valójában már az országgyűlési vita megkezdése előtt a sajtóban, a médiumokban elhangzott minden érv. Az Országos Igazságszolgáltatási Tanács is megfogalmazta részletes véleményét, és most itt sok újat nem fogunk hallani, és töredekiesen bevallom itt, az Országgyűlés színe előtt, hogy én is ismétlésekre fogok kényszerülni.

Nézzük először a hatályon kívül helyezni kért törvény fenntartása mellett elhangzott és majd most is elhangzó és részben ma már elhangzott érveket! Az első érv, hogy az ítélőtáblák működésével felgyorsul az ítélkezés, és csökken az ügyhátralék. Bátorkodtam leírni, hogy amióta Einstein megajándékozott minket a relativitás elméletével, azóta az ilyen állítással kapcsolatban okszerűen felmerül a kérdés, hogy vajon mihez képest gyorsítja fel. Ahhoz képest valóban igen, hogy a Legfelsőbb Bíróság azonnal - kénytelen vagyok ezt a szót használni - lepasszolja a nála kitűzetlenül és letárgyalatlanul felgyűlt fellebbezési ügyeket az ítélőtábláknak, ahol azok termékeny talajra hullanak, hiszen még nincsenek, nem is lehetnek ügyeik, tehát a megkapott ügyeket azonnal tárgyalhatják. De vajon hová tudják lepasszolni az ügyhátralékokat a megyei bíróságok, a fővárosi bíróság vagy a helyi bíróságok? Holott az állampolgárokat az ügyek itteni elhúzódása érdekli, mert jogvitás ügyeik döntő többsége jogerős ítélettel a fővárosi, illetve a megyei bíróságon befejeződik másodfokon.

A helyzet érzékeltetésére csupán néhány adat, hiszen Solt elnök úrral ugyanabból az adattárból dolgozunk: kiadta az Igazságügyi Minisztérium Országos Igazságszolgáltatási Tanács Hivatala, akkor nyilván hiteles kiadvány. 1997. év végén polgári perekben a helyi bíróságokon 195 957 érkezéssel és 195 837 befejezéssel szemben 111 998 volt a folyamatban

maradt ügyek száma, és ebből 24 167 az egy éven túli pertartam. A gazdasági perekben sem jobb a helyzet, mert az év végére 16 118 ügy maradt folyamatban. Munkaügyi perekben 5183, míg büntetőügyekben 54 115 maradt befejezetlen. A megyei bíróságoknál sem rózsásabb a helyzet, mert a fellebbezett polgári pereknél 7634, míg elsőfokú ügyekben 1663 maradt befejezetlen.

A felsorolt adatokkal kapcsolatban azért szeretném megjegyezni, hogy a hátralékért igazságtalan dolog lenne a helyi és a megyei bíróságokat felelőssé tenni, hiszen az adatok igazolják, hogy az érkezési és a befejezési számok szinte azonosak. Tehát egyáltalán nem dolgoznak rosszul, csak az elmúlt esztendőök rájuk nehezedő hátralékával nem tudnak mit kezdeni. A tárgyilagosság érdekében említsük meg azt is, hogy a jogviták elhúzódása nem speciálisan magyar, hanem európai jelenség. A pertartam tekintetében egy nemzetközi összehasonlításban sem állnánk rosszul. És ne higgyen senki abban, hogy egy jogszabályi rendelkezés önmagában felgyorsíthatja az igazságszolgáltatást! Az már csak a kérdést lezáró megjegyzés, hogy az ítéletátlak működésének megkezdése egyáltalán nem érinti a helyi és megyei bíróságokon felhalmozott ügyhátralékot, tehát üres beszéd az ítélezés felgyorsulására történő hivatkozás.

A másik érv, hogy a működés azonnali megkezdéséhez maradéktalanul biztosítottak a személyi és a tárgyi feltételek. A személyes feltételek kétségtelenül könnyen biztosíthatók az elnökök, elnökhelyettesek, kollégiumvezetők és a bírák kinevezésével. A baj csak az az itt már többször említett ok, hogy a bírák több mint 90 százalékát az ítéletátlak, a fővárosi és a megyei bíróságoktól szívják el, és az ördögi kör azzal zárul, hogy ezek a bíróságok követik a jó példát, és ők a helyi bíróságoktól szívják el a jól képzett bírakat. Tehát éppen az állampolgárok ügyeivel közvetlenül foglalkozó bíróságok gyengülnek el és szenvednek el egy kivédhetetlennek tűnő vérveszteséget. A tárgyi feltételek vonatkozásában már szinte kacsalábon forgó kastélyokról szól a történet, a valóság azonban más képet mutat. A három ítéletátlak működésének 1999. január 1-jei kezdése mellett visszatérően elhangzó érvek tehát megalapozatlanok és könnyen cáfolhatóak.

Tisztelt Országgyűlés! Most vegyük sorra a benyújtott javaslatokkal szemben alkotmányossági érvekkel fűszerezett és görögtűzzel kísért támadásokat! A leginkább hangsúlyozott alkotmányossági aggály, hogy a törvényjavaslat - szó szerint idézek -: „meghiúsítja az alkotmánynak és a bírósági szervezeti és igazgatási törvénynek megfelelő bírósági szervezet kialakítását, és ezáltal súlyosan sérti a jogállamiságot”. Ezzel kapcsolatban hivatkozás történik az Alkotmánybíróság több, a jogállam értelmezésével és a jogbiztonsággal foglalkozó határozatára.

Tisztelt Országgyűlés! Egy intézmény kialakítása, valamint az intézmény működési helyének és kezdési időpontjának meghatározása azonban két különböző dolog. Ezt az álláspontot igazolja önmagában az a tény, hogy az ítéletátlakat új bírósági szintként és alkotmányos intézményként a kétharmados többséget igénylő alkotmánymódosítás és az új bírósági szervezeti törvény hozta létre. Ugyanakkor a hol és mikor kérdésének eldöntését ennek a törvénynek a 22. §-a egy egyszerű többséget igénylő külön törvényre bízta, vagyis a két dolgot egyértelműen elválasztotta és elkülönítette egymástól. Ebből értelemszerűen következik, hogy a két dolog közül egyedül az ítéletátlak létezése minősül alkotmányjogi kérdésnek, a hely és a működés megkezdésének időpontja azonban már nem alkotmányjogi, hanem pusztán technikai kérdés. Erre az utóbbi kérdésre nyilvánvalóan csak a feltételek körültekintő vizsgálata és a vizsgálat során szerzett adatok birtokában adható megnyugtató válasz.

A benyújtott törvényjavaslat egyáltalán nem érinti és nem kérdőjelezi meg az ítélőtáblák létezését, nem akarja, de nem is tudná megváltoztatni az alkotmányt és a bírósági szervezeti törvényt, csupán a helyekre és a kezdési időpontra vonatkozó egyszerű többségű törvényt kívánja hatályon kívül helyezni. Ugyanakkor az országgyűlési határozati javaslat szerint a kormány köteles elvégezni az ítélőtáblák felállításakor elmulasztott vizsgálatot, és a vizsgálat eredményeként 1999. június 30-áig benyújtani a törvényjavaslatot.

A kormány tehát a benyújtott törvényjavaslattal az ítélőtáblákat nem üzi ki az alkotmányból az örök vadászmezőkre, nem fejezi le őket, sőt ellenkezőleg, szűk, 6 hónapos határidőn belül csak azt kívánja tisztázni, hogy hol és mikor kezdhetik meg a törvényalkotási célnak megfelelő hatékony működéseket. Kérdezem, hogy akkor vajon hol van itt az alkotmánysértés. Vajon az esetleges alkotmányossági panasz elbírálása során az Alkotmánybíróság feladata annak a technikai kérdésnek a tisztázása, hogy a létükben nem vitatott ítélőtáblák működéséhez megvannak vagy nincsenek meg a szükséges feltételek? Ez nem alkotmányossági kérdés!

Az alkotmányjogi vitához adalékul szolgál, hogy az állampolgári jogok országgyűlési biztosának intézményét az 1989-es alkotmánymódosítás hozta létre, és senki sem fordult az Alkotmánybírósághoz azért, mert az országgyűlési biztosok csak az évek múlva elfogadott 1993-as törvény alapján kezdték meg működésüket, mert a szükséges feltételek csak akkor álltak rendelkezésre.

A vitában nem lenne szabad megfeledkezni arról sem, hogy 1999. január 1-jei kezdés esetén az ítélőtáblák egy éven keresztül csak bicegve, féloldalasán működhetnének, hiszen az új büntetőeljárási törvény 2000. január 1-jén lép hatályba, és büntetőügyekben csak ettől az időponttól kezdve ítélezhetnének.

Végül arra a kérdésre is választ kellene adni, hogy nem jelent-e az ország második városa, Debrecen vagy Győr tekintetében alkotmányjogilag megengedhetetlen hátrányos megkülönböztetést a hatályon kívül helyezni kért törvénynek az a rendelkezése, hogy ebben a két városban csak 2003-ban kezdene működni az ítélőtábla. *(Dr. Avarkeszi Dezső: 2003-ig!)* - Legkésőbb! - *(Bauer Tamás: És Miskolccal mi lesz?)* - Legkésőbb. Mindig elfelejtem a legkésőbbet, pedig a módosítójavaslatomban is legkésőbb szerepel.

Az ítélőtáblák az igazságszolgáltatás vonatkozásában nem lehetnek édes- és mostoha-gyerekek, és ha öt ítélőtábláról szól a történet és a végleges döntés, akkor azoknak azonos időpontokban kell indulniuk. Ez némi magyarázatot ad, mert mindig ellenérvként történik hivatkozás, hogy két fideszes képviselő benyújtott egy módosító javaslatot. *(Közbeszólás az MSZP padsoraiból: Három!)* - Három. Megpróbáltam feloldani ezt a negatív diszkriminatív megkülönböztetést.

A másik megfogalmazott aggály, hogy a törvényjavaslat a közjogban is elkövethető, joggal való visszaélést valósít meg, mert a halasztást csak olyan megalapozott indokkal lehet alátámasztani, amely vitathatatlaná teszi az intézkedés szükségességét, azt, hogy arra a jogbiztonság érdekében és azzal arányos időtartamban kerül sor. Joggal való visszaélést azonban ténylegesen egy nem kellő körülménnyel megalkotott és várhatóan hátrányos jogkövetkezményekkel járó jogszabályhoz történő merev ragaszkodás valósítana meg. A kormány nem visszaél, hanem felelőssége tudatában és a jogkereső állampolgárok érdekében él azzal a közvetett eszközként még megmaradt jogával, hogy tisztázza az ítélőtáblák működésének előfeltételeit, és az erre meghatározott hat hónapos határidő nem jelent aránytalanságot. A kormány ezen túlmenően az Országos Igazságszolgáltatási Tanács jogosítványainak tiszteletben tartása mellett, az igazságszolgáltatás gyorsítása céljából messzemenően biztosítja a költségvetési keretet, viszont a szándéka a helyi bíróságok erősítésére irányulna.

Tisztelt Országgyűlés! Hangzatos érvként mindig elhangzik, hogy tíz év munkája dől most itt romokba. Tisztelettel rámutatnék arra, hogy az igazságszolgáltatási reform vadhajtasai egy 1991-ben 231 igen, 1 nem és 19 tartózkodás mellett - pedig az akkori kormánynak nem volt kétharmados többsége - elfogadott bírósági szervezeti törvényt döntöttek romokba akkor, amikor az építkezést felülről kezdte meg, és nem alulról, hanem mintegy vályogfalra óhajtott építeni egy betonépületet! Ez az, amit kifogásoltunk, és nem az ítélőtáblák későbbi szerves beépítését az igazságügyi reformba.

Tisztelt Országgyűlés! A háborgó kedélyek megnyugtatója érdekében már az általános vitában szeretném megemlíteni, hogy a kezdési időpont tekintetében emlegetett határozatlanság és lebegtetés aggályának eloszlatása érdekében a képviselőcsoport támogatásával úgy a törvényjavaslathoz, mint az országgyűlési határozati javaslathoz módosítóindítványt nyújtottam be, amely törvényi szintre emeli a törvényjavaslat benyújtási kötelezettségét, és behatárolja a legkésőbbi kezdési időpontot. Kedvezőtlen tapasztalataim ellenére is bízom abban, hogy az alkotmányos intézmény létét veszélyeztető ellenérv kioltását célzó módosítójavaslat az önmagát konstruktívnek és felelősnek nevező ellenzék népes táborában is támogatásra talál.

A befejezéshez közeledve, a hitelesség és a belém idegződött tárgyilagosság érdekében egy mondat arról, amit a megalapozottság látszatával lehetne az előterjesztő szemére hányni, hogy ugyan még időben, de késedelemmel nyújtotta be a jogkereső állampolgárok érdekét szolgáló törvényjavaslatot.

Szeretném azonban hangsúlyozni, hogy a késedelem menthető, hiszen a hivatalban lévő kormányra számtalan súlyos feladat hárult. Több száz milliárdos terhet örökölt, amint kiderült, többek között meg kellett akadályoznia a közpénzek elfolyását, rendeznie kellett a Postabank, a tb-önkormányzatok ügyét, és ez *(Közbeszólások az MSZP padsoraiból.)* még időben előterjesztett törvényjavaslatként maradt a feladatok között.

Tisztelt Országgyűlés! Jó lenne tudomásul venni már, hogy a háború értelmetlen, nincs kiváltó oka! Az ítélőtáblákat senki sem bántja, Páris almája elgurult, a háborúnak nincs tétje, és nincs szükség sebesültekre. A bíróságok iránti változatlan és őszinte nagyrabecsülésem jegyében szeretném remélni, hogy az Országgyűlés elfogadja a törvényjavaslatot és a határozati javaslatot, és az ekként rendelkezésre álló méltányos határidőben a szorgos munkások az épületen befejezik végre a szigetelést, megszüntetik a tetőbeázásokat, és a feltételek teljesítése után a lakók nyugodtan beköltözhetnek majd a szabaddá vált harmadik emeletre, és végre zavartalanul működhet majd az igazságszolgáltatás négyesintű szervezete. Köszönöm a figyelmüket. *(Taps a kormánypártok padsoraiban.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1998. november 16-ai ülésnapján

A szerzői jogról

Tisztelt Országgyűlés!

„Talán nemigen érdekli a tisztelt Házat az egész irodalom dolga, hanem kérem, mégis méltóztassanak meghallgatni, amit mondok.” Méltóztassanak a sértődést is mellőzni, mert az előzőekben Jókai Mórt idéztem, aki ezzel a kemény mondattal kezdte a felszólalását 1884. február 23-án az Országgyűlésben az első szerzői jogi törvény, az 1884. évi XVI. törvénycikk vitájában, és feltételezhetően szerzői érdekeltsége okán ugyanilyen keménységgel folytatta: „Hányszor olvassuk, hogy nagy hírók, költők unokái padlásszobában laknak, nélkülöznek,

kollektát kell számokra indítani, míg ellenben kiadóik palotákban, fényben, bőségben élnek. A közönség dicsérettel említi az írók nevét, ezek pedig nyomorban élnek.”

A javaslat vitájában Jókai Móron kívül eldőrdült még néhány nagyjágyú, pedig akkor a szerzői jog területe még eléggé korlátozott volt, és a törvény csupán az írói műveket, a zeneműveket, a képzőművészeti alkotásokat, a fényképeket, valamint a föld- és térképeket, a természet-tudományi, mértani, építészeti és más műszaki rajzokat és ábrákat részesítette szerzői jogi oltalomban. Nagyobb technikai újdonságok évtizedeken keresztül nem okoztak vihart, és az újabb szerzői jogi törvény megalkotására csak 1921-ben került sor, Héj Imre előadó mégis azzal indokolta az előterjesztést, hogy azóta olyan változásokon mentek keresztül hazai viszonyaink, hogy ez a régi törvény már teljesen elavult. Pedig az egyetlen újdonságot a film jelentette, és az 1921. évi LIV. törvénycikk a szerzői jogi védelmet kiterjesztette a mozgófénykép mutatvány alakjában megjelenülő termékekre is.

A szerzői jogot érintő technikai fejlődés paradox módon igazán a második világháború alatt és után kezdődött. Teljes vértetben megjelentek a rádiós és televíziós szervezetek, a különböző hang- és képfelvételek, s ezeket a problémákat a harmadik magyar szerzői jogi törvény, az 1969. évi III. törvény csak átmeneti időre tudta kezelni, és a folyamatosan jelentkező újabb kihívások miatt a törvényt már 1994-ben átfogóan módosítani kellett. Azóta félelmetes gátszakadások történtek, a területet árvízként elöntötte a digitális technika, itt az internet, sugarak pásztázzák a világot, minden sarokból rögzített képek és hangok törnek ránk, tehát elérkezett a cselekvés ideje, és a jog eszközeivel valahogy meg kell oldani az egyre szaporodó problémákat.

A szerzői jog egyébként a polgári jogviszonyok legérzékenyebb területe, hiszen itt a történet nem részvényekről, értékpapírokról, házakról és egyéb materiális vagyontárgyakról, hanem egy kifinomult szellemi tevékenység eredményeként megszülető műalkotásról szól. Az alkotók különleges anyagból gyúrt emberek, egy kicsit a felhők fölötti álomvilágban élnek, gyámoltalanul és egyre védtelenebbül mozognak a létharc számukra idegen és csapdákkal teleszórt földi csatamezőin, és valamiféle védelmet várnak a társadalomtól. Robert Schumann megfogalmazása szerint a művész hivatása fényességet küldeni az emberi szív mélységeibe. A törvényhozók hivatása pedig, hogy megteremtsék az emberi szív mélységeibe fényt küldő alkotók, a fény befogadására fogékony polgárok és a kulturális értékeket még megbecsülő társadalom együttes, közös és hatékony védelmét.

Az első lépcsőben vizsgáljuk meg elvi szinten, hogy a törvényalkotó miként teljesíti ezt a hivatásbeli feladatot! Lehet, hogy rossz módszer, mégis mindenkinek melegen ajánlom, hogy egy törvényjavaslat áttanulmányozását az általános indokolásnál kezdje, és csak utána folytassa az egyes paragrafusokkal és a hozzájuk fűzött részletes indokolással. A jogalkotó ugyanis az általános indokolásban fejti ki szabadon és kötetlenül, néha lírai magaslatokba emelkedve a törvény szövegében már száraz jogi normákká merevített valódi jogalkotói szándékot és a megvalósítani kívánt célt.

A törvény általános indokolása egyértelműen fogalmazza meg a szabályozás alapjául szolgáló és az expozéban már részben elhangzott vezérlőelveket. Ezek között hosszabb távon is megfelelő választ kell adni azokra a kihívásokra, amelyeket elsősorban a digitális technika és a távközlés korszerű módszereinek terjedése idéz elő. A jelentősen megváltozott hazai gazdasági és társadalmi helyzethez kell igazítani a szabályozást annak érdekében, hogy az egyensúlyt teremtsen és tartson fenn a szerzők és más jogosultak, valamint a felhasználók és a széles közönség érdekei között, biztosítva az oktatás, művelődés, a tudományos kutatás és a szabad információhoz jutás szempontjainak megfelelő érvényesülését. Meg kell őrizni a szerzői jognak a szellemi alkotás ösztönzésében, illetve a nemzeti és az egyetemes kultúra

értékeinek megóvásában betöltött szerepét. Gondoskodni kell a szerzői jog megfelelő és minél szélesebb körű érvényesüléséről az egyedileg nem gyakorolható szerzői és szomszédos jogok közös kezelésének fenntartásával, illetve megerősítésével, valamint a jogsértésekkel szembeni fellépés hatékonyságának fokozásával. Fenn kell tartani szerzői jogi szabályozásunknak a már vállalt nemzetközi kötelezettségekkel való összhangját.

Második lépcsőben vizsgáljuk meg most már gyakorlati szinten, hogy a javaslat megfelel-e az általános indokolásban megfogalmazott vezérlőelveknek! A valójában negyedik átfogó szabályozás szakít a toldozgató-foldozgató jogalkotási módszerrel, és a korábbi, meghaladott törvény és a köréje lerakódott, szinte megszámlálhatatlan rendelet hatályon kívül helyezésével egy teljesen új, összefogott törvényt alkot.

A törvényjavaslat elkötelezetten szerzőpárti. A kalózzal szemben hatékony védelmet nyújt az alkotást létrehozó szerzőknek és az alkotást befogadó közönségnek. A részletek tekintetében a felszólalás szűk időkerete csak arra biztosít lehetőséget, hogy kiemeljek néhány teljesen újszerű, fontos és lényeges változást.

Kezdjük mindjárt a leglényegesebbel, az internettel.

Annál is inkább, mert ez a fogalom nevesítve a normaszövegben meg sem jelenik, az indoklásban is csupán zárójelbe téve szerepel.

Az 1994-ben módosított 1969. évi III. törvény még dadogva beszélt a sugárzásról, a műholdról. A törvényjavaslat viszont már két és fél oldalon és három hosszú paragrafusban egyértelműen fogalmazza meg a szerzőnek a mű nyilvánosságához való közvetítése jogát. A jogalkotók szinte perverzitásig fajult szenvedélye, hogy egy jelenséget, egy fogalmat mindig szavakkal igyekeznek pontosan meghatározni, mert a szabályozás érdekében csak így tudják a jogviszonyt megragadni. A jogalkotó ebben a törvényben maradéktalanul ki is éli ezt a szenvedélyt, mert pontosan meghatározza például a sugárzás fogalmát. A sugárzás a mű érzékelhetővé tétele távollevők számára hangoknak, képeknek és hangoknak vagy technikai megjelenítésüknek vezeték vagy más hasonló eszköz nélkül megvalósuló átvitelével. Sugárzásnak minősül természetesen a műhold útján történő és a kódolt sugárzás is, valamint az is, ha a sugárzott műsor jeleit a nyilvánossághoz közvetítő szervezet kódolja.

Az internet azonban ennél több és más, mert a sugárzás valójában egytálételes vendéglő, ahol a vendég eszi, nem eszi, mást nem, csak az adott sugárzást kapja. Viszont az internet egy lenyűgözően gazdag étlapú luxusétterem, ahol a vendég tetszése szerint szabadon választ. Ezt a jogalkotó fogalmilag úgy rögzíti, hogy a szerzői jog kiterjed különösen arra az esetre, amikor a művet vezeték útján vagy bármely más eszközzel vagy módon úgy teszik a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, hogy a nyilvánosság tagjai a hozzáférés helyét és idejét egyénileg választhatják meg. Ezt az egyébként pontos szöveget a részletes indoklás a legfontosabb újdonságnak kijáró tisztelettel még érthetőbben kibontja azzal, hogy valójában nem a nyilvánosság fogalmát igazítja az új technikai fejleményekhez, hanem azt teszi egyértelművé, hogy a műnek a nyilvánosság számára történő közzétevése megvalósul akkor is, ha a nyilvánosság számára oly módon biztosítják a műhöz való hozzáférést, hogy annak tagjai egyedileg dönthetnek az átvitel, a lehívás idejéről és helyéről.

Újszerű és sok vitára fog okot adni a reprográfiai szabályozás. Az egyes műfajokra vonatkozó rendelkezések között a törvényjavaslat újszerűen szabályozza a számítógépi programalkotást, a szoftvert, és az erre, valamint az adattárra vonatkozó vagyoni jogokat átruházhatóvá teszi. A várható filmtörvényt megelőzően a törvényjavaslat külön fejezetben foglalkozik a filmalkotásokkal és más audiovizuális művekkel. Az indoklás utal arra, hogy a megfilmesítési szerződés a felhasználási szerződés sajátos válfaja, és éppen ezért a hatályos törvénynél

részletesebben és árnyaltabban szabályozza a felhasználási jogok, a vagyoni jogok átszállását, és az ellenkező kikötésre is módot ad. A javaslat - főként francia jogi mintákra építve - meghatározza a film előállítójának fogalmát is, és kibővíti a rendező jogait.

A szerzői jogvédelem tárgyai közé újdonságként bevonul a reklámozás céljára megrendelt mű. A törvény ezzel az üzleti élet fontos gyakorlati igényét elégíti ki. A törvényjavaslat a hatályos törvénytől rugalmasabban szabályozza a felhasználási szerződéseket. Külön ki kell emelni a törvénynek azt a rendelkezését, hogy akkor is módosíthatja a bíróság a felhasználási szerződést, ha a mű felhasználása iránti igénynek a szerződéskötést követően bekövetkezett jelentős növekedése miatt feltűnően nagyra válik a felek szolgáltatásai közötti értékkülönbség.

Tisztelt Országgyűlés! Engedjék meg, hogy befejezésül Goethe egy szép mondatát idézzem: „A művészet a kimondhatatlan tolmácsa.” A mi feladatunk, hogy megfogalmazzuk és törvénybe iktatva kimondjuk azokat a jogi normákat, amelyek hatékony védelmet nyújthatnak a kimondhatatlan tolmácsainak, és ezért a Fidesz - Magyar Polgári Párt nevében az előttünk fekvő törvényjavaslatot elfogadásra ajánlom.

Köszönöm a figyelmüket. *(Taps. - Bekiabálások a Fidesz padsoraiból: Bravó!)*

Elhangzott az Országgyűlés 1999. március 1-jei ülésnapján

Bizottsági előadói és vezérszónoki felszólalás a Magyar Köztársaság kitüntetéseiről szóló törvényjavaslat vitájában

Tisztelt Országgyűlés!

Elöljáróban sajnálattal kell rögzíteni azt a szomorú tény, hogy az elszánt és - a sokat hangoztatott konstruktivitással ellentétes - folyamatos ellenzéki golyózár miatt elmérgesedett politikai légkörben még egy ilyen politikamentes törvényjavaslat általános vitára alkalmassága tekintetében sem jöhetett létre fegyverszünet, s így egyhangú ajánlás helyett a kulturális és sajtóbizottság nevében csak a többségi álláspontot tudom ismertetni. *(Szabados Tamás: Én is azt fogom!)* Örülök a beszólásnak, mert az a tettenéressel azonos bizonyíték az egyhangúság ellen.

Számomra érthetetlen, hogy a kitüntetések ügye miért kavargat politikai vihart, hiszen a fogalmi meghatározása is száraz és szikár: érdekért járó, általában megszabott címmel, jelvénnel, ranggal s a többi együtt járó társadalmi elismerés, erkölcsi megbecsülés. Legfeljebb La Rochefoucauld egyik szellemes aforizmája adhat némi magyarázatot erre a vitára: „A rendkívüli érdem ismertetőjele az, hogy azok is kénytelenek dicsérni, akik a legjobban irigylik.” A törvényjavaslat ugyanis csupán rendet akar vágni a kitüntetések indákkal beszótt dzsungelében, egységesíti és áttekinthetővé teszi az állami kitüntetési rendszert, a hatalmi ágak megosztásának és az államszerkezet felépítésének figyelembevételével meghatározza, hogy milyen díjat alapíthat és adományozhat a kormány, a miniszterelnök, s a 3. §-ban rögzíti, hogy kik alapíthatnak és adományozhatnak szakmai és helyi jellegű kitüntető címet, díjat, oklevelet, plakettet. A felsorolás széles körű, hiszen szerepel benne a köztársasági elnök és az Országgyűlés elnöke mellett a Magyar Nemzeti Bank, az Alkotmánybíróság, az Állami Számvevőszék, a Gazdasági Versenyhivatal elnöke, a legfőbb ügyész, az állampolgári jogok országgyűlési biztosa, az Országos Igazságszolgáltatási Tanács, a miniszter és a helyi önkormányzat.

Nincs átfedés a díjak között, mert Kossuth- vagy Széchenyi-díj a tudományok, a műszaki alkotások, a kutatás, a műszaki fejlesztés, a kulturális és művészeti alkotások, a gyógyítás, az oktatás-nevelés terén kivételesen magas színvonalú, példaértékű, nemzetközileg is elismert eredményekért jár, ugyanakkor a Magyar Corvin-lánc, a Magyar Corvin-koszorú és a Magyar Corvin-díszjelvény nem kötődik egyedi alkotásokhoz és eredményekhez, hanem a magyar tudomány és művészet, valamint a magyar oktatás és művelődés fellendítése terén szerzett kimagasló érdemek elismerésére szolgál, tehát általánosabb megfogalmazású, és tágabb kört érint.

Helyesen rögzíti tehát a törvényjavaslat indokolása, hogy az állami kitüntetés az állam és a társadalom egészének megbecsülését nyilvánosan kifejezésre juttató elismerési forma. Az állami kitüntetések presztízsének megőrzése és erősítése szükségessé teszi, hogy az adományozás gyakorlatában hangsúlyosan és egységesen érvényesüljenek azok a kritériumok, amelyek biztosítják, hogy állami kitüntetésben csak az arra valóban érdemes és méltó személyek részesüljenek.

Összefoglalva, tisztelt Országgyűlés, a kulturális és sajtóbizottság többsége a törvényjavaslatot általános vitára alkalmasnak tartja, és az Országgyűlésnek elfogadásra ajánlja.

Köszönöm a figyelmet. *(Taps a kormánypártok padsoraiban.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1999. december 7-ei ülésnapján

A Magyar Köztársaság kitüntetéseiről szóló törvényjavaslat vitája

Tisztelt Országgyűlés!

A „kitüntetés” szó hallatán sokan fanyalogva elhúzzák a szájukat, és kicsinylően legyintenek azzal, hogy az ügy egyáltalán nem lényeges, nem fontos, és kár a tárgyra időt és szót vesztegetni. Elsősorban a fanyalgókat szeretném meggyőzni arról, hogy a materialista felfogással ellentétben alkotóenergiát nemcsak anyagi eszközökkel lehet felszabadítani és működtetni, hanem főleg és inkább erkölcsi elismeréssel és megbecsüléssel.

Az erkölcsi megbecsülés egyik látható, lényeges eleme a díj, a kitüntetés és az alkotómunka külsőségesnek látszó, valójában fontos, bensőséges, tartalmilag gazdag, ünnepélyes értékelése. A kitüntetés a társadalomból kiemelkedő alkotó, nagy embereknek járó jutalom. A XIX. századi amerikai filozófus, Emerson megfogalmazása szerint nagy emberek azért vannak, hogy még nagyobbak keletkezhessenek. Napóleon már csak igazán értett a dicsőség és a nagy emberek lélektanához, tőle nyugodtan elfogadható az a megállapítás, hogy a nagy ember meteor, aki ragyog, és öntüzeiben emészti föl magát, hogy bevilágítsa a Földet. Ezek a jelennek és jövőnek példát mutató kitüntetettek valóban a napjaikat, éveiket, sőt teljes életüket fordították és fordítják az alkotó munkára, öntüzükből emésztették és emésztik föl önmagukat, és méltók a dicsőségre.

A kitüntetések rendjét a világon mindenütt törvények szabályozzák, és átadásuk a világ minden táján a közfigyelmet felkeltő ünnepélyes, szinte liturgikus szertartás keretében történő felemelő, fényes esemény.

Tisztelt Országgyűlés! Erről és nem másról szól ez a törvényjavaslat, ami áttekinthetően szabályozni kívánja a kitüntetések rendjét, fajtáit és adományozásuk módját. Ne akarjuk tehát belemagyarázni azt, ami nincs benne, és ne akarjuk félremagyarázni azt, ami egyértelműen benne van! Kezdjük mindjárt a Kossuth- és a Széchenyi-díjjal.

A Kossuth-díjat a magyar törvényhozás 1848. március 15-e századik évfordulójának méltó megörökítése céljából a magyar alkotó munka jutalmazására az 1948. évi XVIII. törvénycikkkel alapította. Az 1948. február 13-án tartott vitában a Magyar Kereszténydemokrata Szövetség jogelődjének, a Demokrata Néppártnak a képviselőjében felszólaló Bálint Sándor, a neves néprajztudós hangsúlyozta, hogy ez a javaslat „abból a szempontból is rendkívül figyelemreméltó, hogy a tudományos munkának, az önálló kutatásnak és a szellemi, gazdasági eredményeknek a jutalmazásával a munkát akarja megtisztelni; azt a munkát, amely a demokráciákban, a demokratikus társadalomban, a demokratikus államban az érdeknek szinte egyetlen fokmérője lehet”. Bálint Sándor hitt az eljövendő demokráciában, és a hiten túlmenően bízott a díj adományozásának a tárgyilagosságában is: „Meg vagyok arról győződve, hogy a jutalmakat nem a pártkoalíció, hanem az egyetemes nemzeti koalíció szellemében fogják odaítélni.”

A Kossuth-díjról szóló törvénycikk elfogadása után a Kossuth-díjról és a Széchenyi-díjról szóló, 1990. évi XII. törvény megszületéséig az állami díjakról a magasstosnak kikiáltott szocialista elveket és elvárásokat tükröző öt törvényerejű rendelet, három kormányrendelet és nyolc kormányhatározat rendelkezett. Tehát érthető a kormány szándéka, hogy a rendszerváltoztatás 10. esztendejének végén egységesen kívánja szabályozni a kitüntetések rendjét.

És folytassuk a vitát a legtöbb gondot kiváltó Corvin-láncról és a Corvin-koszorúról szóló rendelkezésekkel!

Tisztelt Országgyűlés! Talán azért mégsem írható a csapongó fantáziám perverzítésának a terhére, hogy a Corvin-láncról és a Corvin-koszorúról nekem valahogy Mátyás király jut az eszembe, akinek az uralkodása alatt sugárzóan egybeforrott magyarság és európaiság, reneszánsz és humanizmus, megalakult a kancellária, Hess András vezetésével megkezdte működését az első magyar nyomda, megíródtak a csodálatos Corvinák, és nemcsak politikailag voltunk nagyhatalom, hanem kultúránk és szellemiségünk csillaga is fényesen ragyogott Európa égboltján.

Szerintem talán inkább azok szorulnának Freud és Jung mester tanítványainak gondos ápolására, akiket a Corvin-lánc és a Corvin-koszorú elnevezés, az alapító személye miatt, makacsul és konokul, kizárólag Horthy Miklósról emlékezteti. És akik megfelelnek arról, hogy a díjat alapító kormányzó a kitüntetést a szerzett érdemek méltatásául azoknak kívánta adományozni, akik a magyar tudomány, irodalom vagy művészet terén vagy a magyar nemzeti művelődés fellendítése körül kimagasló érdemeket szereztek, és ezzel kitüntetésre méltóknak bizonyultak, és történelmi ismeretéről és némi államfői bölcsességről tanúskodik a rangos kitüntetés névadójának a megválasztása. Megfelelnek arról, hogy az alapítás abban az időszakban történt, amikor a nagy műveltségű Klebelsberg Kunó volt a kultuszminiszter, aki nem átalott olyanokat írni és mondani, hogy „konzervatív barátaim közül többen kérdezték, miért nem lépek fel hatalmi eszközökkel az irodalmi és művészeti modernizmus ellen azért nem, mert ehhez nincs jogom”.

Megfelelnek arról, hogy többek között Corvin-koszorút kapott Molnár Ferenc is, aki nem volt sem a kormányzó, sem a királyság elkötelezett híve, sőt a róla szóló irodalmi anekdota szerint emigráns éveiben azért nem ment el egy New York-i Habsburg-fogadásra, mert attól tartott, hogy: „Bemegyek mint Molnár Ferenc, és kijövök mint Herczeg Ferenc.” Irodalmi véleménye persze nem akadályozta meg abban, hogy Herczeg Ferencsel együtt üljön a Corvin-kitüntetetteknek abban a testületében, amely jogosult volt dönteni az eljövendő kitüntetésekre méltók személyéről.

Megfelelnek arról, hogy a kitüntetések adományozásánál a tárgyilagosság érvényesült. És talán ma sem kell szégyellnünk a névsorból - az államtitkár úr által már említettekén kívül - például Dohnányi Ernő, Hubay Jenő, Korányi Sándor, Verebély Tibor, Kodály Zoltán, Rudnay Gyula, Reményik Sándor, Surányi Miklós, Bajor Gizi, Márkus Emília és a többiek nevét; sőt lehet, hogy ezzel felháborodást okozok, de még Hóman Bálintért sem kellene szégyenkeznünk, aki ugyan rossz politikus volt, de ugyanakkor kiváló történész, és a díjat az utóbbiért kapta.

Megfelelnek arról, hogy a jogilag soha meg nem szüntetett díj felélesztése nem Horthy Miklósnak szóló tisztelgés, nem Horthy-restauráció, hanem a Mátyás király nevét őrző kitüntetési hagyomány indokolt folytatása. A szűk időkeretben tehát ennyit a törvényjavaslatról.

Befejezésül: a Fidesz - Magyar Polgári Párt képviselőcsoportja a benyújtott törvényjavaslatot támogatja, és elfogadásra ajánlja. Egyúttal bízunk abban, hogy a jelölőbizottságok és az adományozók a jövőben a bőség zavarával küzdenek majd, amikor tárgyilagosan és a társadalom egyetértésével találkozva választják ki a legjobbak közül a legeslegjobbakat, akik alkotómunkájukkal, tudományos működésükkel és önégető szellemi tevékenységükkel kifejezik a nemzet egységét, magyarságunkat és európaiságunkat, a magyar kultúra és tudomány magas szellemi színvonalát, mert a törvény csak így tudja teljesíteni a jogalkotói szándékot, valamint a társadalom jogos igényét és elvárásait.

Köszönöm a figyelmet. *(Taps a Fidesz és az FKGP soraiban.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1999. december 7-ei ülésnapján

Bizottsági előadói és vezérszónoki felszólalás a Magyar Tudományos Akadémia beszámolójáról szóló vitában

Tisztelt Országgyűlés!

A részletes és megalapozott előadói expozé után engedjék meg, hogy én a kulturális bizottság előadói felszólalását egy olyan szubjektívnek látszó mondattal kezdjem, hogy megrögzött olvasóként nagyon szeretem még az ilyen beszámolók olvasását is, amelyek kézzelfogható tényeket tartalmaznak, adatokkal alátámasztottak, logikusan tagoltak, tehát megfelelnek az olvasmányosság elvárásának is.

Külön szeretném felhívni a figyelmet a beszámoló stílusára, mert általában a tudománnyal foglalkozó írásműveknek az az alapvető betegségük, hogy a szerzők csak azt tekintik tudományos munkának, ami nyakatekert, bonyolult, és csak az ötödik nekifutásra emészthető mondatokat tartalmaz. Ez a beszámoló viszont világos, és ahogy mondani szokták, közérthető adatokat tartalmaz.

A beszámoló - a már említett logikus tagoltság jegyében - a bevezetésben összefoglaló megjegyzéseket tartalmaz a magyar tudomány helyzetéről, a tudomány társadalmi szerepvállalásáról és a tudánypolitikai reform címszó keretében a finanszírozás és a kutatásszervezés kérdéseiről. Az ezt követő rész szól a Magyar Tudományos Akadémia és az intézményrendszer működéséről, az európai integráció és a tudánypolitika összefüggéseiről, továbbá a magyar tudomány ezredfordulós teljesítőképességéről.

Végül a függelék részletes adatokkal alátámasztva összefoglalja a hazai kutatás feladatait és eredményeit, és ennek keretében kitér a társadalmi-gazdasági célokat közvetlenül és közvetve szolgáló, valamint a társadalomtudományi kutatásokra. Egyébként a társadalomtudományi

kutatásokból csak néhány mondatot idéznék, hiszen többször elhangzik a globalizáció gazdasági kihívása, hogy tudunk kulturálisan, az identitás megőrzésével ellenállni a globalizáció kulturális kihívásainak.

Ez a beszámoló a magyar kultúra címszó alatt három vezető feladatkört jelöl meg; az első a múlt máig ívelő ismeretanyagának, a nemzeti kultúra örökségnek az egybegyűjtése - Arany szavával szólva, a felkincselése -, a múlthoz fűződő viszonyunk újrafogalmazása és korszerű értelmezése, s végül az új globális korszakra, az információs társadalom időszakára való felkészülés. Tehát összefoglalja három vezető gondolatban azt, amit a Magyar Tudományos Akadémiának a globalizáció kulturális kihívásával szemben meg kell tennie. A felszólalásban utalok majd arra, hogy mit tett eddig ennek az érdekében.

Ami a határozati javaslatot illeti, azt az oktatási bizottságnak az előadója részletesen összefoglalta. Én egy házszabályi aggodalmat azért megismétlek; az előadó úr részletesen kitért arra, hogy mit vett át az elfogadásra ajánlott határozati javaslat, és mit nem.

Egyelőre azért két határozati javaslat fekszik a Ház előtt, ugyanis a beszámolásra és a jelentésre kötelezett önálló határozati javaslatot is benyújtott. Nem tudom, hogy visszavonta-e, vagy nem. Nyilván vissza kell vonni, de egyelőre az egyik a másiknak a módosítása, tehát házszabályilag ezt rendezni kell.

Összefoglalva: a kulturális és sajtóbizottság ugyancsak egyhangú döntéssel, úgy a beszámolót, mint a határozati javaslatot elfogadásra ajánlja az Országgyűlésnek.

Köszönöm a figyelmüket. (*Taps.*)

Elhangzott az Országgyűlés 1999. december 15-ei ülésnapján

A Magyar Tudományos Akadémia beszámolójáról szóló vita

Köszönöm szépen, elnök asszony. Tisztelt Országgyűlés! - és a beszámoló politikai jelentőségét átérző, csekély számú Képviselőtársak! A Magyar Tudományos Akadémiának a magyar tudomány helyzetéről szóló beszámolója vitájában a felszólalónak valójában két dologról kellene beszélnie: a beszámolóról, valamint az oktatási és tudományos bizottság által benyújtott határozati javaslatról.

Viszont elkerülhetetlen, hogy egy-két mondat el ne hangozzék a tudomány fontosságáról, a társadalom életében betöltött tudatformáló szerepéről és - ne féljünk a szótól - a tudomány hasznosságáról. Ezekről fennkölt és magasan szárnyaló mondatokat lehetne itt elmondani, de már előljáróban szeretném megnyugtatón aggódó képviselőtársaimat, hogy nem a saját alacsonyán szálló nézeteimet fogom közteherré tenni, hanem inkább arra törekszem, hogy a kérdésben járatos bölcsek gondolatai váljanak közkinccsé.

A neves angol filozófus, Francis Bacon megfogalmazása szerint „emberi tudás és hatalom egy és ugyanaz”. Neki nyugodtan elhihetjük, hiszen a tépelődő filozofálás mellett lordkancellár is volt, és így tökéletesen ismerte a hatalom természetét és fogalmi tartalmát.

Az igazi hatalmat valóban az energiák felszabadítása és megszelídítése, a természetnek az emberiség szolgálatába állító átalakítása, a laboratóriumok és tudományos műhelyek hálózata, a kutatóintézetek, az új gyógymódok, a technikai újdonságok, a felfedezések és találmányok, a műszaki és szellemi alkotások jelentik, nem pedig az, amit mi itt politika címszó alatt művelünk, annak ellenére, hogy a társadalmi és gazdasági viszonyokat alapvetően a politika alakítja és határozza meg. A tudomány társadalmi szerepe és fontossága azért jelentős, mert ez

a hatalom feltartóztathatatlanul fejlődik, folyamatosan új, ismeretlen területeket hódít meg, szakadatlanul terjeszkedik, és szüntelenül megújul.

Ma már csak tudománytörténeti csodabogárként tartják nyilván az amerikai szabadalmi hivatal igazgatójának száz évvel ezelőtt elhangzott azon nyilatkozatát: „Mindent, amit föl lehetett találni, már föltaláltak.” Ugyanebbe a sorba illeszkedik a fizikus Lord Kelvinnek egy 1900-ban elhangzott kijelentése: „A röntgensugár, kérném szépen, egy nagy szélhámosság, ami el fog múlni.” De idézhetném még a mégoly híres feltalálónak, Edisonnak egy 1922-es megnyilatkozását is: „Ez a rádió nevű örület hamarosan elmúlik a múltó idővel.”

A tudomány hatalma azonban nem ismer kíméletet, és a hivatkozott nyilatkozók most elcsodálkoznának a chipecen, a digitális technikán és egyéb szörnyűségeken.

Az Akadémiát alapító Széchenyi is a tudás hatalmában hitt: „A tudományos emberfő mennyisége a nemzet igazi hatalma.” A tudomány igazi humanizmusát, hasznosságát pedig Kölcsey fogalmazta meg a legegyszerűbben és legtisztábban: „Emberi tudomány legfőbb célja maga az ember.”

Rátérve a beszámolóra: a beszámoló bevezetője egyszerre megijeszt és ugyanakkor megnyugtat. A beszámoló ugyanis azzal kezdődik, hogy „A hazai tudomány az ezredfordulón bizonytalan, labilis állapotban van. A kutatói állomány teljesítőképessége erős, képes arra, hogy lépést tartson a világban felgyorsult kutatás-fejlesztéssel, ugyanakkor a kutatási feltételek, a műszerezettség és a finanszírozási körülmények alulfajultak.”

Ugyanakkor a címszó azzal fejeződik be: „A magyar tudomány labilitása nem válságot, nem hanyatlást jelez. A magyar tudomány labilitása abban áll, hogy a kutatói kar színvonala messze felette áll a felszereltség színvonalának, és abban áll, hogy a kutatók és a tudománypolitika művelői érzik, a szellemi versenyképesség nem tartható tovább a kutatási feltételek javítása nélkül.”

A megijesztés és megnyugtatás ellentétpárja olyan, mint amikor valaki azzal kezdi a beszámolót, hogy van egy jó és van egy rossz hírem, és ilyenkor arra kéri, hogy ha lehet, akkor inkább először a jó hírt mondja el. Tehát én is a beszámoló jó híreivel kezdem.

A nemzeti stratégiai kutatások programjának teljesítése folyamatos. A megjelent szintetizáló kötetek száma lassan eléri a 20-at, és sorozatosan megjelennek a stratégiai kérdéseket érintő műhelyelemzések. Csupán néhány cím az eddig megjelent kötetekből: *Globalizáció és nemzeti érdek*, *A demokrácia intézményrendszere Magyarországon*; az életminőség tárgykörében: *Egészségügy és piacgazdaság*; az agráriummal kapcsolatban: *Az agrártermelés tudományos alapozása*, *A magyar agrárgazdaság jelene és kilátásai*, és a napokban megkapott legújabb kötet: *A magyar nyelv az informatika korában*.

Nem tudom, hogy hányan forgatják, pedig a *História* vagy a *Köznevelés* mellékleteként rendszeresen megkapjuk a szinte új műfajt teremtő, közéleti, tudományos esszéket tartalmazó *Ezredforduló* című füzetet, például az 1998 júliusában zárt tartalomjegyzék 683 tanulmányról számolt be. Ugyancsak a jó hírek közé számít, hogy készül a *Magyarország az ezredfordulón* című könyvsorozat.

A feltételezésekben mindig bőkezű vagyok, és ezért biztosra veszem, hogy képviselőtársaim közül a félelmetes időhiány ellenére sokan forgatják és a napi munkájukban eredményesen hasznosítják az említett köteteket, és velem együtt érdeklődéssel várják a beszámolóban 2000-re ígért, *A magyar tudomány az ezredfordulón* című háromkötetes munka megjelenését.

A beszámoló jó hírei közé tartozik, hogy a tudomány társadalmi szerepvállalásában és a tudomány befogadottságának javításában jelentős előrehaladás történt. A Tudomány- és Technológiapolitikai Kollégium munkája rendszeres. A tudományos kérdésekkel foglalkozó politikai akarat határozottabb. A tudomány világkonferenciája az 1999. esztendőben a közérdeklődés figyelmét felkeltő eseménynek bizonyult, és ugyancsak jelentős rendezvény a minden év november 3-án megrendezésre kerülő magyar tudomány napja.

A magyar tudomány nemzetközi megítélése jó, történelmünk legkiválóbb tudósai és tudományos teljesítései a világban ismertek, egyre növekszik a nemzetközi együttműködésben írt publikációk aránya, és - ahogy az elnök úr is említést tett róla - a tudományos kutatás minőségét kifejező idézettség szempontjából a világ országainak sorában az előkelőnek számító 22. helyen állunk.

A jó hírek után természetesen jöjjenek a rosszak! Idézet a beszámolóból: „Gazdasági lehetőségeinktől messze elmaradón járultunk hozzá saját kutatóbázisunk fejlődéséhez.” Most csak a sajtóban megjelent néhány adat: Japánban, Svédországban és az Egyesült Államokban csaknem tizenegyszer, az OECD-országokban átlagosan hatszor annyit fordítanak egy főre vetítve kutatás-fejlesztésre, mint Magyarországon. Miközben Svédország fejlődése az elmúlt évtizedben lelassult, a kutatás-fejlesztésre fordított hányadot az 1991. évi 2,9 százalékról 3,6 százalékra növelték. Nálunk ez a hányad jelenleg 0,8 százalék körül mozog.

A tudomány társadalmi megbecsülése kétségtelenül növekszik, viszont az anyagi megbecsülés és támogatás nem növekedett ezzel arányosan. Pierre Curie, a francia fizikus találóan jegyezte meg: egyáltalán nem érzem a kitüntetés szükségszerűségét, de nagyon nagy szükségem lenne egy laboratóriumra.

Szerencsés egybeesésnek mondható, hogy a beszámoló vitája csupán néhány nappal követi a Magyar Tudományos Akadémia 1999. évi második rendes közgyűlését. Csak néhány mondatot idéznék az ott elhangzott elnöki expozéból: „A 2000. év nem a magyar tudomány éve lesz.” Persze minden elnöki expozében vannak túlzások, ha én elnök lennék ugyanezeket mondanám, mert csak így lehet a vészriadót megfűjni, de kétségtelen, hogy a költségvetésnek a tudományra fordítható számsora nem áll arányban a tudomány társadalmi megbecsülésével.

A beszámoló talán legérdekesebb része az adatokban lenyűgözően gazdag függelék, mert az ebben felsorolt adatok valójában a közvélemény előtt szinte ismeretlenek, mert a médiában általában nagyobb hírértéke van a látszatnak, mint a mélyben meghúzódó és hallgató tényeknek. Vajon hányan tudnak az életminőség javítását szolgáló kutatásokról és eredményekről, amelyek kiterjednek többek között az élelem egészségügyi biztonságára, minőségére, a hazai lakosság egészségügyi helyzetére, az orvosi kutatásokra. A molekuláris biológia és a technológia területén elért kutatások elért eredményeit nem is merem nevesíteni, mert a nyelvtörés mutatványát nem merem vállalni.

Tisztelt Országgyűlés! Most röviden a határozatról; a vita keretében feltétlenül vissza kell tekinteni a korábbi, az 1996-os beszámolót elfogadó határozat egyes pontjaira, amelyből örömmel kell rögzíteni, hogy az 1. és 3. pont teljesült. A zárszóban nyilván választ kapunk arra, ami még nem teljesült, hogy a magyar tudomány helyzetét és lehetőségeit rögzítő részletes elemzés elkészítése az elnöki felszólalásban szerepelt mint befejezett munka, nyilván rövidesen megkapjuk.

Most a határozati javaslat megismétli az Akadémiáról szóló törvény módosítására irányuló igényt, s felkéri a kormányt ennek 2001. június 30-áig történő teljesítésére. A tényálláshoz tartozik, hogy a módosítás előkészítő munkái már az elmúlt ciklus végén megindultak, sőt a bizottsági viták is eredményesen lezajlottak. Ami helyeselhető újdonság a javaslatban: a

kormánynak a felkérése bizonyos gazdasági feltételek megteremtésére és a tudományos kutatók bérének a felzárkóztatására.

Tisztelt Országgyűlés! Befejezésül: Arany János, akinek volt némi köze az Akadémiához, a *Széchenyi emlékezete* című nagyívű versében Széchenyi szájába adja a sötét bibliai jóslatot: „Elvész az én népem, elvész - kiálta -, mivelhogy tudomány nélkül való.”

Ha Arany János feltámadna, és főtitkári székébe visszaülve szétnézne az országban, akkor ma biztosan nem írná be ezt a két sort a versbe, hanem a szétnézéssel szerzett tapasztalatok birtokában örömmel hirdetné, hogy ez a nép nem vesz el, mivelhogy van tudománya, eredményesen működnek a tudományos műhelyek, alkotnak a tudósok, az egy főre eső Nobel-díjasok számához viszonyítva a világon előkelő, dobogós helyen állunk. Ennek a népnek van egy fiatal, dinamikus kormánya, amelyik nemcsak megbecsüli a tudományt, és tiszteli tudósait, hanem az időnként felhangzó vészjelzések ellenére, bár most is a gazdasági lehetőségeken túlmenő mértékben támogatja a tudományt, vállalta és vállalja, hogy évenként fokozatosan emelkedve ez a támogatás, a ciklus végére eléri a GDP másfél százalékát - tehát Arany János megnyugodva térhet vissza költőtársai közé az elíziumi mezőkre.

A Fidesz - Magyar Polgári Párt képviselőcsoportja nevében ezeknek a gondolatoknak a jegyében s azzal a megalapozott bizakodással ajánlom elfogadásra a beszámolót és az országgyűlési határozatot, hogy az esedékes következő beszámoló tele lesz jobbnál jobb hírekkel, kutatási eredményekkel, a fokozódó társadalmi megbecsülés és a növekvő anyagi támogatás dicsérő elismerésével, és még elvétve sem találunk majd benne egyetlen rossz hírt sem.

Köszönöm a figyelmüket. (*Taps.*)

Elhangzott az Országgyűlés 1999. december 15-ei ülésnapján

A KERESZTÉNYDEMOKRÁCIA TÁJAIRÓL

„Keresztények és a szabadság”

Az állam és az egyház kapcsolatrendszerének jogkérdései

(A Pax Romana lillafüredi kongresszusán elmondott beszéd)

Az állam és az egyház viszonyáról nálam okosabb és felkészültebb szakemberek szinte már mindent elmondtak, történelmi és elméleti léptékben felmérték a kapcsolat legapróbb részleteit, és ezért kihívóan merész, ugyanakkor teljesíthetetlen vállalkozás lenne, ha a témában valami felfedezésszerűen újat akarnék mondani.

Ilyen körülmények között megkímélem az olvasóimat a fárasztó történelmi sétától, nem kezdem Nagy Konstantin császárral és a Milánói Türelmi Rendelettel, hanem választott szakmámnak megfelelően az előadást kizárólag a jognak az állam és az egyház kényes kapcsolatrendszerében betöltött szabályzó szerepére korlátozom.

A jogalkotó szándéka minden esetben rendezést igénylő életviszonyok szabályozására és végrehajtható jogszabályok megalkotására irányul. Nyilvánvaló, hogy a jogszabály a jogi normák nyelvén fogalmazza meg az uralkodó politikai és erkölcsi ideológia által vezérelt hatalmi akaratot, és az uralkodó ideológia erkölcsi tartalmától függően lehet a szabályozás igazságos vagy válhat igazságtalanná.

Az állam és az egyház kapcsolatának jogi szabályozását megnehezíti az intézmények élesen eltérő jellege, az igények és elvárások sokszínűsége, de főleg a szemben álló ideológiák, eszmerendszerek ütközése. Ezért indokoltnak mutatkozik egy rövid kitérő a fogalmi tisztázás területére.

A Cambridge Enciklopédia meghatározása szerint az állam „politikai társulási forma, amely kizárólagos jogot élvez egy adott terület törvényes kormányzására. Az állami tisztségviselők jogait és kötelességeit a jog szabályozza, beleértve az alkotmányjogot is.”

A Liturgikus Lexikon a következő módon határozza meg az egyház fogalmát: „Isten népének közössége, melyet maga az Isten hívott össze, hogy vízből és Szentlélekből újjászülve, Krisztus titokzatos testeként jele és eszköze legyen az Istennel való belső egyesülésnek, és az egész emberiség egységének.”

A közelmúltban nagy visszhangot váltott ki egy püspöki nyilatkozat, amely szerint az egyház a fejekben kíván uralkodni, holott a nyilatkozat valójában világosan megfogalmazta azt az elvi különbséget, hogy az egyház tartalmi lényegében megvalósul egy, az Égre néző transzcendencia, míg a fejeken uralkodni kívánó állam tartalmi lényegében egy, a földön járó realizmus.

A két intézmény együttélésének voltak viharos, egymás területére átnyúlni kívánó, esetenként szereptévesztést tükröző korszakai, habár a Rómaiakhoz írt levelében már Pál apostol is arra figyelmeztette a híveket: „Mindenki vesse alá magát a fölöttes hatalomnak. Nincs ugyanis hatalom, csak az Istentől... Aki tehát szembeszáll a hatalommal, Isten rendelésének szegül ellene.” Az idők viharában azonban a törésvonalak mentén kialakultak az egyértelmű, a felségterületeket elválasztó és meghatározó, a zavartalan együttélést biztosító határok.

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 18. cikke, illetve az 1976-ban nálunk is kihirdetett Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 18. cikke a következőket rögzíti:

„1. Mindenkinnek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságára. Ez a jog magában foglalja a vallás vagy meggyőződés szabad megválasztását vagy elfogadását és azt a szabadságot, hogy vallását vagy meggyőződését vallásos cselekmények és szertartások végzése útján akár egyénileg, akár másokkal együttesen nyilvánosan vagy magánkörben kinyilváníthassa, gyakorolhassa és taníthassa.

2. Senkit sem lehet olyan kényszernek alávetni, amely csorbítaná azt a szabadságot, hogy saját vallása vagy meggyőződése legyen, vagy hogy ilyet elfogadjon.

3. A vallás vagy meggyőződés kinyilvánításának szabadságát csak a törvényben megállapított olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek a közbiztonság, a rend, a közegészség, az erkölcs vagy a mások alapvető jogai és szabadságai védelmének érdekében szükségesek.

4. Az egyezségokmány részes államai kötelezik magukat a szülők és adott esetben a törvényes gyámok ama szabadságának tiszteletben tartására, hogy gyermekeik vallásos és erkölcsi nevelését saját meggyőződésüknek megfelelően biztosítsák.”

Ugyanilyen tartalmú egyébként az Európa Tanácsnak az emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelméről szóló egyezménye is.

A II. vatikáni zsinaton elfogadott, az egyház és a mai világ viszonyáról szóló *Gaudium et spes* konstitúció 74. pontja szerint:

„Nyilvánvaló tehát, hogy a politikai közösség és a közhatalom az ember természetében gyökerezik, s ezért hozzátartozik ahhoz a rendhez, amelyet Isten határozott meg.”

A konstitúció 76. pontja pedig egyértelműen rögzíti:

„A politikai közösség és az egyház függetlenek egymástól a maguk területén: ott autonómiájuk van. Mind a kettő ugyanazoknak az embereknek a személyes és társadalmi hivatását szolgálja, bár más-más címen. Annál gyümölcsözőbb lesz szolgálatuk mindenki javára, minél jobban ápolják az egészséges együttműködést, a helyek és korok körülményei szerint. Az ember nincs beszorítva a földi létrendbe: a történelemben él, de örök hivatását érintetlenül megtartja. Az egyház viszont, mely a Megváltó emberszeretetére épült, ahhoz nyújt segítséget, hogy jobban érvényesüljön az igazság és a szeretet a nemzeteken belül és a nemzetek között. Azzal, hogy hirdeti az evangéliumi igazságot, és tanításával, valamint Krisztus híveinek tanúságtételével megvilágítja az emberi tevékenység minden ágát, egyúttal tiszteletben tartja és szorgalmazza az állampolgárok politikai szabadságát és felelősségét is.”

Alapvető jogelvként kikristályosodott tehát az egyház és az állam elválasztásának szükségessége - ami természetesen nem azonos az egyház és a társadalom elválasztásával -, és mindkettő ennek jegyében tölti be nélkülözhetetlen társadalmi szerepét.

A fogalmakat tisztázni igyekvő rövid kitérő után az ígért korlátok és jogi keretek között maradván öt tárgykör köré szeretném csoportosítani a mondanivalót. Először az állam és az egyház viszonyának néhány sajátosságával és problémájával foglalkozom, majd azokkal a kérdésekkel, hogy hogyan alakult ez a viszony a totális diktatúra időszakában, hogyan került sor jogi szabályozására a diktatúra alkonyán, és hogyan alakult át a rendszerváltozás jegyében. Végül vázlatosan szólok e viszony európai joggyakorlatáról.

Az állam és az egyház viszonyának néhány sajátosságáról és problémájáról

1. A modern jogállam viszonya az egyházakhoz elvileg ugyanolyan, mint bármely polgári szerveződéshez.

A társadalmi elvárások területén azonban még a hitüket esetleg csak elvétve gyakorló, de egy adott egyházhoz tartozásukat vállaló állampolgárok is úgy érzik, hogy ez a viszony azért mégis más, és az egyház több egy egyszerű polgári szerveződésnél. Más és több, mert az egyházat az azonos hitelveket követők hozzák létre a vallásszabadság személyes jogának kollektív gyakorlására, és a vallásos világnézet az *élet minden területét* befolyásoló, meghatározó értékrendben és ennek megfelelő életvitelben fejeződik ki. Mindez pedig már meghatározó lehet a társadalomban, különösen ha nagy létszámú csoport és igen hosszú idő óta él eszerint. A modern államfelfogás alapján az államnak nincs kompetenciája az alapértékek kialakítására, az a társadalom feladata, és az csak tükröződik a jogalkotásban, vagy esetleg torzul a hatalmi viszonyok folytán. Ezért rendkívül nagy jelentősége van az értékalakító, -hordozó közösségek létének. A kialakuló érték tartalma a társadalom számára nagy jelentőségű, az állam feladata ebben az, hogy a hasznos értéket jogi eszközökkel is védje. Eltérő értékrendet képviselő csoportok esetén pedig - ha ez szükséges - közvetítsen, és csak akkor korlátozzon, ha a nézetek a társadalom alapvető érdekeit veszélyeztetik. Hogy melyek ezek, azt természetesen nem valamely tisztségviselő, hanem törvény mondhatja meg.

2. Az egyházak az általuk hordozott értékek és hívőik képviseletében jogot formálnak arra, hogy a társadalom fontos kérdéseiről, ezen belül az állam tevékenységéről ítéletet alkossanak, és ezt hirdessék, „prófétai szerepüknek” megfelelően. Ezzel kapcsolatban feltétlenül idéznem kell a II. vatikáni zsinaton elfogadott, a vallásszabadságról szóló *Dignitatis Humanae* nyilatkozat 13. pontját:

„A társadalomban és minden közhatalom színe előtt jogot formál a szabadságra az egyház, mint az Úr Krisztus által rendelt lelki tekintély, amelynek isteni parancs adta a megbízást, hogy menjen el az egész világra és hirdesse az evangéliumot minden teremtménynek. Igényt tart a szabadságra az egyház azon a címen is, hogy olyan emberek társasága, akiknek joguk van a világi társadalomban keresztény hitük parancsa szerint élni.”

Ez a szerepvállalás egy jogállamban a szólásszabadság elve alapján természetesen nem akadályozható, és a küldetés teljesítésében az egyházak a társadalom alakításának aktív részesei.

Aktivitást eredményez az is, hogy az egyházak, vallások jó részének értelmezése szerint a vallásgyakorlás nem csupán a szertartásokon való részvételt jelenti, hanem azt, hogy a hívő az élete során vallása tanítása szerint élhessen, gyermekeit is ilyen szellemben neveltethesse, cselekvően tegyen eleget a hívőként vele szemben támasztott vallási elvárásoknak (például karitatív tevékenységével). Nem fogadható el tehát a vallásos emberek egy része, de különösen a vallási eszméket hordozó egyházak számára, hogy a vallást csak a templomra, a szűken vett hitéletre korlátozzák, amint az Magyarországon is történt az elmúlt négy évtizedben. Ez volt a mélyebb elvi és nem utolsósorban gyakorlati oka annak, hogy az egyházak képviselői aggályosan ügyeltek arra, kerüljön be az 1989. évi alkotmánymódosítás szövegébe a következő: a hívő *vallását egyéb módon is* - tehát nemcsak szertartások során - *gyakorolhatja*. Ez alapozza meg a különböző nem közvetlenül hitéleti célú egyházi intézmények működtetésének igényét (iskolák, szociális, ifjúsági intézmények stb.). Az említett igény egyébként éppen találkozott azzal a hiánnyal, ami e közösségi szolgáltatások állami ellátásának elégtelenségéből fakadt. Ez is oka volt, hogy állami részről nem ütközött különösebb akadályba ez az egyházi törekvés.

3. Az egyházak számára azonban fontos feladat a küldetés teljesítése, a helyes út megmutatása a nem hívők számára is, röviden: a *térítőtevékenység*. Az elmúlt négy évtized kemény ateista vonalától felszabadulva, az értékválság és a sok vallástalan ember láttán ez a küldetéstudat különösen erős, ami konfliktust okozhat, ha nem tartják mindig szem előtt a tolerancia követelményét, mások meggyőzésének szabadságát. (Persze ez sem csak magyar, hanem európai probléma is, hiszen a német [weimari] alkotmánynak is utalnia kellett arra: a kórházakban, büntetőintézetekben a vallási cselekmények végzése során mindennemű kényszerből óvakodni kell.) A konfliktushelyzet előidézésében közrehat, hogy ott, ahol az egyházak intézményeit államosították, és az épületben most például állami iskola működik, a szülők egy része tart az erőszakos térítéstől, vagy nehezményezi a más intézménybe való átirányítással kapcsolatos gondokat, sőt esetenként fél az ebből eredő hátrányos megkülönböztetéstől. Az állam kötelessége a más világnézetűek, vallásúak részére is a szabadság biztosítása. Ez történhet a szükséges intézmények létesítése (megtartása) révén vagy a szabadságot garantáló előírásokkal; továbbá a szabadságot korlátozó tevékenység elleni bírósági jogorvoslat lehetőségével. A mai magyar jogi szabályozás mindkettőt biztosítja. (Az azonban előfordulhat, hogy a törvényt nem pontosan hajtják végre, vagy az érintett - félelemből - nem él a jogával.) Németországban például az államnak világnézetiileg semleges oktatási intézményt kell működtetnie, vagy ha ez nem lehetséges, akkor a más megoldással felmerülő többletköltséget vállalnia kell. Ennek az elvnek ellentmondani látszik, hogy a Szövetségi Alkotmánybíróság szerint a közös imádkozás az állami iskolákban is megengedett, de az azon való részvétel nem kötelező. Ez a döntés a keresztény értékek általános társadalmi elfogadottságán és a lelkiismereti szabadság jogán alapulhat. (Irigylésre méltó az a közösség, az a társadalom, ahol ez a magatartás - a nem részvétel - semmiféle kiközösítéssel nem jár.)

4. Az állam és az egyház viszonyában alapvető problémaként jelentkezik a valójában állami akaratot megtestesítő jogi szabályozás lehetősége és szükségessége, valamint elviselhető mértéke.

A jó jogszabály a társadalom által pontosan megfogalmazott kérdésekre adhat helyes választ, és csak rendezést igénylő életviszonyokat szabad és szükséges a jog eszközeivel szabályozni.

A mindkét oldalról egyaránt jelentkező „elválasztás” igénye olyan valós kérdéseket tett fel, amelyekre az elvárással összhangban a jogalkotó azzal adhatott és adhat helyes választ, ha pontosan körülhatárolja a területeket, megszünteti az átfedéseket, kizárja a vitákat, és megjelöli az együttműködés kereteit.

A jogállamiság kialakulásának folyamatában sikerült az egyház és az állam viszonyában is egy jogállamnak megfelelő *jogi helyzetet* teremteni. Az Alkotmány 60.§ (3) bekezdése szerint „A Magyar Köztársaságban az egyház az államtól elválasztva működik”, és a későbbiek során még említésre kerülő, a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény eleget tett a jogi szabályozástól megkívánt elvárásoknak. A szabályozás lényege: az egyház az államtól elválasztva működik, az állam tiszteletben tartja az egyházak autonómiáját, az egyházak pedig az Alkotmányt és az alkotmányos jogszabályokat, e keretek között szabadon tevékenykedhetnek. Az már nem jogi, hanem ténybeli, gyakorlati kérdés, hogy a közösségi feladatok megoldásában igényeik és lehetőségeik szerint együttműködnek.

Bizonyos kérdésekben a törvény a legnagyobb szabadságot adja, teljes jogi egyenlőséget biztosít, mentességet az állami beavatkozástól. Ez persze esetenként gondot is okoz. Megelőlegezve az európai kitekintést, megemlítem, hogy amíg például Belgiumban a törvény meghatározza, hogy mely felekezetek kapnak állami támogatást, Ausztriában, Németországban és Spanyolországban a vallási szervezetek jogai között különbséget tehet az állam, addig nálunk erre nincs lehetőség. A többi országtól eltérően igen kedvezőek nálunk az állami nyilván-

tartásba vétel feltételei. (A többi országban viszont a vallási és más szervezetek alakulása közötti elhatárolás jogi vita tárgya.)

5. A működési elkülönítés maradéktalanul, „sterilen” soha nem valósítható meg, és ebből származhatnak az ugyancsak jogi szabályozást kívánó, olyan *többséjtjogok* iránti igények, amelyek más társadalmi szervezeteket nem illetnek meg. Jól szemlélteti a problémát az az adózási szabály, amely szerint a vallási célú, egyháznak adott adomány az adóalapból levonható. Az egyház „létesítési” szabályok teljes szabadsága azonban könnyen visszaélésre ad lehetőséget. A szabályozás ötletét egyébként az a helyes cél inspirálta, hogy az állam az adózók pénzéből ne támogassa az egyházak hitéleti tevékenységét, mert ezzel az egyházakat függő helyzetbe hozza. Döntsön a támogatásról maga a hívő. Mivel pedig az állam a társadalom szempontjából hasznosnak ítéli az egyházak tevékenységét, legyen az adott összeg levonható az adóalapból. A jelenlegi megoldás azonban - az említett okból - nem sikerült jól. Nyilvánvaló, hogy körültekintőbben kell rendezni ezt a kérdést. Az nehezen képzelhető el, hogy a jog az egyházak, vallásfelekezetek, vallási közösségek közt differenciáljon. Helyesebb, ha az állami támogatások, kedvezmények tevékenységekhez és nem szervezetekhez kötődnek. Az egyházak szabadságát nem az segíti, ha kizárólag rájuk vonatkozó kedvezményekkel tűzdeljük tele a jogrendszer (pl. vámmentesesség), hanem ha egyes tevékenységeikre őket is ugyanazok a kedvezmények illetik meg, mint más szervezeteket. Ezzel valójában hozzájutnak a szükséges előnyökhöz, a megkülönböztetésből eredő hátrányok nélkül.

6. Az egyházak tevékenységének kiszélesedése a jogállamiság keretei között azzal is jár, hogy az egyházak, illetve intézményeik egyre gyakrabban lesznek *jogalanyok*. Természetessé kell válnia, hogy ebben az esetben is a jog uralma áll fenn, tehát az egyház nincs kitéve politikai eljárásnak, de arra nem is lehet számítani. Tehát ha jogsérelem éri, éppúgy élhet a jogorvoslati eszközökkel, mint más szervezetek, és ennek nem szabad politikai jelentőséget tulajdonítani. Ez a pozíció az elmúlt 40 év *szokásaihoz* képest valóban teljesen új, idő, türelem és kölcsönös bizalom kell a megtanulásához.

Az állam és az egyház viszonya a totális diktatúra időszakában

A címben jelzett időszak vonatkozásában szentségtörésnek hathat a jog említése, viszont a teljesség igénye megköveteli a korszak vázlatos áttekintését.

A szocialista jogfelfogás az emberi jogokat állampolgári jogoknak, tehát az állam által polgárai számára biztosított jogoknak tartja, a társadalmi fejlődés egyfajta termékének, tehát ez a jogfelfogás az emberi jogokat nemcsak a természetjogtól és az örökké érvényesség gondolatától, hanem az elidegeníthetlenség „mítoszától” is elszakítja.

A materialista ideológia a vallást lényegében a nép ópiumának, az egyházat pedig az uralkodó osztályt kiszolgáló intézménynek minősítette, és a jogalkotásnak nevezett folyamat természetesen ennek jegyében zajlott.

A korszak történelmileg olyan mértékben feldolgozott - elég Gergely Jenő és Szántó Konrád műveire hivatkozni -, hogy csak néhány jellemző állomását sorolom fel a folyamatos jogtiprásoknak.

1946. július 4-én Rajk László belügyminiszter rendeleti úton feloszlatta az egyházi ifjúsági és egyéb szervezeteket, és a nem állami iskolák fenntartásának az állam által való átvétele, az azokkal összefüggő vagyontárgyak állami tulajdonba vétele és személyzetének állami szolgálatba való átvétele tárgyában kiadott 1948. évi XXIII. tc. megszüntette az egyházi iskolákat, az Elnöki Tanács 1950. évi 34. törvényerejű rendelete megszüntette a szerzetesrendek működését.

dési engedélyét, az 1950. évi 23. tvr. az egyetemek hittudományi karát leválasztotta az egyetem szervezetéről.

A sztálinista alkotmány is biztosította ugyan „a polgárok lelkiismereti szabadságát, és a vallás szabad gyakorlásának jogát”, és „a lelkiismereti szabadság biztosítása érdekében az egyházat különválasztja az államtól”, de valójában a vallásszabadságot az egyéni vallásgyakorlat legszűkebben vett szabadságára korlátozta, és lehetetlenítette az egyházak bármilyen társadalmi szerepvállalását.

Az 1951. évi I. tc. létrehozta a Minisztertanács közvetlen felügyelete alatt működő Állami Egyházügyi Hivatalt, és azt olyan feladatokkal ruházta fel, amelyek „mérhetetlenül sok lehetőséget nyújtottak az egyház tevékenységének fokozatos gúzsba kötésére”.

Az Állami Egyházügyi Hivatal feladatkörébe tartozott a lelkiismereti szabadsággal és a vallás szabad gyakorlásának biztosításával összefüggő kérdések intézése, a különböző egyházi intézmények állami felügyelete, sőt az egyházi vonatkozású jogszabályok előkészítése, megalkotása és azok végrehajtása. Az Állami Egyházügyi Hivatal az összes egyházmegyei hatósághoz miniszteri biztost nevezett ki, és a „bajszos püspökök”-nek hívott miniszteri biztosok közvetlenül ellenőrizték az egyházi hatóságok működését.

Az 1951. évi 20. tvr. a Népköztársaság Elnöki Tanácsának előzetes hozzájárulásához kötötte az érsekek, címzetes érsekek, püspökök, segédpüspökök, főpapok, apátok és szerzetesrendi tartományfőnökök kinevezését. Az Elnöki Tanács 1957. évi 22. törvényerejű rendelete újrászabályozta az egyházi állások betöltését, amely Szántó Konrád megállapítása szerint „A magyar történelemben példátlan módon korlátozta az egyház szabadságát”. Valamennyi magasabb egyházi tisztség (érsek, püspök, elnök, főgondnok stb.) betöltéséhez és a felmentéshez a Népköztársaság Elnöki Tanácsának, az alacsonyabb tisztségeknél (a városi plébánosig, lelkészig, a rabbiképző intézet rektoráig) pedig az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének előzetes hozzájárulására volt szükség.

Az Állami Egyházügyi Hivatal önállóságát az Elnöki Tanács által hozott 1956. évi 33. tvr. szüntette meg akként, hogy a Művelődésügyi Minisztérium egyik fő szervezeti egységévé tette, viszont az 1959. évi 25. tvr. már visszaállította az Állami Egyházügyi Hivatal önállóságát.

Az Állami Egyházügyi Hivatal jogutód nélküli megszüntetéséről az 1989. évi 14. tvr. rendelkezett, és ez módosította az egyes egyházi állások betöltéséhez szükséges állami hozzájárulásról szóló, az előzőekben már idézett törvényerejű rendeletet.

Az állam és az egyház viszonyának jogi szabályozása a diktatúra alkonyán

1. A totális diktatúra alkonyán változni kezdett az állam szerepe, valamint az állam és az állampolgárok közötti viszony tartalma. Az említett változás pontosan nyomon követhető a jogalkotási folyamatban.

Az első lépés a jogalkotásról szóló törvény megalkotása volt, és nem árt hangsúlyozni ennek a látszólag „ártatlan” jogszabálynak a jelentőségét. A jogalkotásról szóló törvény - az eddigi gyakorlattól eltérően - sok társadalmi viszony szabályozását kizárólag törvényben tette lehetővé, és kizárta annak lehetőségét, hogy az állami szervek nekik nem alárendelt szervekre - így például az egyházakra - a Magyar Közlönyben ki nem hirdetett jogi aktussal, nem jogszabállyal általánosan kötelezettséget állapíthassanak meg. Ez a szakmai követelmény aztán igen messzire ható következményekkel járt.

Egészen különös probléma volt például az egyházak építkezéseinek újraszabályozása. Ezt ugyanis eredetileg egy semmilyen hivatalos lapban közzé nem tett, 1970-ből származó, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke által kiadott utasítás szabályozta. Állami és egyházi részről megegyezés született az akkorra már képtelen szabályok enyhítésére. Ehhez azonban legalább kormányrendeletet kellett volna alkotni, amiben a megváltozott, a korábbihoz képest összehasonlíthatatlanul enyhébb korlátokat megállapíthatták volna. Ha azonban ez a jogszabály megjelenik a Magyar Közlönyben - ország-világ szeme láttára -, rendkívül szigorú és akkor már jórészt érthetetlen szabálynak tűnt volna, nem pedig jelentős enyhítésnek. Így azután egy megegyezésen alapuló szokásjogot alakítottak ki arra a „kis időre”, míg az említett utasítást végül egy művelődési miniszteri rendelet [(7/1990. IV. 23.) MM r.] hatályon kívül nem helyezte.

2. Egyébként az állami befolyás csökkenése 1988-89-ben nem látványosan, jogszabályokban nyilvánult meg, hanem jórészt a korábbi - esetenként jogalap nélküli - gyakorlat megváltoztatásával. A társadalmi, politikai változások hozhatták magukkal, hogy mindkét - korántsem egyenlő - félnek, az Állami Egyházügyi Hivatalnak és az egyháznak eszükbe jutott: keressék a jogok, kötelezettségek jogi alapját. Például addig fel sem merült a kétely, hogy a különböző egyházi testületek általános érvényű határozatai (törvényei) állami jóváhagyásra szorulnak-e, az egyházak jóváhagyást kértek, pedig ilyen jogszabály nem is volt, hiányára persze aligha mertek volna hivatkozni egyházi részről. Az állam és az egyházak kapcsolatára a feltétlen állami túlsúly és a legszélesebb körű „kézi vezérlés” volt jellemző a személyi, szervezeti és pénzügyi kérdésekben, világosabban fogalmazva: az önkény volt a meghatározó, az állam tevékenységét ténylegesen nem korlátozta jogszabály, jogorvoslati lehetőség nem volt.

Az említett átalakulási folyamat érezhető volt a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló törvényjavaslat előkészítése során is. A törvényalkotás szükségességét már a kormány 1986-ban elfogadott ötéves jogalkotási programja tartalmazta, azzal az indoklással, hogy még a múlt századi elavult szabályozás néhány paragrafusa és sokféle alacsony szintű jogszabály van hatályban. A törvényelőkészítés feladatát 1988 végétől 1989 közepéig az Állami Egyházügyi Hivatal végezte elsődleges felelősként, majd a hivatal megszűnése után az Igazságügyi Minisztérium folytatta. Az előkészítés folyamatában a legtöbb változás éppen az állam és az egyházak kapcsolatát érintő kérdésekben volt, ami érthető, hiszen közismert, hogy *a lelkiismereti és vallásszabadság tényleges érvényesülését illetően ez meghatározó*. A törvény első szövegtervezetei ugyanis még igen erősen kötődtek a múlt századi szabályozáshoz, illetve az 1948-88 közötti szabályokhoz és gyakorlathoz.

3. Igen hosszadalmas vitában alakult ki az *egyházak létesülésével*, megszűnésével kapcsolatos állami szerep. Végül a korábbi „törvényesen elismert” kifejezés helyébe az állami szerep új tartalmát pontosabban tükröző „nyilvántartásba vétel” kifejezés került. Az ugyanis magától értetődő volt, hogy az egyház, vallásfelekezet létrejöttéhez nem kell állami közreműködés, a felekezetalapítás a vallásszabadság kollektív joga. A különböző egyházak, vallásfelekezetek, vallási közösségek jogi egyenlőségének elve pedig nem tette volna lehetővé, hogy más jogot alkalmazzunk például az evangélikus egyházra, mint egy újonnan létrejött felekezetre. Így tehát a törvény csak azokat a minimális feltételeket írta elő a nyilvántartásba vételhez, amelyek elengedhetetlenek egy szervezet létrejöttéhez (tagság, alapszabály vagy egyházi belső törvény, képviselő). Rendkívül fontos garanciális szabály, hogy a törvény meghatározta, milyen esetben tagadható meg a nyilvántartásba vétel. A legjelentősebb változás a korábbi, a múlt századi törvényen alapuló eljáráshoz képest, hogy a nyilvántartásba vételkor az állam, ez esetben a bíróság, nem vizsgálja a felekezet hitelveit, tanait sem az alkotmány és más törvényeknek való megfelelés szempontjából, sem abból a szempontból, hogy már nyilvántartásba

vett egyház hitelveivel, tanaival stb. megegyeznek-e, vagy mennyire hasonlóak ahhoz. Azt ugyanis feltétlenül el kell kerülni, hogy az állam - mint a múltban - beavatkozzék az egyházak belső ügyeibe, s mintegy bíróként esetleg az egyházak egységének megőrzése érdekében lépjen fel. Igaz ugyan, hogy egyházat az azonos hiteltvet vallók hoznak létre, de ez nem zárja ki, hogy az azonos hitelveket vallók - a vallásgyakorlás szabadsága alapján - különböző közösségeket alapítsanak. Az egyházak autonómiájának és a vallásszabadságnak az elvét sértené, ha az állam beavatkozna az ilyen ügyekbe.

A hitelvek, tanok alkotmányossági szempontú előzetes vizsgálata is szükségtelen. (Erről csak nyilatkozni kell a nyilvántartásba vételkor.) A jogszabályokat alkotmányunk szerint mindenkinek és minden szervezetnek meg kell tartania. Ha ezt megsértik, akkor az előírt szankciót kell alkalmazni bármely személlyel vagy szervezettel szemben. Ha az egyház (vallásfelekezet, vallási közösség) mint szervezet törvényellenes tevékenységet folytat, akkor mód van arra, hogy az ügyész keresete alapján az egyházat töröljék a nyilvántartásból, s ezzel elveszti jogi személy jellegét és minden más olyan jogát, amelyet jogszabály e jellegéhez fűz. Lényeges garanciát jelentett annak törvénybe foglalása, hogy a bíróság a nyilvántartásba vételről 60 napon belül köteles határozni, és döntése ellen rendes jogorvoslattal lehet élni.

4. Az állam és az egyház elválasztásának megvalósulásában fontos lépés volt, hogy a törvény teljesen megszüntette az *egyházi tisztségek betöltésével* kapcsolatos állami hatáskört. 1989. június 30-áig - amint azt már említettem - szinte minden egyházi tisztség betöltésénél nyilatkozhatott az állam képviselője, ezt követően már csak az olyan tisztségnél, amelynek betöltéséről nem magyar joghatóság alá tartozó szerv dönt. A tisztségviselőknek továbbá 1949 óta ún. állami esküt is kellett tenniük az Alkotmányra. A törvény-előkészítés során sokáig vitatott volt a tisztségviselők kiválasztásához valamiféle állami véleményezés fenntartása. Egyre inkább megerősödött azonban az a nézet, hogy az államnak ilyen módon - belső szervezeti, személyi ügyekben - nem lehet köze az egyházakhoz, és így ez az állami jogosultság már semmilyen formában nem szerepelt a parlament elé terjesztett törvényjavaslatban.

5. Az állam és az egyházak viszonyában a leglényegesebb, külsődlegetesen is érzékelhető változást a *szerzetesrendek* működéséről alkotott 1989. évi 17. törvényerejű rendelet hozta 1989. augusztusában, amely közel 40 év után lehetővé tette ismét a szerzetesrendek tevékenységét Magyarországon. Csak érdekességgként említem meg a változás folyamat jellegére és jogon kívülségére, hogy egy új női szerzetesrend működését az Állami Egyházügyi Hivatal - természetesen a politikai hatalom kívánsága szerint - már két évvel előbb engedélyezte, erről szóló jogszabály nélkül. (Jogállamban ez nyilvánvalóan lehetetlen lett volna.) Akkor a politikai helyzet a magas szintű jogalkotást még nem tette lehetővé, az egyedi „ügyintézés” azonban már igen.

6. A lelkiismereti és vallásszabadság gyakorlásának és az állami érdek ütközésének jó ideig megoldhatatlannak látszó problémája volt, hogy a fegyveres katonai szolgálat (a honvédelmi kötelezettség) Alkotmányban előírt állampolgári kötelezettségét néhány vallási közösség tagja vallási okból nem vállalta, és ennek büntetőjogi következménye is volt. 1989 nyarán törvény született arról, hogy a honvédelmi kötelezettség fegyver nélküli katonai szolgálattal vagy polgári szolgálattal is teljesíthető, ha a kötelezett lelkiismereti okból nem vállalja a fegyveres szolgálatot.

7. Az állam és az egyház viszonya szabályozásának alakulásában szerepe volt az állam társadalomban betöltött funkciója változásának, ami már a jogalkotásra is kihatott: például fokozatosan megszűnt az egészségügyben, az oktatásban az *állami monopólium*. Ez jól látszik abból a törvényi rendelkezésből, amelyik kimondja, hogy az egyház minden intézményt létesíthet és fenntarthat. (Az előző tervezetekben e törvényhelyen még taxatív felsorolás volt.)

Ma már nincs jogi akadály annak, hogy az egyházak például oktatási intézményeket létesítsenek és tartsanak fenn (korábban erre nagyon szigorú szabályok voltak), és arra is van lehetőség, hogy az állam által fenntartott nevelési, oktatási intézményekben - a tanulók és a szülők igénye szerint - nem kötelező jelleggel vallásoktatást tartsanak.

8. Az állam és az egyház kapcsolatát kifejező, ugyancsak vitákban formálódó kérdés volt az *egyházi ügyekkel foglalkozó állami szerv* meghatározása. A különböző tervezetek eredetileg meghatározták az ún. egyházügyekkel foglalkozó szervet és annak feladatkörét (a Minisztertanács Egyházügyi Titkárságaként), továbbá rendelkeztek az egyházak, vallásfelekezetek, vallási közösségek konzultatív szervezetének, az Országos Vallásügyi Tanácsnak a megalakításáról. Sokan azonban az időközben megszüntetett Állami Egyházügyi Hivatal utódját vélték az új állami szervben felfedezni, és egyáltalán bármiféle állami szervtől féltették az egyházak autonómiáját. A parlament elé kerülő törvényjavaslatban ilyen szervezetről már szó sem volt. Tartalmazta viszont a javaslat és majd az elfogadott törvény a következő tiltó szabályt: „Az állam az egyházak irányítására, felügyeletére szervet nem hozhat létre.”

Hosszas vita eredményeként az egyházak törvényességi felügyeletét ugyanaz a szerv, az ügyészség látja el, amely minden más nem állami szervezet esetén is. A széles egyházi autonómia védelme érdekében azonban az ügyész - eltérően a más szervezetek esetén megillető jogától - csupán a törvénytől [1990. IV. tv. 8. § (2) bek.] működő egyháznak a nyilvántartásból való törlését indítványozhatja a bíróságnak, de az egyház egyes belső döntéseinek (szabályainak) felülvizsgálatát nem.

9. Az állam és az egyházak elválasztásából, az egyházak autonómiájából következik, hogy a belső egyházi törvények, szabályok végrehajtásában az állami szervek nem vesznek részt, amint e szabályok nem is szorulnak állami megerősítésre. Tekintettel azonban arra, hogy ilyen kényszer alkalmazására több esetben is felmerült egyházi javaslat, e negatív szabályt jónak látszott a törvényben is kimondani.

10. Az egyházak autonómiájának, államtól való függetlenségének alapvető problémája volt a törvény-előkészítés során is az *anyagi, pénzügyi kérdések* szabályozása. Voltak olyan nézetek is, hogy a függetlenséghez az állami támogatás megszüntetése szükséges. Ezzel szemben jogos ellenérv volt, hogy az egyházak anyagi alapjait 1945 és 1952 között állami intézkedések szüntették meg, és a vagyon nagy része kártalanítás nélkül került állami tulajdonba, így tehát a támogatás az igazságosság elve alapján is elismerhető, sőt a vallásszabadság gyakorlásához nélkülözhetetlen. Az államnak pedig nemcsak joga, hanem kötelessége - deklaráción kívül - ténylegesen is lehetővé tenni a szabadságjogok gyakorlását. Az állami támogatás kérdésében végül is sikerült az akkor, 1990-ben lehetséges optimális megoldást szabályozni. Egyetértés volt abban, hogy ha az egyházi intézmény olyan feladatot lát el, amely egyébként állami kötelezettség is, akkor ahhoz kapjon ugyanolyan állami támogatást, mint az állami intézmények. (Ezt megelőzően csak a töredékét kapta, és nem normatív módon, nem alanyi jogon.) Az ettől eltérő más egyházi tevékenységre, feladatra egyházanként és konkrét célonként az Országgyűlés állapíthat meg állami támogatást, ilyen különösen az ún. hitélet (az egyház személyi feltételei) és a műemlékvédelem, amely legtöbbször templomok fenntartását jelenti. Így e támogatásról nem a végrehajtó hatalom dönt, és ez nyilvánosan történik, a döntés indokai is megismerhetők. Ez lényeges változás a korábbiakhoz képest, amikor is a végrehajtó hatalom hozta az ilyen döntéseket, nem nyilvánosan, és az *egyházak magatartásának politikai értékelése alapján*. Jelenleg folyik annak a szabályozásnak az előkészítése, amelynek eredményeként a diszkrecionális jellegű állami közreműködés az anyagi javak elosztásában teljesen megszüntethető lenne.

11. A diktatúra alkonyának elnevezett korszakot zárta le a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló, az Országgyűlés 1990. január 24-ei ülésén elfogadott 1990. évi IV. törvény. A törvényjavaslat előkészítésében már részt vettek az egyházak, vallásfelekezetek, vallási közösségek képviselői, sőt az ellenzéki kerekasztal pártjai is, és így az elfogadott törvény széles társadalmi konszenzuson nyugodott. Az elfogadott törvény megfelel az állam által vállalt különböző nemzetközi kötelezettségeknek, kizárja az állam beavatkozását az egyházi autonómiába, és európai mércével mérve is széles körű lehetőségeket teremt az egyházak működésére.

Az állam és az egyház viszonya a rendszerváltozás jegyében

Az 1990-es országgyűlési választások után hivatalba lépett koalíciós kormány a nemzeti megújulás programjában meghirdette, hogy „A kormány nem tudja elképzelni a nemzeti megújulást az egyházak nélkül”.

Az „Egyházak” című fejezetben a program rögzíti:

„A kormány a magyarországi egyházakat, felekezeteket, vallási közösségeket a társadalom becses történelmi értékeit hordozó, új értékeket teremtő tényezőinek tekinti. Nagyra értékeli szerepüket a békés rendszerváltozás, a demokratikus jogállam kiépítésének folyamatában és az oly kívánatos erkölcsi megújulás előmozdításában. Az általuk képviselt kulturális és erkölcsi értékek az egész nemzet közös kincsét képezik.”

A program kilátásba helyezi, hogy a kormány törvénytervezetet terjeszt az Országgyűlés elé a volt egyházi ingatlanok tulajdonviszonyának újrendezéséről, mivel „el kíván indulni azon az úton, amely az egyházak gazdasági autonómiájához vezet”.

A program alapján benyújtott törvényjavaslat az államtól elválasztva működő egyházak vonatkozásában a működés elemi, tárgyi feltételeit kívánta megteremteni. A vitában élesen elhatárolódtak a *kormányzati* és az *ellenzéki* szempontok.

A kormány által benyújtott törvényjavaslat a preambulumban elismerte az egyházaknak a magyar történelemben végzett értékes kultúrateremtő, -megőrző és -átadó munkáját, és mintegy nyilvános elégtételt adva szólt a pártállam az egyházak terhére folyamatosan elkövetett jogsértéseiről. A törvényjavaslattal részben az elkövetett súlyos jogsértéseket kívánta orvosolni, részben pedig a társadalom által is igényelt tevékenység folytatásához, illetve megkezdéséhez szükséges tárgyi, anyagi feltételek biztosítása érdekében kívánta rendezni a volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetét. Az ellenzéki koncepciók elismerték ugyan az egyházak történelmi érdemeit, viszont megszorítóan értelmezték az egyházak jövőbeni társadalmi szerepvállaláshoz szükséges tárgyi feltételek biztosítását, és azt a volt tulajdoni állapottól függetlenül és a jogsértések orvoslására irányuló szándék nélkül kívánták megoldani.

A törvényjavaslat figyelembe vette, hogy az érintett ingatlanok túlnyomó részében jelenleg is oktatási, egészségügyi, szociális vagy kulturális intézmények működnek, s az épületek pótlása nem minden esetben lehetséges. A törvény úgy rendelkezik, hogy az egyházak hitéleti, rendi, oktatási-nevelési, egészségügyi, szociális és kulturális célra kaphatnak ingatlant a tényleges igényeket, a pénzügyi lehetőségeket és az állami feladatok szükségleteit figyelembe véve. Az ingatlanügy rendezése több vonatkozásban érinti az állam és az egyházak kapcsolatát, a lelkiismereti és vallásszabadságot. Ebből kettőt emelek ki. Az ellenzéki pártok azt állítják: az állam, a kormány *függőségbe* hozza az egyházakat azzal, hogy tőle függ, ad vagy nem ad ingatlant nekik. Mi nem így látjuk, mert a törvény meghatározza az átadás feltételeit, a pénzügyi lehetőségek - amiről az Országgyűlés dönt - abszolút határt szabnak, az állami tulajdon átadásáról pedig elkerülhetetlenül állami szervnek kell döntenie. Az állítólag az egyházak

függőségben tartására szolgáló hosszabb, 10 éves átadási időszak - a pénzügyi problémákon kívül - azért is szükséges, mert az egyházak tevékenységét az elmúlt évtizedekben rendkívüli módon visszaszorították, megerősödésükhöz, az igények kialakulásához időt kell hagyni. Az nem járható út, hogy meghatározott, az állam által juttatott pénzkeretből az egyházak vásároljanak maguknak ingatlant. (Az egyházak az igazságtalanság orvoslását is várják ettől az eljárástól, s többnyire az egykori ingatlanokat, illetve ezek egy részét szeretnék megkapni.)

Az ingatlanügyekkel összefüggésben felerősödött a *világnézetileg semleges* oktatással kapcsolatos vita is. A tankötelezettségből eredően az állam és az önkormányzatok kötelessége az alapfokú oktatási intézmények fenntartása. Ugyanakkor a szülők joga, hogy gyermekeik számára az általuk megfelelőnek tartott szellemű oktatást választhassák. E két kötelezettség összeegyeztetése még akkor is nehéz, ha az érdekeltek kölcsönös bizalmon alapuló toleranciával próbálják rendezni a problémákat, ha az egyházak már ma teljes, az igényeket kielégíteni képes személyi feltételekkel rendelkeznek és a pénzügyi, tárgyi lehetőségek sem korlátozottak. Sajnos azonban ez egyik feltételről sem mondható el. Így azután hosszabb időre, folyamatos és türelmes tárgyalásokra van szükség ahhoz, hogy az igények és a lehetőségek szerint alakuljon ki a választási szabadságot is ésszerű szinten kielégítő iskolarendszer.

A törvényjavaslat országgyűlési tárgyalására jellemző, hogy a 6 ülésnapon keresztül zajló általános vitában 49, míg a két ülésnapon keresztül tartó részletes vitában a bizottsági előadókon kívül 23 felszólalás hangzott el. Az Országgyűlés végül név szerinti szavazással 194 igen, 95 nem szavazattal és 23 tartózkodással elfogadta az 1991. évi XXXII. törvényt a volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről.

A kormány tudatában volt és van annak, hogy a volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezése nem teremtheti meg a folyamatos működéshez szükséges feltételeket, és éppen erre tekintettel tartalmazza a törvény 23. §-a azt a kötelezettséget, hogy „Az egyházak működéséhez szükséges, e törvényben nem szabályozott *anyagi feltételekről* az Országgyűlés külön törvényt alkot”.

A megalkotásra váró törvény előkészítési munkálatai megindultak. Az elképzelések között szerepel, hogy ha a magánszemély jövedelemadója egy részét meghatározott célra - így például valamely általa megjelölt egyháznak - juttatná, az egyházak részére az állami vagyonból tőkét bocsátanak rendelkezésre, és ennek jövedelmét az egyházak osztanak fel egymás között, az állami közhasznú feladatok egyházak által történő ellátása után a hasonló állami, önkormányzati tevékenységre jutó támogatást nyújtja az állami költségvetés.

Az egyházak és a politikai pártok nyilatkozatai hasonló elképzeléseket tartalmaznak, és így remény van arra, hogy a megszülető törvény széles körű társadalmi egyetértésen alapulhat.

Rövid kitekintés Európára

A teljesség igénye megkövetel egy rövid, vázlatos kitekintést az európai joggyakorlatra.

A Magyar Tudományos Akadémia Államtudományi Kutatások Programirodája által „Az állam és egyház kapcsolatrendszere egyes európai országokban” címmel megjelentetett kiadvány is megállapítja, hogy „egyre inkább megfigyelhető az egyház és állam szétválasztására irányuló törekvés”, „rá kell mutatni azonban arra is, hogy az elválasztás a maga tisztaságában, a vizsgált államok egyikében sem tudott megvalósulni”.

Nem ritka Európában, hogy az állam véleményt nyilvánít az egyházi tisztségviselők kinevezésében (politikai klauzula), megkülönböztetés van az egyes egyházak, vallásfelekezetek között, és az állam támogatást is nyújt egyes egyházaknak, de ettől még van vallásszabadság, mert a demokrácia kizárja a kiszolgáltatottságot.

A volt szocialista országok kivételével az állam és az egyház kapcsolatában egyik európai országban sem volt 40 évig tartó, „megállapodáson” alapuló önkény, és már sokkal régebben, a francia forradalomtól eltekintve, egyenletesebben alakult ki *az egyház helye a polgári társadalomban*. Így azután nem tűnik a szabadságjogok elleni merényletnek, ha a kormány dönti el, mely vallási társaságok nyerik el a köztestületi rangot (a vele járó külön jogokkal), mégpedig a következő szempont szerint: a társaság állapota és tagjainak száma a tartósság biztosítékát nyújtják. Mint ahogy nem tartjuk kevésbé jogállamnak Ausztriát, mert ott az egyházi vagy vallási társaság létrejöttéhez törvényes elismerés szükséges, amelyre szövetségi miniszternek van hatásköre. Ha viszont az elismerésről nem bocsát ki rendeletet, nincs jogorvoslati lehetőség. (Persze egyesületeként bejegyeztetheti magát.) A magyar sajátosságok között kell megemlíteni, hogy 1947-ig erős jogi megkülönböztetés volt a bevett és elismert vallásfelekezetek között, s ezt a jogállásbeli különbséget az 1947. évi XXXIII. törvény megszüntette. Nyilvánvaló, hogy 1990-ben nem lehetett ezt vagy valami hasonlót visszaállítani. Ami tehát Európa sok országában a társadalmi, politikai körülmények alakulása folytán nem okoz különösebb problémát, nálunk igen.

Az állam és az egyház kapcsolatának egyes részletkérdéseit más országokban az állam és az egyház gyakran *megállapodásokban* rendezi. Nálunk az elmúlt 40 évben sokszor hivatkozott az állami politika arra, hogy az állam és az egyházak kapcsolatai rendezettek, hiszen ezekre az egyházakkal kötött megállapodások vonatkoznak. E megállapodásokról - tartalmuk részletezését mellőzve - csupán annyit: 1948-ban és 1950-ben, igen erős állami nyomás alatt jöttek létre, valójában az állam az új politikai rendszernek, a proletárdiktatúrának az egyházak által való elismerése fejében engedélyezte, erősen korlátozottan (a diplomára szorítva) az egyházak működését, a vallásgyakorlást. Érthető ezért, hogy a lelkiismereti és vallásszabadságról szóló 1990. évi törvény elfogadása után mind az 5 egyház (katolikus, református, evangélikus, unitárius, izraelita) a megállapodást haladéktalanul felbontotta.

Egyes európai országok alkotmánybíróságainak döntéseiből arra lehet következtetni, hogy természetes az *állammal szembeni jogi fellépés*, ha úgy ítélik meg, az intézkedés sérti a lelkiismereti szabadságot. Ma még nálunk ritkák az ilyen indítványok, panaszok. Holott a jogállamiságnak az egyik eleme a jog szabályozott módon való érvényesíthetősége akár a végrehajtó hatalommal szemben is.

Az európai jogállamokban (eltekintve az államegyházi konstrukcióktól) alapelv ugyan, hogy az állam világnézetileg semleges, és elismerik az egyházak széles körű autonómiáját. Ez azonban nem akadályozza annak, hogy

a) az egyházak, vallási társaságok működését, vagy különleges státusukat állami elismeréshez kössék (pl. Ausztria, Németország),

b) az egyházi tisztségviselők kinevezése állami véleménynyilvánítás után történjék (Németország), vagy egyenesen az állam nevezze ki őket (Franciaország keleti megyéiben),

c) magas egyházi tisztséget betöltők felesküdjenek az alkotmányra (Németországban a katolikus püspökök), vagy

d) megállapodás alapján a lelkeszi hivatal betöltők számára képesítési és más feltételeket állapítsanak meg (pl. Bajorországban).

Az egyházak autonómiája, jogaik meglehetősen differenciált értékelést igényelnek, mert erősen kötődnek az ország történelméhez, sajátos körülményeikhez. Számunkra bizonyára különös a belga büntető törvénykönyvnek az a rendelkezése, amely szabadságvesztéssel vagy pénzbírsággal fenyegeti azt a papot, aki hivatásának teljesítése során, nyilvános gyűlésen mondott beszédében közvetlenül támadja a kormányt, valamely törvényt, királyi rendeletet vagy a hatóság aktusait.

Általánosnak mondható, hogy bár a lelkiismereti és vallásszabadság, valamint a vallási szervezetek létrehozása mindenkit megillető jog, és ennek megfelelően a vallási nézetek miatt e szervezetek között tilos a differenciálás, egyes egyházak, vallásfelekezetek az adott országban történelmi, társadalmi szerepük folytán előnyös megkülönböztetésben részesülnek (Belgium, Németország, Ausztria). Ez történhet törvényben, de megállapodásokkal is (pl. Spanyolország, Olaszország).

A joggyakorlat ugyanakkor afelé hajlik, hogy minél inkább az egyenlőség elve érvényesüljön minden vallási társaság irányában. Szinte valamennyi országban viszonylag új keletű probléma az új, kis vallási társaságok szaporodása, és egyes országokban a nagyszámú vendégmunkás vallásszabadságával összefüggésben az alkotmányos jogok biztosítása az iszlám vallásúak számára is. Az előbbi kérdés erősen próbára teszi a vallások egyenjogúságának elvét (olyannyira, hogy esetenként ezeket a társaságokat nem tekintik vallási szervezeteknek), az utóbbi pedig az európai történelmi vallások hegemoniájának elvét töri meg.

Általánosnak mondható, hogy az európai államok által elfogadott nemzetközi egyezmények egyre inkább meghatározóak az államnak az egyházakkal való kapcsolatára. Szemléletes példa erre Spanyolország, ahol a katolikus egyház és az állam államvallás típusú viszonyától jutottak el az 1978-as alkotmányban és az 1980-as vallásszabadságról szóló törvényben az említett egyezményeknek megfelelően a vallásszabadság kollektív jogának érvényesüléséhez. Érdemes idézni e vonatkozásban a spanyol alkotmányt: „Egyetlen vallás sem bír állami jelleggel. Az állami szervek figyelembe veszik a spanyol társadalom vallásos érzelmeit, és ennek megfelelő együttműködést alakítanak ki a katolikus egyházzal és a többi felekezettel.”

Az állam és az egyház kapcsolatát - a szervezeti autonómia mellett - lényegesen meghatározza az anyagi, pénzügyi kapcsolat. Az állam és az egyházak szétválasztásának elve egykor védelmet kívánt nyújtani az államnak a magánszférába való beavatkozásával szemben, ma már azonban - talán mert a beavatkozás veszélye a polgári társadalmakban minimális - az államnak az is feladata, mint erről már szó volt, hogy biztosítsa a joggyakorlás anyagi feltételeit. Ez ugyanis egyik országban sem megy valamiféle állami közreműködés nélkül. Lássunk néhány példát erre.

Ausztriában az állam finanszírozza a nyilvános iskolákban a vallásoktatást, a személyi kiadások 100 százalékában támogatja az egyházi iskolákat, és részben fix összegű, részben pedig változó összegű juttatást nyújt az egyházaknak. Az adómegállapítás az egyházi autonómia ügye, viszont az egyházi adó egy része az adóalapból levonható, és az államilag jóváhagyott egyházi adószabályzat alapján egyes egyházaknál a behajtáshoz állami segédlet is létezik.

Németországban a közjogi testület státusú vallási társaságokat megilleti az adókivetési jog, és ezt az egyházakkal kötött szerződések és tartományi törvények szabályozzák. Az egyházi bevételek 75-90 százaléka az adóból, a többi pedig állami támogatásból és adományból származik. Ha az egyház tevékenysége folytán az állam mentesül bizonyos intézmények létesítése alól, akkor ezek fenntartásában anyagilag is részt vállal. A támogatás feltételtől is függővé tehető (pl. más vallású gyermekek felvétele az óvodába), és erre megállapodásokat kötnek.

Belgiumban a törvényben meghatározott felekezetek esetén az állam biztosítja a lelkészek fizetését, nyugdíját, és egyéb állami támogatást is nyújt, például templomépítésre, fenntartásra, esetenként az egyházi vagyonkezelői testület költségvetési hiányának fedezetére.

A további példák részletezése nélkül csak megemlítem, hogy *Svájcban* és *Franciaországban* egy országon belül találkozhatunk a két szélső változattal is, a hitélet állami finanszírozásától az egyház szinte teljes pénzügyi önellátásáig.

Ebből az áttekintésből megállapítható, hogy az egyházak és az állam kapcsolatára - a szétválasztást kifejező szabályok mellett is - igen erősen meghatározóak az adott ország társadalmi, történelmi viszonyai, szokásai és hagyományai. Itt sincs tehát mód valamely ország kiépült rendszerének változatlan átvételére, és ez hiba is volna. A tapasztalatokat, az egyes elemeket azonban mindenképpen hasznosítanunk kell.

*

A magyarországi jogi szabályozás sajátos feltétele, hogy az elmúlt 40 évben a vallásos vagy nem vallásos meggyőződés, de különösen az e szerinti életvitel politikai értékelést kapott, sőt *politikai tett* volt. Hosszabb idő kell ahhoz, hogy az emiatti görcsök, félelmek feloldódjanak, és a félelem helyett a *szabadságtudat* legyen a természetes reflex. És nem szabad a másik végletbe esni, hogy amíg a pártállamban az ateizmus volt a jó, a „bevett”, a rendszerváltás után a vallásosság - és természetesen a kereszténység - legyen az emberi magatartás értékelésének kizárólagos alapja. A szabadság még nem szabadosság, és a vélemény szabadság nem szükségszerűen a nézetek zűrzavara. A szabadság és a rend csak együtt létezhetnek, állandó odafigyelés, értékelés és tevékenység kell ahhoz, hogy egymást ne szüntessék meg, mert csak együtt adhatják az ember teljesebb életének lehetőségét.

Ezt az odafigyelést jelenti e tanulmányi hét nagyon jól megválasztott témája, amikor a meghívóban rámutat a kereszténység fontos, időszerű problémájára: „Ha társadalmunk mind szabadabb lesz, akkor egy, a hívei fölött gyámkodó, nagykorúságukat és beleszólási jogukat megtagadó, a szubszidiaritás elvét sértő egyházi közösség mindinkább idegen testé válik a társadalomban és a szellemi életben.”

Ami pedig az egyházak és az állam kapcsolatát illeti: a legfontosabb, hogy ebben az állami önkényt megszüntettük, és a jövőben következetesen tartani kell magunkat a jogi alapokhoz. A közös társadalmi célok megvalósításában pedig partnerként kell együttműködnie az államnak és az egyházaknak. Ez az egyes személyek lelkiismereti szabadságának igazi garanciája. A jogok valódi *biztosítóka* tehát a politikai rendszerben van, a *demokratikus jogállam* létében. Ennek egyik kézzelfogható megnyilvánulása az egyes polgárok, szervezetek számára, hogy jogsérelem esetén az országon belül, de akár az országon kívül is orvoslást kaphassanak. Az országon belül nagy jelentőségű, hogy ténylegesen működik az Alkotmánybíróság, amely az alapjogok megtartásán is örökös, a közigazgatási határozatokat pedig bíróság felülvizsgálhatja. Államunk 1988-ban csatlakozott a Polgári és Politikai Jogok Egyezségokmánya 41. cikkéhez és fakultatív jegyzőkönyvéhez is, ezzel elismerte az ENSZ Emberi Jogok Bizottságának a hatáskörét az egyezségokmányban biztosított jogok - ezen belül a lelkiismereti és vallásszabadság joga - megsértése esetére. Újabb garanciát jelenthet, hogy a Magyar Köztársaság 1990 novemberében aláírta az Európa Tanácsnak az emberi jogokra vonatkozó, már említett egyezményét, és várhatóan a közeljövőben sor kerülhet a ratifikálásra is. Ezzel pedig lehetővé válik az Európa Tanács jogszolgáltatásának igénybevétele is jogsérelem esetén.

Megjelent a *Katolikus Szemle* 1992. 1-2. számában

A volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről szóló törvényjavaslat előterjesztése

Tisztelt Elnök Úr! Tisztelt Országgyűlés! Tisztelt Képviselőtársaim!

A kormányprogramban ígért és sokak által elég régen várt törvényjavaslat előterjesztése, a törvényjavaslat jellegére és tartalmára tekintettel úgy érzem, hogy a szokványostól eltérő előterjesztést és expozét kíván annak ellenére, hogy egy ilyen formabontó expozénak megvannak a maga elég sűrű csapdái és buktatói. Az első csapda, hogy erről a helyről ékes mondatokkal ecsetelem az egyházaknak a magyar történelemben betöltött szerepét, és ettől egyesekben azonnal feltámad és felrémlik a keresztény kurzus kísértete, holott a történeti tények hűséges felsorolása a racionális logika szabályai szerint ép lélekben nem okozhat szellemjárást. (*Taps jobbról.*) Miért jelenne meg a kísértet, ha felidézném a Kárpát-medencében letelepedett őseinket, a földművelésre megtanító szerzetesek jámbor képét, ha olyan iskolákat említenék, mint Pannonhalma, mint a piarista és a ciszter gimnáziumok, a debreceni, a sárospataki, a pápai kollégium, vagy a Fasori iskola, az Anna Frank gimnázium és a többiek, ha sorolnám a történelmünket formáló neveket, vagy egy Magyar Nemzetben megjelent vezércikk megfogalmazásában, onnan kölcsönözve a mondatot: a hitet és a hazát együtt és egyformán szerető, ezért a kettőért a kínszenvedést és a halált is vállalók, apostolkodók hosszú sorából, a Muhinál elesett Mátyás érseket, a Mohácsnál életét veszítő Szalkay Lászlót és a többieket? Vajon egyesek valóban komolyan gondolják a keresztény kurzus veszélyét, amikor az eseményeket tárgyilagosan és kívülről szemlélő Süddeutsche Zeitung Magyarországról szóló mellékletében a következő olvasható: „Tulajdonképpen a sors tragikus grimasza, hogy éppen akkor, amikor az országban a hatalmon olyan koalíció van, amelynek pártjai 40 év után először keresztény erkölcsi értékeket képviselnek, ezeket az értékeket oly kevés figyelemre méltatják, mint még soha.” Profánul azt lehetne mondani, hogy a kommuniztárk idején a tízparancsolatot inkább betartották, mint most. (*Közbeszólás a bal oldalról: Így van!*) Hogy mennyire igaza van az idézetnek, arról csak annyit: tapasztalhatjuk, hogy a tömegtájékoztatóban bármilyen kitalált, úgynevezett antimegnyilvánulást mekkora és milyen méretű hangos felbolydulás kísért, viszont még egyetlen antikeresztény megnyilvánulás alkalmával sem sikerült találkoznom hasonló nagy méretű és zajos felzúdulással. (*Taps jobbról.*) Tisztelt Ház! Én úgy gondolom, hogy a Süddeutsche Zeitung szemleírója valószínűleg még nem ismerte a veszprémi történetet, ahol uram bocsá', mire vetemedett az önkormányzat egyhangú szavazással. Képzeliék el, az egyértelmű igényre tekintettel - miután egyszerű templomi felhívásra 450 gyermek jelentkezett vallásos oktatást kérve - a 14 iskola közül egyet, nem is a legnagyobbat, megállapodás alapján - még a törvény hatálybalépése előtt - csak úgy odaadta az egyháznak. S mi ellen volt a nagy sajtófelzúdulás? Nehogy azt gondolják, hogy az ellen, hogy a gyermekeiket vallásos szellemben nevelni kívánó szülők a régi választási rendszernek megfelelően egy iskola közül egyet választhatnak, hanem az ellen, hogy a gyermekeiket nem vallásosan nevelő szülők számára mindössze 13 iskola jutott, 13 iskola közül választhatnak. Nyilván a bőség zavara készítette azt a megnyilatkozást, mégiscsak felháborító, hogy teljesíthetlenné vált a nem katolikus szülőknek az a joga, hogy nem katolikus, hanem állami iskolába járathassák a gyerekeiket, 13-ba járathatják. Az már csak külön adalék, hogy a tegnapi sajtóban megjelent egyik jegyzet már ijesztő hangnemű iskolafoglalásnak nevezi az ellenszavazat nélküli önkormányzati döntésen alapuló megállapodást, mintha önkényesen karókat vertek volna le a szent és érinthetetlen tsz-földeken, és úgy állítja be a püspöki megnyilatkozást, mint hogyha egy iskolányi embertől féltene az egész hazai katolicizmust. Az már csak ráadás, hogy a jegyzetben az Egyetemi Színpad kivégzett intézményként jelenik meg, és a jegyzetíró mélységes aggodalom keríti hatalmába a keresztény szó metamorfózisai miatt, amely szerinte hovatovább mindent magában foglal, kivéve a türelmet, a megbocsátást és a felebaráti

szeretetet. (*Mozgás, zaj, közbekiáltások: A törvényre...*) Kicsit tűzveszélyes a Parlament, úgyhogy a máglyát nem kell meggyújtani az expozé miatt. (*Taps jobbról!*) (*Közbeszólás balról: A máglyát nem mi gyújtottuk meg!*) Tessenek végighallgatni a szent liberalizmus jegyében. (*Taps.*) Én úgy hallottam, hogy a liberalizmus türelmes, megértő, a más véleményét meghallgatja, akkor tessenek meghallgatni, az expozénak a szerves része a törvény elvi hátterének a kifejtése. (*Erőteltjes taps jobbról. Közbeszólás az SZDSZ padsoraiból: Nincs már tévéközvetítés!*) Nem a földi hiúság készlet, hogy az ellenzéknek itt expozét tartsak, én tudom, hogy nincs tévéközvetítés. (*Derűtség és taps.*)

Én annyi szép szabaddemokrata felszólalást hallgattam végig türelemmel, itt csak a társadalmi egyenlőség jegyében, és abban bízom, hogy ugyanúgy végig fogják hallgatni. Tisztelt Országgyűlés! A másik csapda a várakozások és lehetőségek bonyolult és nehezen megoldható kétismeretlenes egyenlete. Mivel lassan közhellyé merevedik annak ismételt hangoztatása, hogy társadalmunk súlyos erkölcsi válságban van, és egyesek bármilyen nagy hangerővel vitatják, szinte kitapintható az a várakozás, amely az európai keresztény értékek és a tartalmas hit iránt megnyilvánul. A türelmetlenné és dogmatikussá torzult materialista világnézet egyetlen alternatívája az ember személyiségének tiszteletét előtérbe állító világnézet, amely bármennyire vitatják, nem tör kizárólagosságra, hanem nyitott és befogadó, nem mindenbe beletipró, hanem türelmes és megértő, az osztályharc helyett a társadalmi békét és az ellentétek kölcsönös feloldását hirdeti. Miután többen kifogásolják a szomjas várakozást, és csak annak a közvélemény-kutatásnak az adataiban hisznek, amely számukra kedvező adatokat tartalmaz (*derűtség*), engedjék meg, hogy röviden ismertessem a Magyar Közvéleménykutató Intézet 1991. február 15. és 25. között az egyházak szerepe és az egyházi ingatlanok kérdése a közvéleményben tárgykörben végzett kérdőíves felmérésének néhány érdekesebb adatát. Engedjék meg, hogy a végével, a legérdekesebbel kezdjem. Lehet, hogy ezzel némi meglepetést fogok okozni a türelmes ellenzéki körökben. A kérdés feltevése így szólt: az Országgyűlésben hamarosan vitára tűzik, hogy az egyházak működésükhöz kapjanak-e épületeket. Ön mire szavazna, hogy az egyházak kapjanak épületeket vagy ne kapjanak épületeket? A kapjanak-e épületeket kérdésre a felnőtt népesség 91,2 százaléka szavazott igennel. (*Taps jobbról, közbeszólás.*) Örömmel hallom, hogy a 91,2 százalékban benne vannak a szabaddemokraták is (*derűtség*), nem is lehetne másként 91,2 százalék. Tisztelt Országgyűlés! Benne van nyilvánvalóan a Fidesz is, mert a 40 évesek és a fiatalabbaknak az aránya 89,9, százalék s az egyetemet, főiskolát végzettek aránya pedig 92,9 százalék. Ne kapjanak épületeket - mert erre is válaszolni kellett - mindössze 8,8 százalék javasolta. (*Hack Péter: A Kereszténydemokrata Néppárt.*) Biztos, annak csak 6 százalék van, hogy tudott volna összehozni 8,8-at. (*Taps jobbról és derűtség.*) A még érdekesebb kérdés: ha az Országgyűlés úgy dönt, hogy az egyházak kapjanak épületeket működésükhöz, Ön mit tartana jobb megoldásnak, hogy az egyházak minden olyan épületet megkapjanak, ami korábban az övék volt, vagyis teljes reprivatizáció legyen, vagy csak olyan épületeket kapjanak meg, amelyeket vallási, kulturális vagy szociális célra akarnak igénybe venni? A második kérdésre, ami a funkcionalitás elvét vallja; 77,2 volt az igenlő válasz és csak 22,8 volt, amelyik a teljes reprivatizáció mellett kötelezte volna el magát. Készséggel rendelkezésre bocsátom, mert vannak ebben még izgalmasabb kérdések is, az azokra adott válaszokat, de nem kívánom oly mértékben igénybe venni az ellenzék türelmetlenségét (*derűtség*), hogy ezen a vonalon menjek tovább. Tisztelt Országgyűlés! A várakozásokkal szemben az egyenleg másik oldalán a lehetőség áll, és a lassan már elkoptatott és visszatérő hivatkozással utalhatnék 40 év pusztításaira, amikor nemcsak a pásztorok verettek meg, hanem a nyáját is üldözték, az egyetlen és elhalni nem kívánó ideológiai ellenfelet, az egyházakat kíméletlenül megfosztották működésük személyi és tárgyi feltételeitől, és ebben a körben hadd idézzem illő tisztelettel Iványi Gábor képviselőtársamnak a Magyar Hírlapnak adott nyilatkozatát, amelyben találóan

szőnyegbombázáshoz hasonlította az egyházakat ért kárt. Most, az előterjesztésnek a terjedelmi korlátai ellenére azért nem mellőzhetem a klerikalizmus szócsövének igazán nem nevezhető Mai Napban (*derűtség*) megjelent egyik cikket, amely a Mindörökké című film ürügyén ekként fogalmaz: „Aligha túlzok nagyot, ha azt állítom: csak a tatárjárás hozott nagyobb csapást a magyar szerzetesrendekre, mint az 1950-es nagy »ávósjárás«. A magukat kommunistáknak mondó vitézek a nyilvánvalóan már csak hitbéli meggyőződésük miatt is védekezésképtelen szerzetesek és apácák ezreit toloncolták ki rendházaikból, bebörtönözték és internálták vagy kényszerítették őket esküjüktől és meggyőződésüktől idegen életre, ami már önmagában is emberellenes büntetés. Ez a mintaszerű rajtaütéses rablás nem csupán embereket nyomorított meg, több száz éves élő közösségeket tüntetett el földünk felszínéről, hanem kiszakított egy részt, egy nagyon is szerves részt a hazai kultúrából.” Ezt a Mai Napból idézem, őszintén megmondom, nem a Szívűjságból. (*Mozgás.*) Azzal fejeződik be a cikk, hogy nemcsak az egyház látta és látja a kárát annak, hogy tudósai, filozófusai és tanítói prédájául estek ennek a vörösre mázolt elállatiasodásnak, hanem egy egész ország, amelyben most egyáltalán nem véletlenül érezzük: süpped alattunk minden, mert hiányoznak az európai kultúra tartószövevei. Tisztelt Országgyűlés! A magam részéről úgy érzem, hogy az egyenlet azért nehezen megoldható, mert a tárgyi feltételek minimumának biztosítása nélkül a várakozás és a lehetőségek közötti ellentét nyilvánvalóan feloldhatatlan. A harmadik csapdát pedig a hideg racionalizmus jelentené, tudom, hogy ezt roppant nehéz megmagyarázni, mert a törvényjavaslatot valójában úgy is lehet kezelni, mint a privatizálásra váró állami tulajdon megtisztításának és hibátlanra alakításának egyik eszközét. Nyilvánvaló, hogy beruházási, befektetési bizalom csak az elévülés alól kivont tulajdoni igényekkel nem fenyegetett állami tulajdonra keletkezhetsé és ezért a privatizáció megkezdése előtt az állami tulajdont tisztára kell mosni. Tehát ahogy a kárpótlással, az önkormányzati tulajdonnal és ezzel a volt egyházi ingatlanok tulajdoni állapotának rendezésével. De megfogadom a tanácsot, mert legjobb a békesség, visszatérek az expozénak a rendes kerékvágásába. Tudom, hogy ezzel örömet okoztam. Nem is merítettem ki sok időt. (*Derűtség.*) A törvényjavaslat jelentősége - az önkormányzatról az igen tisztelt másik oldal mennyit tudott beszélni, hát mi most beszélünk a volt egyházi ingatlanokról. (*Derűtség és taps.*) Türelemért türelmet. Tisztelt Országgyűlés! A kormányprogramban egyértelműen szerepelt a volt egyházi ingatlanok tulajdoni állapotának rendezése, és egyértelműen azzal, hogy nincs reprivatizáció, és jelentős szerepe van az önkormányzatoknak a tulajdoni állapot rendezése tekintetében keletkező jogvitáknak a megoldásában. Most ennek a programnak az alapján készült el a törvényjavaslat első tervezete, és most röviden válaszolnom kell arra, hogy milyen türelmetlenség jellemezte a Kormányt abban, hogy most keresztülhajtja ezt a törvényjavaslatot, amire nem tudtak felkészülni a másik oldalon és mi most itt erőteljesen arra akarjuk készíteni, hogy felkészülés nélkül... Hát tessenek már megengedni, hogy nagyon röviden foglaljam össze az úgynevezett felkészülési történetet. December 13-án fogadta el először a Kormány az első javaslatot azzal, hogy egyeztetnünk kell. Az egyeztetésnek az érdekességéből én most csak azt mondom el, hogy egyeztetünk külön az önkormányzatok érdekképviselői szerveivel, külön egyeztetünk az egyházakkal, majd együtt, mert ez volt a közös kívánság, hogy egyeztessük együttesen velük. Két ilyen egyeztetés volt. Egyeztetünk a koalíciós pártokkal és egyeztetünk minden ellenzéki pártnak a frakciójával. Azt hiszem, hogy ezen nem lesz tényállási vita, hogy minden egyes frakcióvezetővel külön beszéltem, hogy hogyan bonyolítjuk le ezt a szép hatpárti egyeztetést, ezt a csodálatos varázsigét hogy fordítsuk le a realizmus nyelvére. Az volt rá a válasz, hogy minden párt elküldi a képviselőit és a szakértőit az egyeztetésre. Így zajlottak le az egyeztetések, akit a frakció kijelölt, az jött el a minisztériumban tartott egyeztetésre, szakértői véleménnyel a birtokában. Engedjék meg, hogy kijelentsem - ezt már elmondtam az alkotmányügyi bizottságnál is -: mindenkinek rajta van az újjlenyomata ezen a törvényjavaslaton. Ami ezekben az

egyeztetésekben felhasználható, a koncepciót és az eredeti elgondolást nem érintő törvényjavaslat megoldási módját javította, benne van, mindenkinek meg tudom mutatni rajta az ujjlenyomatát, hogy miért került bele így a normaszövegbe, mert ez a javaslat csak koncepció tekintetében hasonlít az eredeti, az egyeztetés előtti javaslatra. Most a törvényjavaslat a volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezését arra az elvre építi, hogy az egyházak működéséhez szükséges alapvető tárgyi feltételeket, az épületeket biztosítsa, azaz a funkcionalitás elvére, amit az önkormányzatok érdek-képviselői szervei hangsúlyoztak az egyeztető tárgyalások alatt. Ezért meghatározza azokat a célokat - a törvényjavaslat 1. §-a leírja a tárgyi kört - csak azok a beépített ingatlanok és egy szűk körben a beépítetlen ingatlan, amit 1948. január 1. után kártalanítás nélkül volt egyházi tulajdonból állami tulajdonba vettek, de a funkcionalitás elvének megfelelően csak a 2. § (2) bekezdésében meghatározott célokra lehet az egyház tulajdonába adni volt egyházi tulajdonban állt ingatlant. Fokozatosan, az egyházi működés lehetőségeinek növekedésével párhuzamosan történik a megvalósuló törvényjavaslat végrehajtása. Többszörös kontroll van benne, a fékek be vannak építve, ha valaki elolvassa a 2. § (1) bekezdését, egyszer csak az egyház működéséhez szükséges mértékben és időben, egyszer csak az állami és az önkormányzati feladatok ellátásához nélkülözhetetlen tárgyi feltételek figyelembevételével. És a harmadik, ami teljes egészében az Országgyűlés kezében van, ahol költségvetési fedezet kell, ott a költségvetésnek a megterhelésétől függően. A törvényjavaslat 1. és 2. §-a tehát a tárgyi kört és a funkcionalitás alapján a meghatározott célt és a működési feltételek szükségességét írja elő. A szigorú szabályok teljesítése tehát nyilvánvalóan minden vonatkozásban olyan megnyugvást kelthet, amely nem fogja azt állítani, hogy méltánytalan igények kielégítését próbálja szolgálni a törvényjavaslat. Most milyen vitás kérdések merültek fel az ellenzéki pártokkal és az önkormányzatok érdekképviselői szervezeteivel történő egyeztetés során? Legdőntőbb, hogy az alkotmányellenesség, hogy alkotmányellenes-e az egyháznak mint volt tulajdonosnak az ingyenes ingatlanszerzése, míg más volt tulajdonosok hasonló ingatlanukat nem kapják vissza. Ha ez a törvényjavaslat a teljes reprivatizáció elvi alapján állna, hogy csak hivatkozzam az Alkotmánybíróságnak a 21/1990. számú határozatára, amely félreérthetetlenül rögzíti, hogyha szűkebb értelemben vett egyenlőség nem valósítható meg, akkor a pozitív diszkriminációt nem lehet alkotmányellenesnek minősíteni, ha alkotmányba nem ütköző társadalmi cél vagy valamely alkotmányos jog csak ezen a módon érvényesíthető. Hát nyilvánvaló, hogy az oktatás, a nevelés, a szociális ellátás társadalmi cél, a vallás- és lelkiismereti szabadság pedig alkotmányos jog, és ezért lényegében a pozitív diszkrimináció alkalmazására is sor kerülhetett volna. De ez a törvényjavaslat teljesen az önkormányzatok által javasolt funkcionalitást fogadta el. És mit mond az Alkotmánybíróságnak a határozata? - mert most felmerül a másik alkotmánysértő jelleg, hogy tulajdont elvonni ellenérték nélkül. Az Alkotmánybíróság 16/1991. számú határozata: Nincs alkotmányos akadálya annak, hogy a társadalmi tulajdon lebontása során a tulajdoni rendszert átalakító törvények a társadalmi tulajdon egykori létrehozásából származó terheket és az 1989. október 23-ai alkotmánymódosítás folytán esedékessé vált kötelezettségeket is elosszák azok között, akik a társadalmi tulajdont ingyenesen megszerzik. Most az Alkotmánybíróságnak ez az említett határozata a tulajdoni rendszert átalakító törvények között említi többek között az önkormányzati tulajdon létrehozását. S egyértelműen megállapítja, hogy amíg az érintett vagyontárgyra nézve az átalakulás be nem következett, nincs joga az új tulajdoni forma jövődő alanyának arra, hogy a korábbi társadalmi tulajdon ez alól a teher alól mentesen alakulhasson át magántulajdonná vagy nyerjen új tulajdont. Amint az átalakulás folyamata megtörtént, úgy természetesen beállt az Alkotmány 12. § (1) bekezdésében meghatározott tulajdonvédelemnek a korlátatlansága. Most aki azt állítja, hogy az önkormányzati tulajdonnak a kialakulása befejeződött, és ezért ez a volt egyházi tulajdon rendezéséről szóló törvényjavaslat alkotmánysértő, az nyilván fel fog állni,

hogy a most délelőtt tárgyalásba vett törvényjavaslatot azonnal vonják vissza, mert az szükségtelen, hiszen nem kell olyanról tárgyalni, ahol az önkormányzati tulajdon kialakulása már teljes mértékben befejeződött. Tehát az előterjesztőnek az az álláspontja, még hivatkozhatnék itt az alkotmány sértés vonatkozásában az 1990. évi LXXXIII. törvény 13. §-ának (1) és (2) bekezdésére, amely következetesen az önkormányzatok tulajdonába kerülő bérlakásokról és arról beszél, hogy az ide vonatkozó törvényjavaslatot, mint ahogy meg is tette a Kormány, 1991. április 30-áig beterjesztette. Nyilvánvaló, ha ez befejezett tulajdon lett volna, akkor nem kerülő szót használt volna, hanem a került szót. Mert akkor már ez nem majd a jövőben fog kerülni. Tisztelt Országgyűlés! Lényegében ismertettem a törvényjavaslatnak a vitás pontjait, tehát a tárgyi kört, a funkcionalitást. Azt hiszem, nem kell részletesen szólnom az egyeztető bizottsági eljárásról, és arról, hogy éppen az önkormányzatokkal történt egyeztetés eredményeként döntő szempont az önkormányzatok szerepe. A törvényjavaslat 14. §-a elsődleges megoldási módként az önkormányzatokkal való közvetlen megállapodást említi, ha nem sikerül a közvetlen megállapodás, akkor is a Művelődési Minisztérium a hozzá érkezett igénybejelentéseket köteles kettéválasztani, ahol önkormányzatot érint, ott előzetesen köteles felhívni az önkormányzatokat és az érdekelt egyházakat az egyezség megkísérlésére, és csak ezt követően kerül az elé az egyeztető bizottság elé, amelynek éppen úgy tagja az önkormányzatnak a képviselője, mint ahogy tagja az érdekelt egyháznak a képviselője is. Paritásos arányban. Nagyon szeretem a parlamentáris tárgyalási módot, minden beszélésre a közvetlen választ meg tudom adni. *(Gyér taps.)* Tehát - tisztelt Országgyűlés - nem pusztán a szerénytelen öndicséret vádjának elkerülése érdekében, befejezésül - tudom, hogy ezzel jó pontot fogok szerezni - én töredelmesen bevallom, hogy nem tekintjük a törvényjavaslatot olyan tökéletesnek, ami módosítóindítványoknak a befogadását nem tenné lehetővé. Itt sem sikerült betömnünk az igények és a lehetőségek közötti szakadékot, mint ahogy ezt sehol se lehet betönni. Én azért úgy érzem, hogy egy kis megértésből, türelemből, együttműködési készségből lefektettünk ezen a szakadékon keresztülvezető olyan pallót, ahol a mi érzésünk szerint néhány biztató jelből már tapasztalni lehet, hogy a pallón való átkelésnél senkit sem fenyeget a mélységiszony, és nyugodtan átközlekednek. Tudom, hogy türelmetlenek, látom, hogy az óra is vészesen jár, de azért a megnyugtatójukra hadd idézzek, ami a türelemnek és a megnyugvásnak a bizonyítékára szolgál, hogy hogy nyilatkozott Kecskemét polgármestere, tudomásom szerint nem kereszténydemokrata, és tudomásom szerint nem is MDF-es képviselő. Akként nyilatkozott - nem, SZDSZ-es, nem akartam néven nevezni a gyereket *(derültség, taps)*, tehát Merász József, a kecskeméti polgármester akként nyilatkozott, hogy a tárgyalásokon számomra az derült ki, hogy az egyházak és az önkormányzatok közötti viszony kiegyensúlyozott. Mi elismerjük, hogy az egyházakat annak idején sérelem érte, most szeretnék visszakapni, ami az övék volt. Meglátásom szerint ez igenis a privatizáció egyik formája, ugyanakkor az egyházak közreműködnek az önkormányzat feladatainak ellátásában. De aki mértéktelen igényekkel vádolja az egyházat, hadd idézzem dr. Kovács Endrének, katolikus püspöknek a nyilatkozatát. Azt mondja: már előjáróban el szeretném mondani, hogy az igények érvényesítése minden településen a helyi önkormányzattal, polgármesteri hivatallal való tárgyalások eredményeinek függvénye, a katolikus egyház a kártérítéssel nem vagyont akar szerezni, hanem a működéshez szükséges feltételeket szeretné biztosítani. Tehát - Tisztelt Országgyűlés - én úgy érzem, hogy az ellentétes nézetekkel szemben ezen a lefektetett pallón azért megindult egy olyan közlekedés, ami bárhogy megy az ellenáram, talán mégis sikerre fogja vinni a törvényjavaslatnak a hatályosulását. Nem akarom ismételni a veszprémi, a kaposvári önkormányzatokkal történt megegyezés alapján létrejött működési feltételbiztosítást. Tisztelt Országgyűlés! Most már valóban nem veszem tovább hosszú ideig igénybe a türelmüket, és bele kell nyugodnom - ezzel fejezem be megnyugtatójukra -, és tudomásul kell vennem, hogy a Kormány által bármilyen törvényjavaslatot a másik oldalról

hangos ellenszenv és fegyvercsattogás fogad. Ugyanakkor úgy érzem, hogy az egyre inkább közömbössé váló társadalom képviselőit felvállaló mindegyik pártnak azonos érdeke az erkölcsi válság megszüntetése és a hagyományos erkölcsi értékek megszilárdítása, és nem feltétlenül az az érdeke, hogy hívők és nem hívők között a meglévő társadalmi feszültségek mellé még egy újat teremtsenek. *(Közbeszólás: Ilyen nincs.)* Tudnék idézni az SZDSZ-nek és a Fidesznek az ide vonatkozó programjából is, amelyik még nem az elzárkózás elvi alapján áll. *(Közbeszólások: Halljuk.)* Végre egy ismerős szöveg, bíztam benne, hogy tetszés fogadja, ugyanis ez leszögezi, hogy a társadalom jelentős részét hívők alkotják. „A demokratikus átalakulás szempontjából nem lehet közömbös, hogy milyen lesz az elkövetkezendő évek egyházpolitikája.” *(Az SZDSZ padosraiból taps.)* Én is abban bízom, hogy nem lesz közömbös. A Fidesz programjából is egy mondat: „A magyar társadalomnak nagy szüksége van az egyházakban mindezek ellenére megőrzött értékekre, az erkölcsi értékrend, az európaiság, a kapcsolatok a határainkon túl élő magyarsággal, és ezeket csak a megújult egyházak tudják felénk közvetíteni.” *(Nagy taps.) (A Fidesz felé fordulva)* Olvasom a programotokat. Tisztelt Országgyűlés! Üdvös lenne, ha nem a mindent és a semmi végletei közötti légüres térben zajlana az elkeseredett vita. *(Közbeszólás.)* A reményt mindig előtte kell elmondani, utána már csak a tapasztalatokat. *(Derűltség.)* A mértéktartás és a rugalmasság erényei kerülnének előtérbe, és a törvényjavaslat vitáit nem kísérnék majd a szenvedély fákat kidöntő viharai, hanem megmaradnánk a racionális, a javaslatot jobbítani igyekvő érvek kétségtelenül nem látványos korlátai között. Engedjék meg, hogy ezekkel a gondolatokkal köszönjem meg szíves türelmüket, azt is, hogy meghallgatták a programjukból történő idézeteket, és ezzel kérem a törvényjavaslat elfogadását. *(Nagy taps.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1991. május 7-ei ülésén.
Isépy Tamás az Igazságügyi Minisztérium államtitkára

Csendes széljegyzetek egy zajos törvényhez

Az ítélőképeség egyensúlyának és a lélek békéjének biztosítása érdekében lassan hozzá kell szoknunk ahhoz, hogy a jelentősebb törvényjavaslatok már benyújtásuk előtt viharokat kavarnak, csak abba nehéz belenyugodni, hogy a szenvedély sötét hullámai szinte azonnal átsapnak az értelem tiszta fodrain. A volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről szóló törvényjavaslattal kapcsolatban valójában inkább a szenvedély működési mechanizmusa volt a meghökkentő, és a módszer érzékeltetésére *Németh László* egyik, *Szabó Dezsőről* írott kritikájából kölcsönzök két mondatot: „Ellenfeleiből kócbabát csinál, s úgy szúrja le őket.” „Aki nagyon könnyen hóhérol, nem szabadulhat a felületesség vádjától.” A sűrűn megjelenő nyilatkozatokból és egymás sarkára lépő állásfoglalásokból egyértelműen megállapítható, hogy a hóhérolás célpontja itt is egy kócbaba, egy fantomtörvény volt.

Íme, egy szerény kis bokréta a kócbabavirágból:

Az egyháznak csak „*ki kell találnia valamilyen olyan indokot, ami a törvényben felsorolt célokba belefér*” és „*ez a passzus gyakorlatilag annyit jelent, hogy ha az egyháznak lett volna valaha játékkaszinója, azt visszaigényelhetné, ha arra hivatkozna, hogy ott - mondjuk - mozgássérült személyeket foglalkoztatna.*”

A törvény 1. és 2. paragrafusának, tehát egészen az elejének gondos elolvasása szertefoszlatta volna az egyház számára megelőlegezett találmányságot, de egy szép, színes szappanbuborék kétségtelenül látványosabb jelenség. Az 1. paragrafus (1) bekezdése szerint ugyanis a törvény hatálya csak arra az egyháztól 1948. január 1. után kártalanítás nélkül állami tulajdonba került, beépített ingatlanra terjed ki, *amely az állami tulajdonba jutáskor, a 2. paragrafus (2)*

bekezdésében meghatározott célt szolgált. Így csak az a mulasztás róható fel a törvényjavaslat előterjesztőjének, hogy a 2. paragrafus (2) bekezdésében meghatározott célok között nem szerepeltette a játékkaszinót, mert ezzel meggondolatlanul elzárta az egyházat attól, hogy az állami tulajdonba vételkor játékkaszinóként működtetett beépített ingatlant most mozgássérült személyek foglalkoztatására igényelje. [Csupán a teljesség érdekében: az 1. paragrafus (1) bekezdésében a 2. paragrafus (2) bekezdésére való hivatkozás az SZDSZ „ujjlenyomata”, mert a javaslat benyújtást megelőző egyeztető tárgyaláson elhangzott észrevételük alapján került a törvénybe.]

„Vajon megengedhető-e, hogy valamely település egyetlen - vagy minden - iskolája felekezeti legyen? A kérdésre a parlamenti válasz egyértelmű igen lett.” És hogy még szebb legyen a kócbaba, ezért a nemzeti liberalizmusról nyílt negatív színvallásnak minősül annak a módosítójavaslatnak az elutasítása, amely szerint *„nem adható egyházi tulajdonba az alapfokú oktatási intézmény elhelyezésére szolgáló ingatlan, ha az átadás folytán nem marad lehetőség lelkiismereti és vallásszabadság jogán alapuló iskolaválasztásra”*.

A nagy nekihevülésben érezhetően senkit sem zavart a törvény 2. paragrafusának (1) bekezdése, amely szerint az 1. paragrafusban említett ingatlan csak az egyház igénylése alapján, a törvényben szabályozott eljárással, az egyház tényleges tevékenysége szerint szükséges mértékben és időben kerül a volt tulajdonos egyház tulajdonába és használatába, figyelembe véve többek között az állami, a helyi önkormányzati feladatok ellátásához nélkülözhetetlen tárgyi feltételeket. A helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény 8. paragrafusa szerint a települési önkormányzat feladatai közé tartozik az óvodáról, az alapfokú nevelésről, oktatásról való gondoskodás, és nyilván nem kerülhet átadásra olyan ingatlan, amely a feladat ellátásához nélkülözhetetlen tárgyi feltételt jelent. Az állítólag önkormányzat-ellenes törvény számtalan paragrafusában éppen azért juttatja lényeges szerephez az önkormányzatokat, mert helyi szinten és az érdekelt egyházzal folytatott közvetlen tárgyalás keretében ők tudják elbírálni a társadalmi igényeket, és ők találhatnak közös megoldást arra, ha például 100 gyerek közül 95 vallásos, 5 pedig ateista nevelést igényel vagy fordítva.

A nagy csatazajban talán megnyugtató, hogy a kissé mesterségesen felszított szenvedélyek ellenére, több településen az önkormányzat és az egyház békés megállapodást kötött, és csodák csodájára sehol sem szenvedett sérelmet a lelkiismereti és vallásszabadság. Ráadás-ként csupán jóstehetséggel átítatott megnyilatkozásnak minősíthető, hogy iskolaügyben a *„települések zömét”* érintheti az eötvösi hagyomány megtagadása, mivel az egyházi igénybejelentések határideje a törvény hatályba lépésétől számított 90 nap. A Művelődési és Köznevelési Minisztériumtól kapott tájékoztatás szerint az egyházi igénylés az első 2 évben várhatóan az általános iskolák körülbelül egy százalékára vonatkozik.

A fantomképzésben szinte elhanyagolható, hogy a nyomozási eredményeiről híres Maigret felügyelő sem tudna a törvényben nyomára bukkanni olyan rendelkezésnek, amely szerint *„az egyházak favorizálásával tulajdonképpen azt iktatta törvénybe a parlament, hogy Magyarország lakossága, ha nem is egészen, de túlnyomó többségében vallásos”*. A törvény elolvasásának mellőzését jelzi az a hangulatkeltő beállítás, mintha egy szerzetesi rendház átadásával az épületet jelenleg használó fogyatékos gyermekek oktatása lehetetlenné válna, hiszen *„a hivatalos állásfoglalás szerint nincs is lehetőség újabb ingatlant biztosítani az iskolának”*.

Nem tudom, hogy kitől vagy honnan származhat *„a hivatalos állásfoglalás”*, mert az elfogadott törvény 10. paragrafusának (1) bekezdése szerint: *„A kártalanítást úgy kell meghatározni, hogy az ingatlan használójának a megfelelő elhelyezése biztosítható legyen. Ha az elhelyezésről az ingatlantulajdonos helyi önkormányzat, illetőleg az ingatlan kezelője vagy alapító szerve nem tud gondoskodni, a kincstári ingatlanokból adható csereingatlan, illetőleg*

a csereingatlan megszerzéséhez a pénzügyi fedezetet állami költségvetés biztosítja. A kártalanításra a kisajátítási kártalanítás szabályait kell megfelelően alkalmazni.”

Amennyiben az önkormányzat és az egyház közvetlenül állapodik meg az ingatlan átadásáról, akkor a 14. paragrafus (2) bekezdése szerint *„a megállapodásnak tartalmaznia kell a birtokbaadás időpontját, a használó elhelyezésére, a felmerülő költségekre és azok viselésére vonatkozó rendelkezéseket”*.

A fantomtörvény és a valóságos törvény szembesítése tehát halomra dönti a fantom szavahihetőségét, mivel az elfogadott törvény szabályozása szerint egyetlen ingatlan sem kerülhet átadásra a jelenlegi használó elhelyezésének biztosítása nélkül.

A sort folytathatjuk azzal a meglepő megállapítással, hogy *„A nyári szabadság előtt gyorsan meghozott törvény viszont elvi lehetőséget nyitott arra, hogy a történelmi egyházak az oktatási intézményrendszernek legalább a felét átvegyék”*. A „mihez képest a felét” kérdésre vonatkozó válasz hiánya miatt a gyanútlan olvasó azt hiheti, hogy az „éhes” egyház a törvény alapján a jelenlegi magyar oktatási intézményrendszer felét ragadhatja a karmai közé, a kevésbé gyanútlan az 1948. január 1-jén az egyház által működtetett iskolák felére szűkíti a kört.

A szinte vég nélkül folytatható virágtépés befejezéseként talán a legillatosabb szál: *„törvény egy anakronisztikus hatalmi szerkezetet állít vissza”*.

Ugyanakkor a törvény szövegéből nyilvánvaló, hogy a volt egyházi ingatlanok tulajdoni állapotának rendezése távolról sem azonos egy 1948-as állapot restitúciójával, minden akkor volt ingatlan „visszaadásával” és az egyházak által sem igényelt politikai szerepvállalás lehetőségének megteremtésével.

Kétségtelenül nélkülözötte volna a látványosságot annak az egyszerű ténynek tárgyilagos rögzítése, hogy a vitában valójában alapvetően eltérő rendezési koncepciók álltak egymással szemben. A kormány által benyújtott törvényjavaslat elismerte az egyházaknak a magyar történelemben végzett értékes kultúrateremtő-, -megőrző és -átadó munkáját, elismerte az egyházak terhére folyamatosan elkövetett jogsértéseket. A hitéleti tevékenységen túlmenően az oktatás, nevelés, egészségügy területén, valamint a szociális, gyermek- és ifjúságvédelmi és kulturális célok tekintetében a jövőre vonatkozóan is igényli az egyházak társadalmi szerepvállalását. Éppen ezért a kormány e törvényjavaslattal részben az elkövetett súlyos jogsértéseket kívánta orvosolni, részben pedig az igényelt tevékenység folytatásához, illetve megkezdéséhez szükséges tárgyi, anyagi feltételek biztosítása érdekében kívánta rendezni a volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetét. Ugyanakkor az ellenzéki koncepciók részben és némi fenntartással, fanyalogva elismergették ugyan az egyházak történelmi érdemeit, utalgattak az elkövetett jogsértésekre is, viszont megszorítóan értelmezték az egyházak jövőbeni társadalmi szerepvállalását, és a hitéleti tevékenységhez, valamint a korlátozott társadalmi szerepvállaláshoz szükséges tárgyi feltételek biztosítását a volt tulajdoni állapottól függetlenül és a jogsértések orvoslására irányuló szándék nélkül kívánták megoldani.

A sokszor elkeseredett vita szükségtelen következménye volt, hogy a koncepciók félelmekké alakultak át. Az egyik az úgynevezett, de pontosan körül nem határolt keresztény kurzustól, a másik pedig a pontosan ugyancsak meg nem jelölt, a „vörös helyébe lépő fehér ateizmustól” féltette a magyar társadalmat.

A töretlen jóhiszeműség jegyében most már csak abban bízhatunk, hogy a törvény végrehajtása feloldja az alaptalan félelmeket, egymásra találunk a társadalmi igények és az egyházak feladatvállalásai, az egyházak a várakozásnak megfelelően mértéktartóak, az önkormányzatok pedig rugalmasak lesznek, és a magyar társadalom a nyertesévé válik az időnként elmérgesedett vita után megszületett törvénynek.

Megjelent az *Új Magyarországon*, 1991. augusztus 3-án

Csendes hajózás egy tisztújítás viharos tengerén

Ki vádolja a másikat liberalizmussal és szabadkőművességgel?

Legalább egy dologban „szűz” vagyok: a pártban nem török semmilyen tisztségre, még a bizalmi jellegű takarítónői állásra sem, és ezért megengedhetem magamnak azt a luxust, hogy ne személyekben, hanem pártban gondolkozzam. Óriási sértődést okoztam azzal, hogy a párt arculatáról és működéséről eltérő nézeteket valló „oldalakat” az érvek és az indulat szóval minősítettem. Örülöm kellene, de valójában elszomorít, hogy a tisztújítási folyamat messze-menően igazolta a minősítés helyességét.

Jogtörténeti ismereteim és személyes tapasztalataim alapján tudom, hogy a koncepciók pereknek volt egy mechanizmusuk. Megfogalmazták a koholt vádat, a vádlottból kiverték a beismerő vallomást, ennek sikertelensége esetén szereztek egy-két hamis tanút, és meghozták az ítéletet. Ez most leegyszerűsödött: nem volt szükség beismerésre, hamis tanúkra, elég volt a koholt vád, és azt megfellebbezhetetlen ítéletként kellett elfogadni. Nyugodtan lehetett a másikat kozmopolitizálni vagy liberálisozni (ami egyenértékű volt a pestises minősítéssel), és bizonyítékként még orvosi bizonyítványt sem kellett csatolni.

Megengedett volt úgy fogalmazni, hogy „nézete szerint elképzelhető, hogy Latorcai és Kocsis kapcsolata nincs összefüggésben a Tocsik-üggyel, de ezt mindenképpen tisztázni kell”. De milyen felháborodást okozott volna egy olyan nyilatkozat, hogy „elképzelhető, hogy X. Y. és a tevékenysége nincs összefüggésben a párt szétverésével, de ezt mindenképpen tisztázni kell”.

Aki egyes választmányi üléseken tényekre hivatkozott, az már írhatta is a végrendeletét, eláshatta magát. Aki a kereszténydemokrácia értékeit és az alapszabályt a saját célja érdekében megsértette, az az egység hívének, aki ez ellen tiltakozott, egységbontónak minősült.

Az „indulati” oldalon kialakult a demokrácia olyan sajátos felfogása, hogy ahol az én véleményem többségben van, ott virágzik a demokrácia, ahol kisebbségben maradok, ott dühöng a diktatúra.

A nagy zűrzavarban valahogy elsikkadt, hogy a tisztújítás igazi tétje nem feltétlenül a látványos és egyoldalú kampányt folytató elnök újraválasztása vagy az elnök személye, hanem a kereszténydemokrácia jövője. Ha valaki csak győzelem és vereség kategóriákban tud gondolkozni, akkor legalább arra törekedjék, hogy a tisztújítás nyertese a kereszténydemokrácia, vesztese pedig a szociálliberális koalíció legyen.

Az 1995-ös tisztújításon Giczy Györgyöt támogattam. Ma is őszintén nagyra becsülöm a szellemi felkészültségét, és remélhetőleg barátból nem sorol az ellenségei közé azért, hogy most, a párt egysége érdekében nem tartozom a támogatói közé. Ma is lelkesen támogatnám, ha tudna és akarna integrálni, de többször kijelentette, hogy ezzel nem kíván bíbelődni. Egyszínű pártot akar, ahol az elnököt nyilván csak hódolat illeti és nem bírálat. Aki ezzel nem ért egyet, legfeljebb távozik a pártból. Ellenségképgyártással, kirekesztéssel nem lehet

integrálni, és a demokratikus centralizmus nem lehet kereszténydemokrata követelmény. Egy 45 perces „politikai” beszámolóból indokolatlan negyven percet a vélt vagy valós ellenség „kiveszésére” fordítani, és az sem szerencsés, ha az eredményeket felmutató nagyvárosi polgármesterek „ellenségnek” számítanak.

Lassan igazolódni látszik az a mondas, hogy egy politikusnak más pártokban vannak ellenfelei, ellenségei csak a saját pártjában.

A „másik oldalról” soha nem hangzott el egyetlen kirekesztő nyilatkozat sem, senkit nem neveztek alaptalanul szabadkőművesnek vagy liberálisnak, és mindenki egyértelműen azt szeretné, ha a párt egységes, de sokszínű maradna, mert alapfokú parlamenti matematikai ismeretek birtokában is tudható, hogy hét százalékot veszélyes osztani.

Tetszetős az a hivatkozás, hogy az elnököt a párton belüli állítólagos ellentétek és „hatalmi” harcok akadályozták az eredmények elérésében. Egy teológus nyilván ismeri a skolasztikus filozófiát, és tudja, hogy az okozat soha nem előzi meg az okot. A hivatkozás ismerős, mert a szocializmus is mindig csak azokkal a válságokkal küzdött, amiket ő okozott, és nélküle azok nem is léteztek volna.

A választmánynak valójában arról kell döntenie, hogy milyen pártot akar. A valóságos tét ugyanis az, hogy a KDNP üres retorikai szölamokat hangoztatva elindul az álradikalizmus veszélyes irányába, vagy a kereszténydemokrácia valódi értékeit megjelenítő, a CDU-hoz és a CSU-hoz hasonló, a társadalmi feszültségek feloldására megvalósítható programmal rendelkező, valamint belső és külső integrálásra alkalmas pragmatikus párttá válik. A szociálliberális koalíció leváltására nem elegendő a párton belüli választás megnyerése, ahhoz a szavazásra jogosult állampolgárok bizalmát kell megnyerni, mert a húsz területen szétszórt 25 ezer párttag szavazata egy képviselői mandátumot sem jelent.

Sorra jelennek meg a győzelmi jelentések Giczy elnök újraválasztásának biztos esélyeiről. Ha a titkos szavazás gondolatolvasói ismeretére épülő jelentés megalapozott, akkor indokolatlan a nagy sietség, vagy a sietséget talán az a félelem táplálja, hogy a nagy vihar elültével egyesek elkezdene gondolkozni?

A történelem folyamán már olvastunk olyan diadalittas hadijelentést, hogy hős csapataink tegnap elérték Szmolenszket, Moszkva bevétele csak napok kérdése. A napok peregtek, és Moszkva bevétele helyett beköszöntött a nagy orosz tél. Nálunk nyugodtan úgy lehetne folytatni a hadijelentést, hogy megkezdődött a rugalmas elszakadás. Nem az ellenségtől, hanem a kereszténydemokrácia értékeitől, a törvényességtől és az alapszabálytól.

Győzött a félelem, az elnök megunta a sok totojázást egy legálisan is megtartható „diadalmas” választmány körül, amikor sokkal egyszerűbb egy szabálytalanul összehívott és ezért eleve érvénytelen választmányon is levezényelhető ünnepélyes koronázás.

A félelem nagy erő, ezért gyorsan döntött, és a választmány elnökét hatályon kívüli személynek minősítve saját nem létező hatáskörében december 14-15-re ki is tűzte a választmányi ülést.

A jog azonban néha logikus és egyértelmű. Ahogy az Országgyűlés megbízatása az alakuló üléssel kezdődik és az újonnan választott Országgyűlés alakuló üléséig tart, ugyanúgy a párt testületeinek és tisztségviselőinek megbízása az új testület alakuló üléséig és az új tisztségviselők megválasztásáig tart, tehát a testület szempontjából nem a tagok megválasztásának, hanem az alakuló ülésnek az időpontja irányadó, és a tisztségviselő megbízatása az új tisztségviselő megválasztásával szűnik meg. Az alapszabály egyértelmű rendelkezése szerint

az országos választmány elnöke hívhatja össze, és ha valaki a választmány elnökének legitimitását kétségbe vonja, akkor ezzel a saját legitimitását is megkérdőjelezi.

Nem szerencsés, ha egy önmagát kereszténynek valló pártnak a bíróság magyarázza meg az alapszabályt.

Megjelent a *Népszabadság* 1996. december 9-ei számában

A kereszténydemokrácia nem azonos sem Giczyvel, sem Latorcaival

Interjú Isépy Tamás frakcióvezetővel

A választások közeledtével egyre több cikk és elemzés jelenik meg az ellenzéki pártokról. Különösen igaz ez a Kereszténydemokrata Néppártra, amely szövetségi politikájával eldöntheti az ellenzéki összefogás kérdését. A párról lapunkban is több írás napvilágot látott. Most Isépy Tamást, a KDNP parlamenti frakcióvezetőjét kértük, hogy válaszoljon a kérdéseinkre.

- *Frakcióvezető úr! Az utóbbi időben a párt mindkét oldalát erős bírálatok érték s az Ön nevével is fémjelzett platformra ez talán még inkább igaz.*

- Igen, Csontos Gábor éppen a KAPU 1996/12. és 1997/1. számában igyekezett a KDNP úgynevezett másik oldalát, a másik stílus képviselőit kicsontozni, de az elfogultság eltompította a vágókés élet, és a vágási irányok sem vallottak szakszerűségre.

A szerző szerint „...érdemes lenne vitatkozni azon, hogy egy párt alapszabályzatának értelmezésében mennyire jogosult egy bíróság, hacsak nem ajánlás szintjén?” és feltételezi, hogy a döntést hozó bírónőnek a pártelnök „populista” hangvétele sem tetszhetett igazán, és nyilván ez befolyásolta a határozatokat megsemmisítő ítélet meghozatalában.

Egy jogállamban még a laikusok is tudják, hogy a bíróságok nem ajánlásokat és fohászokat fogalmaznak, mint a szerző említi, hanem jogvitákat döntenek el, és ítéleteket hoznak.

Azt is illenék tudni, hogy a pártok működését Magyarországon törvény szabályozza. Az egyesülési jogról szóló törvény az egyesülési jogot a Magyar Köztársaság által elismert, mindenkit megillető alapvető szabadságjognak minősíti, ugyanakkor a pártok nem állnak a törvény fölött. A bírósági nyilvántartásba vételhez csatolni kell az alapszabályt és az 1989. évi II. tv. 9. §-a szerint a párt tagja köteles eleget tenni az alapszabályban meghatározott kötelességeinek. A párt mint társadalmi szervezet valamely szervének törvénysértő határozatát bármely tag a bíróság előtt megtámadhatja.

A bírói gyakorlat szerint az egyesülési jog érvényesülésére és a demokratikusan működő önkormányzatra tekintettel a társadalmi szervezet tagjainak belső vitáiba az állam csak kivételesen avatkozhat be. Ilyen kivételes beavatkozásra kerülhet sor, ha a társadalmi szervezet valamely szervének törvénysértő határozatát a bíróság előtt megtámadják, mert az önkormányzati elven alapuló működés nem jelenti azt, hogy a társadalmi szervezet ne lenne kötve a saját alapszabályában írt rendelkezésekhez. Bírósági felülvizsgálat esetén nincs mód arra, hogy az alapszabály rendelkezéseit a bíróság rugalmasan alkalmazza vagy attól eltekintsen.

A szerző sugalmazásától eltérően tehát a bíróság a perben kizárólag azt a jogkérdést bírálta el, hogy az országos Elnökség és a párt elnöke a választmányi ülés összehívásával megsértette-e a párt alapszabályát vagy nem, és a pert kísérő politikai felhangok egyáltalán nem érdekelték.

A szerző mentségére szolgáljon, hogy a jelenlegi vezetés számára kedvezőtlen ítélet után még a párt egyes tisztségviselői is megkérdőjelezték a bíróság függetlenségét, amit a kereseti kérelem elutasítása esetén nyilván ünnepeltek volna.

- *Csak hogy az említett cikkben a fő vádpont éppen az, amely az Önök érvelésében a legfontosabb szerepet játssza, nevezetesen a törvényesség kérdése a választmány összehívásával kapcsolatban.*

- A szerző nyilván nem ismeri a tényeket. Az Országos Elnökség az 1996. november 30-ai ülésen hatásköri jogosultság hiányában úgy döntött, hogy 1996. december 15-én kíván tisztújító választmányi ülést tartani, és felhívta dr. Latorcai Jánost, a választmány elnökét az ülés összehívására. Az Országos Elnökség ülésén jelenlévő választmányi elnök közölte, hogy előkészítetlenül nem lehet egy ülést összehívni, de amennyiben a tagok 20 százaléka kéri, akkor az általa javasolt 1997. január 18. helyett, hajlandó 1996. december végére az ülést összehívni. November 30-án a választmányi tagok 20 százalékanak aláírása már csak azért sem állhatott rendelkezésre, mert az elnökség a választmányi tagok létszámának 10 százalékát sem érte el. Állítólag az aláírások később ugyan összegyűltek, de azokat már csak azért sem adták át a választmány elnökének, mert alapszabályellenes álláspontjuk szerint az Országos Választmány tagjainak megválasztására tekintettel Latorcai János tisztsége megszűnt.

A szerző az időtényező értékelése tekintetében is tévedés áldozata. A választmány sürgős összehívása kizárólag a hivatalban lévő elnök újraválasztásának sürgős kierőszakolását célozta, a megyei tisztújítások is valójában ennek a jegyében zajlottak le, és szerencsésnek tekinthető, hogy csak hat megyei tisztújító választmányt támadtak meg perben. Az is a tényálláshoz tartozik, hogy az első két pert az elnök oldalán állók indították, de azok sikertelennek bizonyultak.

Az alapszabály megsértésével kapcsolatban nem kellene figyelmen kívül hagyni, hogy kinek az érdekében történt az alapszabálysértés. Ha a párt működése érdekében sértették volna meg, akkor esetleg indokolatlan lett volna a perindítás, viszont az alapszabálysértés kizárólag személyi érdekből, az elnök újraválasztásának gyors kikényszerítése céljából történt.

- *A KDNP-ben kialakult helyzetet különböző okokkal magyarázzák a magyar sajtóban. Van, aki a Giczy-Latorcai ellentét kapcsán teológiai, illetve közgazdasági megközelítésről beszél, van, aki személyes ambíciókkal magyarázza a két fél elmérgesedett viszonyát, de írnak elvi és stílusbeli különbségekről is. Mi akkor a jelenlegi helyzet valódi oka?*

- Tetszetősnek tűnik Giczy György és Latorcai János szembeállítása, ugyanakkor arról nem kellene megfeledkezni, hogy a kereszténydemokrácia nem azonos sem Giczy Györggyel, sem Latorcai Jánossal, mert a kereszténydemokrácia valójában hagyományos értékeket, kipróbált elveket és Európában sikeresnek bizonyult politikai gyakorlatot jelent. A közjó tisztelete, a szociális érzékenység vagy a szociális piacgazdaság igénye nem teológusi vagy közgazdasági erény, hanem a kereszténydemokrácia alapvető értékeinek megjelenítése.

Ha már személyekről beszélünk, akkor nem kellene elfeledkezni arról sem, hogy Margaret Thatcher vagy Helmut Kohl a saját hazájában nem örvendett nagy népszerűségnek, amikor azonban arról kellett döntenie, hogy ki az alkalmasabb, akkor az állampolgárok a szimpátiát félretéve a szakszerűség mellett döntöttek. A KDNP-ben lezajlott, a megújulást szolgáló tisztújítási folyamat azért futott mellékvágányra, mert nem a kereszténydemokrácia értékei és a KDNP jövője lett a valóságos tétje, hanem kizárólag a hivatalban lévő elnök bármi áron történő újraválasztása. A nagy lelkesedésben arról is megfeledkeztek, hogy az országgyűlési választások megnyeréséhez nem elég a párton belüli választás megnyerése, ehhez az állampolgárok bizalmát kell megszerezni.

Egy riportban már utaltam arra, hogy annak idején a CSU-ban is lezajlott a két oldal, a „buzgók” és a „világiak” küzdelme és a CSU szerencséjére a küzdelemből Strauss világi vonala került ki győztesen.

A KDNP-ben valójában nem két személy, hanem két vonal és stílus küzdelme zajlik, hiszen az alapvető értékek elismerésében egyetértés van. A tisztújításnak arról kellett volna döntenie, hogy milyen pártot akar: egyszínűt vagy sokszínűt, kirekesztőt vagy nyitottan befogadót, a társadalom kérdéseire megvalósítható programmal feleletet adó pragmatikusot, vagy a szólamok szintjén megrekedő álradiális-populárisat.

A tisztújítási folyamat azonban nem erről szólt, az egyik fél oldaláról méltatlan címkézések, besározások történtek, amiről a szerző nem nagyon akart tudomást venni.

- Egy laikus szemlélő számára viszont úgy tűnik, hogy a KDNP-n belül az egyik fő törésvonalat a szövetségi politika jelenti. Mennyire tartja megvalósíthatónak a KDNP hivatalos álláspontját, vagyis a teljes körű ellenzéki együttműködést?

- Valójában az ellenzéki együttműködés tekintetében nincsenek áthidalhatatlan ellentétek. Azt mindenki tudja, hogy a szocialista-liberális koalíciót csak teljes ellenzéki együttműködéssel lehet leváltani. Tehát nyitottnak kell lennünk minden ellenzéki párt iránt, méghozzá az egyenjogúság alapján.

Azonban tudomásul kell vennünk bizonyos tényeket. Például azt, hogy a Kiszgazdapárt kijelentette, hogy csak a második fordulóra hajlandó bármiféle választási szövetséget kötni, s minden választóközvetben önálló jelöltet kíván indítani. Ezt nekünk tiszteletben kell tartani, s tudomásul kell venni. De az is tény, hogy Torgyán József a KDNP-t természetes szövetségeseének tekinti, s nem hagyható ki a számításainkból. A második fordulóban meg kell vele állapodni, hogyan történnek a visszalépések. Ugyanis nem lesz többé olyan, hogy egy párt a parlamentben abszolút többséget szerezzen, és ne legyen koalícióba kényszerítve.

Azonban az ellenzéki pártok között is léteznek stíluskülönbségek. A MIEP-é és a Kiszgazdapárté harsányabb, míg a KDNP-é és az MDF-é visszafogottabb. A KDNP arcképéhez nem illik egy újfajta, harsogó és radikális stílus. Habár a választópolgárok nem olvasnak programokat, nekünk inkább a programalkotásban kellene élen járni. Nagyon fontos, hogy az ellenzéki pártok egyeztessék a programjaikat, ugyanis jelentős eltérések vannak közöttük, például a közjogi kérdésekben. Van olyan párt, amely közvetlenül akar elnököt választani, és van, amelyik a jelenleg érvényben lévő gyakorlat mellett teszi le továbbra is a voksát.

Meggyőződésem tehát, hogy csak széles körű együttműködésben lehet gondolkodni, de ez nem jelentheti azt, hogy egyetlen párt mellett kötelezzük el magunkat. Egyértelművé kellene tenni az álláspontunkat, ez azonban nem megy úgy, hogy egyik nap összeborulok a Kiszgazdapárttal, a másik nap meg elküldöm a meghívót a többi ellenzéki pártnak, amit aztán visszautasítanak.

- Az MDNP-ről mi a párt álláspontja?

- Az MDNP a társadalmi támogatottság hiányában nem tekinthető pártnak. Nyilvánvalóan vannak benne figyelemre méltó személyiségek, akiknek a közéleti szereplése nagyon is indokolt lenne, de maga az MDNP egyelőre csak egy tizenöt tagú frakció. Már többször kinyilvánítottuk, hogy a társadalmi támogatottságuk nem éri el azt a szintet, hogy velük tárgyalni kelljen.

- Tudomásul véve a realitásokat, mit gondol: '98-ban inkább a Kiszgazdapárttal való szoros szövetség, vagy pedig a közvéleményben Polgári Szövetség néven tudatosult hárompárti együttműködés válik valóra?

- Ez a Polgári Szövetség egy nagyon szép elnevezés volt, a sajtóban pedig könnyek között temették el. Csakhogy halott nélkül nincsen temetés. A Polgári Szövetség nem is létezett. Nem szövetségben, hanem széles körű és hatékony együttműködésben gondolkodunk. A szövetség ugyanis mindig a szuverenitás feladását jelenti.

- *Az MDF-ben történt tavalyi események után sokan úgy látják, hogy a KDNP-t is a pártszakadás veszélye fenyegeti. Van-e ennek realitása?*

- Én bízom benne, hogy ez nem fog bekövetkezni. Egyesek ugyan láthatóan törekszenek arra, hogy címkézéssel, besározással odáig vigyék a dolgot, hogy ez megtörténjen, amiben én nem hiszek. És mivel a huszonháromban a tizenöt csak egyszer van meg, a frakció nem szakadhat kétfelé, s a párt népszerűségi indexe is oly mértékben csökkent az utóbbi időben, hogy az már a parlamentbe való bejutást veszélyezteti.

A KDNP belső ügyeiről azonban csak higgadtan, tárgyilagosan szabad beszélni. A tárgyilagosságot erősítené annak vizsgálata, hogy a tisztújítás során kik igyekeztek besározni, kik címkéztek és kik fenyegetőztek kizárással, és hogy vajon egy keresztény és demokratikus pártban ezek és a törvényszegők magasztosulnak-e hőssé, és a befogadók, a törvénytisztelők válhatnak-e áruulókká. A civakodók felelősségének tárgyilagos elbírálásánál az indulatok és a hangulatok helyett jobb lenne, ha a tények és az érvek döntenének.

Megjelent a *Kapu* 1997. 2. számában

Néhány gondolat a KDNP válságáról

A címben megfogalmazott kérdés nem pontos, mert a kereszténydemokrácia értékei szilárdak, Európa számtalan országában sikeresen érvényesülnek, és a jövőjüket sem fenyegeti közvetlen veszély.

A helyes cím az lenne, hogy mi lesz veled, KDNP?, de a kérdésre adható válaszhoz először néhány mondatban említést kell tenni a kereszténydemokrácia ismert értékeiről, és politikai szempontból tisztázni kell, hogy mit értünk ma kereszténységen, demokrácián és néppártiságon.

Sokak véleménye szerint a kereszténység nem politikai kategória. A vélemény annyiban igaz, hogy kétségtelenül nem napi politikai vagy pártpolitikai kategória. A politika a valóságban mindig hozott anyagból dolgozik, a filozófia, a társadalomtudományok, az irodalom és mások által megfogalmazott eszméket igyekszik programmá és politikai akarattá átalakítani. A kereszténység nemcsak vallásos hit, hanem sajátos eszmerendszer is. A bibliában, az egyházatyák tanításában, a pápai enciklikákban és a II. vatikáni zsinat határozataiban a társadalom számára olyan üzeneteket fogalmazott meg, amelyek politikai akarattá formálhatók, és ebben az értelemben a kereszténység politikai kategóriának is minősül.

Miben áll valójában kereszténység társadalmi üzenete, és az hogyan jelenik meg a politikában?

A legtöbb érték az Isten képére teremtett ember eszménye, az emberi méltóság tisztelete és megbecsülése. Politikai akaratként ez alakult át alapvető emberi jogokká, a személyiség védelmévé, és öltött testet különböző jogszabályi rendelkezésekben. A szolidaritás, egymás kölcsönös segítése és támogatása vezet el a közjó fogalmához, a tulajdon korlátozhatóságához, és a kereszténydemokrata pártok éppen erre alapozva igyekeznek megteremteni a

szociális piacgazdaságot és biztonságot. A szubszidiaritás védi a kis közösségek és testületek önállóságát és döntési hatáskörét.

A demokrácia fogalmát 2500 évvel ezelőtt egy Kleiszthenész nevű athéni polgár találta ki. Azóta számtalan bírálat érte a népuralom elvét valló társadalmi berendezkedést, de túlélte a viharokat, és a churchilli megfogalmazás szerint jobbat még nem találtak ki. Ma demokrácia alatt többek között a vélemények szabadságát, a törvények uralmát, a népakarat érvényesülését, a jogbiztonságot, a parlamentarizmust és az alkotmányos jogállamot értjük.

A néppártiság valójában azt jelenti, hogy egy adott párt nem kötelezi el magát egy réteg vagy egy érdekcsoport szolgálata mellett, hanem az egyszerű állampolgártól az akademikusokig terjedően az egész társadalmat kívánja megszólítani a különböző érdekeket egyeztető és a gyakorlatban megvalósítható programmal.

Ha a KDNP-ben kialakult sajnálatos helyzetet szembesítjük az előzőekben említett értékekkel, akkor mindjárt választ is kaphatunk az elmélyült válság alapvető okaira.

A tíz parancs között megfogalmazott „Ne hazudj”, „Ne szólj hamis tanúságot felebarátod ellen” követelményét felváltotta a féktelen címkézés, a besározás és a rágalmazás szabadsága. Nyugodtan, minden lelkiismeret-furdalás nélkül lehetett állítani a más véleményen lévőkről, a „a másik oldalon állókról”, hogy „posztkommunisták”, máshonnan ígért biztos pozíciók betöltésének reményében a párt szétverésére irányuló titkos küldetést teljesítenek. A megszállott sárdobálásban a korrupt, a liberális, a pártütő csak enyhe jelzőnek számított. Tényekre, bizonyítékokra nem volt szükség, elég volt a rágalmazók igazságosztó öntudata. Az igazságosztók szegényes képzeletében az természetesen fel sem merült, hogy elvakultságukkal esetleg éppen ők teljesítik ezt a küldetést. Az elszánt keresztes lovagok a bibliai jogosultságok önkényes kiterjesztésével a bűnbocsánat jogát is fenntartották maguknak, de rögtön közhírré tették, hogy a bibliával ellentétben a „tékozló fiúknak” nincs kegyelem: „a pártütőknek nincs bűnbocsánat”, a megtisztult pártban „számukra nincs hely”, „nem lehet felsorakozni”. A szubszidiaritás is némi törést szenvedett, lazán átalakult az állampártra jellemző demokratikus centralizmussá, ahol a központi elnöki akarat az egyedül üdvözítő dogma, az alapszabály betartása szükségtelen és más hatásköre nyugodtan elvonható.

A „megtisztulás”-nak nevezett folyamatban a demokrácia is tisztességgel megkapta a magáért. Vajon milyen jogbiztonságot és törvényességet ígérhet a magyar társadalomnak egy olyan párt, amelynek jogi képviselője a Legfelsőbb Bíróság ítéletének kihirdetése után nemes egyszerűséggel kijelenti, hogy a kommunista bíróság szemét ítéletet hozott, és ezt a „meggondolt” nyilatkozatot a párt elnöke még meg is fejeli azzal, hogy ítélet ide vagy oda, ma szemrebbenés nélkül ugyanúgy elkövetné ugyanazt a törvénysértést. Nem kísért-e az állampárti múlt, ha egy önmagát demokratikusnak nevező párt a törvények felett állónak érzi magát, és a jogsértés megállapítását megengedhetetlen beavatkozásnak tekinti? Kérhet-e jogkövető magatartást az állampolgároktól, aki a bíróságot nem, de önmagát függetlennek tartja a törvényektől? Valahogy logikailag felfordult értékrendet tükröz, ha egy pártban a törvénytisztelő minősül pártütőnek, a törvényszegő pedig a pártegység elkötelezett hívének. Beszélhetünk-e demokráciáról ott, ahol csak az én véleményem számít többséginek és az egyes pártvezetői megnyilatkozásokat bírálók - a vélemény szabadság jegyében - szedhetik a sátorfájukat? Tekintheti-e magát a KDNP az 1947-es „kék cédulás” választáson átütő sikerrel szerepelt DNP utódjának, hiszen Barankovics István megfogalmazása szerint a demokráciát nem lehet antidemokratikus eszközökkel megvalósítani?

Vajon néppárt-e az, amely a sokszínűség helyett az egyszínűséget, a befogadás helyett a kirekesztést választja, és az elitnek minősített másként gondolkodók számára kiátkozási bullákat szerkeszt, és a távozásukat tartja a megtisztulás elengedhetetlen feltételének?

A válság alapvető oka tehát valójában az a szomorú tény, hogy a kereszténység, a demokrácia és a néppártiság értékei a pártban kiürültek, és ha a pártvezetés komolyan venné Gyulay Endre figyelmeztetését, akkor a KDNP elnevezésből mára csak a párt szó maradna hiteles.

A válságot fokozza, hogy egyesek a vitát személyi ellentétként és hatalmi harcként kívánják beállítani, holott párttűtőnek kikiáltott másik oldal semmilyen párttisztásra nem pályázik, ugyanakkor a hatalmon lévők gátlástalanul törekszenek a hatalom megtartására.

Szerencsére már nyiladoznak a szemek, és a pártvezetéssel ellentétben sokan látják, hogy a párt jövőjét eldöntő vitában két jól elkülöníthető politikai irányvonal és stílus ütközik.

A pártvezetés által az állítólag a hatalomból kiszorult kisebbségnek nevezett oldal a CDU-CSU-hoz hasonló, pragmatikus, európai típusú, mérsékelt kereszténydemokrata pártot akar. A hatalomhoz görcsösen ragaszkodó oldal viszont a társadalmi elégedetlenséget meglovagolva populista jelszavakkal és retorikai szövegekkel kívánja megnyerni a választók bizalmát, és elfeledkezik arról, hogy ígéretekkel talán lehet választást nyerni, kormányozni viszont nem, mert ott számon kérik az ígéreteket. A hangzatos szövegek mögül hiányzik a megvalósítható program, és a gyökeres változás ígérete önmagában válasz nélkül hagyja a „hogyan” kérdését.

A „párttűtők” 1995. november 11-én határozott, jobbközép ellenzéki összefogást sürgetnek. Jól szervezett hangulatkeltéssel persze ezt egyesek úgy igyekeznek beállítani, mintha a „befurakodott” liberálisok a párt önálló arcúját fel akarták volna áldozni a Polgári Szövetség oltárán. A tények azonban kegyetlenek, és csupán elő kell venni az 1995. november 11-én választmányi ülésen előterjesztett frakciójavaslatot, az elfogadott határozatot, az annak értelmezésére kiadott ügyvezető elnökségi állásfoglalást, és rögtön kiderül az igazság. Látványos szöveg, hogy a KDNP „csak a nyomorgó magyar néppel akar szövetséget kötni”, csak éppen üres, hiszen minden párt a népet alkotó állampolgárok szavazatát akarja elnyerni. Az is nagyon tetszetős mondat, hogy a MIÉP-től Pozsgayig terjedő ellenzéki összefogás hívei vagyunk, csak hogy ez a magyar választójog nyelvére lefordíthatatlan, és gyakorlatilag megvalósíthatatlan.

A pártvezetés ékes szavakkal meghirdette, hogy a párt elsődleges célja a Horn-kormány megbuktatása, ugyanakkor bizonyíthatóan mindent elkövet annak érdekében, hogy ez még véletlenül se sikerüljön.

Az 1995. november 11-én, elhíresült választmányi határozat szigorúan ragaszkodott a négy-párti ellenzéki együttműködéshez, és kifejezetten megtiltotta a helyi szervezeteknek az ezzel ellentétes lépéseket.

Amikor azonban Torgyán József a KDNP-t a kisgazdapárt édes gyermekének nyilvánította, az anyaság ellen csak a „liberálisok” berzenkedtek, a „hűségeselek” repesve rohantak a szépen domborodó anyai kebelre, ahonnan rövidesen el lettek verve azzal, hogy a családjogi kapcsolat csak a második fordulótól érvényes, addig meg boldoguljanak egyedül. A nagy ellenzéki összefogás jegyében azután retorikai szinten jött volna az MDF és a Fidesz, a baj csak az volt, hogy az MDF korábban bőségesen kapott az elitélő jelzőkből, és a Fidesznek is kiosztották a parazita és a dögkeselyű minősítést.

Így néz ki tehát a pártvezetés gyakorlatában a nagy jobbközép ellenzéki összefogás, csak a MIÉP maradt elmarasztaló jelző nélkül, ez a kapcsolat viszont hárompólusúvá tenné a már eddig is kétpólusú ellenzékét, és azzal a veszéllyel járna, hogy kettesben alulról nézhetnénk a

parlamenti küszöböt, még akkor is, ha a KDNP „alelnökének” március 15-e ürügyén Win van Velzent gyalázó szónoklatát a „nemzetgyűlésen” több tízezer lelkes résztvevő dörgő tapsa kísérte.

Az „ellenséges frakció” ugyanakkor már 1996 januárjától írásbeli megállapodásban rögzített, hatékony együttműködést épített ki az MDF és a Fidesz-MPP képviselőcsoportjával, és a „pártütők” módszere vidéken inkább követésre talált, mint a pártvezetés összevissza kapkodó szövetségi politikája.

A pártvezetés következetlen politizálása a KDNP-t megbízhatatlan és kiszámíthatatlan partnerré tette, holott a magyar választójogi törvény alapján a kialakult helyzetben egyetlen lehetőség a KDNP-Fidesz-MPP-MDF részletesen kidolgozott választási szövetsége azzal, hogy a második fordulóra már előre megállapodást kell kötni a kisczardapárttal.

A párt társadalmi hatása és népszerűsége szempontjából jelentős az elnök személyisége, és ennek vizsgálata nélkül nem lenne teljes a válság okainak tényszerű feltárása.

Az elnök szellemi képességeivel és felkészültségével nincs semmi probléma. A baj abban rejlik, hogy megosztó egyéniség, aki nem tud, de makacsul megismételt nyilatkozatai szerint nem is akar integrálni, hiszen elnökhű, egyszínű pártban gondolkodik.

A hiúság és a sértődöttség emberileg megbocsátható bűn, politikailag azonban súlyos hiba. Nem jó módszer, ha valaki a „csak hódolat illet, nem bírálat” jegyében a kritikát rögtön pártütésnek minősíti, és minden bokrban ellenséget keres és talál. Nem jó megoldás, ha a frakcióvezető-választás után az elnök a képviselőcsoportot a párt rákos daganatának tekinti, a frakció együttműködési szándékát sértődötten és folyamatosan elutasítja, a frakció alkalmi sikereit fanyalogva fogadja, holott a politikai életben a párt és a frakció együttműködése a hatékonyság előfeltétele.

Két év távlatában, időbeli sorrendben tetten érhetőek és bizonyíthatóak azok az elnöki ténykedések, amelyek a jelenlegi, feloldhatatlannak látszó ellentéteket előidézték és azok a mulasztások, amelyek a párt népszerűségének csökkenéséhez vezettek. De nem állunk jobban az elnök népszerűségével sem, hiszen a TÁRKI felmérése szerint az elnök népszerűtlensége megközelíti a miniszterelnök negatív rekordját, és a párton belüli népszerűséget a felmérés 40 százalékban jelöli meg.

Füzessy Tibor ezt a megállapítást demagóg nyilatkozatnak minősítené, de bármikor készséggel beavatom a bizonyítékokba, viszont egy cikk terjedelme túl rövid ehhez a felsoroláshoz.

Van-e kiút ebből a válságból? Nyilván van, csak ezt a személyi érdekeknek a párt érdekei alá helyezésével közösen kellene keresni.

Nem szolgálja a közös útkeresést a „pártütőknek” szóló az az elnöki üzenet, hogy a pereket ugyan megnyerhetik, de a pártot biztosan elvesztik. Az üzenetre adható válasz rövid és egyértelmű: törvénysértésekkel és populisták szövegekkel a pártot ugyan megnyerheti, de az állampolgárok bizalmát bizonyosan elveszti.

Megjelent az *Új Magyarország* 1997. május 30-ai számában

Hogyan szavaznak a képviselők?

Párt és frakció

A neogótikus palota nyugodtnak tűnő falai között már sok zajos politikai vihar tombolt, még pisztolylövés is dördült, de talán most fordult elő először, hogy néhány képviselő egy öngyilkos merénylettel felrobbantja és megsemmisíti a saját frakcióját.

A fanatikus merénylők persze mindig találnak megfelelő ideológiai indokot, és most azzal érvelnek, hogy a frakció „antidemokratikus” többsége házasságtörést követett el, és egy alapszabály-módosítással rútul megcsalta a hűséges pártot.

A fanatikusokat a tények általában nem nagyon zavarják, és egy irányított amnézia eredményeként megfedkeznek arról a tényről, hogy a korábban Füzessy Tibor által irányított frakció alapszabálya a párt és a frakció kapcsolatáról akként rendelkezett, hogy „a párt országos szerveinek politikai állásfoglalásait a képviselőcsoport köteles álláspontjának kialakítása előtt figyelembe venni és behatóan mérlegelni.” „A politikai jellegű határozattól a képviselő lelkiismereti okra való hivatkozással eltérhet”, és a párt országos szerveinek döntéseitől eltérő határozatok elfogadásához a képviselőcsoport tagjainak a fele plusz egy szavazat volt szükséges, pedig az 1990-ben és 1994-ben alakult képviselőcsoport is homogén volt, csak párttag képviselőkből állt.

A képviselőcsoport 1995 októberében az alapszabályt indítványomra akként módosította, hogy „a képviselőcsoport álláspontjának kialakításánál köteles követni a párt programját, elfogadott politikai irányvonalát, és betartani a párt országos szerveinek politikai állásfoglalásait.” A képviselőcsoport tagja a képviselőcsoportból kizárhatóvá vált, ha párttagsága esetén a Kereszténydemokrata Néppártból jogerősen kizárták, vagy ha az Országgyűlés ülésén a képviselőcsoport által kiemelten fontosnak minősített kérdésekben ismételten a képviselőcsoport döntésével ellentétesen szavazott.

Ez a módosítás szorosabbra fűzte ugyan a párt és a frakció kapcsolatát, ugyanakkor ütközött az Alkotmánnyal és a Házzsabállyal. A tényálláshoz tartozik, hogy az elfogadásától éppen azok tartózkodtak, akik ma tűzbe mennek érte.

A párt és a frakció kapcsolatában időközben kedvezőtlen változások következtek be. Elmaradtak a politikai jellegű testületi döntések, egyes pártvezetők a saját, esetenként ellentmondó nyilatkozataikat kívánták a párt politikai irányvonalának rangjára emelni, eluralkodott a kritikát elfojtó demokratikus centralizmus, ellehetetlenült a hatékony ellenzéki együttműködés, a párt kizárta önmagát az EUCD-ből, és egyes képviselőknek a pártból történt kizárása miatt a homogenitás is megszűnt.

A képviselőcsoport lépéskényszerbe került, nem vállalhatta egyes pártvezetők politikai irányvonalnak nevezett nyilatkozatait, és az alapszabály módosításával valójában visszatért az eredeti, a jogszerűség követelményeinek megfelelő tartalmú alapszabályhoz, ami szerint „a képviselőcsoport álláspontjának kialakításánál figyelembe veszi a párt programját, elfogadott politikai irányvonalát, és behatóan mérlegeli a párt országos szerveinek politikai állásfoglalásait.” Az alapszabályban változatlanul megmaradtak a kizárási lehetőségek, ugyanakkor biztosította a képviselők lelkiismereti szabadságát.

Az eseményt követő ésszerűtlen önfelmorzsolás végre lehetőséget ad a képviselőcsoport jogi helyzetének, valamint a párt és a képviselőcsoport kapcsolatának tisztázására és megvilágítására.

Bármennyire furcsa és meghökkentő, de képviselőcsoportot nem a párt, hanem az országgyűlési tevékenység összehangolására az ugyanazon párthoz tartozó országgyűlési képviselők hozhatnak létre. A Házsabály szerint azt a képviselőt kell párthoz tartozónak tekinteni, aki a párt tagja, vagy a párt támogatásával indult a választáson, vagy olyan független, illetve függetlenné vált képviselő, akinek csatlakozását a képviselőcsoport elfogadta, vagyis egy képviselőcsoportnak nem párttag tagjai is lehetnek. Teljesen tévesek és jogilag megalapozatlanok tehát az olyan tartalmú nyilatkozatok, amelyek szerint csak az ugyanazon párthoz tartozó párttag képviselők hozhatnak létre képviselőcsoportot.

Ezen túlmenően a képviselőcsoport nem az adott párt szerve vagy szervezete, hanem az Országgyűlés jogi személyiség nélküli közjogi testülete. A Kereszténydemokrata Néppárt alapsabálya is nem a párt szerveként vagy szervezeteként nevesíti a képviselőcsoportot, hanem „a párt részvétele az államszervezet működésében” című külön fejezetben foglalkozik az országgyűlési és az önkormányzati képviselőcsoporttal.

Az említett jogi szabályozásra tekintettel a párt alapsabálya akként rendelkezik, hogy „a párt országgyűlési képviselőcsoportjának tagjai a párt célkitűzéseinek szem előtt tartásával lelkiismeretüknek és az országgyűlési képviselőcsoport szabályzatának megfelelően teljesítik országgyűlési képviselői kötelezettségüket, törekednek megvalósítani a párt választási programját”, tehát a merényletre okot adó alapsabály-módosítás teljes mértékben összhangban van a párt jelenleg érvényes alapsabályával. A párt alapsabálya csupán a párttag országgyűlési képviselők vonatkozásában tartalmazza azt a kötelezettséget, hogy kötelesek megtartani az alapsabályt és a párt politikai testületeinek határozatait, viszont az alapsabály-módosítás ezt a rendelkezést nem érintette, hiszen az alapsabályszegés miatt a pártból kizárt képviselő a frakcióból is kizárható maradt.

A többi parlamenti párt és képviselőcsoport alapsabálya egyébként hasonló rendelkezéseket tartalmaz. A Független Kisgazda-, Földmunkás és Polgári Párt alkotmánya szintén nem a párt szervezetei között, hanem a tagozatokról és csoportokról szóló külön fejezetben foglalkozik a képviselőcsoporttal. Az említett alkotmány 24. §-a szerint „a képviselőcsoport a párt tagjai sorába tartozó, valamint a párt politikáját képviselni vállaló párton kívüli országgyűlési képviselők összességéből áll. A csoport tagjai szolgálatot látnak el, választóik és a párt országgyűlési képviselétét. Ennek keretében kötelesek figyelembe venni a párt politikai célját és programját.”

A Fidesz-MPP alapsabálya szintén nem a párt szervezetei között szerepelteti a képviselőcsoportot. Az alapsabály szerint az országos elnökség és az országos választmány megvitatja és értékeli a képviselőcsoport munkáját, és ajánlásokat tehet. A képviselőcsoport alapsabálya szerint a párt programja alapján a képviselőcsoport határozza meg a politikai irányvonalát.

Az MSZP képviselőcsoportjának frakciósabályzata a párt alapsabályával egyezően akként rendelkezik, hogy „az Országgyűlés szervezetében közjogilag önálló szervezet; tagjai által képviseli és érvényesíti az Országgyűlésben a párt politikáját.” A szabályzat 2. § (3) bekezdése akként rendelkezik, hogy „a frakciótag tevékenysége nem lehet ellentétes a párt programjával, szavazatai nem lehetnek ellentétben a párt kongresszusa és országos választmánya adott kérdésben hozott határozatával, állásfoglalásával.” A KDNP képviselőcsoportja alapsabályával azonosan a szabályzat szerint kötelező szavazási magatartás kimondásához a tagok legalább kétharmadának szavazata szükséges, és kötelező szavazás esetén a kialakított állásponttól nem lehet eltérni.

Az MDF alapszabálya külön fejezetet szentel a képviselőcsoportnak, és a 119. § szerint az országgyűlési képviselőcsoport a parlamenti tevékenységét az MDF politikai programjának, illetőleg az Országos Gyűlés, az Országos Választmány és az Országos Elnökség határozatainak megfelelően köteles folytatni. A frakció szervezeti és működési szabályzatának 5. § (1) pontja szerint a teljes ülés kizárólagos hatáskörébe tartozik a képviselőcsoport politikai stratégiájának meghatározása. A képviselőcsoport tagjai az Országgyűlés plenáris ülésén és a bizottsági ülésein a teljes ülésen hozott többségi döntés szerint szavaznak. Ha a képviselő a többségi álláspontot semmiképpen sem tudja elfogadni, a többségi állásponttól a frakció előzetes tájékoztatását követően eltérhet.

Az SZDSZ képviselőcsoportjának alapszabálya is úgy rendelkezik, hogy a Szabad Demokraták Szövetsége politikai programjával összhangban a képviselőcsoport plénuma határozza meg a képviselőcsoport politikai tevékenységének fő irányzatait, és szintén kétharmados többség szükséges a kötelező tartalmú szavazásról szóló határozat meghozatalához.

Említést érdemel, hogy a CDU-CSU szövetségi parlamenti frakció munkarendje szerint is a frakcióülés határoz a szövetségi parlamenti frakció politikájáról, ugyanakkor a frakcióban nincs frakciókényszer, és a szavazás szabad. Ha azonban valamelyik tag szavazási szándéka fontos kérdésekben eltér a frakció többségétől, ezt a szándékot köteles az elnökkel a szavazást megelőző napig közölni.

Egy politikai párt hatékony és eredményes működésének előfeltétele a párt és a frakció kapcsolatának rendezettsége. Az együttműködés zavartalanságához elengedhetetlen a célok azonosságának és a szervezeti eltérés miatt az egyes hatásköröknek a pontos rögzítése. Senki sem vitatja, hogy csak politikai pártnak van parlamenti frakciója, a párt mindig a stratégiát kidolgozó vezérkar, a frakció pedig a harcoló csapat. Vezérkar nélkül csatát lehet nyerni, de háborút nem, a frakció nélkül maradt párt pedig politikai szempontból béna kacsa.

A frakció következetesen és bizonyíthatóan törekedett a párt és a képviselőcsoport közötti hatékony együttműködésre, a pártvezetés azonban folyamatosan elutasította az együttes testületi ülések és közös sajtótájékoztatók megtartására irányuló indítványokat. A frakció rendszeresen tájékoztatta az Országos Elnökséget a képviselőcsoport tevékenységéről, és a tárgyilagos olvasó a beszámolókból megállapíthatta, hogy a képviselőcsoport erején felül igyekezett megfelelni a feladatoknak. Senki nem tud megjelölni a párt programjában olyan pontot és megnevezni olyan hatáskörrel rendelkező testület által meghozott politikai határozatot, amit a képviselőcsoport megszegett volna. Az 1995. novemberi választmányi ülés és az 1996. februári frakcióvezető-választás után a párt vezetősége a frakciót érthetetlenül besorolta az egyre szaporodó „ellenség” táborába és elhangzottak olyan nyilatkozatok, hogy a frakció akadályozza a párt eredményes működését.

A frakció megszűnésével kétségtelenül „olcsóbbá” vált a parlament működése. De vajon mennyit „nyert” a párt azzal, hogy megtisztulás ürügyén felrobbantotta a saját frakcióját? Egyszer talán majd a tények alapján bírálják el a felelősség kérdését, elgondolkoznak azon, hogy vajon érvényben van-e a párt alapszabályának az a 15. §-a, amely szerint a pártból ki kell zárni azt a tagot, aki a képviselőcsoportból kilép, és a gondolkodás eredményeként remélhetőleg nem a bennmaradók, hanem a robbantók kezében marad az a bizonyos Fekete Péter.

Rövidítve megjelent a *Magyar Nemzet* 1997. augusztus 23-ai számában

Irracionálé

A Kereszténydemokrata Néppárt - kiváltképp az elmúlt hónapokban - rendesen szétdúlta saját sorait. Mondhatni, öltre mentek a párton belüli csoportok, a régebbi politikai elvbarátok egymás ellenfeleivé, a belvillongások nyomán egyenesen ellenségekké váltak, minek következtében egy végső, de végül is semmit el nem döntő csatában megszűnt a kereszténydemokraták parlamenti frakciója. Előállt az a képtelenség, hogy a pártnak nincs képviselőcsoportja, egyes személyiségek, párttagok kényszerűen függetlenné váltak, mert kizárták őket, s a frakció is feloszlott. Isépy Tamást, a KDNP volt tagját, a volt frakció vezetőjét arról kérdeztük, miként érzi mostanában magát ebben az állapotban.

- *Hallottam egy olyan kijelentést, hogy abban az esetben, ha megszűnik a frakció és „az Isépy” nem lesz már főnök a képviselőcsoportban, senki sem lesz többé kíváncsi erre az áskálódóra. Emlékszik rá, hogy ki mondta ezt?*

- Így konkrétan nem. Kicsoda?

- *Az egyik politikai ellenfele, a volt pártjából...*

- Akkor nem lenne nehéz kitalálni. Azt hiszem, sejtem. Szerintem Kuncze Gábor nem kapott Torgyán Józseftől akkora pofonokat, mint amekkorákat én, immár majdnem két esztendeje, a KDNP-től, mégpedig elég változatos lejtésekben. Hogy párttűtő vagyok, az csupán az enyhe, a már-már baráti megjegyzések körébe tartozik, hiszen minősítettek később beépített ügynöknek, a politikai alvilág tagjának is. Némelyek egyenesen úgy vélekedtek, hogy tevékenységem az Andrássy út 60-ban egykor dolgozó körömszagató ÁVH-s pribékekéhez hasonlatos. Sőt, még borzalmasabb annál. Ha a *Magyar Fórumban* vagy a *Demokrata* című lap hasábjain valamely héten valaki nem törli belém a csizmáját, akkor egyenesen lelkiismeret-furdalás gyötör, vajon mit rontottam el. Eckhardt Tiborról, a neves, emigrációba kényszerült politikusról mesélték, hogy Amerikában az *Ember* című újságban ellenfelei rendszeresen támadták. Egy alkalommal a barátok szóltak neki: te Tibor, két hete nem jelent meg semmi rólad az *Emberben*. Erre elővett ötven dollárt, mondván, küldjétek el a szerkesztőségnek, hogy abba ne hagyják a pocskondiázásomat, mert akkor valamit tényleg rosszul csinálók...

- *Meddig van hitelesítve rugdosásilag?*

- Az elefántokra jellemző erősségig. Érzékenyen érintenek ezek az akciók, de bírom. Bírom kell.

- *Tehát azért fájdalmasak?*

- Persze. Üdvös lenne, ha egy önmagát kereszténynek valló pártban némelyek legalább a tízparancsolatot betartanák.

- *Ezt nem gondolhatja komolyan. Mind a tízet?*

- Legalább néhányat közülük. Például a hamis tanúságra és a felebaráti szeretetre vonatkozókat. A támadásokat, a bántó, időnként mocskolódó megnyilatkozásokat emberileg érzékenyen fogadom, ám egy politikusnak nem szabad miattuk soha megsértődnie. Ezek az elhangzó szavak és minősítések persze nem a politikai kultúra, illetve a kulturáltság megnyilvánulásai.

- *Hanem mik?*

- A politikai kulturálatlanságé. Nem érvek ütköznek érvekkel, hanem érvekkel a póre indulatok. Már említettem: a politikai terep nem alkalmas a sértődésre, más érzelmi reflexekkel kell viszonyulni bizonyos dolgokhoz, a kellemetlen helyzetekhez, mint történhet az a magánéletben. Csak az vállalja ezt a színpadot és szerepet, akinek kellő mértékű a tűrőképessége.

Úgy érzem, az enyém megfelelő. A tények és az idő engem, az én utamat fogják igazolni. Szóval hitelesítve vagyok a legkíméletlenebb rúgások elviselésére is.

- *Ki hitelesítette erre a magatartásra?*

- Két dolgot tartok komoly emberi hibának: a türelmetlenséget és az elfogultságot. Nem arról van szó, amit Bismarck mondott egykor: csak az ökör következetes. Viselem és képviselem az álláspontomat, még hozzá következetesen. Tessék szembeállítani, felsorakoztatni az ellenérveket, és akkor majd meglátjuk, illetve megláthatjuk, kinek van igaza. Mert lehet, hogy én tévedek, de ezt valahogy be kéne bizonyítani. Széchenyi István írta a naplójában, nem teljesen pontosan idézve: minél több emberrel beszélek, arra kényszerülök, hogy elismerjem, mindenkinek van valami igaza. Ebből kell, ebből kéne kiindulni másoknak is.

- *Vagyis a másik oldalnak is vannak, lehetnek igazságai?*

- Biztosan.

- *Ezt ön tudja, vagy csak feltételezi?*

- Ők párttűtésről és pártszakadásról beszélnek. Holott a belső vitáknak természeteseknek kéne lenniük. Az álláspontok annak idején például a német CSU-ban, a keresztényszocialista pártban is megütköztek, komoly intenzitással. A polemizálók megküzdöttek egymással. Annak a pártnak javára váltak a belviták, s megerősödve jöttek ki ebből az intellektuális spirálból. Azóta a parlamentben folyamatosan birtokolják a mandátumok többségét. Ami viszont a KDNP-t illeti: nem rosszindulatúan minősítem azt a bizonyos másik szárnyat, vonalat populistának, hiszen alkalmas mértékig helye van az érzelmi politizálásnak is. De a teendők hogyanjára pragmatikus választ kell adni.

- *Milyen teendőkre utal?*

- Például arra, hogyan kell-szabad kezelni az államadósságot; hogyan lehet fellendíteni a hazai gazdaságot; hogyan mérsékelhető számottevően, az elviselhetőségig a munkanélküliség aránya; hogyan teremthető meg a közbiztonság a jogállamiság kereteiben; hogyan képzelhető el a gazdaságilag befejezetlen rendszerváltás lezárása. Aki ezekről a hogyanokról nem beszél, az keveset mond, olykor pedig nem mond semmit.

- *Korábban a KDNP-ben mindkét fronton hangsúlyozták, hogy a kereszténydemokrácia alapértékeinek és alapelveinek elfogadásában, vállalásában nincs a perlekedők között különbség...*

- A lényeges eltérés a stílusban volt. Elsőként abban, hogy befogadó vagy kirekesztő párt leszünk-e, és abban, milyen ellenzéki együttműködést akarunk. Nem elegendő retorikai szinten célként meghirdetni a mai koalíció, a Horn-kormány leváltását. Tenni is kell érte valamit. 1995 novemberében kezdődött a pártban a küzdelem. Akkor, amikor a frakció bátorkodott egy határozati javaslatot előterjeszteni a választmánynál a szövetségi politikáról. Füzessy Tibor ezzel szemben álló tervezete szintén széles körű ellenzéki összefogást hirdetett meg, a pártelnök ezt támogatta, de kizárólagosat, egységes elgondolását, mind a négy ellenzéki pártra vonatkozóan. Tehát arról volt szó, hogy együtt mindenkivel, de külön-külön senkivel sem tárgyalunk. Ezt követte az ügyvezető elnökségnek az a döntése, amely tiltott, nem engedte meg, hogy a KDNP a frakció javaslatának szellemében egyenként tárgyaljon a lehetséges partnerekkel. Mi úgy gondoltuk, ha a négypárti megállapodás nem jön össze, akkor az együttműködésre hajlamos ellenzékiekkel kell megkísérelni az egyeztetést, a megállapodást. A frakció együttműködése létre is jött az MDF-fel és a Fidesszel, és jól funkcionált. Bajos dolog meghirdetni az ellenzéki összefogás szükségességét, kívánalmát, ugyanakkor azzal vádolni az MDF-et, hogy a KDNP-t szatellitpártjává akarja tenni. Márpedig a túlfélen ez

történt. Továbbá furcsa magatartás az összefogásra utaló célok megfogalmazása után a potenciális szövetségeseiket például parazitáknak, dögkeselyűknek, gögösöknek titulálni. Miért tették? Hogy van ez?...

- *Őn 1924-ben született, tehát nem éppen tinédzser. Hogyan viseli ebben a politikai klímában, szorításban a gyűrődést?*

- A kor nem érdem, hanem állapot. Egy nyolcvanesztendő ember is lehet friss és okos, egy húszéves is tunya, tohonya, és beszélhet ostobaságokat. Egészségi állapotom kiváló, ezt köszönhetem egyebek mellett a gondviselésnek, a szülői gondoskodásnak, szeretetnek, de még a hortobágyi kitelepítésnek is, ahol megtanítottak arra, miként kell a 86 kilós zsákokat cipelni, és arra, hogyan viselhetők el a hajnali, négyórai felkelések a dermesztő pusztai hidegben. Betegség miatt eddig a munkámból még egyetlen napot sem mulasztottam. Félek a kóroktól, de idáig sikerült megúsznom. Másrészt, ami a szellemieket illeti, Szent István *Intelmeiben* azt tanácsolta a fiának: csak az öregekkel tanácskozz, a fiatalokat küldd a csatába. A felhalmozott élettapasztalatot nem muszáj okvetlenül elutasítani azzal a váddal, indulattal, hogy eriggy, öreg, te már egy vén, szenilis hülye vagy. Egy kézen megszámolható jó tulajdonságaim között tartom számon azt, hogy ismerem képességeim határait. Lehetséges, hogy naponta elkövetem a „tiltott határátlépés” büntetést, ám ehhez bizonyos felelősség társul. Nem törekedtem soha semmilyen párttiszságra, magas állami beosztásokba, miniszterségre netán. De törekedtem arra, hogy az általam még vállalható feladatokat kizárólag képességeim határain belül elvállalhassam. S így lesz ez a jövőben is.

- *Mégis, miért gondolja, hogy ezeket a teendőket önnek kell végeznie? Ahelyett, hogy hódolhatna kedvteléseinek. Nem lenne úgy kellemesebb a világ? Áldozhatna szenvedélyének, az olvasásnak, megírhatná mindazt, amire eddig nem jutott idő...*

- Lehetne éppenséggel a menekülés útját is választani...

- ...miért lenne ez menekülés?

- Mert gyávaság a még rám váró dolgok elől megfutni.

- *Az önök által a párt ellen kezdeményezett pert a Legfelsőbb Bíróság jogerős ítéletével megnyerték. Megfordult-e a fejében, hogy elege van, s elegánsan távozik?*

- Nem. Az ítélet ellenére sincs befejezve ez a folyamat. A vizsgálat véget ért, határozat született, s felejtjük el az egészet? Nem. Mert a kereszténydemokráciára várt volna az a feladat, hogy az ellenzéki pártokat egy cél érdekében integrálja. Muszáj továbbvívni, hogy ne legyen Magyarországon a következő választások után kereszténydemokrata értékek képviselője nélküli parlament. A KDNP vezetői elkövették azt a rendkívül súlyos hibát, hogy megszüntették a párt frakcióját, ami példátlan a magyar parlamentarizmus történetében. Lövés már dördült az Országházban, de frakció eddig még nem szűnt meg.

- *A párt nem szerette a frakciót, de a frakció sem a pártot...*

- Nem egészen erről van szó. Maradjunk annyiban, hogy a frakciót addig kellett, lehetett mindenáron fenntartani, amíg az politikailag és erkölcsileg egyaránt védhető volt. Eljött azonban az a pillanat a KDNP EUCD-ből történt kizárásakor, amikor lépésenkyszerbe került a képviselőcsoport. Valahogy igazolni kellett, hogy nem a párt, a kereszténydemokrácia politikai irányvonalával nem értünk egyet, hanem egyes pártvezetők praxisával, viselkedésével, nyilatkozataival nem tudunk azonosulni. A képviselőcsoport egyébként végig a párttal, illetve a párt vezetésével való együttműködésre törekedett, ám mindig elutasításban részesültünk. Csak egyvalamit említek: az összes törvényjavaslat értékeléséhez először a KDNP szakértő bizottságától szereztük be a véleményeket; javasoltuk közös sajtótájékoztatók szervezését,

kezdeményeztük, hogy a frakció és a párt vezető testületei tartsanak együttes üléseket és így tovább. Mit kellett volna még tennünk? A politikából nem szabad hiúsági kérdést csinálni. Nem tartom magam az igazság egyedüli letéteményesének, ebből következően pedig utálok, ha valaki azt mondja, hogy a „nép” nevében beszél. Amiként tették azt az ájtatos manók, amikor a választmányi ülésen imádkoztak. Egyszer csak valaki felszólított: vegyem tudomásul, a magyar nép azt követeli, hogy Giczy György legyen az elnök! Megkértem, legyen olyan kedves csatolni a magyar néptől kapott meghatalmazását, hiszen honnan tudhattam volna, hogy az illető tényleg a magyar népet képviseli-e, vagy csak a saját véleményét mondja. Erre úgy nézett rám, mint egy hülyére. Nyilván nem értette, miért kételkedem én abban, hogy ő azonos a magyar néppel... Senki se állítsa magáról, én vagyok „a” nemzet, én vagyok „a” keresztény, „a” demokrata, „a” megváltás, „az” igazság, „az” élet.

- Önt a közelmúltban kizárták a KDNP-ből, utána megszűnt a frakció. Jelenleg független képviselő?

- Igen, a jogi státust nézve. De megmaradtam kereszténydemokratának. Ez nem párttagsági ügy. Korábban egy újságcikkben már leírtam, hogy a jelenlegi KDNP-t nem tartom már sem kereszténynek, sem demokratának, sem néppártnak. Kiüresítette nevéből ezeket a jelzőket. A Bibliában a tékozló fiúnak is megbocsátanak, onnan viszont kizárták, kizárják a nem tékozlókat is.

- Szeptemberben ismét munkához lát a parlament. Hol ül majd?

- A volt frakció egy része foglalkozik azzal a gondolattal, hogy egy már bejegyzett civil szervezet, a Magyar Kereszténydemokrata Szövetség (MKDSZ) tagjaként, más pártba történő belépés nélkül, de más frakcióba kéri felvételét. A Fideszébe, vagy az MDF-ébe.

- Kik fogják kérni a felvételüket?

- Csépe Béla, Kovács Kálmán, Ivanics István, Latorcai János, Leitner Gábor, Pálfi Dénes, Rapcsák András, Rubovszky György, Surján László, Varga László, Semjén Zsolt és én. Nekünk az a meggyőződésünk ugyanis, hogy tényleg le kell váltani a mostani koalíciót, ez pedig csak ellenzéki összefogással lehetséges. Szétforgácsolva nem sikerülhet.

- Indul-e jövőre a választásokon?

- Egyéni kerületben semmiképpen. Az MKDSZ, civil szervezet lévén, listát nem állíthat. Ha eddigi tevékenységemet úgy értékelik, hogy még szükség van rám, és felvesznek valamilyen listára, akkor vállalom az új kihívásokat és feladatokat. Annyi azonban bizonyos, bárhogy alakuljon is, nem fogok a mandátumért sehol tolni. A könyöklés nem az én stílusom.

Megjelent a *Reform* 1997. augusztus 26-ai számában

A Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentszék között létrejött megállapodás megerősítéséről

Tisztelt Országgyűlés!

Illő és üdvös volna, ha nem az lenne a vita alapkérdése, hogy a társadalomban mennyi a vallásos állampolgárok aránya és hányan járnak templomba, mert a történet egész másról szól. Nem kell feltétlenül vallásosnak lenni, csupán a történelmet kell alaposan ismerni annak megértéséhez, hogy az egyházak a templomfalakon kívül milyen jelentős társadalmi, kulturális,

nevelési, szociális, karitatív tevékenységet folytattak, és külkapcsolataik révén milyen mértékben vonták be a magyarságot az európai kultúrkörbe.

A Fidesz - Magyar Polgári Párt polgári Magyarországot, szellemi és vagyoni függetlenséget jelentő polgári életformát akar, és a kitűzött cél nem érhető el a kereszténydemokrácia alapvető értékei, a személyiség tisztelete, a felebaráti szeretet parancsán alapuló szolidaritás, a társadalmi igazságot megteremtő közjó szolgálata nélkül, ugyanakkor az erkölcsi megújuláshoz elengedhetetlen az egyházak nevelői, oktatói, kulturális tevékenysége, társadalmi szerepvállalása és ehhez a szerepvállaláshoz a szerepvállalás tárgyi feltételeinek a biztosítása.

Ha valahol és valamikor elhangzik ez a szó, hogy egyházak, akkor rögtön érkezik a veszjelzés: sötét viharfelhők tornyosulnak a világnézeti semlegesség tiszta égboltján. Ha egyszer több idő lenne, akkor alaposan tisztázni kellene a fogalomnak a tartalmi elemeit. Egyelőre csupán annyit, hogy az egyénektől nem, de az államtól valóban elvárható a világnézeti semlegesség: senki nem vitathatja az állam és az egyház szétválasztásának alkotmányos elvét, viszont a jogi normát jó lenne helyesen értelmezni.

Az Alkotmánybíróság hosszú határozatából csupán annyit: ez az elv nem jelenti azt, hogy a vallás és az egyház sajátosságait az államnak figyelmen kívül kell hagynia, és a vallási közösségek és az egyházak történelmüket és társadalmi szerepüket illetően általában különböznek az alkotmány alapján létrehozható társadalmi szervezetektől, egyesületektől és érdekképviselőktől.

Öt pontban foglalhatók össze, fogalmazhatók meg a szerződéssel kapcsolatban - a többi felszólalótól eltérően én csak a szerződéssel kívánok foglalkozni, mert jelenleg ez a vita tárgya az aggályok és ellenvélemények. Az első és a leghangosabb érv, hogy a megállapodás alkotmányellenes, mert kizárólag a katolikus egyházra vonatkozik, és megengedhetetlen előnyt biztosít a katolikus egyháznak. Ez az álláspont, azon túlmenően, hogy szándékosan és ravaszul megpróbál éket verni az erkölcsi értékek védelmében békésen és zavartalanul együttműködő egyházak és felekezetek közé, ráadásul még hamis is. Tudomásul kellene venni azt, ami már többször elhangzott itt, hogy az egyházak közül a katolikus egyház hierarchikus szervezeti felépítésű világegyház, élén a római pápával. A Szentszék, a Vatikán egyházi államként működve más államokkal - többek között Magyarországgal - diplomáciai viszonyt tart fenn. A katolikus egyháztól eltérően a többi magyar egyház és felekezet nem hierarchikus felépítésű, és ezért fogalmazott úgy a Bauer Tamás képviselőtársam által is idézett Bölcskei Gusztáv, a református egyház zsinati elnöke, hogy „nálunk ugyanis, ellentétben a katolikusokkal, az ingatlanok tulajdonjoga nem a központé, hanem a helyi gyülekezeteké. A zsinat egyetlen ingatlanról sem dönthet a presbitériumok helyett. A konkordátum ezért minden esetben a Szentszék és az egyes államok megállapodása, a katolikus egyházat érintő kérdésekben.” A felszólalásra készülve a világ- és az egyháztörténetekben igyekeztem átnézni a konkordátumokat. Harmincnál abbahagytam: ne ijedjen meg senki, nem fogom mind a harmincat ismertetni és felsorolni, csak érdekességként említem, hogy 1818-ban és 1847-ben Oroszországban, 1821-ben és 1929-ben Poroszországban, 1824-ben Hannoverben, 1827-ben Hollandiában, 1933-ban Németországban vagy 1935-ben Jugoszláviában a többségben lévő protestánsok, evangélikusok vagy ortodoxok nem szisszentek fel a katolikus egyházzal kötött konkordátum miatt, és nem emlegettek a saját jogaikat sértő diszkriminációt.

Tudomásul kellene venni, hogy a megállapodás a minden egyházra érvényes 1990. évi IV. és az 1991. évi XXXII. Törvényen alapuló törvényalkotási tárgyakat fogalmaz meg elvi szinten, amelyeknek az ugyancsak minden egyházra és felekezetre érvényes végrehajtható törvényekben kell testet ölteniük, ezért szó sem lehet alkotmányellenességről. Nem kötelező konkordátumot kötni, mégis sorban kötik az államok - a diplomáciai kapcsolatok elmélyítése

érdekében. És valóban igaz: nem kell a törvényekhez a Vatikánnal, az egyházi állammal szerződést kötni. Nem előfeltétele! Ez egy diplomáciai lépés, amelyik el akarja mélyíteni a történelmi szerep elismerésén alapuló megbecsülést.

A második érv a megállapodás mellékletét képező ingatlanjegyzékkel kapcsolatos, hogy ez felületes és hibás. Jó lenne, ha az érvet hangoztatók pontosan elolvasnák a megállapodás szövegét, és ismernék az 1991. évi XXXII. törvényt. Ugyanis a megállapodás II/1. cikke szerint a magyar állam tudomásul veszi a megállapodás 2. számú mellékletében felsorolt volt egyházi ingatlanok átadására vonatkozó igényt. De a megállapodás nem tulajdonjog bejegyzésére alkalmas okirat! Ezzel nem lehet szaladni a földhivatalhoz, és bejegyeztetni a tulajdonjogot, hiszen a megállapodás külön rögzíti, hogy az ingatlanokat a volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről szóló törvény rendelkezéseinek megfelelően kell átadni, vagyis az egyeztető bizottság az egyház igénylései alapján megvizsgálja a törvényben meghatározott feltételek fennállását, s annak alapján állítja össze majd az átadásra javasolt ingatlanok jegyzékét. Ezt a jegyzéket hagyja majd jóvá a kormány, és ez lesz a tulajdonjog-bejegyzés alapja. Tehát nyilvánvaló, hogy ebből a mellékletből egyes ingatlanok kiperegnek, és miután a jogvesztő határidő csak '98. december 31-én kezdődik, más ingatlanok bekerülhetnek. De ez nem a végleges jegyzék!

A harmadik kifogás: hogy a megállapodás súlyosan sérti az önkormányzatok érdekeit. Csak azt nem tudom, hogy hol. Az érvelők valószínűleg nem ismerik például azt az adatot, hogy a volt egyházi ingatlanok tulajdoni rendezésekor kifizetésre került összegek 70 százalékát az önkormányzatok kapták, mégpedig azért, mert az ingatlanok átadására csak a törvényben pontosan körülírt önkormányzati igények kielégítése esetén kerülhet sor, tehát messzemenően védett az önkormányzatok érdeke.

A negyedik érv, hogy az egyházi iskolák kedvezőbb helyzetbe kerülnek. Talán attól, hogy ennyi év után az állami iskolákkal azonos anyagi ellátásban normatív támogatásban részesülnek? Nem lenne jó tudomásul venni, hogy élnek ebben az országban olyan megátalkodott szülők, akiknek a negyvenévi agymosás után olyan flancos igényeik vannak, hogy egyházi iskolába akarják járatni a gyerekeiket? Ezért kétszeres terhelésben részesüljenek? Mert ők ugyanúgy adófizető polgárok. Vagy miért kell ezt az érvet annyira hangoztatni? Nem tetszenek tudni, hogy 1992-93-ban 0,5 százalék volt az egyházi óvodák, 1,5 százalék az általános iskolák, és 4 százalék a középiskolák aránya a régihez viszonyítva?

Az ötödik, a legsúlyosabb érv: az örökjádék bevezetésével az állam garanciát vállal arra, hogy bizonyos felekezeteiket örökre eltart. Ha ez még igaz is lenne, akkor jó lenne beszélni arról is, hogy az úgynevezett eltartás teljesen ingyenesen történne. Tehát meg kellene említeni, hogy annak idején hány ingatlan és milyen értékben jutott jogsértően az állam tulajdonába. A járadék azonban a valóságban csak a tulajdonrendezési törvény által érintett, tehát a funkcionalitás szerint bevont ingatlanokra vonatkozik, amelyeket a személyi vagy egyéb feltételek hiánya miatt az egyház nem tud természetben átvenni.

Befejezésül bocsássák meg, hogy az indulatok és érzelmek helyett igyekeztem érveket és tényeket felsorakoztatni; nyilván szerénytelenség lenne annak a feltételezése, hogy az elfogult kételkedőket sikerült meggyőznöm, mégis azt kérem, hogy minél nagyobb többséggel mondjunk igent az országgyűlési határozatra, és erősítsük meg a Vatikánnal kötött megállapodást. Köszönöm a figyelmüket. *(Taps.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1997. október 22-ei ülésnapján

A volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről, valamint a lelkiismereti és vallásszabadságról

Tisztelt Elnök Úr! Köszönöm a szót. Tisztelt Országgyűlés!

Az egységes előterjesztés első négy szálból álló csokrából csupán két szálát veszek ki, és a volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről, valamint a lelkiismereti és vallásszabadságról szóló törvénymódosításokkal kapcsolatban szeretnék ezekben a késő esti órákban néhány észrevételt és gondolatot megfogalmazni. Ígérhetem, hogy a lenyűgöző érdeklődést az időtartam vonatkozásában igyekszem majd messzemenően figyelembe venni.

Bízom benne, hogy képviselőtársaim nem minősítik majd ezeket a gondolatokat az elfogultságok kertjében tépett hervadt virágoknak csupán azért, mert a Bauer Tamás képviselőtársam által számomra megtisztelő módon említett ügyként, politikai államtitkárként tetteles közreműködője voltam a tulajdonrendezési törvény megalkotásának, sőt az „Edd meg, amit főztél!” jegyében a puding próbáját jelentő évéből sem maradtam ki, mert az Igazságügyi Minisztérium képviselőtársam tagja voltam az igényeket elbíráló egyeztető bizottságnak. A törvényt és a gyakorlati végrehajtást érintő kritikákat elviselő tevékenységem eredményeként, valamint az egyházi és az önkormányzati képviselőkkel folytatott tárgyalások alapján elég gazdag tapasztalatokat szereztem ahhoz, hogy tárgyilagosan ítélem meg az előterjesztett törvénymódosításokat, és félreértések meg indulatok helyett másoktól is szeretnék tárgyilagosságot kérni. A tárgyilagosság érdekében legalább néhány alapvető kérdésben minimális egyetértésre kellene törekedni. Az első alapvető kérdés az egyházak társadalmi szerepvállalásának megítélése. Ezzel kapcsolatban a vita során már elhangzottak az érvek és az ellenérvek. Megnyugtató, hogy a megítélés inkább pozitív volt, és valójában senki nem tagadta, hogy a szerepvállalás létező társadalmi igényt elégít ki.

Az elhangzottak szükségtelen megismétlése helyett csupán röviden szeretném idézni a Művelődési és Köznevelési Minisztérium felkérésére az Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottságának megbízása alapján az Oktatókutatási Intézet által 1993. május és 1994. között végzett kutatás és felmérés néhány adatát. A megkérdezett polgárok 65,7 százaléka nyilatkozott akként, hogy az egyházaknak részt kell venniük az embereket foglalkoztató szociális problémák csökkentésében; 72,3 százaléka minősítette az egyházak feladatának a fiatalság erkölcsi nevelését, és 71,2 százaléka az emberek megtanítását arra, hogy a másként gondolkodókat is elfogadják.

Az alapfokú történelmi ismeretekkel rendelkezők számára talán szükségtelen felidézni, hogy a Kárpát-medencében letelepült magyarságot szerzetesek tanították a földművelésre és kézművességre, hogy az egyházak milyen széles körű oktatási, nevelési, kulturális, karitatív és szociális tevékenységet folytattak, és külkapcsolataik révén milyen mélységben vonták be a magyarságot az európai kultúrkörbe. A jeles történész, Fraknói Vilmos három vaskos kötetben írta meg Magyarország egyházi és politikai összeköttetéseinek történetét a Szentszékkal, s ezzel is csak a török járom alóli felszabadulásig jutott el; ha ma is élne, még további három kötetre lenne szüksége, hogy a mai napig eljusson. Az Apáczai Csere Jánosok Hollandia egyetemét járták; és az egyházi iskolák közül - rangsorolás nélkül - azért érdemes említeni Pannonhalmát, a piarista és a ciszter gimnáziumokat, a debreceni, a sárospataki, a pápai kollégiumot, a Fasori Gimnáziumot vagy a Radnóti Gimnáziumot. A második alapvető kérdés az állam és az egyház elválasztása. Jóformán ezzel kapcsolatban is elhangzottak az érvek - és valójában mindenki egyetért az elválasztás követelményének alkotmányos alapelvekenti rögzítésével. Az elvben tehát teljes az egyetértés, viszont - lehet, hogy merész a megfogalmazás - a működési elválasztás sterilen, maradéktalanul nehezen valósítható meg. És itt jelentkez-

hetnek az értelmezési eltérések! Szabad legyen ismételtlen idézni az Alkotmánybíróság sokszor emlegetett határozatának mindenkre kötelező jogi értelmezését, amely szerint az egyház elválasztása az államtól nem jelenti azt, hogy a vallás és az egyház sajátosságait az államnak figyelmen kívül kell hagynia.

A harmadik alapvető kérdés a világnézeti semlegesség. Ezzel kapcsolatban is elhangzottak a vélemények, és nem áll szándékomban most ennek az elvnek a teljes fogalmi kibontása. Ennél a kérdésnél is csupán egy mondat az Alkotmánybíróság határozatából: „Az államnak vallási és lelkiismereti meggyőződésre tartozó más kérdésekben semlegesnek kell lennie, az állam semlegessége azonban a vallásszabadsághoz való joggal kapcsolatban nem jelent tétlenséget.” Így szól az alkotmánybírósági határozat.

Az előzőekben említett alapkérdések természetesen többször elhangzottak a volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről szóló törvény előkészítése során is. Most ne tekintsék öndicséretnek vagy önigazolásnak annak megítélését, hogy az előkészítés széles körű egyeztetéssel, az egyházak, az önkormányzatok és a pártok bevonásával történt, az egyházak és az önkormányzatok kapcsolatát őszinte együttműködés jellemezte. Ezt igazolja a számtalan megállapodás, amit nem is kellett egyeztető bizottság elé vinni. És az egyeztetések eredményeként elfogadott indítványokban - ezt többször hangoztattam - nagyon sokan felismerhetik a saját ujjlenyomatukat, mert rengeteg módosítás el lett fogadva az egyeztetés során.

Az egyházak szerepe és az egyházi ingatlanok kérdése tárgyában egy magyar közvélemény-kutató intézet is végzett egy felmérést 1991-ben. A kérdés így szólt: az Országgyűlésben hamarosan vitára tűzik, hogy az egyházak működésükhöz kapjanak-e épületeket. A kérdésre a felnőtt népesség 91,2 százaléka szavazott igennel; 77,2 százaléka szavazott arra - a funkcionalitás elvére -, hogy csak olyan épületeket kapjanak meg, amelyeket vallási, nevelési, kulturális vagy szociális célra akarnak igénybe venni; és csak 22,8 százalék kötelezte el magát a teljes reprivatizáció mellett.

A közvélemény-kutatások adatai szerint tehát jelentős elvárás mutatkozott az egyházak társadalmi szerepvállalása iránt. Ha viszont az egyik oldalon jelentkezik az elvárás, akkor a másik oldalon biztosítani kell a feladat teljesítésének minimális tárgyi feltételeit. Nyilvánvaló, hogy az igényelt tevékenység nem folytatható ingatlanok nélkül. És ilyen megfontolások után született meg a 95 nem és 23 tartózkodással szemben 194 igen szavazattal elfogadott törvény, amelynek preambuluma már idézték, hogy csak az elkövetett súlyos jogsértések részbeni orvoslását célozta, valamint az egyházaknak a tevékenységük folytatásához szükséges tárgyi, anyagi feltételek biztosítását.

A törvény az alkotmányosság próbáját kiállt funkcionalitást fogadta el rendező elvként. Tehát fel sem merült a reprivatizáció gondolata. Persze szólamként lehet kiabálni kapzsi egyházakról, holott szó sem volt a zirci apátság ringó búzatábláiról, a káptalani nagybirtokokról, palotákról, bérházakról, kastélyokról - hanem csupán rendházakról, iskolákról, kórházakról és szociális otthonokról!

A végrehajtás során természetesen jelentkeztek nehézségek, és nem vitatható, hogy a benyújtott törvénymódosítás alkalmas néhány vitás kérdés egyértelmű megoldására. Az előkészítés során is vita volt a rendezés időtartamáról, hogy tíz év vagy több legyen, valamint az igénybejelentések jogvesztő vagy nem jogvesztő jellegéről. A tízéves határidő ellen szólt - pedig ez került be a törvénybe -, hogy a negyven év alatt megtaposott egyház mennyi idő alatt tudja biztosítani a működéshez szükséges személyi feltételeket és tudja szolgáltatni egyáltalán az igény elbírálásához szükséges adatokat.

A negyven év alatt nemcsak a pásztorok verettek meg, hanem a nyáját is üldözték. S engedjék meg, hogy illő tisztelettel idézzem az én felebarátomnak tekintett Iványi Gábor volt képviselőtársamat, aki találóan szőnyegbombázáshoz hasonlította a negyven év alatt az egyházakat ért kárt. Az az írás sem *A szív* újságban, hanem a *Mai napban* jelent meg, hogy „aligha túlzok nagyot, ha azt állítom, csak a tatárjárás hozott nagyobb csapást a magyar szerzetesrendekre, mint az 1950-es nagy ávósjárás. A magukat kommunistáknak mondó vitézek a nyilvánvalóan már csak hitbéli meggyőződésük miatt is védekezésképtelen szerzetesek és apácák ezreit toloncolták ki rendházaikból, bebörtönözték és internálták vagy kényszerítették őket esküjüktől és meggyőződésüktől idegen életre, ami már önmagában is emberellenes bűntett. Ez a mintaszerű rajtaütés, rablás nem csupán embereket nyomorított meg, több száz éves élő közösségeket tüntetett el földünk felszínéről, hanem kiszakított egy részt, egy nagyon is szerves részt a hazai kultúrából.”

Tehát vita volt azon, hogy tíz év vagy húsz év, jogvesztő vagy nem jogvesztő. Ilyen körülmények között helyeselni lehet a törvényjavaslat 3. és 4. §-ának intézkedését, amely az eredeti törvény 7. § (1) bekezdésének és 8. § (2) bekezdése helyett 2011. december 31-én rögzíti a rendezés időtartamát. Tehát a tíz évet felemeli húsz évre, mert az ekként meghosszabbított időben a megtépázott egyház rendezni tudja a sorait, és meg tudja teremteni a személyi feltételeket, hogy a gimnáziumokban valóban olyan személyek tanítsanak, akik az igényeknek megfelelnek.

Helyeselni lehet a 7. § rendelkezését is, amely jogvesztést állapít meg, tehát lezárja, megszünteti az eredeti törvénynek ezt a lebegő cseppfolyósságát; viszont lehetőséget ad az egyházaknak arra, hogy 1998. december 31-éig - miután a korábbi törvényben nincs jogvesztő határidő - bejelentsenek további feltárt igényeket.

De '98. december 31-e jogvesztő - nincs tovább. Foglalkozni kell külön az 1. §-sal, mert sok vita merül fel a bizonyos járadékkal kapcsolatban, amit örökjáradéknak nevezünk; minden járadék örökjáradék, a halálig tart. Tehát ilyen szempontból örökjáradék ez a járadék is. De miért tetszenek arról megfeledkezni, hogy a törvényben kifejezetten benne van, hogy csak a 4. § szerinti... - tehát egyszer igényelheti természetben; amit nem tud természetben igényelni, például iskolaátadásnál, hagyja az önkormányzatnak az iskolát, vagy hagyja az önkormányzatnak a művelődési házat, ezért pénzbeli kárpótlást kap, és épít helyette. De csak a funkcionalitásnak megfelelő célra építhet! Játékbarlangot nem építhet belőle, akárhogy is elhangzik kedvenc szólamként, hogy játékbarlangot vagy bankot is nyithatna. Nem nyithat, mert az nem szerepel a funkcionális célok között. 2000 éve nem hallottam arról, hogy játékbarlangot üzemeltetett volna az egyház, még a sötét, inkvizíciós időkben sem. Tehát csak arra tudja használni, ami a törvényben rendelkezésre áll.

Tehát egyszer, amit természetben igényel, egyszer, amiért meghatározott célra pénzbeli kártalanítást kap, és csak ami fennmarad, csak az után járhat a járadék! - tehát csak a jóváhagyott jegyzékben szereplő ingatlanok után. Nem tudom, tiszteletre méltóan, nyilván valahonnan szerepel az adat, hogy a 2 milliárd... De erről az a történet jut eszembe, amikor leszól a gépésznek a kapitány: mennyi? Azt mondja: harminc. - Mi harminc? - Mi mennyi? Ez a 2 milliárd valahogy úgy jöhetett ki... - mert a maradék értékét nem tudjuk; amikor az egyház hatvan nap alatt összeállítja, hogy mire kér járadékot, akkor amellé értékbizonyítványt kell csatolni, tehát az után kap.

Azután az elidegenítési és terhelési tilalmat fel kell oldani ezek után az ingatlanok után, tehát az állam akár értékesítheti. Most tessenek azt elképzelni, hogy 1 millió forintért értékesít valamit, és beteszi a bankba. Kap érte 20 százalékos kamatot, és fizet érte 5 százalékos járadékot. A legjobb üzlet a világon! Miért kell ezt sajnálni, amit megkap? Egyszer leírtam, hogy az

egyház megkapja rozoga autóként a lerobbant ingatlanokat, most legalább annyi benzint kap, hogy Kiskunfélegyházáig eljusson vele. Nem tovább, mert erre a támogatásra kaphatja meg ezt a bizonyos járadékösszeget. De hogy a funkción belül marad...

Mondom, itt sem a zirci apátság birtokaiért kapja meg a járadékot, csak a törvény hatálya alá eső olyan ingatlanok vonatkozásában, amiket nem kap meg természetben, és amit nem kap meg pénzbeli kártalanításban; a maradékot. Azért, mert még mindig nem tudott abból a letaposott állapotból annyira fölemelkedni, hogy a meghatározott funkciókra tudja kérni - akár természetben, akár pénzben - az ingatlanokat -, azért kap járadékot. Tehát így néz ki ez az ominózus - hatalmas port felvert - járadék a gyakorlatban.

Ugyanakkor engedjék meg, hogy a 2. §-sal szemben azt mondjam, hogy teljes átesés a ló másik oldalára. Ugyanis ez a 2. § valójában visszacsempész a törvényjavaslatba egy korábban, a törvényjavaslat tárgyalása során már elutasított módosítójavaslatot, és vissza akar csempészni egy, az Alkotmánybíróság által elutasított alkotmányjogi panaszt. Az Alkotmánybíróság ezt a panaszt elbírálta, és megállapította - azért mondjuk, hogy alkotmányellenes és szükségtelen is ez a rendelkezés -, hogy ahol az állam az állami iskola épületét egyházi tulajdonba adja, azok számára, akik nem kívánnak egyházi iskolába járni, ténylegesen úgy kell lehetővé tenni állami iskola látogatását, hogy ez ne jelentsen nekik aránytalan terhet. Az indokolás külön rögzíti, hogy mivel az egyházi ingatlanok tulajdonba adása a funkcionalitás elvén nyugszik, az épület a vallásgyakorlás tényleges igényeit elégíti ki, adott esetben többnyire egyházi iskola váltja föl az állami iskolát. Nem az egyházi tulajdonba adás törvényi megtiltása s ezáltal a vallásos nevelést kívánók alapvető jogának korlátozása az alkotmányos megoldás, hanem az állam pozitív cselekvése. Számtalan ilyen eset van.

Tessenek már tudomásul venni, hogy van a falakba ivódott hagyomány is: dédapám ebbe az iskolába járt a faluban, nagyapám is, apám is, én is abba az iskolába szeretnék járni. Most nem nagyvárosok iskoláiról beszélek, nem a Lónyayról, a Baár Madasról vagy a Piarista Gimnáziumról; falusi iskolákról, egy paticsfalú iskoláról. Abba járt a dédapja, abba szeretne járni - meg lehet teremteni. Számtalan iskolaátadás volt, ahol az önkormányzatok joga biztosítva volt.

Tessék elképzelni: száz gyerek egy faluban, 95 akar egyházi iskolát, 5 nem - vagy fordítva. Egyiknek a jogát sem lehet megsérteni, de nem szabad aránytalan terhet róni rájuk. Én még olyan egyházat nem láttam, amelyik ott kérte volna az iskolát, ahol csak 5 gyerek akar a 100-ból egyházi iskolába járni. Az azt mondta volna, hogy adjál érte pénzt, csinálók belőle valamit. Végig kell nézni az egyeztetőbizottság gyakorlatát! Olyan nem volt, hogy azért ragaszkodjon, hogy ott bosszantsa a 95 gyereket, aki nem akar egyházi iskolába járni. Tehát megoldható a probléma. És ha egyszer leírta az Alkotmánybíróság, hogy azért utasította el az alkotmányossági panaszt, mert a törvény elegendő garanciát nyújt arra, hogy az egyház részére történő ingatlanátadások - ha a törvényt betartják - ne sértsék az egyházi iskolát elutasító szülők és gyermekek vallásszabadsághoz és lelkiismereti szabadsághoz való jogát... Tehát változatlanul állítom, hogy a 2. § visszacsempész egy - a törvényjavaslat tárgyalása során már elutasított - módosítójavaslatot, és egy Alkotmánybíróság által elutasított alkotmányjogi panaszt, amikor megmondja, hogy a törvény elegendő garanciát nyújt arra, hogy egy iskola, egy település - megoldható a probléma. Számtalan megállapodás jött létre közvetlenül az önkormányzatok és az egyházak között iskola vonatkozásában. Az önkormányzat még örült is neki, mert ő kapta meg a kárpótlást, és sokkal szebb iskolát tudott építeni, mint az a régi, rozoga paticsfalú iskola.

A lelkiismereti és vallásszabadságról szóló törvénnyel kapcsolatban el kell ismerni, hogy valójában a rendszerváltozás előszele fújta be a törvénytárba az 1990. évi IV. törvényt. Akkor tessék mondani: mi értelme most visszalépni a 2. § módosításával? Előfordulhatnak olyan egyedi konkrét célok... - most ugyanis az állami támogatást nevesíti az egyházi támogatásról szóló törvény. Ami kimarad, arra szét lehet tární a kezeket: nem szerepel a törvényben, nem jár. Miért nem lehet tehát betenni, hogy egyedi, meghatározott célra az Országgyűlés döntésétől függően igenis igényelhet támogatást? Ha például egy szép köztéri szobrot akar a templom elé, mégsem lehet azt mondani, hogy hitéleti vagy egyházi. Miért ne lehetne arra egyedi, konkrét támogatást kérni? Vagy lehetne számtalan egyéb, konkrét célt sorolni, amit minden további nélkül meg lehet valósítani.

Tisztelt Országgyűlés! Nagyon nehéz ma konszenzusról beszélni, a reményt és a csüggedést azonban sosem szabad elveszteni, és bízni kell abban, hogy az Országgyűlés a módosító javaslatokkal jobbra és egyértelműbbé tett törvényjavaslatokat megnyugtató többséggel fogadja el, és valójában megteremti az egyházak társadalmi szerepvállalásának minimális tárgyi feltételeit. Köszönöm a figyelmüket. (*Taps.*)

Elhangzott az Országgyűlés 1997. november 3-ai ülésnapján

Vihar után: kereszténydemokraták a Fideszben ***LENDÜLET ÉS ÉLETTAPASZTALAT***

A csodák háromnapos tartóssági ideje lejárt, a vihar is elvonult, és így talán most már nyugodtan meg lehet fogalmazni néhány gondolatot a Fidesz képviselőcsoportjába vezető utunkról, ottani helyünkről.

A Kereszténydemokrata Néppárt képviselőcsoportja 1997 júliusában megszűnt, és ezt egyesek valamilyen liberálbolsevista összeesküvésnek tulajdonítják. A valóságban azonban a képviselőcsoport megszűnését prózai módon kizárólag hat képviselő kilépése okozta, akiket ezért indokolatlan lenne bármilyen összeesküvéssel vádolni. A képviselőcsoport ésszerűtlen megszűnése miatt döntési helyzetbe kényszerültünk: függetlenek maradunk, vagy az általunk vallott kereszténydemokrata értékek parlamenti megjelenítése érdekében csatlakozunk valamelyik képviselőcsoporthoz. Alapos és hosszas megfontolás után tizenegyen úgy döntöttünk, hogy a tevékenységünket a Fidesz képviselőcsoportjában folytatjuk.

Egyesek morálisan elítélik, mások pedig fenntartással fogadják a döntésünket; a felmentés és a fenntartás eloszlátása érdekében az egyetértők mellett nekik is szeretném megmagyarázni kiérlelt döntésünk megalapozott indokait.

A politika nem a vágyálmok, hanem a lehetőségek tudománya. Célszerű, ha a politikai döntések nem érzelmi, hanem értelmi alapon történnek. A következményeket felmérő döntéshez kölcsönös bizalom és a szándékok alapos ismerete szükséges.

A Fidesz polgári Magyarországot, a szellemi és vagyoni függetlenségen alapuló polgári életformát akar. Az otthonra találó és otthont teremtő polgári társadalom kialakítását célul kitűző programja alkalmas a kereszténydemokrata értékek: a személyiség feltétlen tisztelete, az élet és a család védelme, szubszidiaritás, a szolidaritás, a közjó, a társadalmi igazságosság, a szociális piacgazdaság, az esélyegyenlőség, a szociális biztonság eszméje érvényesítésére, a nemzeti önazonosság-tudat, a magyar kultúra és oktatás erősítésére, az erkölcsi megújulás megvalósítására, valamint a társadalmi feszültségek feloldására. A csatlakozási megállapodásban a befogadó képviselőcsoport tág mozgásteret biztosított számunkra. A társadalom elemi erővel igényli a mérsékelt ellenzéki középerők összefogását, és csatlakozásunkkal ennek az

elvárásnak kívántunk megfelelni, mert közös távlati tervünk a CDU-hoz hasonló jobbközép párt létrehozása.

Az értelmiség érezhetően már rájött arra, hogy nem az ideológiai törésvonalak, hanem csak jól megrajzolt jövőképek mentén lehet eredményesen politizálni, és nem feltétlenül azt kell keresni, ami elválaszt, hanem ami összeköt. A liberalizmust indulatosan lehet pestisnek nyilvánítani, de nem lenne szabad megfélemlkezni arról, hogy a CDU a programjában nyugodtan vállalja a német liberalizmus hagyományait, és a magyar történelemből sem illene száműzni Deák és Eötvös tiszteletre méltó eszméit. Barankovics százszor inkább szót értene Deákkal, mint néhány KDNP-s pártvezetővel. Tudomásul kell venni, hogy a Fidesz sokszor támadott szabadelvűsége élesen szemben áll a radikálliberalizmussal, az emberi méltóság tiszteletét és a jogegyenlőséget kiharcoló, XIX. századi, a polgári magyar társadalmat kiteljesítő nemzeti magyar liberalizmus hagyományait vállalja, és ez nem áll ellentétben a valódi kereszténydemokrácia alapvető értékeivel.

Fodor András a *Magyar Nemzetben* megjelent *Kijutni az útvesztőből* című cikkében szellemesen jegyezte meg, hogy a Fidesz vitorlásáról egy dolog hiányzik: a tőkesúly. Az elkötelezettséghez, az erkölcsi tisztasághoz, a vitathatatlan szakmai felkészültséghez, a vitorlát dagasztó fényes szellőkhöz csatlakozásunkkal az élettapasztalatunkat, megfontoltságunkat és részben kormányzati gyakorlatunkat szeretnénk tőkesúlyként hozzáadni, amely biztonságot ad a hajónak, és remélhetőleg nem válik nehezebbé.

Az elitélők lehangosabb érve, hogy csatlakozásunkkal durván megcsúfoltuk a minket a parlamentbe küldő választóink akaratát. A számok ismeretében óvatosan bánnék ezzel a megcsúfolással. 1994-ben az állampolgárok hét százaléka támogatta az akkor még nem Giczy György által vezetett KDNP-t. A jelenlegi pártvezetésnek ezt a várakozás alatt maradt, nem nagy számot sikerült két százalékra, sőt az alá csökkentenie.

Engedtesék meg nekünk, hogy ehhez a Nagymaroson hangot is kapott, a pártvezetés jelenlegi irányvonalától elfordult, ötszázalékos választói akarathoz maradjunk hűségesek, ami mégis több a két százaléknál, és ezt az öt százalékot szeretnénk növelni. Nem lenne szabad figyelmen kívül hagyni a közvélemény-kutatásnak azt az adatát sem, hogy a KDNP-szavazók másodlagos pártpreferenciájában a Fidesz áll az élen.

Csatlakozásunk sokakat a korunk emlegetésével olcsó szellemeskedésre készítetett, holott ez a csatlakozás egyúttal a nemzedékek kézfogását is jelentette. Egyesek szeretnék a Fideszt a kiscsoportos óvodások laza szervezeteként kezelni, holott ez a párt felnőtt és megérett. Ha valaki csak a fiatalságával büszkélkedik, ezt nyilván azért teszi, mert nincs más értéke. A kor egyébként sem érdem, hanem állapot, és a szellemi értékek mérője nem a biológiai életkor, hanem az értelmi teljesítmény. A korunkat emlegető, 65 éves Torgyán József a *Demokrata* hasábjain az FKGP nevében felajánlotta, hogy pártja költségén kifúratja a fülünket, és trombitarézből készített nekünk fülbevalót, de a saját füleit nem hajlandó feláldozni. Én viszont inkább a fületem áldozom fel, és hagyom kifúratni, mint az agyamat, mert a józan politizáláshoz nem agyafúrtságra, hanem tiszta észre és megfontolt ítélkezésre van szükség.

Megtisztelő számomra, hogy közös döntésünket a nevemmel fémjelzik, és leegyszerűsítve iséypstának, az Isépy-irányvonal követőinek neveznek minket. A kierielt döntésért annak tudatában vállalom a felelősséget, hogy minden döntés magában hordja a tévedés kockázatát.

Szeretném azonban, ha erről a lépésünkről gyűlölködő indulatokkal nem az önjelölt elfogult erkölcsbírák, hanem tények és bizonyítékok alapján 1998-ban a választópolgárok hoznák meg az ítéletet.

Megjelent a *Magyar Nemzet* 1997. november 11-ei számában

Kereszténység és liberalizmus

A liberalizmus körül ismételtelen fellángoló elmérgesedett viták és átkozódások óhatatlanul Németh László Szabó Dezsőről írott kritikájának néhány mondatát juttatják eszembe: „Hatalmi szóval végez ott, ahol érvelni kellene. Epét freccsent, ahol vitatkozni illik. Ellenfeleiből kócbabát csinál, s úgy szúrja le őket.”

A jelen esetben a valóságos fogalom helyébe állított és kivont szablyákkal támadott „kócbaba” szerepét az SZDSZ tölti be. A magyar politikai közélet végzetes tévedése, hogy a liberalizmus történetét és tartalmi elemeit egyáltalán nem vagy csak felületesen ismerő állampolgárok a fogalmat nemes egyszerűséggel azonosítják az SZDSZ történelmileg meghaladott, radikális álliberalizmusával és kozmopolitizmusával. Az SZDSZ a társadalmi igazságosságot megcsúfoló gazdaságpolitikájával, az oktatást és a nemzeti kultúrát ellehetetlenítő intézkedéseivel valóban lejáratva a valóságos liberális értékeket, és ezért válhatott a liberális jelző a pestissel azonos szitokszóvá és áshatta be magát a köztudatba a keresztény és a liberális értékek feloldhatatlan ellentéte.

Érdekes módon azt mindenki tudomásul veszi, hogy a történelem folyamán a kereszténységnek különböző változatai jöttek létre, vannak katolikusok, görög katolikusok, ortodox görögkeletiek, reformátusok, evangélikusok, unitáriusok, ugyanakkor azt makacsul senki nem hajlandó elfogadni, hogy ugyancsak a történelem folyamán a liberalizmusnak is több változata alakult ki. Tökéczki László a *Magyar liberalizmus* (Századvég Kiadó, 1993) című kötet zárótanulmányában egyértelműen rögzíti, hogy „a liberalizmus - néhány alapgondolatot leszámítva - nem egységes ideológia.” Marcel Prélot a Dalloz Kiadónál megjelent *Histoire des Idées Politiques* munkájában a francia viszonyokra vetítve megkülönbözteti a tiszta, az arisztokratikus, a doktriner, a demokratikus, a katolikus, a konstruktív, a nemzeti, az anarchista és a radikális liberalizmust.

A terjedelmi korlátokra és a magyar viszonyokra tekintettel elégedjünk meg három változat kissé részletesebb kibontásával.

a) A liberalizmus valójában a XVIII. században az emberi értelem mindenhatóságába vetett hitből és az abszolutizmus ellenében született meg. A tiszta liberalizmus eszmerendszerének középpontja az önmaga sorsát intézni képes egyén szinte korlátlan szabadsága. Az egyént függetleníteni kell minden állami és egyházi beavatkozástól, a szabadságát csak más egyének szabadsága korlátozhatja. Az államnak nem feladata a polgárok jólétéről való gondoskodás, ne legyen erkölcsös, a közrend és a biztonság legfőbb őreként elégedjék meg az éjjeliőr szerepével. Az államot el kell választani az egyháztól, az állam tevékenységében gondosan el kell különíteni a hatalmi ágakat, és minden vallásnak biztosítani kell a szabad vallásgyakorlást.

A politikai és gazdasági szabadság jegyében a piac tölti be az autonóm egyéneket társadalommá integráló szerepet, tehát a gazdasági életnek - a termelésnek, az elosztásnak, a fogyasztásnak - az egyének szabad döntésein kell alapulnia. Az ember alapvetően jó, ezért a társadalom igazságos és kézi vezérléssel megteremti a korlátlan szabad versenyben az esélyegyenlőséget és a társadalmi igazságosságot.

A liberalizmus alapértékeit Körösi András a *Liberális vagy konzervatív korszakváltás?* című munkájában (Magvető, 1989) így foglalja össze: „a gazdasági, politikai és személyi szabadság, azaz: a személyi biztonság, a tulajdon biztonsága, a szellemi és gondolat szabadság, a törvény előtti egyenlőség, a tolerancia, az erőszakellenesség, valamint a területi, politikai és csoport-autonómiák biztosítása.”

b) A konzervatív liberalizmus az alapértékek megtartásával az „éjjeliőrénél” nagyobb szerepet szán az államnak és a jog uralmának, mert rend nélkül nincs szabadság. Nem hisz feltétel nélkül a társadalom igazságosságában és a piac esélyegyenlőséget teremtő, integráló szerepében, előbbre rangsorolja a társadalmi igazságosságot a tulajdon szentségénél, és bizonyos korlátok között elfogadja az állami beavatkozást. Az egyéni szabadságjogok mellett fontosnak tartja a kis közösségek, főleg a család védelmét és a hagyományok tiszteletét.

c) A „szabadelvű” ugyan a liberális szinonimája, de a nemzeti szabadelvűség ennek ellenére önálló fogalomként, a liberalizmus egyik változataként jelenik meg a liberalizmus eszmetörténetében. Számtalan ország liberális gondolkozói ugyanis elengedhetetlennek tartották a nemzeti jelleg, az eltérő nemzeti sajátosságok beépítését a liberális értékek közé, sőt ezt az értéket kiemelten kezelték. Beksics Gusztáv, a Szabadelvű Párt országgyűlési képviselője és jelentős „ideológusa” így ír 1884-ben: „E sorok írója liberális egész lelkületében; de ha a liberalizmus és a magyar érdekellentétben volna egymással, akkor minden fontolódás nélkül feláldozná az előbbit az utóbbinak oltárán.”

Tökéczki László a már hivatkozott zárótanulmányában megállapítja, hogy „Bár a liberalizmus erősen kötődik az egyén természetes jogait hangsúlyozó irányzatokhoz s így egyetemes elmélet, exportálható eszmerendszer volt, mégis mindenhol szorosan összekapcsolódott a nemzeti eszmével és nacionalizmussal” (511. o.).

Szekfü Gyula a *Három nemzedékben* visszatérően hivatkozik a nemzeti és a liberális eszme szoros kapcsolatára. „Elősegíti a győzelmet a liberalizmusnak határozottan nemzeti iránya, mely nem eredeti tulajdona ugyan, de terjedése közben, minden egyes nemzet körében hozzákapcsolódott.”

Balla Antal *A liberalizmus történelme* (Légrády Nyomda és Könyvkiadó Rt. 1926) című munkájában ugyancsak megállapítja, hogy „A szabadelvűség Magyarországon az aktivitás hite, a cselekvő élet akarása volt, ugyanúgy, mint Németországban vagy Olaszországban” (338. o.).

A magyar reformkor és a XIX. század második felének nemzedéke - Kossuth, Wesselényi, Eötvös, Deák, Kölcsey, Kemény és a többiek - szabadelvű volt, Széchenyi is határesete a nemzeti szabadelvűségnek és a konzervatív liberalizmusnak, mindegyikük tisztelte a magyar nemzeti hagyományokat, és előtérbe helyezte a magyar érdekek érvényesítését. A Szabadelvű Párt teremtette meg a magyar polgárosodás feltételeit.

Csáky Albin, a Szabadelvű Párt képviselőjeként, ráadásul még grófként is a kultuszminiszteri székből, 1888 és 1894 között egyértelműen így fogalmazott: „Magyar nemzeti kultúrát akarok” és „gyámolítani a nemzeti irodalmat és művészetet s akkor különösebb idegenszerűségek nélkül is könnyen utolérhetjük a nyugati népek tündöklő s naponta megirigylet kultúráját.”

Csupán ennyit a nemzeti szabadelvűségről, mert ebből a néhány szemelvényből is megállapítható, hogy csak a történelmi ismeretek hiányában és fogalmi amnéziában szenvedők vádolhatják a valódi magyar liberalizmust kozmopolitizmussal és nemzetellenességgel.

Ezek után egyértelmű válaszra vár az a lényeges kérdés, hogy vajon feloldhatatlan-e a keresztény és a liberális értékek állítólagos ellentéte, vagy ez az ellentét csupán mesterkelt és látszólagos, mert a két értékrendszer között valójában nincs tényleges ellentét.

Gratz Gusztáv, *A dualizmus kora* szerzője *A politika és gazdasági liberalizmus* című előadásában már 1922-ben hangoztatta, hogy „ha a két világfelfogás eszmei lényegét igyekezzünk kihámozni, azonosaknak fogjuk azt találni. Maga a liberális politika annyira a

keresztény erkölcs álláspontján áll, hogy más talajon, mint a keresztény világfelfogás talaján meg sem születhetett volna. Viszont az is, aki a keresztény világfelfogás alapján áll, ha vallásos meggyőződését politikai dogmákká akarná átformálni, bizonyára oly eredményekre jutna, amelyek a modern liberális törekvésekkel hajszálnyi pontossággal egyeznének. A két, ma egymással szembenálló irány kibékülésétől, egymás által való megtermékenyítésétől volna várható a magyar politikának is az az új szelleme, amely a nemzetnek annyira szükséges regenerálódását mindennél jobban mozdíthatná elő.” Mintha a szigorú ítéletű hittudós hírében álló Bolberitz Pál, az Új Magyarország 1991. június 21-ei számában megjelent interjújában erre a beszédre válaszolna: „Ha a kereszténységről és a liberalizmusról nem tisztázatlan gondolati foszlányok alapján vélekedünk, hanem maradandó értékeiket tartjuk szem előtt, akkor a két eszmerendszer nem összeegyeztethetetlen, annál is inkább, mivel a liberalizmus csak a keresztény európai kultúrtalajon jöhetett létre. Megszívlelendő igazságai a szabadság, az emberi méltóság tisztelete, a humanitás és a tolerancia elve eredeti keresztény értékek, csak mindannyiszor megfosztva a természetfeletti hit hatékony motiváló erejétől. Épp a hittel és a hit szerinti életre való neveléssel tehet az egyház nagy szolgálatot a helyesen értelmezett liberalizmusnak.”

Otto Graf Lambsdorff, volt német gazdasági miniszter, a Liberális Internacionálé elnöke az 1994 májusában a *Liberális Kelet- és Közép-Európában* című konferencián elhangzott beszédében utalt arra, hogy „Ma több dolog van, ami összeköti a liberálisokat és a hívőket, mint ami elválasztja őket”, hiszen Kant óta „hit és értelem már nem jelentenek feloldhatatlan ellentétet”, és „keresztény hitükhöz mélyen ragaszkodó, egyidejűleg felvilágosult, liberális gondolkodók voltak azok is, akik a liberalizmus alapjait lerakták.” És mit mond erről a kérdésről Jean-Marie Lustiger, Párizs bíboros érseke *A liberalizmus a társadalmi és a politikai életben* című tanulmányában: „Ha liberalizmust emlegetnek, én önkéntelenül is szabadságot értek”, ugyanakkor idézi Pál apostolnak a Galatákhöz írt leveléből: „a szabadságot Krisztus szerezte meg nekünk”, „a XVII. és XVIII. században Anglia, majd Franciaország a társadalmi és politikai cselekvés nyelvére kívánta lefordítani a bibliai szövetségben megígért és megadott szabadságot.” Az említett tanulmányban azonban megemlíti, hogy „A liberalizmus árnyékában ugyanakkor a társadalmi és a politikai élet súlyos drámákat is produkál.”

Endreffy Zoltán, a katolikus filozófus a *Vigilia* 1991. májusi számában megjelent *Ellensége-e a liberalizmus a katolicizmusnak?* című tanulmányában felhívja a figyelmet arra, hogy „A katolikus egyháznak a liberalizmus iránti bizalmatlansága akarva-akaratlanul felidézi az emberben azokat az ellentéteket, amelyek hosszú időn keresztül szembeállították a katolicizmust az újkori gondolkodás más fontos áramlataival is.” A szerző véleménye szerint „a gazdasági élet helyes berendezése nem az egyetlen terület, ahol vannak érintkezési pontok a kereszténység és a helyesen értelmezett liberalizmus között. A II. vatikáni zsinaton a katolikus egyház ünnepélyesen magáévá tette azokat a szabadságjogokat, amelyek a keresztény üzenet leglényegéből fakadnak ugyan, de amelyeket - itt nem részletezendő történelmi okok következtében - a modern liberalizmus az akkori egyházzal szembekerülve fogalmazott meg és juttatott végül is érvényre.” A tanulmány végkövetkeztetése: „ideje lenne, ha mi magyar katolikusok is elásnánk végre a csatabárdot, s ellentétek helyett inkább azt keresnénk, ami összekötheti a katolicizmust és a helyesen értelmezett szabadelvű gondolkodást.”

Egyértelmű tehát, hogy az ember szabadsága, méltósága, a személyiség tisztelete, a szolidaritás, a szubszidiaritás, a közjó, az esélyegyenlőség már a Bibliában megfogalmazott keresztény alapértékek, viszont ezeket a liberalizmus formálta politikai akarattá és alakította politikai cselekvéssé. Ugyanakkor természetesen nem lehet elfogadni a tiszta, dogmatikus liberaliz-

musnak minden állami beavatkozást elutasító és a korlátlan szabad versenyt hirdető gazdaságpolitikáját.

És hogyan néz ki a kérdés a politika területén? A CDU a párt szellemi és politikai gyökereit „a nemzetiszocialista terrorral szembeni keresztény elkötelezettségű ellenállásban, a keresztény egyházak szociális etikájában és az európai felvilágosodás liberális hagyományaiban” határozza meg. „Értékmegőrző gondolatok éppúgy jellemzik e szellemi alapot, mint keresztényszociális és liberális meggyőződések.” Ugyanakkor a program elutasítja „a gazdaság kontrolálatlan, liberalisztikus formáit.” A CSU programja szintén a szabadelvű jogállam és a szociális piacgazdaság elvét vallja, és ugyanezen az elvi alapon működnek Európa sikeres kereszténydemokrata pártjai is.

A magyar politikai életben azonban tovább tart a keresztény értékekkel nem ellentétes liberális értékek kiátkozása, mindenki lázasan azt keresi, ami elválaszt, nem pedig azt, ami összeköt.

A támadások éle a Fidesz - Magyar Polgári Párt ellen irányul. A támadás érthető, hiszen a magyar politikai életben ez a párt vállalta fel először a távolról sem ellentétes keresztény és liberális értékek együttes megvalósítását azzal a hagyománytisztelettel, hogy „A szabadelvű gondolat hívei - a XX. századi radikálliberálisokkal ellentétben - az egyéni szabadság eszményének a természetes közösségi formákat nagyra becsülő, a család, a kisközösségek, a vallás értékét tisztelő irányzatát képviselték. A történelmi egyházak társadalmi hivatását, morális, integráló szerepét pedig különösen fontosnak tartották”, és olyan szabadelvű néppártként határozza meg magát, „ahol politikai otthonra lelhetnek, s egyre inkább lelnek is a konzervatív és kereszténydemokrata eszmék hívei is.” A program szerint korszerűsödés, polgárosodás és nemzeti felemelkedés „nem lehetséges a magyar társadalom lelki-szellemi-erkölcsi megújulása nélkül, a társadalmat összetartó morális és közösségi kötelékek megerősödése nélkül.”

Felcsillant tehát a remény, viszont a döntés a választópolgárok kezében van. 1998 májusa ad majd egyértelmű választ arra a kérdésre, hogy az értékek összefogása elhalasztott reménnyé halványul, vagy a gyakorlatban megvalósítható programmá fényesedik.

Rövidítve megjelent a *Napi Magyarország* 1998. április 4-ei számában

Életképes kereszténydemokrácia

(Három okunk is van rá, hogy interjút készítsünk a Kereszténydemokrata Szövetség tagjával, Isépy Tamással. Az Országgyűlés fideszes képviselője, a mentelmi és összeférhetetlenségi bizottság elnöke most múlt hetvenöt éves. Amellett húsvét van, az egyik legnagyobb keresztény ünnep, a megváltás és a feltámadás emlékezete. Végül a Napi Magyarország múlt szombati számában Molnár Tamás Amerikában élő magyar filozófus cikket írt arról, hogy a kereszténydemokrácia visszaszorulóban van.)

- Ön az ügyvédből lett politikusok egyike.

- Miután leérettségiztem 1942-ben, beiratkoztam a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem Jogi és Államigazgatási Karára, s mivel szeretem betartani a határidőket, az akkor még négyesztendős képzést 1946-ban befejeztem. Egyetemi hallgató koromban elsősorban a kereskedelmi és váltójog érdekelt. Szóba került, hogy bent maradok a tanszéken oktatónak. De az egyetemi oktatás már akkor sem látszott biztos foglalkozásnak. Ezért ügyvédjelölt lettem. Szerencsére egy Svájcban végzett, s három nyelvet beszélő, rendkívül kulturált ügyvéd

irodájába kerültem, aki nemcsak a jogot, hanem például Radnóti költészetét is megszerettette velem. Ismertem a Barankovics István vezette Demokrata Néppárt politikáját, s arra gondoltam, politikai pályát választok. Ügyvéd főnököm és tanítómesterem azonban azt mondta, hogy vagy ügyvédbojtár maradok, vagy elkezdek politizálni. Mivel a környezetemben már sokan érezték a kommunizmus előszelét, sőt, magam is éreztem, maradtam. Három év múlva ügyvéd lettem, s negyven esztendőn át - leszámítva azt a másfél évet, amikor az elvtársak a Hortobágyra deportáltak - az is maradtam.

- Az ügyvéd és a politikus egyaránt emberekkel foglalkozik, szándéka szerint az embereken, a társadalmon segít. Csakhogy büntetőperben az ügyvéd a vádlott érdekében adja elő az ügyet, akit társadalomellenesnek vélnek, polgári perben pedig az egyik fél érdekei szerint formálja a véleményét, s az igazságnak csak egyik oldalát világítja meg.

- A jogban az igent is, a nemet is meg lehet indokolni. Hétfőn egy alperes, kedden egy felperes érdekeit képviseljük, egyetlen tényállás alapján. A jogban ugyanis nincs abszolút igazság, hanem hierarchikus igazság van. A perben végül is a döntésre hivatott bíróság, az Alkotmánybíróság vagy a Legfelsőbb Bíróság hozza meg a jogerős ítéletet, s az az igazság.

- Én, a választópolgár ezek után hogy bízhatok meg az ügyvédből lett politikusban? Mi a garancia arra, hogy választási ígéretének teljesítésére törekszik?

- Az, hogy a felvállalt társadalmi érdeket, társadalmi feladatot képviseljük, a legjobb tudásunk szerint.

- Hogy lett mégis politikus?

- Ha valaki 1989 tavaszán azt mondta volna nekem, hogy 1990-ben országgyűlési képviselő leszek, annak kijártam volna egy beutalót valamelyik ideggyógyászatra. Ha pedig még azt is mondta volna, hogy az Igazságügyi Minisztérium politikai államtitkáráként tevékenykedem, annak hosszabb kezelést javasoltam volna valamelyik jobb zárt intézetben. Először nem hittem a diktatúra végében.

- Sokan nem hittek benne. Ön szerint mi volt ennek a kétkedésnek az oka?

- A félelem. Elsősorban az értelmiség félelme. Még itt voltak a szovjet tankok s a megszállók, akik annak az egész rendszernek a létrejöttét és fennmaradását szavatolták, félelmet keltettek. Élt még ötvenhat emléke, amikor az értelmiség is azt hitte, hogy adott nemzetközi helyzetben s belülről meg lehet szüntetni a diktatúrát. Aztán következett a megtorlás, mert újra jöttek a tankok. Akasztófa, börtön, életre szóló szakmai mellőzés járt az elvtársakkal való szembe-szegülésért. Az értelmiség 1989-ben nem akarta elveszíteni azt a viszonylagos nyugalmat, amelyet lassan s nagy nehezen visszaszerzett magának. Mondom, a félelem okozta a hitetlenséget, mert 1989-ben még itt voltak az elvtársi tankok.

- Aztán mégis...

- Igen, 1989-ben, amikor Miskolcon senki sem vállalta a kereszténydemokrata párt újjászervezését, én megszerveztem egy nagygyűlést. Nagyon jól sikerült. Arra építettünk, hogy az egykori Demokrata Néppárt - ez volt a kommunizmus előtt a kereszténydemokrata párt neve - munkáját folytatjuk. Hiszen 1947-ben ez a párt Barankovics István vezetésével szinte az utolsó percben lépett be a választási küzdelembe, s annak ellenére 820 ezer szavazót szerzett, hogy a kommunisták, szovjet hátvéddel, elköverték a hírhedt kék cédulás választási csalást, és így 1 millió 100 ezer szavazattal elsők lettek. A Demokrata Néppártnak így is hatvankét képviselője került a parlamentbe, s ha a kék cédulák nem lettek volna, mi lettünk volna a legerősebb párt.

- *De 1947 és 1989 között nagyon nagy a különbség, ezalatt a lakosság fiatalabb rétegével szinte elfeledtették a kereszténységet. Ennyi idő után nem volt illuzórikus ez az összekapcsolás?*

- Nem! Gondoljon csak az oroszokra. Őket nem negyven évig, hanem kétszer ennyi idő alatt szoktatták le a vallásosságról, az ortodoxia mégsem veszett ki. Igaz, az orosz nép sokkal jobban hajlik a miszticizmusra, s az ikonok előtt mindig égnek a gyertyák. Az ikont közben kicserélték Leninre, majd újra vissza ikonra. A szovjet embertípus, amelynek a kinevelésére törekedtek, ám sohasem jött létre, most vagy vallásos lett, vagy közömbös, esetleg - kisebb arányban persze - maffiózó. Visszatérve Magyarországra: minálunk is nyitva voltak a templomok, sokan éltek vallásos életet.

- *Világos azonban, hogy a kereszténydemokráciának nem kizárólag a vallásosság az alapja. Lényegében miben áll, hol rejlik e politikai irányzat időszerűsége?*

- Ott, ahol a történelem során elbizonytalanodnak az értékek. A pártállam értékvesztő, sőt értékpusztító rendszer volt, s az akkori „értékek” nem adtak biztos erkölcsi fogódzót. Elsősorban ez a hiány vezet a kereszténydemokrácia újabb kori megjelenéséhez.

- *Ezzel szemben Molnár Tamás amerikai magyar filozófus a Napi Magyarország múlt heti számában azt bizonygatta, hogy a kereszténydemokrácia visszavonul. Úgy véli, ennek nemzetközi bizonyítékai vannak.*

- Molnár Tamás korán mond rekviemet. Ahogy tárgyalás nincs vádlott nélkül, temetés sincs halott nélkül. A kereszténydemokráciát már sokszor elparentálták, lehet, hogy épp ezért éli túl a történelmi viharokat. Egyébként Molnár Tamásnak eddig hét könyve jelent meg magyar nyelven, s mind a hetet ismerem. Tényleg korán mondja a gyászmisét. Bajorországban a CSU győzött, sőt az elmúlt évtizedek során az ő nevükhöz kapcsolódott a bajor gazdaság felvirágzása. Kellett ehhez természetesen egy olyan karizmatikus vezető egyéniség, mint amilyen Strauss volt. Más kérdés, hogy hosszadalmas kormányzati pozícióban meg lehet kopni. Országos viszonylatban velük is ez történt. A választást nem nagy különbséggel veszítették el, s aki figyeli a választások utáni közvélemény-kutatás eredményeit, láthatja, hogy a CDU népszerűsége ismét erősen növekedik.

A legutóbbi hazai oktatáskutató intézeti felmérések szerint a jogász és közgazdász egyetemisták 76 százaléka érdeklődik a politika iránt, s 43 százalékuk rendszeresen vagy alkalmilag templomba jár. De a legfontosabb az előbb már említett értékválság. A posztkommunista országokban, Romániában, Szlovákiában, Lengyelországban, Szlovéniában erős a kereszténydemokrata irányzat. A mostanihoz hasonló értékválság volt a világháborúk után.

- *A kereszténység csak vallási vagy egyben politikai kategória is?*

- Én vallom a politikai jellegét is. Hiszen a Biblia, avagy például a zsinatok üzeneteket küldtek a társadalomnak, amelyek nem csak vallási jellegűek, s a gyakorlatban megvalósíthatók.

- *Melyek ezek az üzenetek?*

- Például: szeresd felebarátodat! Ez nem retorika, hanem a közéletben igenis valóra váltható. Aztán a türelem. Alapvetően az értelem és érzelem ellentétpárja jellemző a társadalomra. Biztosan többen megírták már előttem, hogy a XVIII-XIX. századi racionalizmus végül egyenesen belefutott a kommunizmusba, annyira hitt az ész egyedülvalóságában, erejében, s annyira elvetette a transzcendenciát. Ehhez társult a kizárólagosság, amikor mindent az elvekkel akartak megoldani, s a végén elérkeztek a Gulag-szigetekre, a lágerekhez. Az érzelem is éppen a kizárásos teóriával vált végletessé, például így jutott el a középkorban az inkvizícióig.

- *Mindez hogyan vonatkoztatható a mai kereszténydemokráciára?*

- Ha a jelen időt a háború előttről számítjuk, akkor a magyar kereszténydemokráciának kiváló elméleti egyéniségei voltak, például Gieswein Sándor, Mihelits Vid vagy maga Prohászka Ottokár püspök, aztán a később gyakorlati politikai pályára kényszerült Barankovics István. Hiányoztak azonban a karizmatikus gyakorlati politikusok. Ha 1995-ben a párt vezetése helyesen politizál, a KDNP lehetett volna a jobbközép integráló ereje. Magam megértem, amit a kiskaszdák tettek, mert a magyar választási rendszerben egy győzelemre törő párt legfeljebb az első forduló után köthet választási szövetséget. Véleményem szerint a társadalmi bázisunk ma is 15-18 százalék körül lehet. Választást tehát ma egyedül nem nyernénk meg, de koalíció-képes párt lehetünk. A kereszténydemokráciát ma Magyarországon a Kereszténydemokrata Szövetség képviseli, amely az 1998-as választások előtt, az MDF-hez hasonlóan, a Fidesszel választási szövetséget kötött.

- *Hetvenöt esztendősen milyen tervei vannak?*

- Egyensúlyt kell teremtenem a fogyó erő és a növekvő feladatok között. Ellenségeim talán idegesen figyelik, hogy egészséges vagyok, a vírusok csak fél napig mernek nálam maradni.

Megjelent a *Napi Magyarország* 1999. április 3-ai számában

ALKALMI VILLANÁSOK, ÍRÁSOK ÉS OLDOTT BESZÉLGETÉSEK

EGY KIS MAGÁNTÖRTÉNELEM

Hortobágyi napfelkelte, avagy egy miskolci kitelepített emlékfoszlányai Borsós tanyáról

Talán senki nem vádol majd elfogultsággal azért, hogy a hortobágyi napfelkeltét a világ legszebb természeti jelenségei közé sorolom. Csodálatos és lenyűgöző látvány, amikor először szinte a földből feltörnek az első fénysugarak, majd a juhodályok mögül a piros vakító és égő színeiben méltóságos lassúsággal kiemelkedik az izzó vörös tűzgolyó. Az elfogultság vádját egyébként teljes bizonyító erővel cáfolja az az egyszerű tény, hogy a természeti jelenséggel való felejthetetlen találkozásra 1952. június 25-ének kora délutánján, rekkenő pusztai hőségben, az auschwitz-i szállításokból feltehetően visszamaradt és gondosan lezárt marhavagonban kényszerültem többedmagammal megérkezni.

Az utóbbi időben gazdag bőségben áradnak a múltat feltáró és leleplező írások, film készült a recski és kócspusztai táborról, viszont alig esik szó a miskolci kitelepítésről, pedig ez is jelentős felvonása volt a „Törvénysértés nélkül” című drámai színjátéknak, és Budapest mellett valójában csak Miskolcra történt szervezett kitelepítés.

Városunk akkori öntelt urai nyilván nem akartak lemaradni a főváros mögött, és ha némi késedelemmel is, de valamilyen módon le kellett mosni a városról azt a gyalázatos szégyenfoltot, hogy az állítólag „vörös” Miskolcon az 1947-es kék cédulás választásokon a Magyar Függetlenségi Párt a szavazatok 32,6 százalékát szerezte meg a Magyar Kommunista Párt 27,6 százalékával szemben, nem is beszélve a rebellis megyéről, ahol az ellenzéki pártok 65,1 százalékkal abszolút többséget kaptak.

Az egész megfélemlítő műveletet azonban valamilyen elsietett kétbalkezes kapkodás, elképesztő szervezési kezdetlegesség és hihetetlenül kontár felületesség jellemezte, és ez nemcsak a lista összeállításában nyilvánult meg, hanem a szállítás lebonyolításában, sőt még a táborhely kiválasztásában is.

A kitelepítés végrehajtásához egyenesen a Dunántúlról érkezett egy ÁVH-s különítmény, éjfélkor dübörögve nekiindultak a nagy tehergépkocsik 6-8 géppisztolyos ÁVH-ssal, helyismeret hiányában sokszor eltévedve bolyongtak a város utcáin, nem kis riadalmat okozva az éppen akkor hazafelé botorkáló ügyeletes részeknek.

A helyismeret hiánya azonban esetenként a megkönnyebbülés váratlan okává válhatott. A diósgyőri Árpád utcát például a lista összeállítása után átszámolták, így engem először három házzal odébb kerestek. A keresés persze úgy zajlott le, hogy a keretlegények először csengettek és dörömböltek, majd ha ez nem vezetett gyorsan eredményre, akkor egyszerűen benyomták az ajtót, mindenkit falhoz állítottak és csak a barátságos bevezetés után közölték látogatásuk célját. Az éjszakai álomból felvert család tagjai megrettenve álltak, feltartott kezekkel a fal felé fordulva, amikor a kis különítmény parancsnoka végre dörgő hangon megkérdezte, hogy melyikük az az Isépy Tamás fasiszta ügyvéd. A szervezési kontárság áldozataként esett szomszédom később azután elmesélte, hogy milyen őszinte megkönnyebbülést

jelentett számára nevem elhangzása, és szinte felszabadult örömmel tájékoztatta a kedves éjszakai látogatókat a helyes címről.

No, nem kellett messze jönniök, a nagy tehergépkocsival hamar felfaroltak az udvarunkra, a nagy dörömbölésre szegény apám ébredt fel nagy ijedten, rövidesen összeseterelték 76 éves nagyanyámat, anyámat, apámat és öcsémet, engem tudtak utoljára felpiszkálni a mély álomból, de sikerült nagyon gyorsan magamhoz téríteniük. Azon kevesek közé tartoztam, akiknek kézbesítették a határozatot, a kényszerlakhelyül Borsós tanyát kijelölő kitelepítés kifejezetten nekem és a velem együtt élő családtagoknak szólt. Máig sem tudom eldönteni, hogy a parancsnok jóindulatú, váratlanul feltámadt emberségének vagy ügyetlenségének köszönhetem, hogy a családom kimaradt a kirándulásból. Sikerült valahogy megmagyarázni, hogy családtagnak a feleség és a gyerek számít, nekem ilyen nincs, e házban külön szobám van, szüleimmel nem élek közös háztartásban, és itt lakásom csak a megoldhatatlan lakáshelyzet kényszerű következménye, így a határozat csak engem érint.

Tíz percen belül egy fakofferrel és ballonkabátban már a teherautón ültem, és a többiek ugyanolyan csodálkozó arccal érdeklődtek nemlétező bútoraim és csomagjaim után, mint amilyen elképedt fintorral észlelhették a kora reggeli órákban érkező derék tanácsai dolgozók a kontármunka eredményét: se lepecsételt lakás, se lefoglalható, vagy ellopható ingóság.

Előfordult, hogy a kitelepítési határozatban szereplő személy nem volt otthon, de ez nem jelentett semmi bonyodalmat: felpakolták a kéznél lévő családtagokat, házastársakat, gyerekeket, nagyszülőket, anyóست, apóست, sőt esetenként még a vendéget is, majd a jól végzett munka eredményeként gondosan lepecsételték a lakást, és irány a sajóecsegi, sajószentpéteri vagy nyékládházai vasútállomás, mert az állítólag annak idején jól bevált „konspirációs” szabályoknak megfelelően a „szállítmányok” bevagonírozása több helyre történt.

Az éjszakai találkozót szerencsésen megúszó férfiak azután különböző módon fogadták az eseményt. Volt, aki nem tehetett semmit, mert már Recsken táborozott, vagy éppen börtönben ült, volt, aki nagy nehezen felderítette, hogy hová került a családja, de a „családegyesítés” nem jelentett könnyű feladatot, mert először nem engedték be a táborba, és a debreceni rendőrkapitányságon csak hosszas utánajárással sikerült elérnie, hogy részesülhessen a kitelepítés „gyönyöreiben”, de volt, aki utána gondosan elkerülte Miskolcot, még a megyétől is távol vállalt munkát, és onnan segítette, vagy felejtette el a családját.

A nagy éjszakai nyüzsgésben az is megtörtént, hogy a dolgozó nép kitelepítésre ítélt ellenségének ágyában éppen ott szendergett az alkalmi szerető, és így lett az alkalmi viszonyból 1 és ½ éves elmélyült, tartós kapcsolat. Másutt az albérlő segített csomagolni a családnak, és amikor már készült volna visszafeküdni ki sem húlt ágyába, akkor keményen nehezményezték ezt a hívságos szándékát, és őt is gyorsan felpakolták, pláne, amikor megtudták, hogy az illető korábban katonatiszt volt.

A legnagyobb meglepetés azonban azt az asszonyt érte, aki már 3 éve elvált a listán szereplő férjétől, a férj újabb házasságot kötött, és vidáman élt az új asszonnyal Budapesten, de ez a kötelességtudó végrehajtókat egy cseppet sem zavarta, felpakolták az elvált feleséget gyerekével és a 80 éves anyjával együtt, az elvált férjet pedig később a kutya sem kereste.

A kapkodás és a szervezetlenség ellenére azért még a hajnali pirkadat előtt sikerült begyűjteni az osztályellenséget és begyömöszölni a kopott marhavagonokba, és elindultak a szerelvények. Sokan határozatot sem kaptak, így azt sem tudták, hogy hová, merre viszik őket, és némi megnyugvással tapasztalták, hogy a vonat nem keleti irányba, hanem Budapest felé dőcög.

Az első megálló Füzesabonyban volt. Az örökben feltámadhatott valamilyen rejtett higiéniai tapintat, kitérték a marhavagonok induláskor gondosan lezárt ajtajait, és elrendelték az általános egészségügyi megkönnyebbülést. A vállalkozás azonban nem járt a várt sikerrel, részben az állomás jelentős forgalma, részben pedig a kötelezettek készségének hiánya miatt, de egyesek azért mégis megkísérelték a feladat teljesítését, és az állomáson várakozó, menetrendszerű vonatok utasai megrökönyödve nézték, hogy aránylag jól öltözött emberek nyilvánosan és szemérmetlenül végzik azt a műveletet, amit az érvényben lévő illemszabályok szerint általában félreeső helyen szoktak végrehajtani, és erre csak a fegyveres felügyelet nyújthatott némi kimentő magyarázatot.

Az első találkozás a pusztával felejthetetlenül lesújtó volt. A szerelvény a nyílt pályán, elég magas töltésen állt meg, az örök ordítóása és a vagonok felnyitása jelezte, hogy bekövetkezett a szerencsés megérkezés felemelő pillanata. A töltés alján szekerek álltak, arra kellett felrakni a bútorokat és az egyéb motyót, az öregek a töltésről is alig tudtak lekászálódni, de az eljövendő táborlakók már megszülető összefogása jegyében a rakodás simán lezajlott, és a gyászmenet hatalmas porfelhőt verve elindult a két kilométerre fekvő táborhelyek felé. A jelenet egy kicsit emlékeztetett a francia összeomlás filmekben látott képeire, amikor a lakosság szekereken és gyalogosan menekült az előretörő németek elől, itt a többletet a porfelhő és a rekkenő hőség jelentette.

A táborhelyeken azután nagy tülekedés közepette megkezdődött az elhelyezkedés. A gazdaság központjához közelebbi épület nagyobb méretű betonos helyiségekből állott, egy-egy helyiségbe az otthonról hozott, meg az ott kiosztott emeletes vaságyakra úgy nyolcvan főnyi személyt zsúfoltak be, az ágyak között 50-60 centiméter lehetett a távolság, míg a csárdával szembeni, a mai pásztormúzeumhoz közeli épület nem sokkal előbb még juhodály volt, és itt a százon felüli létszám a juhtrágya tömény és átható illata maradványának szállongása közepette igyekezett berendezkedni a hosszabb tartózkodásra.

Az „ünnepélyes fogadtatás” másnap a hajnali órákban zajlott le, amikor a fásultan álldogáló, kialvatlan kitelepítettekkel szemben felsorakozott a Borsós tanyai állami gazdaság népes vezetősége, az eljövendő hajcsárok elszánt csapata, mellettük a géppisztolyos rendőrök, az eljövendő örök és fehér lovon a rendőrpapancsnok, mert lóhátról mégiscsak messzebbre lehetett ellátni, és a fehér ló még tekintélyt is kölcsönzött. Az igazgató „elvtárs” dörgő hangon és nemes egyszerűséggel értésünkre adta, hogy a dolgozó magyar nép és a kivirágzó népi demokrácia esküdt ellenségei vagyunk, megérdemelten kerültünk ide, de itt majd sor kerül kíméletlen megtörésünkre és kérlelhetetlen átnevelésünkre, senki ne ringassa magát rózsaszínű álmokba, és ne bizakodjék a gaz imperialistákban, mert amíg azok talán ideérkeznenek, szépen kolbásszá aprítanak minket.

A hajnali pusztai szellő enyhén borzolta Berger bácsi szakállát, de a lelkét még mélyebben felborzolta a primitív szónoklat, és sehogyan sem tudott hirtelenjében választ találni arra, hogy kis boltocskája miatt miért lett nyolcéves időközzel kétszer is a dolgozó nép megátalkodott ellensége, de még jobban elkésértette, hogy Auschwitzban legalább németül ugattak a fülébe, itt viszont az anyanyelvén szidják az anyja bűdös és egyéb jelzőkkel díszített Istenét.

A lista kapkodó, felületes és szakszerűtlen elkészítése miatt a tábor összetétele minden vonatkozásban eléggé különös és heterogén volt. A listától eltérő összeszedés miatt az első napokban nem is volt pontos névsor, és akinek ezekben a napokban a gondos, de a tábor fekvése miatt teljes egészében megoldhatatlan őrzése ellenére sikerült volna meglógnia, azt később senki sem kereste volna, hiszen már nem került volna rá az első ízben elkészült névsorra.

A táborban a 3 éves gyerektől a 90 éves öregig minden korosztály képviselve volt, és ugyanilyen tarka képet mutatott a származás, a foglalkozás, a múltbeli magatartás miatti megoszlás is, és sokakról nagyon nehéz volt megállapítani, hogy milyen jegyek alapján vagy milyen okból minősültek kitelepítésre ítélt ellenségnek. Volt, aki kezdetben kegyelmet remélve mutogatta a rendőrpáncsnoknak a párttagsági könyvét, majd később bosszúsan elégette vagy beletaposta az erre kiválóan alkalmas hortobágyi sárba. A tűzkórus váltig állította, hogy egy névrokon kisnyilassal tévesztették össze, de a bizonyításig nem juthatott el. Egy idősebb lillafüredi asszonyról nem volt nehéz kideríteni, hogy a villájára volt szükség, de a jó lakás, az értékes bútorok, vagy egyéb irigyelt és megkívánt vagyontárgyak önmagában okai lehettek a kitelepítésnek. Egyesek számára Auschwitz túlélése sem volt menlevél, másodszor is részesültek a deportálás élményében.

A vélelmezett „ártatlanok”, a Credóba egyéni bosszú, megirigyelt lakás, ellopható érték vagy egyszerű tévedés miatt bekerült Pilátusok mellett tisztos létszámú csoportot alkottak azok a szociáldemokraták, akik addig elkerülték a börtönt vagy Recsket, az egyetlen, nagyon művelt és kemény jellemű, az egyesülés ellen eléggé hangosan harcoló titkár kivételével a pártban nem töltöttek be vezető szerepet, viszont nem tagadták meg régi mozgalmi múltjukat, és az egyesült párttól elhatárolták magukat. Mindannyian kiváló szakemberek voltak a maguk szakterületén, rövidesen a mai pásztormúzeum helyén volt műhelyben dolgoztak, és a gazdaság nekik, valamint a kis kapitalistaként kizsákmányolónak minősített, ragyogó képességű autószerelőnek, a valaha gumijavító műhellyel rendelkező volt főszolgabírónak és a rozoga sztalinycet bármikor szétszedő és megjavító, annak idején a Rongyos Gárdát is megjárta, a nyilas pártot csalódottan korán otthagyo üldözötteket mentő, mégis elítélt volt jogásznak köszönhetette, hogy az özönvíz előtti, rozoga gépek működőképesek maradtak és szinte alig álltak, rövid idő múlva pedig már a szomszédos gazdaságokból is Borsós tanyára hordták javítani a lerobbant gépeket, és egyáltalán nem féltek attól, hogy a megalázott és elvetemült ellenség valamilyen szörnyű és felderíthetetlen szabotázsakciót hajrt végre, de talán nem is tudták, hogy ebben a híressé vált műhelyben kitelepítettek dolgoznak.

Szép számmal voltak közöttünk különböző rangú és beosztású volt katonatisztek. A régi K. u. K. törzstisztek olyan rezzenéstelen arccal és lelkiismeretesen vágták a nádat, kaszálták a füvet és rakták a szénát, kubikoltak vagy kapáltak a tikkasztó hőségben, mintha egyenesen a Burgból, Ferenc József császártól kapták volna a parancsot. Volt bennük valami tiszteletre méltó távolságtartás, és ugyanakkor nem tudni honnan szerzett olyan paraszti nyugalommal dolgoztak, mintha világeletükben ezt csinálták volna, és még csak nem is izzadtak, amikor rólunk patakokban folyt a verejték.

Akad a társulatban egy volt minorita szerzetes és egy másik katolikus pap, sőt a református egyház sem maradt papi képviselet nélkül, és így a hit gyakorlására vágyók az adott szerény körülmények között rövidesen misén és istentiszteleten vehettek részt. Persze a feltételeket messzemenő gondossággal és alapos előkészítéssel kellett biztosítani, figyelemmel kellett kísérni a felügyelő rendőrök és a gazdasági hajcsárok mozgását, a rendszeres vasárnapi szertartásra gondolni sem lehetett, de a karácsonyi éjféli mise vagy a húsvéti feltámadás áldozással és énekléssel, a reformátusoknál pedig úrvacsorával együtt nyugodtan és zavartalanul lezajlott. A néhány zsidó vallású kitelepített is igyekezett betartani a szombati vallási előírásokat, a többiek ilyenkor inkább elvégezték helyettük a munkát, vagy eldugták őket, sőt néha még kóser ételt is sikerült szerezniük.

Egy háború előtti kisgazdapárti és egy háború utáni függetlenségi párti képviselő nyilván a politikai múlt miatt került a listára, de a miskolci Magyar Jövő köztudomásúan inkább ellenzéki lap volt, régi főszerkesztője mégis nyúhette a borsót és kapálhatott a Hortobágyon,

és sorsában nemcsak a feleség és a 80 év körüli, agyér-elmeszesedéses rokon, hanem a tanácsi apparátusban szolgáló gyermekük is osztozott.

A bank és hitelszakma sem maradt képviselet nélkül, de a Miskolci Takarékpénztár volt igazgatója vagy egy banki cégvezető talán mégsem volt annyira farkastorkú kapitalista, hogy a dolgozó nép ellen elkövetett állítólagos bűneiért kellett hajlott korában a Hortobágyon vezekelnie.

A kitelepítők akaratlanul is igazolni kívánták a mindenbe belekontárkodó, a törvényességről álmodozó jogászok iránti olthatatlan ellenszenvüket, és így a társaságban négyen voltunk a kitelepítéskor tényleges gyakorlatot folytató ügyvédek, tehát a létszám lehetőséget biztosított volna egy ügyvédi munkaközösség megalakítására, de valahogy nem volt rá igény. A legidősebb közülünk Bajcsy-Zsilinszky Endre harcostársa és képviselőjelöltje volt, a vasgyári kisemberek „mezítlábasnak” nevezett bankját képviselte, és a kitelepítést elrendelőkkal szemben nem akkor vált antifasisztává, amikor az utolsó német Tigris páncélos eltakarodott Diósgyőrből. A korban utána következőt 1947-ben a Magyar Függetlenségi Párt színeiben választották meg képviselőnek, és ez már önmagában is nyomós oka lehetett a kitelepítésnek. A harmadik csak azért került el Auschwitzot, mert időben megszökött a deportálás elől, és a végül sikeresen mutogatott, mert korábbi szabadulást biztosító igazolások szerint Besztercebánya körül a szlovák partizánok között harcolt. Így őt mégsem lehetett fasisztának nevezni, ezért a „rémhírterjesztő” minősítést kapta. Az általánosságban és szívesen alkalmazott „fasiszta” jelzővel engem tiszteltek meg, és ebben az sem zavarta őket, hogy 1946-ban fejeztem be az egyetemet, és 1950-ben tettem ügyvédi vizsgát.

Elég szép számmal voltak azután korábban eléggé szerény körülmények között élt kisiparosok, kiskereskedők és kis- meg középbirtokosok, vagy régi közigazgatási tisztviselők, de volt egy, majd később két polgármesterünk, és lett egy főispánunk is. Ami a polgármestereket illeti: egyikük a háború után, a legnehezebb időkben állt tisztességesen Miskolc városa élén, az utódok szépen meg is hálálták áldásos tevékenységét.

De nemcsak a lista összeállítását és a lebonyolítás módját jellemezte a bevezetőben már említett ijesztő kezdetlegesség és kontárság, hanem az megmutatkozott a tábor kiválasztásában és elhelyezésében is. Az első hortobágyi táborokat a puszta legeldugottabb zugába, például Árkus tanyára telepítették, ahová a madár sem járt, és csak tengelytörő földúton, nagyobb esőzés esetén pedig szinte sehogyan sem volt megközelíthető, ugyanakkor a Borsós tanyai tábor villannyal is ellátott épületei a 33-as műút és a Füzesabony-Debrecen vasútvonal között, közvetlenül a műút mellett álltak, az egyik táborhely a gazdasági központi épületeivel szemben, a műút másik oldalán, a másik tábor pedig a jelenlegi hortobágyi csárdával szemben, attól pár száz méterre, egy régi juhhodályban volt.

Így azután előfordult, hogy egyszer, merő véletlenségből, egy kis autóbusszal kisebb létszámú német turistacsoport érkezett az akkor csupán fűszerboltként és csapszékként működő híres-nevezetes hortobágyi csárdához. A csoport tagjait meglepte, hogy az egyik nyakig olajos pusztai bennszülött milyen tökéletesen beszél németül, az idegenvezetőt faképnél hagyva rögtön körül is vették, ő azután szépen elmondta a puszta nevezetességeit, a híd és a csárda történetét, beszélt Petőfiről, majd a történeti teljesség érdekében befejezésül tájékoztatta kis hallgatóságát arról, hogy a szabad puszta most tele van kényszermunkatáborokkal, ő is kitelepített, és mindjárt meg is hívta a németeket egy kis tanulmányi látogatásra a pár száz méternyire fekvő juhhodályba, hogy saját szemükkel lássák a birkák helyét elfoglalt kitelepítettek életkörülményeit. A meghívás viszont az idegenvezetőt lepte meg, és a váratlanul létrejött turisztikai kapcsolatnak csak azért nem lett következménye, mert vészes gyorsasággal betelerelte a csoportot az autóbuszba, és elporolt velük vissza a biztonságos Debrecenbe.

A nyelvi tréfa egyszer még megismétlődött. A keltetőben a szabad brigádvezetőn kívül csak kitelepített asszonyok és lányok dolgoztak. A munka állandó figyelmet és pontosságot igényelt, ezért gondosan válogatták ki az értelmes dolgozókat. A válogatásnak azután az lett a következménye, hogy a keltető rövidesen olyan kiváló eredményekkel dicsekedhetett, ami széles körű érdeklődést váltott ki, és egy cseh küldöttség is bejelentette látogatási szándékát. A látogatás jelzett időpontjára rendőrfelkészítéssel és központi dolgozókkal cserélték le a „megbízhatatlan” kitelepítetteket, de a küldöttség nem jött, a brigádvezető pedig a haját tépte, és attól tartott, hogy rövidesen sült kiskacsák kerülnek ki a gépből. Két nap múlva sürgősen visszaállították a régi rendet, amikor váratlanul mégis megérkezett a cseh küldöttség, és a látványon kívül az is meglepte őket, hogy egy-két dolgozóval németül vagy szlovákul beszélhették meg a szakmai kérdéseket. A központban leplezetlen elragadtatással számoltak be tapasztalataikról, és csupán az asszonyok hallgatagsága miatt maradt örök titok, hogy ebben a híres keltetőben az ellenség keze munkálkodik.

Egyszer meg megtörtént, hogy egy tikkasztó nyári napon a hortobágyi állomáson izzadtan és szutykosan éppen szemet pakoltunk ki egy vagonból, amikor az állomásra befutó személyvonat ablakából egy régi budapesti ismerős bájos kis arcocskája hajolt ki, és látható meghökkenéssel arról érdeklődött, hogy mi a csudát csinálunk mi itt. A rendelkezésre álló rövid állásidő alatt igyekeztem tájékoztatni arról a rideg tényről, hogy itt és most nem éppen értelmiségi hobbiból lapátoljuk a szemet, hanem ennek egyéb mélyenfekvő okai vannak. El tudom képzelni, hogy milyen sikere lehetett a társaságban, amikor a „klubban elmesélte” ezt a történetet, mint ahogy az a híres filmsorozat hőséneke *szokása volt*.

A két táborhelyet persze a rendőrök és a gazdaság hajcsárai gondosan őrizték, de ilyen elhelyezés mellett és körülmények között a teljes lezárás szinte lehetetlen volt. A kitelepítettek ugyan csak a kijelölt helyeken és utakon mozoghattak, és leleplezésük könnyű volt, mert semmilyen személyi irattal nem rendelkeztek, azokat ugyanis az érkezéskor gondosan begyűjtötték, ugyanakkor időnként mégis sikerült néhány látogatót becsempészni. Ez persze elég veszélyes vállalkozás volt, mert megtörtént, hogy az éjszakát is a táborban töltő látogató másnap hajnalban beleesett egy általános, nagy „kihajtásba”, egy napot teljes sorsközösségben tölthetett a meglátogatott rokonnal, és így a személye nem keltett feltűnést. Egyébként a rendőrök esetenként figyelték az érkező vonatokat, „kiszúrták” az illegális látogatóknak tekintett személyeket, de ugyanakkor a mi figyelőszolgálatunk is jól működött, és így sikerült elkerülni a kedvezőtlen körülményekkel járható eseteket.

A tábor ilyen meggondolatlan elhelyezése miatt történhetett meg az a groteszknak ható, szokatlan esemény, hogy egyszer taxival érkeztem vissza a táborba. Esetenként ugyanis az orvosi beutalással rendelkező betegeket, rendőri felügyelettel, vonaton bevitték Debrecenbe, az ottani SzTK hátsó ajtaján ki lehetett lógni a városba, a lényeg az volt, hogy a gyülekező időpontjában a „beteg” pontosan megjelenjen. Miskolci barátommal előre megbeszéltük a találkozót, kitelepítetthez illő előkelőséggel a Bikában ebédeltünk, és úgy elnéztük az időt, hogy lekéstem a gyülekezés időpontját, sőt a vonatot is. Barátom hidegvérűnek és nyugodtnak bizonyult: taxin szállított „haza”, jóval a táborhely előtt állt meg a taxi, és egy munkából hazatérő csoporthoz csatlakozva jutottam vissza a táborba. Debrecenben pedig a többiek az egyébként is nehezen számoló rendőrnél valahogy elkenték az egy személy hiányát.

A tábornak ez a fekvése és befogadóképessége okozhatta - voltak még elhanyagolt épületek, sőt üres, „kényelmes”, korábbi gazdájuk által elhagyott, kifutós disznóólak -, hogy az osztály-ellenséget változatlan sodrással elnyelő szüntelen áradás hordaléka Borsós tanyán rakódott le.

A miskolci „törzsgárda” kiegészítésére az első szállítmány Besenyőtelekről érkezett. Néhány állítólagos kulák és középparaszt megszállott csökönyösséggel megint hittanra akarta beírtni

nevetlen gyermekét, mire nemcsak őket pakolták ki pereputtyostól Borsós tanyára, hanem a korábban Budapestről a hozzájuk kitelepített családokat is. Így azután a kemencében kiváló kenyeret és lángost sütő nagymama és néhány nagyon szorgalmas és csendes besenyőtelki honpolgár mellett az értelmiségi réteg létszáma is növekedett, nyelveket beszélő, magasan képzett régi miniszteriális „urakkal”, és a szállítmányban volt a Reuter budapesti tudósítójának a felesége és a leánya is. A férj sajnos nem jöhetett, mert angol kémként már a budapesti kitelepítés előtt megkezdte jól kimért börtönbüntetését.

Egy kora reggeli órában, sűrű hóesésben éppen munkába indulva a tábor udvarán a motyójukon egykedvűen üldögélő, teherautókon frissen érkezett, eligazításra váró, elég népes csoportcskába ütköztünk. Az igazi szép, nagy szemű, kun fajtából összeállított „szállítmány” Kunmadarasról érkezett, és az Ady-verset csupán azzal cáfolták, hogy nemcsak legények voltak, és nem „nekivágtak”, hanem „nekihozták” őket a Hortobágnak.

Tótkomlóson valamilyen népgyűlés volt, és az egyik tevékeny résztvevő javaslatként bekiabálta, hogy le kellene váltani a természetfelelőst, mert kevés az eső, és nagy a szárazság. A bekiabálást az államvédelmi szakértők úgy értelmezték, hogy a bekiabáló valójában Rákosi leváltását követelte, hiszen az ő elképzelésükben csak Rákosi lehetett az isteni képességekkel rendelkező természetfelelős, és az 5 vagy 6 gyermekes bekiabáló, valamint a mellette álló helyeslők rövidesen családotól együtt Borsós tanyán találták magukat.

Az utolsó csoportos „szállítmány” azután Várpalotáról érkezett, ahol a párttitkár és környezete nagyon megneheztelt néhány családra, és ezután már csak egyes személyeket hoztak valamelyik internálótáborból vagy börtönből, nehogy a büntetését letöltő elítélt szabadnak gondolja magát.

Ez a forgalmas műút mellé telepített, szervezetlennek látszó, mégis szervesen fejlődő és burjánzó Borsós tanyai tábor valahogy furcsa képződmény volt, több szempontból elütött a korábban létrejött és a puszta távoli zugaiba elhelyezett táboroktól, viszont az azonos kirekesztettség miatti társadalmon kívüliség ellenére ez az eléggé „dörzsölt” társaság tiszteletreméltó összefogással igyekezett megteremteni az elviselhetőség határán belül maradó életfeltételeket, és bizonyítani azt a tapasztalati tényt, hogy az ember a legkönnyebben alkalmazkodó és a legtöbbet kibíró emlős. Rövidesen kialakultak az állandónak tekinthető munkahelyek és beosztások: egyesek napi rendszerességgel a műhelybe, mások később a keltetőbe jártak, állandó emberek dolgoztak a tehenészetben, a tyúkfarmon, a magtárakban és az árasztásnál, és elég gyorsan elsajátították az egyes munkák szakmai fogásait. Hatan fiatalok egy 2 pótkocsis, rettenetesen pöfögő vontatóra beosztva rakodóként dolgoztunk, a munka elég nehéz és kemény volt, mert váltakozva zsákolunk takarmányt, vagy trágyát hordtunk, viszont a beosztás azért volt irigylésre méltó, mert viszonylagos szabadságban jártuk a környéket, és a többi táboron kívül egész Hajdúnánásig eljutottunk.

A nap a hajnali ébresztővel kezdődött. Megverték a nagy kolompot, és az emberpiacként szolgáló udvarra felsorakoztatták a tábor apraját-nagyját, majd megjelentek a gazdaság hajcsárai, és munkára osztották szét az állandó beosztással nem rendelkező embereket. Ilyenkor egy-egy csoport kapálni, nádat vágni, répát szelni, fát ültetni, kaszálni, aratni vagy egyéb munkára ment, a maradvánnyal pedig nem törődtek, azokat a rendőrök szórakozására bízták.

Voltak radikális kihajtások, amikor az egész tábor feldúlták, nehogy valaki otthon maradjon mosni, vagy egyéb házi munkára, a gyerekeket is kihajtották vízihordónak. Voltak azután éjszakai „riadók” is, amikor azonnal kirakandó vagon érkezett az állomásra, de ezeket már úgy szerveztük, hogy csak fiatalok kerüljenek a szórásba, persze ez már senkit sem érdekelt, hogy a kirakodás hajnali kettőre való befejezése után fél öt tájban már indultunk a vontatóval,

az elmaradt alvást a pótkocsiban rázkódva igyekeztünk pótolni, ami nyáron még megoldható volt, télen viszont a vontató szűk vasúlésein gubbasztva az alvás elég veszélyes vállalkozást jelentett.

Jogi helyzetünk Werbőczy szellemében a szabad költözködés jogától megfosztott, föld nélküli jobbágyéhoz hasonlított azzal a különbséggel, hogy a munkáért szabályos bérjegyzéken munkabért kaptunk, sőt még az SZTK-hoz is bejelentettek. Persze ez a bejelentés adminisztratív mulasztások miatt eléggé hiányos volt, de az azóta nyugdíjba vonult volt kitelepítettek meglepetve tapasztalták, hogy a Hortobágyon töltött időszakra a nyilvántartásban szereplő adatok alapján igazolást kaptak, akit pedig elfelejtettek bejelenteni, ott a lyukat az érvényben lévő jogszabályok alapján a volt munkatársak nyilatkozatával tömték be. A társulat elég gyorsan elsajátította a mezőgazdasági munkabér elszámolásának fortélyait, mert egy-egy munkát a jellegtől, mennyiségtől és időtől függően különböző módokon és kellő ügyességgel lehetett a bérjegyzékre beállítani. Így azután voltak, akik elég tisztességesen kerestek, és a családot el tudták tartani, sőt sztalinyeces barátunk keresete jóval meghaladta a környékbeli gazdaságok szabad traktorosainak munkabérét, viszont azok vele ellentétben elég sokat álltak, mert nem nagyon értettek a szereléshez.

A gazdaságnak alig volt szabad dolgozója, a szabadok inkább munka- és brigádvezetők voltak, vagy a központi irodán dolgoztak, tehát a nagy kiterjedésű gazdaság munkaerő-szükségletét szinte teljesen a kitelepítettek biztosították. A néhány szabad munkavállaló a kitelepítettektől elkülönítve dolgozott, de a létszámuk szinte minimális volt.

Az ellátásról a tábornak kellett gondoskodnia, élelmezést a gazdaság nem adott. A tábornak külön konyhája volt, az egy személyre eső költséget a tábor állapította meg, de a költség-megállapítás úgy történt, hogy az öregek meg a keresetnélküliek sem maradtak ellátás nélkül! A már említett „dörzsöltség” eredményeként az ellátás megszervezése sikeres volt, reggelire kávé vagy teát kaptunk kenyérrel, a kenyérre néha zsír, vagy lekvár is jutott, az ebéd eléggé bőséges volt, az elkészült ebédet konyhakocsisok hordták ki az állandó munkahelyekre és a pusztán dolgozó egyes munkacsoportokhoz, vacsorára pedig meleg étel volt, vagy tea kenyérrel és némi hozzávalóval. A szakácsok között szerepelt a miskolci Székelykert volt gazdája, majd egy túrkevei hentes és mészáros, de volt közöttük nagyon jól és ízletesen főző falusi asszony is, és így a minőségre nem lehetett panasz. Volt egy időben egy olyan minden szükséges hájjal megkent, egyenesen az ÁVH budapesti fogdájából érkezett, most Ausztráliában élő beszerzőnk, aki például egy alkalommal a brigádvezetőnk hozzájárulásával velünk tartott valamelyik faluba, ahová éppen szénáért mentünk, és rövidesen kiderült, hogy a széna alá el kell rejtenünk két, titokban, frissen és feketén levágott borjút. A borjúk sikeresen meg is érkeztek a táborba, csak a bőrükből lett később egy kisebb galiba, mert az alacsony vízállású és gyenge sodrású Hortobágy folyóba nem dobhattuk, ezért egy éjszaka a hídon túl Mátá közelében próbáltuk elásni, a szikes talaj azonban betyárul kemény volt, a gödör elég kicsire sikeredett, a kutya kikaparták a bőrt. Indult is egy tessék-lássék nyomozás, de szerencsére a rendőrök is megkapták a borjúból a keperészt, így azután elaludt az ügy. Vállalkozó szellemű barátunk attól sem riadt vissza, hogy egy éjszaka a gátör közreműködő bevonásával egy kis orvhalászatot rendezzen a közeli halastóban, és pompás halászlé vacsorát kerekített az így beszerzett halakból.

Volt egy saját kezdetleges kis boltunk is, ahová különböző kerülő utakon szereztük be az árut, de sok apró, nélkülözhetetlen dolgot lehetett benne kapni a szappantól a cukorig, meg a rossz ízű vizet pótló gyöngyvíz, és az általunk választott boltos is megélhetett a csekély haszonból.

A szigorúan ellenőrzött munkavégzési kötelezettség kiterjedt a tábor minden lakójára, és a hajcsárok általában könyörtelenek voltak: nem érdekelte őket, hogy az illető bírja-e a munkát, vagy ott esik össze a mezőn. Nem könnyű az egyes munkanemek nehézségi fokát értékelni, mert a megítélés részben a kortól, részben pedig az egészségi állapottól is függött. A zsákolás, a rakodás, az aratás, a cséplés kifejezetten nehéz munka volt, de ezt inkább a fiatalok csinálták, ugyanakkor a téli munkának számító nádvágást itt ősszel végeztették, mert a zölden levágott nádat is besilózták. Asszonyok álltak a jeges vízben, persze kapták is a betegségeket, de ugyanilyen ocsmány munka volt a rizsföldi robot is, és sokan szenvedtek valakinek attól a hóbortos álmától, hogy a szikes Hortobágyot vietnami rizsmezővé változtatja, de szerencsére a kiterjedt rizsföldeket később már mások temették be, és próbálták megművelni. A kapálás, a répaszedés és a borsónyüvés sem volt egy vidám feladat, a táblák végeláthatatlan terjedelme már a kezdéskor nyomasztó élményt jelentett.

Ilyen százalmas életfeltételek, a teljes társadalmonkívüliség, a sivár reménytelenség és a fojtogató munkakényszer ellenére nem is annyira a táborlakók, mint inkább a gazdaság számára jelenthetett furcsa és megmagyarázhatatlan meglepetést, hogy ez a megátalkodott osztály-ellenség minden szakképzettség és gyakorlat nélkül milyen lelkiismeretes és szinte tökéletes munkát végez. A hajcsárok szikkadt képzeletében talán fel sem merült, hogy ezeknek az embereknek a zsigereibe mélyen és kitörülhetetlenül beivódott a kötelességtudat és egy kiveszésnek indult, régimódi munkaerkölcs szigorú szabályai, és valahogy a vérükben van, hogy ha már csinálnak valamit, akkor legalább jól csinálják. Egy kicsit hozzájöttek a pusztához, becsülték a földet, még az állatokkal is kapcsolatot tudtak teremteni, a tehenészet brigádvezetője nem titkolt ámulattal állapította meg az „élfejő” gimnazista gyerekről, hogy „ez a Niki nagy trehány, de ha csecsre megy, akkor utolérhetetlen”. A traktoros inkább az éjszakai holdfényben megjavította a lerobbant sztalinyecet, nehogy álljon a munka, a keltetőben nem volt selejt, a műhelyben javíthatatlan gép, az elültetett fák megfogantak, és így talán nem is véletlen, hogy a kitelepített „kényszermunkásokat” foglalkoztató Borsói Állami Gazdaság egymás után nyerte a díjakat és a kitüntetések osztogató uraságok esetleg nem is sejtették, hogy a többszörösen díjazott teljesítményt a munkakerülőnek és kizsákmányolónak minősített osztályellenség „szállítja”. Így azután az sem volt váratlan, hogy a táborok feloszlásának hírére az eddig ellenséggént kezelt munkaképes lakókat mézes ígérettel vagy egyértelmű fenyegetéssel igyekeztek maradásra bírni. A némileg bűnbánó hangnemben elhangzott ígéretek között bőven szerepelt a legdurvább hajcsárok menesztése, a biztonságos lakás és a jó kereset, míg a fenyegetés abból állt, hogy úgysem mehet vissza senki Miskolcra vagy Budapestre, nincs is lakása, és a megbélyegzett táborlakó sehol sem talál majd munkát.

Persze nem mindenki bírta egyformán a robotot, és elég sok volt a beteg. Ellátásukat minimális emberséggel valahogy meg kellett oldani, és ez úgy történt, hogy általában kéthetente egy alkalommal Debrecenből kijárt egy orvos. A rendelés a jelenlegi csárda épületében volt, a betegek elvonszolták magukat az egyik táborhelytől 2 km-re lévő, felszerelés nélküli rendelőbe. Csikós doktor eléggé érdes modorú, az érzékenységet nem nagyon kímélő, de őszintén emberséges egyéniség volt, minden tőle telhetőt megtett, egyeseket sikerült kórházba juttatnia, másokat pedig különböző vizsgálatokra utalt be a debreceni SZTK-ba, és így általában 3-4 hetenként egy betegcsapat rendőri kísérettel a gyógyulás reményében bejutott Debrecenbe. Csikós doktor dicséretére el kell mondani, hogy saját őszintesége miatt becsülte a más őszinteségét is, és ha valaki azt mondta neki, hogy doktor úr, valójában nincs semmi bajom, de Debrecenben szeretnék találkozni anyámmal vagy valamelyik rokonommal, biztosra vehette, hogy bekerül a debreceni csapatba. A gyógyulást azonban általában inkább a természetre vagy az ugyancsak kitelepített Stefi nővérré kellett bízni, akinek ápolónői képesítése volt, és ezt messzemenő odaadással és eléggé eredményesen kamatoztatta.

Az ilyen mértékű betegellátásnak azután voltak megrázó következményei is. Az egyik gyerek súlyos fülgyulladásra kapott, sürgős orvosi beavatkozásra lett volna szükség, a rendőrök megtagadták az azonnali kórházba szállítást, a gazdasághoz nem volt érdemes fordulni, mire az anya az éjszaka leple alatt a hátára vette a láztól égő, eszméletlen gyereket, és nekivágott a debreceni útnak. Jó 20 km-es gyaloglás után egy éppen arra bolyongó jármű vezetője megszánta, felvette, és bevitte a debreceni kórházba, ahol a gyereket ugyan rögtön megoperálták, tehát az életét szinte az utolsó pillanatban megmentették, de hallássérült maradt.

Volt, aki a betegség szorítása elől a halálba menekült, és beugrott a kútba, vagy felkötötte magát, egy öregünk pedig szép csendesen elszenderült, őt is csak napok múlva vitték el.

Szinte hihetetlen, hogy ilyen körülmények között nem tört ki valamilyen járvány vagy fertőző betegség. A poloskák, az egerek, sőt a patkányok kiirthatatlan, megszokott társakká váltak, a tisztálkodási lehetőség nyáron még megoldható volt a közeli csatornában, télen azonban az egymástól 50-60 cm-re fekvő ágyak között csak egymást váltva lehetett beállni egy lavórba, és lemosakodni. Egyszer állítólag Debrecenből a Köjál is kiszállt, de a látvány eléggé meglephette őket, mert a „jobb a békesség” jegyében gyorsan távoztak.

Kezdetben a gyerekek is elég sok gondot jelentettek. Később annyi volt a könnyítés, hogy legalább a kisebb gyerekeket kiengedték, ha erre egy közeli rokon engedélyt kapott, és a tábori élet legszívszorítóbb jelenei közé tartozott az ilyen, szüleiket kényszerűségből elhagyó gyerekek búcsúja, akik a lesújtó körülmények ellenére kézzel-lábbal kapaszkodtak a szüleikbe, és inkább maradtak volna a táborban, mint hogy elmenjenek a szabad életbe az értük jövő nagyszülőkkel vagy nagynénikkel. A táborban kialakult együttműködés biztató jeleként azután sikerült megteremteni az ott maradt, egyébként iskolaköteles gyerekek tanulását, szakképzett vagy szakképzetlen pedagógusok foglalkoztak velük, és a végén valahogy még a bizonyítványt is sikerült elintézni az egyik közeli, tanyai iskolával, és a gyerekek nem veszítettek évet.

A táboron belül elég gyorsan kialakult és zajlott a korlátok közé szorított, szerény társadalmi élet. Máig élő barátságok és később házassággal végződő szerelmek szövődtek, esténként összeültek a beszélgető csoportok, mindenki igyekezett épségben tartani a humorérzékét, legtöbbünk még ma is keserűdes élményként őrzi ezeknek a szomorúan vidám estéknek az emlékét, könyvek és újságok jártak kézről kézre, a szellemi rangjára adó értelmiségi réteg igyekezett megőrizni naprakész tájékozottságát, és még szilveszteri „buli” is volt, mert az egyik kitelepített budapesti fiatal legfontosabb kegytárgyként a gitárját őrizte, és a döntő lélektani pillanatokban elő is kapta. Még egy futbalcsapat is összejött, és nemzetközi mérkőzés helyett két alkalommal megmérkőztünk az elepi tábor lakóival, a hazai környezet behozhatatlan előnyt jelentett, mert a borsói gödröket mi, az ottaniakat pedig az elepiek ismerték, no meg a bíró is helyi érdekeltségű volt.

Izgalmas népünnepély volt a békekölcsönjegyzés szertartása is, mert először egyeseknek elvi fenntartásaik voltak, hogy az ellenség ne kérjen pénzt az ellenségtől, de azután győzött a harcos opportunizmus, csupán a főbérllővel elhozott albérllő maradt csökönyös, igyekeztek megtörni, bezárták egy kalyibaszerű pincébe, de 3 nap után ráuntak, és neki egyedül sikerült kötvény nélkül maradnia, és elkerülnie a későbbi nyerési esélyeket.

A tábori élet egyhangúságát két váratlan kirándulás is színesítette. Először a bődönháti aratáshoz és csépléshez kerestek önként jelentkezőket. A jelentkezés sikeres döntésnek bizonyult, mert a résztvevők két hétre újból belekóstolhattak az elvesztett szabadság ízeibe. A kis csapat őrzésére kirendelt rendőr mindig elkódorgott valahová, a gazdaság munkásszállásán patyolattiszta ágyneműt, kényelmes ágyakat, bőséges, kiváló ellátást kaptunk, és nemcsak a szálláson volt tisztálkodási lehetőség, hanem a Keleti Főcsatorna közeli, széles leágazásaiban

még úszni is lehetett, esténként a gazdaság udvarán hallgattuk a rádióközvetítést a helsinki olimpiáról, sehol egy durva hajcsár, mindenütt emberi szó és tisztességes bánásmód, a látogatók minden korlátozás nélkül, szabadon bejöhettek, és ez a kis kiruccanás mindkét fél kölcsönös meglepetésével zárult, talán még meg is köszönték a jó munkánkat, és csak azt sajnáltuk, hogy a kirándulás ilyen rövid és megismételhetetlen volt.

A tedeji túra már nem bizonyult ilyen felhőtlenül sikeresnek. A csoportot a rendőrök meg a gazdaság vezetői állították össze inkább középkorúakból, a késő őszben és a lucskos sárban napokon keresztül szedték a földben maradt, néha már fagyott krumplit, és eléggé megtörtén érkeztek vissza, mert az induláskor azt remélték, hogy a kényszerkirándulás majd hasonló lesz a bődönhátiak élményéhez.

A két táborhely gondos őrzését és a kitelepítettek szoros felügyeletét egy tisztas létszámú rendőrcsapat látta el. Előzetesen megfelelő ideológiai eligazításban részesülhettek, mert a feladatot határtalan ügybuzgalommal és a kérlelhetetlen osztályharc szellemében, szinte vegytiszta gyűlölettel igyekeztek teljesíteni.

A volt kisgazdapárti képviselőnek az volt a tiszteletreméltó, megrögzött szokása, hogy az esti vagy a táboron belüli egyéb étkezéseket a helyzethez alkalmazkodó, de egy kicsit az elvesztett polgári otthonra emlékeztető külsőségek között szerette lebonyolítani, tehát a feleség az ágyon, vagy a két ágyra fektetett deszkalapon rendesen, abrosszal megterített, kirakta az evőeszközöket és a szalvétákat, viszont ez a művelet éktelen haragra gerjesztette a bűnöző küllemű, mopszli termete és köpcös testalkata miatt Mokány Bercinek elkeresztelt rendőrt, és „vége az urizálásnak” ordítással abrosszostól, tányérostól lerántotta az egész terítéket. Másik kedvenc, önmagát láthatóan jól elszórakoztató szokása volt, hogy a családra mosni otthon maradó és a reggeli hajtás elől ügyesen elrejtőzött asszonyok által a kötelekre száradni kiterített fehérneműket és ruhákat lerántotta a porba azzal, hogy ha már otthon maradtak, legalább mossanak kétszer. Egyébként orvosi babérokra is pályázhatott, mert amikor egy öreg kitelepített orvosi vizsgálatra szeretett volna menni, akkor a szokásos rivalgással megkérdezte tőle, hogy „lát még engem, papa?”, és mivel erre elhaló hangú igenlő választ kapott, azonnal diagnosztizált is: „Akkor nincs magának semmi baja, csak szimulál!” Másnap már hiába tette volna fel a kérdést, mert a szimuláns csendesen meghalt. A reggeli hajtásoknál is kitűnt ügybuzgó szorgalmával, lerántotta a takarókat, és feltúrta az ágyakat, még a mellék-helyiségekbe is benézett, nehogy valaki meglógjon a munka elől, és az öregek elmondása szerint ilyenkor egy-egy pofontól sem riadt vissza.

Az aránylag rövid időn belül kiderült azonban, hogy elszánt őrzőink egy megyei szintű becsületbajnokságon sem végeztek volna dobogós helyen, vészes gyorsasággal korrumpálódtak, először csak az érkező „önkéntes” adományokat, a tábori konyha „ínyencségeit”, a végén már a parizert is panírozva ették, és annyira lecsendesedtek, hogy a tábori élet befejezés előtti időszakában megfizetett szelídségük csapdájába estek. Egy szép napon ugyanis elhatározták, hogy a jó ideje minden vasárnap dolgozó „védenkeiket” megkímélik az újabb vasárnapi kihajtástól, nem érdekelte őket az idénymunka szükségessége, lezárták a táborot, és a gazdaság hajcsárait azzal küldték el, hogy ennyi munka után még a kitelepítetteknek is szükségük van egy kis pihenésre. Rosszul mérték fel azonban a hatalmi viszonyokat, mert néhány napon belül a „szabotáló” rendőröket váltották le, a gazdaság pedig megerősödve került ki a küzdelemből.

A feladatukba belefáradt rendőrökkel ellentétben állandó veszélyt jelentettek a gazdaság tettekre hajcsárai, akik nemcsak a munkavégzést ellenőrizték, hanem éber figyelemmel kísérték a táborlakók mozgását, jelentették az illegális látogatókat, és igyekeztek minél többet kellemetlenkedni. A legtöbbjükből sugárzott a féktelen gyűlölet, mintha Dózsa György halálát

akarták volna rajtunk megbosszulni, és talán még azt is sajnálták, hogy nincs kéznél egy-két jó gázkamra, ahol legalább a munkaképtelen öregekkel be lehetne fűteni.

A legelszántabb gyűlölködő a gazdaság Széles nevű igazgatója volt, aki már az „ünnepélyes” fogadtatáskor is kilátásba helyezte kolbásszá aprításunkat, viszont adós maradt a technológiai folyamat részletezésével. Tagbaszakadt, durva és műveletlen ember volt, és mellette még gyáva is, nagyobb munkacsoportokhoz csak kísérettel mert kilátogatni, mert attól tartott, hogy egy elkeseredett kitelepített megtámadja. A kis csoportban vagy magányosan dolgozó öregekkel kíméletlen volt, néha nem elégedett meg a szellemtelen gúnyolódással, hanem tettlegességre is vetemedett, és ilyenkor feltehetően filmben látott szicíliai szokásokat is felvett, mert a fülébe harapott a letepert öregnek. Megtörtént, hogy a mezőn vasvillával dolgozó asszony hirtelen felegyenesedett, és ettől úgy megrettent, hogy lóhalálában vágatott vissza a tanyára. Szerencsére csak elvétve adózott a vadászat úri szenvedélyének, mert talán a hajtói tevékenység bizonyult a legveszélyesebb munkának. A pusztán hamisítatlanul harctéri hangulat alakult ki, fűtyültek a golyók, és a vadak a hajtóknál nagyobb biztonságban érezhették magukat.

És ebben a kopár embertelenségben mégis sikerült találkozunk egy később őszinte barátunkká vált tiszta emberrel. A majdnem két méterre nőtt, bikaerejű Kiss Jancsi nős, családos, egykei fiú volt, ő vezette a puffögő vontatót, és így kerültünk hozzá néhányan rakodóként. Csak úgy mutatványként egyszerre két búzászsákot emelt meg, először mi egytől is majdnem összerogytunk, de tanári módon bevezetett minket a zsákolás és a rakodás tudományába, és nemcsak kívülállóként szemlélte erőfeszítéseinket, hanem velünk dolgozott, és minden nehéz munkában segített. Az egyik hajdúsági városban még azt is vállalta, hogy este elmenjünk moziba, és másnap a vontató meghibásodásával magyarázta meg a késedelmet. Egyszer egy kiszökés miatt teljesen lezárták a tábort, megtiltották a levelezést, és ekkor a kérésemre elutazott Miskolcra megnyugtatni a szüleimet, mások hozzátartozóinak is vitt üzenetet, és Miskolcra csomagokkal megrakodva jött vissza. A tábor felszámolása után meglátogattuk Egyeken, ő is járt Miskolcon, de azután már hiába kerestük a faluban, elköltözött, az akkori légkörben nem nagyon mertünk még a szomszédoknál sem érdeklődni a címe után, és így akaratunkon kívül megszűnt egy tartalmas baráti kapcsolatunk. Talán a Gulyás testvéreknek sikerül megtalálniuk a forgatagban elkallódott Kiss Jánost, és a hiányos hortobágyi film folytatásában a „másik oldalról” is megszólal egy olyan valaki, aki ember tudott maradni az embertelenségben, és elmondja, hogy nem volt szükségszerű a tartás és a becsület elvesztése.

És hogyan viselkedett a táboron kívüli külvilág? Sokak számára talán ez jelentette a legfájdalmasabb csalódást. Rokon nem akart tudni a rokonról, barát megtagadta a régi barátot, ugyanakkor ebben a vonatkozásban is előfordultak váratlan meglepetések. Egyszer a már említett Kiss Jancsival valamelyik hajdúsági városkában szénát rakodtunk, mikor megjelent egy gyerek azzal, hogy a református tiszteletes apukája megtudta, hogy mi kitelepítettek vagyunk, és szeretné vendégül látni az egész társaságot, ha erre lehetőség van. A vontató persze megint elromlott, és így egy feledhetetlen élménnyel gazdagodtunk. A tiszteletes úr pompás vacsorával és forró fürdővel várt, vetett ágyban aludtunk, és megható, kedves imát mondott értünk. Ha valahol a kis tábori bolt részére nagyobb mennyiségű árut akartunk beszerezni, és megtudták, hogy kitelepítettek vagyunk, akkor vagy lefasisztáztak, vagy váratlan udvariassággal mindennel elláttak.

Sztálin halála nem borította komor gyászba a tábort, senki szemébe nem csalt könnyeket, sőt kegyeletsértő módon inkább valamiféle megkönnyebbült örömet okozott, habár egyik szellemes barátunk azzal igyekezett lehűteni a derűs várakozást, hogy nincs mit várni, ez olyan, mint egy jól rendezett előadás a Broadway valamelyik előkelő színpadán: a reflektor fénycsó-

vájában örült taglejtésekkel rángatózik egy néger táncos, majd hirtelen eltűnik, de a helyébe lépő ugyanúgy, ugyanolyan ritmusban folytatja, tehát korai a taps, az előadásnak nincs még vége.

A borúlátó jóslat ellenére azonban az új táncos más ritmusban táncolt, a zene is lassúbbra váltott, lazulni kezdett a szigor, elhangzott a Nagy Imre-beszéd, és nyáron megkezdték a táborok kényszeredett feloszlását.

A fenyegető marasztalás indokai azonban szinte maradéktalanul érvényesültek. A legtöbb kitelepítettnek nem volt hová mennie, a lakásában más lakott, Miskolcra nem térhettek vissza, és rövidesen tapasztalnia kellett, hogy a munkahelyek nem fogadják tárt karokkal a megbélyegzett volt táborlakókat. Az újból felpörgetett kegyetlen gépezet kíméletlenül örölt és roncsolt, a visszailleszkedés gyakran ismétlődő, keserű kudarcai tovább mélyítették az állítólag törvénysértés nélküli jogfosztásból származó sebeket, és még elég hosszú időn keresztül növelték a kiutat nehezen találó reménytelenséget.

Személy szerint szerencsésnek tarthattam magamat, hiszen a lebonyolítás már említett kontársága miatt a szüleim házában a lakáslehetőségem megmaradt, de ott valójában csak illegálisan tartózkodhattam, amíg jóakarató és ügyes ismerőseim az akkori diósgyőri tanácselnök leplezetlen bosszúságára el nem intézték a letelepedési engedélyt, és újból ügyvédkedhettem. Ugyanakkor feleségem letelepedési engedélye már elintézhetetlen feladatot jelentett, Nyékládházán kellett számára fenntartani egy alibilakást. Némelyik túlbuzgó rendőr az utcán is megállította, hogy mit keres Miskolcon, sőt a vasgyári kórházban is többször eljártak, hogy egy volt kitelepített hogyan dolgozhat a szerintük nyilván bizalmi és politikai beosztásnak minősülő csecsemőgondozónői munkakörben, de az egyértelmű főorvosi választ kénytelenek voltak mérgesen lenyelni, minthogy a főorvos sem volt egy megijedős, kapcsolatok nélküli, jelentéktelen kis ember. Rosszabbul járt a budapesti barátom, aki a 10 napos nászutunkra átadta a rózsadombi lakását, és talán nem is sejtette, hogy ezzel milyen kockázatot vállalt. Távozásunk után még hetenként kijárt hozzá az ÁVH ellenőrizni, hogy valójában eltakarodtunk-e, és nem akartunk-e a jogszabályok kijátszásával beszivárogni szép fővárosunkba.

Amilyen egyedi, a többtől elütő képződmény volt ez a Borsós tanyai tábor, ugyanúgy furcsán és szeszélyesen kötődnek és támadnak fel a lassan foszlánnyá tépődő emlékek. Nem szégyen bevallani, hogy néhányan ma is elzarándokolunk a Hortobágyra, bejárjuk a még most is meglévő épületeket, a táborlakók által telepített kis ligeteket, a tartós ottmaradás félelmében építeni kezdett, de azóta összeomlott vályogházakat, a kamillaillatú mezőket, mert sokunknak az a másfél év a reménytelenségből és kilátástalanságból szövődött nyugalom időszaka, a pusztá pedig továbbúnt ifjúságunk színtere volt.

Állítólag John F. Kennedy mondta valahol: „Bocsáss meg az ellened vétkezőknek, de soha ne feledd a nevüket.” A megbocsátással nincs baj, és lassan a neveket is elfelejtjük. A Gulyás testvérek filmjében a Borsós tanyai táborból egy Budapestről odakerült asszony szólalt meg egyedül, aki talán mindannyiunk nevében mondta el, hogy a gyűlölet önmagába visszatérő görbe, és a gyűlöletből semmi jó nem származhat.

Hiú reményként a megalázottságért és a kiszolgáltatottságért az igazi és egyetlen elégtétel az lenne, ha ezek a szemellenzős, dogmákba belemerevedett elkövetők egyszer az életben őszinte lelkiismeret-vizsgálatot tartanának, és elgondolkoznának azon, hogy erkölcsileg és gazdaságilag hol tartana már ez az ország és ez a nép, ha ők annak idején nem elvakult gyűlölettel, félelmetes elfogultsággal, a szakképzettség megvetésével, az értelmiség kirekesztésével, az emberi méltóság megalázásával és egy közepszerű vezér istenítésével akarják felépíteni az új idők új magyar társadalmát.

Megjelent rövidítve a *Hitel* 1989. augusztus 23-ai számában

AZ ÜLÉSTEREMBŐL

Egy csokor a napirend előtti felszólalásokból

Néhány gondolat az ingatlan-vagyonadóról

Tisztelt Országgyűlés!

Felszólalásom után folytathatja a pénzügyminiszter úr, mert egyébként az ellenzéki össz-tűzben való részvételemet nem a felszólalási szándék kényszere motiválja. Nekem a fantáziám indult meg, ezért én egy jogtörténeti adalékkal szeretnék hozzájárulni ehhez a kérdéshez.

Tudom, hogy a középkori krónikák hitelességét sokan megkifogásolják, főleg a bennük elrejtett apró történeteket tartják utólag megírtnak vagy hamisnak. Amikor az ingatlanadóról olvastam, az a középkori történet jutott eszembe, amikor Szent István királyunk bánatosan lovagolt kíséretével a pannon dombtetőkön, és arról folyt a szó, hogy a kincstár teljesen üres, lassan nincs miből pénzt verni, de már a palástot se lehet kijavítani - hát mit lehetne itt tenni... Ekkor az egyik lovag lenézett a völgybe, és örömmel felkiáltott: nézd, királyom, ott füst száll fel az egyik kéményből! Egyik alattvalód nem áttal kenyeret vagy húst sütni a kemencében akkor, amikor a szegény kincstár ilyen csórá, és nem tud se pénzt verni, se palástot javítani! S akkor ott, a dombtetőn született meg állítólag a határozat a füstpénzről, a fumáriumról, ami - a jogtörténet szerint - az az adófajta, amely valamilyen kapcsolatban áll a füsttel, a háztartással. Már a veszprémvölgyi oklevélben is előfordul adófajtaként, és az értéke 8 dénár volt. Most már csak valorizálni kellene - nem tudom, hogy mennyit ér a nyolc dénár... *(Derűltség és taps.)*

Ugyanakkor a gyapjas juhok őrzői meg a gulyák legeltetői dörzsölték a kezüket, és azt mondták a füstöt eregetőknek, hogy kellett nektek házat, családi fészket építeni ahelyett, hogy marhát legeltetnétek és kereskednétek! Sőt a fejlett közgazdászok akkor találták ki azt az elméletet, hogy sokkal jobb a mozgó adótárgy a mozdulatlannál, mert a mozgót a legügyesebb tárnokmester is nehezen találja el, de a mozdulatlant, a helyhez kötöttet még a legügyetlenebb is könnyen meg tudja ragadni.

Tisztelt Országgyűlés! Ennyi a rövid történet. Tudom, hogy teljesen ismeretlen vadra lövünk, mert a vad még nem jött elő a bokorból. Ezzel a történettel nyilvánvalóan csak arra szerettem volna felhívni a frissen hivatalba lépő és remélhetőleg hosszabb ideig hivatalban maradó ötödik pénzügyminiszterünk figyelmét, hogy a meggondolatlanul bevezetésre kerülő és feltehetően célt tévesztő ingatlanadó könnyen füstté változtathatja az egyébként már így is szorító présben vergődő adóalanyok minden előlegezett reményét és bizalmát.

S most módot kap arra a miniszter úr, hogy a még fennmaradó időben kiegészítse a választ. *(Taps a jobb oldalon.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1995. március 6-ai ülésnapján

A magyar-szlovák alapszerződés aláírásáról

Tisztelt Országgyűlés! Tisztelt Képviselőtársaim!

Valahogy úgy érzem, hogy a XX. század magyar történelme tegnap Párizsban egy újabb szomorú vasárnapkal és egy csalóka illúzióval gazdagodott.

Az első szomorú vasárnap 1944. március 19-e volt, amikor a német csizmák nyomása alatt az ország elvesztette a függetlenségét. A másik szomorú vasárnap 1995. március 19-e, amikor - egy kényszerítőnek érzett határidő nyomása alatt - mintha egy kicsit elvesztettük volna a határon túli magyarság belénk vetett bizalmát.

A csalóka illúzió pedig azt jelenti: azt hisszük, naivan, hogy egy alapszerződés fel tudja oldani az ebben a térségben kialakult vitákat, és figyelmen kívül hagyjuk, hogy itt, a Kárpát-medencében az évszázadok alatt annyi történelmi félreértés és sérelem halmozódott fel, amit egy alapszerződéssel nem lehet feloldani.

Kétségtelenül az alapszerződésnek kell az első lépésnek lennie a történelmi béke helyreállítása és a népek egymás mellett élésének biztosítása érdekében. De ha az első lépést elvétjük, akkor az elvétett lépést csak rosszak követik.

A szerződést illetően én önkritikusan belátom, hogy negyvenéves ügyvédekésem alatt biztosan sok rossz szerződést csináltam, olyat, amit kétféleképpen lehetett értelmezni, de - ne vegyük szerénytelenségnek - olyat nem, amit az aláírás pillanatában már húszféleképpen lehet értelmezni. Jelenleg pedig az a helyzet, hogy ezt már húszféleképpen értelmezik.

Eloolvastam valamelyik újságban, hogy Rudolf Chmell, Csehszlovákia utolsó magyarországi, budapesti nagykövete azt mondta, az egész alapszerződés-ügyben pesszimista. Nem magyar értelemben pesszimista - mert állítólag Magyarországon a jól tájékozott optimista számít pesszimistának. Ő nem ilyen. Ő azt mondta, azért pesszimista, mert tudja, hogy Szlovákiában is milyen társadalmi vita, milyen ellenállás fogja övezni ennek a szerződésnek a megkötését. Ha tehát ő a helyi viszonylatban azt mondja, hogy ezt ellenérzés és vita fogja követni, akkor nyilvánvaló tévedés az a remény, hogy az alapszerződés az első jó lépés lesz az áhított társadalmi együttélés, társadalmi béke, a népek együttélésének megteremtése érdekében.

Szekeres Imre képviselőtársam idézte az 1201-es ajánlás II. fejezet 3. cikkének 2. pontját. Érdekes módon nem idézte a III. fejezet 11. cikkét: „Azokon a területeken, ahol a nemzeti kisebbség tagjai többségben vannak, joguk van ahhoz, hogy megfelelő helyhatósággal vagy autonóm önkormányzattal rendelkezzenek.” Ez kétségtelenül utal az 1201-esnek a beemelésére.

A garanciarendszer... Kérem szépen, ami ebben a garanciarendszerben benne van, azt be lehet keretezni, blondelkeretben fel lehet tenni a falra. Én mint kereszténydemokrata mondhatom, a szenteltvíz hatását nem éri el a garanciarendszer, holott egy kötelezettségeket vállaló, jogi kötelezettségeket szerződésbe beemelő mondat csak akkor válik értékessé, ha annak a megfelelő garanciarendszere megvan. Tudom, hogy erre mi lesz a válasz a kétperces felszólalásokban: a szerződés tartalmazza azt, hogy az EBEE-nek, az EBESZ-nek és az Európa Tanácsnak a kötelező ellenőrzési rendszere... De ilyen érzékeny témában, mint a magyar-szlovák alapszerződés, nyilvánvalóan pontos megfogalmazást igényelt volna a garanciáknak az a rendszere, ami a szerződés aláírását követő félóránál már húszféle értelmezést nyer, és amiről tudjuk, hogy a szlovák kormányprogrammal is ütközni látszik. Mi lesz az az ellenőrzési rendszer, amely valóban a hozzá fűzött célt valósítja meg, vagy pedig - ahogy mondtam - csak csalóka illúzió lesz.

Tisztelt Országgyűlés! Valahogy az a látszat, mintha erre az aláírásra egy 72 százalékos többség birtokában azért került sor teljes nyugalommal, mert ez az Országgyűlés ilyen többséggel nyilván meg fogja szavazni a megerősítést. Bennem is megmaradt az a morzsányi bizalom, hogy azért ez az Országgyűlés nem szavazógép, és amikor ennek a szerződésnek a megerősítésére sor kerül, akkor... nem a pártelkötelezettség lesz az irányadó, hanem a magyarság és a határon túli magyarság iránti elkötelezettség. Köszönöm. *(Taps a jobb oldalon.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1995. március 20-ai ülésnapján

Néhány gondolat a parlamenti politikai kultúráról

Tisztelt Országgyűlés! Kedves Képviselőtársaim!

A napirend előtti felszólalás távolról sem tartozik kedvenc műfajaim közé, viszont megszólalásra késztető, országos jelentőségű és rendkívüli ügynek tartom, ha a magyar parlamentarizmust bárki részéről megalapozatlan és igaztalan vád, az ellenzék létjogosultságát megkérdőjelező, tevékenységét ellehetetlenítő és lebecsülő támadás éri.

A sajtóközlemények szerint Szekeres Imre frakcióvezető úr április 27-én egy szombathelyi gyűlésen azt nyilatkozta, hogy a magyar parlamentarizmus mélypontja volt az az eset, amelynek során egy olyan, az ellenzék által felvetett ügyrendi javaslat miatt bénult meg a munka, amelyről világosan kiderült, hogy mondvacsínált dolog. A „mondvacsínált” dolog cáfolatára elsősorban egy jó tanúra, Gál Zoltán elnök úrra hivatkozom, aki a rendkívüli házbizottsági ülés után, elnöki jogával élve, annak megállapításával rendelte el az általános vita folytatását, hogy „Egyetértettem azokkal a házbizottságban elhangzott véleményekkel, hogy a kormány itt formálisan valóban mulasztást követett el...”, majd „...ezért felkértem a kormányt, hogy ezt a mulasztást nagyon hamar pótolja”. Talán inkább a szakértői kormány újabb mélypontjának, mint az ellenzék mondvacsínált akadékoskodásának tekinthető a Házsabály semmibevétele és annak nem tudása, hogy nem minősíthető nemlétezőnek az Országgyűlés hozzájárulása nélkül átdolgozásra visszakért törvényjavaslat, amikor a szakvizsgáig el sem jutott jogász is tudja, hogy a polgári perrendtartás szerint a perfüggőség még egy per tárgyalásának is akadály.

Nem inkább akkor kellene beszélni a magyar parlamentarizmus mélypontjáról, amikor a gőzhenger csattogva és dübörögve a sebességkorlátozó tábla figyelmen kívül hagyásával 72 kilométeres sebességgel gázol át a padsorokon attól a tévhitől hajtva, hogy a választójogi törvény eredményeként kialakult 72 százalékos többség azonos egy 72 százalékos társadalmi támogatottsággal?

Nem inkább akkor kellene a parlamentarizmus mélypontjáról beszélni, amikor a hatpárti tárgyalások lassan már csak egy nadrágmoptató tevékenységgé silányulnak, mert hiába jön létre egy puszkilkozó konszenzus az alkotmányozás, a társadalmi szervezetek támogatása vagy a médiatörvény sarkalatos pontjai tekintetében, ha néhány nap múlva felrúgják?

Nem inkább az a parlament mélypontja, hogy nem tudunk két alkotmánybíró és négy ombudsmant választani, mert az ellenzék egy-egy jelöltjére „csak” indokolással azonnal „nem” a válasz?

El kellene dönten, hogy a nyers erő vagy a világos értelem a vezérlő szempont, és ha fogcsikorgatással is, de tudomásul kellene venni, hogy ez a kétségtelenül csak 28 százalékos ellenzék él, létezik, gyakorolja a pluralista parlamenti demokráciában őt megillető jogokat, figyeli és bírálja a kormányt, nem pedig hóbörög és ugrál.

Tisztelt Országgyűlés! Felszólalásom, úgy érzem, nélkülözött minden sértő szándékot. Én őszintén nagyrabecsülöm Szekeres Imre frakcióvezető urat. Tudom, hogy egy 22 fős frakció irányítása is nehéz, hát még egy 209-esé. Remélem, hogy várható kétperces válasza nem lesz kitérő, hanem jó politikusként legalább annyit elismer, hogy ez a nyilatkozat nem volt szerencsés. Köszönöm szépen. *(Taps a jobb oldalon.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1995. május 2-ai ülésnapján

Néhány gondolat a parlament működéséről és a politikai kultúráról

Tisztelt Elnök Asszony! Tisztelt Országgyűlés!

Feltételezésem szerint megalapozottan senki sem vitathatja, hogy az Országgyűlés működése olyan országos jelentőségű és rendkívüli ügy, ami megér egy misét, és egy napirend előtti felszólalás tárgya lehet. Az időszerűség önmagában is felszólalási indok, hiszen tegnap kezdtük meg az új ülésszakot, és nem mindegy, hogy milyen ősz szökik majd be ide a Kossuth térre: nesztelenül suhanó, vagy pedig mennydörgésekkel kísért viharokkal terhes.

Az állampolgárok jelentős része a parlament munkája alapján ítéli meg a politikát, és egy kicsit tisztos arányban felelősek vagyunk azért, hogy az eddig meghozott ítélet elmarasztaló volt. Valahogy nem sikerült enyhítő körülményként elfogadtatni azt a köztudomású tény, hogy majdnem minden jogállamban a parlament kissé a demokrácia színpada, ahol a látvány, a világítás vagy a scenikai bravúrok kicsit felfokozott jelentőséget kapnak; viszont jó lenne tudomásul venni, hogy a színpad is dramaturgiai szabályok szerint működik, és e szabályok megszegése bukást eredményezhet - mert Hamletet nyilván nem lehet eljátszani jól fésült bonvivánként, vagy Jágót nem lehet eljátszani pozitív hősként; és az sem jó, ha egy erőművész átmegy bohócba vagy egy bohóc átmegy erőművészsbe. *(Szórványos taps.)*

A dramaturgiai szabályok természetesen nem zárják ki a szellemes szópárbajokat és éles vitákat, hiszen a sótlan étel ízetlen és a vita nélküli parlament dögunalmas. Tehát, ha ezeket mellőznénk, akkor szintén megsértenénk a dramaturgiai szabályokat. Buffon híres mondása szerint a „stílus az ember”, és ha a skolasztikus szillogizmus szabályai szerint ezt továbbvisszük, akkor a politikus is ember, még ha vitatja is bárki. Éppen ebből az következik, hogy a stílus: a politikus.

Tehát mit kellene tennünk az ügy érdekében? Nem azért, hogy felmentő ítéletet, de legalább enyhe ítéletet kapjunk a társadalomtól. Valahogy azt gondolom, hogy ha már konszenzussal elfogadott Házsabály működik, akkor jó lenne közös megegyezéssel kialakítani egy illemkódexet, egy magatartási szabályt a parlamenti vitákkal kapcsolatban, hiszen lényegében a mi magatartásunktól függ, hogy a társadalomban meglévő politikai csömört növeljük, vagy pedig fordítva: megalapozzuk a politikai kultúrát. *(Szórványos taps.)*

A megszületni remélt illemkódex jegyében a parlamenti ülésszak kezdetén a KDNP nevében szeretném rögzíteni, hogy keserű tapasztalataink ellenére változatlanul konstruktív ellenzéki szerepre törekszünk, ami azt jelenti, hogy a most koalíciós, korábban ellenzéki pártok korábbi gyakorlatával szemben nem mondunk nemet, csak indokolással, azokra a törvényjavaslatokra,

amelyek a gazdasági helyzet javítását, az ország fellendülését és az életszínvonal emelkedését szolgálják, mert mindannyian érdekeltek vagyunk, hogy ez megtörténjék.

Sajnálatos azonban, hogy az elmúlt időszakban csak elvétve találkoztunk ilyen tartalmú előterjesztésekkel, és minden rendelkezésünkre álló eszközzel elkeseredett küzdelmet kellett folytatnunk a magyar társadalom érdekeivel ellentétes, a gazdasági gödröt mélyítő és az állampolgárokat nehezítő terheket az elviselhetetlenségig fokozó és csupán a hatalmi helyzet megváltoztathatatlansági szintű bebetonozását szolgáló előterjesztésekkel.

Remélhetőleg nem minősül naiv reménynek annak az elvárásnak a belátása, hogy a kormányzati túlhatalom arányai nem azonosak a társadalmi támogatottság mértékével. És én azt hiszem, Vazul óta a fülekbe ólomöntés valahogy kiment a divatból, és ezért jó lenne, ha nem találnánk süket fülekre azokkal a javaslatokkal szemben, amelyek elutasítása csak a hatalmi túlsúly érvényesítését jelentené.

Szeretném kiemelni, hogy az ellenzéki kivonulások nem a tehetetlenséget leplező látványos tettek, hanem a figyelmeztetés és a tiltakozás utolsó, alkotmányos lehetőségei voltak, és nem az ellenzékre, hanem éppen a túlhatalmat gátlástalanul érvényesítő koalícióra vetnek rossz fényt. Szeretnénk, ha a szavak a jövőben nem mennének el egymás mellett, hanem értelmes mondatban találkoznának.

Ezt az öt percben nehezen összesűrítendő felszólalást egy Széchenyi-idézetrel - a Naplóból vett idézetrel - szeretném befejezni: „Ha hagyjuk, hogy kibeszéljék magukat az emberek, kénytelenek vagyunk úgy találni, hogy egy kicsit mindenkinek igaza van”.

Köszönöm a figyelmüket. (*Taps.*)

Elhangzott az Országgyűlés 1995. szeptember 5-ei ülésnapján

Az IMF-tárgyalásokról

Tisztelt Országgyűlés!

Nem tudom, hogy bátor merészségnek vagy inkább merész bátorságnak tűnik ha valaki megalapozott szaktudás és papír nélkül egy fontos és a közvéleményt élesen foglalkoztató gazdasági kérdésben szólal fel. De én legalább nem hálom el, én csak táncolok...

A beismerő vallomást tartalmazó bevezető után valóban merészségnek tűnik, hogy a felszólalásban a kormány és az IMF közötti tárgyalásokhoz igyekszem megfogalmazni néhány gondolatot. Előjáróban és megnyugtatóan: látványosan és hangzatosan nem fogom meghirdetni a „Ne fizessünk!” varázsigét, mert tudom, hogy ennek beláthatatlanok és kiszámíthatatlanok a gazdasági következményei, habár nagyon sok, szép jó pontot tudnék vele szerezni a népszerűségi mutatóban a Kereszténydemokrata Néppártnak. Ismerem egyébként a mellette és ellene szóló érveket, de azt is tudom, hogy az adósságkezelésnek, a csökkentésnek és átütemezésnek is vannak valóságos lehetőségei, tárgyalási csatornarendszere, és jó lenne, ha párhuzamosan ebben az irányban is megtörténnének a tárgyalások.

Ami az IMF-fel folytatott tárgyalásokat illeti: nem ártana a partner figyelmét felhívni arra, hogy a második világháborúban mi voltunk az utolsó „hűséges csatlós”, és ezt a hűséget kíméletlenül meg is „jutalmazták” a kikényszerített párizsi békeszerződéssel. Vajon most az IMF arra készül, hogy az utolsó „hűséges adós” hűségét ugyanazzal a kíméletlenséggel, hasonló tartalmú, eredményű és következményű szerződéssel jutalmazza? Mert ezt jó lenne a tárgyalásokat megelőzően és egyértelműen tisztázni!

A második világháborúnál maradva: a győztesek szétverték és szétbombázták a vesztesek gyárait, üzemait, termelő létesítményeit, majd Marshall-segélyt osztottak, és ebből a vesztesek olyan új gyárat és üzemeket létesítettek, amelyek korszerűbbek és hatékonyabbak a győztesekénél. Vajon nem éreznek semmiféle felelősséget azért, hogy a mi vereségünket azzal is súlyosbították, hogy ránk eresztették a szovjet diktatúrát, ami a gazdaságban a háború pusztítását meghaladó károkat okozott, s az alagút végén minket már nem várt semmiféle segélycsomag? Ezt tudomásul kell venni, de azt már nehéz megemészteni, ha a rideg pénzügyi világban nem létezne a kímélet, a belátás és a méltányosság fogalma.

Meg kellene kérdezni, hogy vajon nem tekintik-e némi kárviselést megalapozó hitelezői felelőtlenségnek, hogy az úgynevezett puha diktatúrának szinte számolatlanul adták a pénzt, nem sokat törődtek a felhasználással, zokszó nélkül eltűrték, hogy ettől lettünk a szocialista tábor vidám barakkja - most pedig módszert változtatva felveszik a szigorú hitelező mosolytalan arculatát. A tárgyalások során jó lenne némi bizonyítékot kérni arra, hogy a feltételként megfogalmazott bölcs tanácsokat követni kényszerült országok vajon hová jutottak: a paradicsomba vagy pedig egy pokoli gödörbe?

Közhely, hogy a politikai stabilitás előfeltétele a gazdasági stabilitás. Vajon a hitelező érdekét szolgálja, ha egy adós országban a növekvő gazdasági feszültségek miatt bekövetkezne egy kezelhetetlen felfordulás?

Tárgyaljunk bátrabban az IMF-fel! - javasolja a társadalmi elvárásokkal egyezően az általam őszintén nagyra becsült Kopátsy Sándor. És a Kereszténydemokrata Néppárt nevében én is azt igénylem a kormánytól, hogy a tárgyalásokon ne kockáztassuk a becsületünket, de ne veszítsük el a méltóságunkat sem, és valahogy érzékeltesük a partnerrel, hogy idestova ezer esztendeje kiléptünk abból az elmaradott törzsi államformából, amikor a tolldíszes törzsfőnök elé csak úgy oda lehetett tenni az előre elkészített szerződést azzal, hogy no, ott alul, a kipontozott helyen írja alá sürgősen, de az se baj, ha nem tud írni, akkor tegyen oda három keresztet, mert különben megnézheti magát.

Köszönöm a figyelmüket. *(Taps az ellenzéki képviselők padsoraiban.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1995. szeptember 11-ei ülésnapján

A Budapesti Filharmóniai Társaságról

Tisztelt Országgyűlés!

Országos szempontból talán jelentősebb ügynek számít, hogy jövőre lesz-e krumpli vagy nem, de a növekvő bizonytalanság és az egyre nehezedő életkörülmények ellenére talán az sem minősül nem országos jelentőségű ügynek, hogyha elhallgatnak a hegedűk, megszűnnek a zenekarok, bezárnak a színházak, könyvtárak és a múzeumok, és eladhatatlanná válnak a könyvek

Persze, ma sok aggodalomtól és álmatlan éjszakától kíméli meg magát az, aki nem szeret színházba vagy hangversenyre járni, és nem szereti a jó könyvet. Személyes ügy, hogy én nem kíméltem magam, és elmentem a Budapesti Filharmóniai Társaságnak szeptember 28-án, az Operában tartott Bartók-hangversenyére, de a csodálatos zenei élményt megkeserítette a bevezetőben elhangzott egy mondat: „Szomorú kötelességem megemlíteni, hogy ezt a nagy múltú együttest anyagi forrásainak kimerültével október végén a megszűnés veszélye fenyegeti.”

A bejelentés kissé mellbeverő volt, és a rossz szokásnak megfelelően megkíséreltem elmenni a forráshoz adatokért. Most valahogy úgy van vele az ember, hogy a „van egy jó hírem és egy rossz hírem, melyiket mondjam először?” dallamára a jó vagy a rossz adatokat mondjam? Inkább a jó adatokkal kezdem, a kulturális adatokkal. Ez a társaság 142 esztendő. 1853-as alapítása Erkel Ferenc nevéhez fűződik, és a társaság hagyományait Dohnányi Ernő, Ferencsik János, Kórodi András elnök-karnagyok alakították. A történet első 90 éves szakaszában koncertező együttesként az ország egyetlen hivatásos zenekara volt, és a kor legnagyobb zeneszerzői és előadóművészei szerepeltek a hangversenyeken. Csupán néhány név közülük: Brahms, Liszt, Mahler, Richard Strauss, Bartók, Kodály.

1945. januártól megszűnt ugyan az egyeduralom, de a zenei élet jelentős együttese maradt, és megint csak néhány név az előadóművészek közül, mint Klemperer, Doráti, Ojsztrah, Fischer Annie.

1989-ben a társaság kivált az Országos Filharmóniából, és ettől kezdve saját maga - három bérletsorozatban - évi 18 koncertet adott telt házak előtt. De ezeken kívül is számtalan fellépésük volt itthon és külföldön.

Most pedig a rossz, a lesújtó anyagi adatok. Nem fogják elhinni, hogy az ilyen jelentős kultúrmissziót teljesítő zenekar évi költségvetése 30 millió forint, ami nem éri el két jó ízű végkielégítés összegét. De csak 14 milliót sikerült a szó valóságos értelmében összekaparni, és az együttes tagjai jelenleg bruttó 1500 forintot kapnak egy koncertért. Korábban a Művelődési Minisztérium 11-12 millió, a Szerencsejáték Rt. 15 millió forinttal támogatta az együttest, ehhez járult a főváros és néhány szponzor támogatása és a bevételek. A Szerencsejáték Rt. 1995-re már csak 5 millió forintot szavazott meg, a Nemzeti Kulturális Alaptól 5 millió forintot, a fővárosról 500 ezer forintot, egy biztosítótársaságtól 3 millió forintot kaptak, és nincs tovább. Ez, akárhogy adom össze, 15 millió alatt van - bezárhatnak.

Saját felelősségünk és mulasztásunk, hogy az Országgyűlés társadalmi szervezeteket támogató bizottsága teljesen megfeledkezett erről az együttesről.

Tudom, hogy az ilyen felszólalást a száraz kérdés követi: honnan és miből? A válasz: bár-honnan és bármiből. Mert kerüljön ugyan tyúk minden állampolgár fazekába, de ugyanakkor kerüljön legalább egy könyv is az asztalára, és szökőévenként egyszer úgy térhessen be egy hangversenyterembe, hogy a zenekar is ott üljön még, mert különben elgazosodnak a kultúra ösvényei, és úgy ránk borul a szellemi sötétség, hogy soha nem találjuk meg a gazdasági és erkölcsi válságból kivezető utat.

Aki pedig lekicsinylően azt mondja, hogy a kultúra csak felépítmény, az jó lesz, ha vigyáz, mert ez az összeomló felépítmény úgy rázuhan az alapra, hogy ott kő kövön nem fog maradni. Köszönöm a figyelmet. (*Taps.*)

Elhangzott az Országgyűlés 1995. október 2-ai ülésnapján

A 70 éves RÁDÍÓ köszöntése

Tisztelt Országgyűlés!

Egész más témáról kívánok szólni: a Magyar Rádió 70 éves. Úgy érzem, hogy az alkotmány és a halál után is méltó és igazságos, illő és üdvös, hogy a média, a negyedik hatalmi ág egyik „levelének” évfordulójáról elhangozzék legalább néhány emlékező szó a törvényhozás - az első hatalmi ág - házában. A megemlékezés egyébként megfelel a napirend előtti felszólalás

szigorú házszabályi rendelkezéseinek, hiszen az ügy országos jelentőségű, mert a rádió az egész országnak, sőt a határon túli magyarságnak is szól. Rendkívüli, mert a kor ugyan nem érdem, hanem állapot, de azért a 70 év nem kevés; és halaszthatatlan, mert a születésnap nem a múlt hónapban volt, nem a jövő hónapban lesz, hanem a „gyermek” pontosan 1925. december 1-jén jött a világra.

Tisztelt Országgyűlés! A rádióról, a műsorokról, a vezetőkről és a munkatársakról folyamatosan már minden szépet és jót, minden rosszat és csúfságot elmondtak. Ezen a téren nehéz lenne valami mellbeverő újdonsággal előállni. A 70 esztendő történetét sem lehet öt percre összesűriteni. A Magyar Rádió története ugyanúgy sorsverte és zivataros, mint az egész magyar történelem. Voltak benne napsütötte csúcsok és sötét gödrök, fényes lapok, maszatos oldalak, viharok és ritka szélcsendek, voltak benne forradalmak és kiegyezések, lázadások és megalkuvások, a falai között éltek hősök és árulók, váltották egymást az izgalmas és unalmas műsorok, a hallgatók szidták vagy dicsérték - de az intézmény működött és működik; és az elfoglaltságok félretételével legalább annyit ismerjünk el, hogy valóban sokat tett a magyar kultúra terjesztése és népszerűsítése érdekében.

A részletekről csak egyet: 1925. december 1-jén hangzott el a Magyar Telefonhírmondó és Rádió Részvénytársaság vezérigazgatójának, Kozma Miklósnak az avató beszéde. Ebből csak egy mondat: „Fogadalmat teszek arra, hogy minden üzleti szempontot háttérbe szorítva, tisztán csak a magyar kultúra szempontjait szem előtt tartva fogjuk ezt a fegyvert kezelni.”

Herczeg Ferenc írja egyik írásában: „A rádió kigondolója külön ajándékot adott az emberiségnek, mint Kolumbusz. Ma még csak játszunk ezzel a találmánnyal, mint a kismacska a napsugárral, de idővel jobban át fogja alakítani az életet, mint Amerika fölfedezése.” Kolumbusz ugyan állítólag nem is Amerika felfedezésére indult el, de a rádió valóban átalakította életünket. Velünk együtt él, olyan, mint egy házastárs, azzal a vitathatatlan előnnyel, hogy nyugodtan lehet szidalmazni - nem szól vissza -, és ha már nagyon az idegeinkre megy, akkor egy gombnyomással el lehet zárni. A televízió sem tudta elnyomni, mert például egy autóban nyugodtan lehet rádiózni; a tévézés már előidézheti egy fának ütközés veszélyét.

Befejezésül, elkötelezett rádióhallgatóként, én a születésnap alkalmából hosszú életet, újabb nyugalmas évtizedeket, jobb műsorokat, tárgyilagosabb hírközlést, a politikai kultúra centiméterrel nem mérhető terjesztését és egyéb jókat kívánok a Magyar Rádiónak. Sajnos, születésnap ajándékként egyet nem lehet ígérni és letenni az asztalra: az életkorral járó kedvezményt, ingyenes utazást a frekvencia hullámvasútján - mert 70 év ide vagy oda, a frekvenciáért változatlanul fizetni kell. Köszönöm a figyelmüket. *(Nagy taps.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1995. december 4-ei ülésnapján

Néhány gondolat politika és erkölcs kapcsolatáról Teleki Pál halálának évfordulóján

Tisztelt Országgyűlés!

Országos jelentőségű, rendkívüli ügy címén annyi mindenről esett már szó ebben a házban, így meggyőződésem szerint az Országgyűlés mulasztása lenne, ha legalább egy napirend előtti felszólalás keretében nem történné említés sorsverte történelmünk egy tragikus eseményének 55 éves évfordulójáról.

A felszólalás időszerűségét az is indokolja, hogy manapság konferenciákat rendezünk, és sokat vitázunk politika és erkölcs kapcsolatáról, a tisztességes politikusi magatartásról és a hivatást vállalók felelősségéről. Ötvenöt éve, 1941. április 3-án a hajnali órákban dördült el Teleki Pál ön maga ellen fordított fegyvere, és a pisztoly dörrenésének több vonatkozásban is üzenetjellege volt. Az egyik üzenet úgy szólt, hogy él itt, Európa közepén egy nép, amely az élet feláldozása árán szeretné megőrizni a becsületét, erkölcsi méltóságát és politikai megbízhatóságát. Az üzenet egyértelmű volt. Az angol alsóházból szinte azonnali válasz érkezett. Churchill a majdani béketárgyalásokra célozva kijelentette, hogy a tárgyalóasztalnál majd szabadon kell hagyni egy széket Teleki Pál gróf számára. Ez az üres szék figyelmeztesse a jelenlevőket, hogy a magyar nemzetnek olyan miniszterelnöke volt, aki feláldozta magát az igazságért, amelyért mi is harcolunk. Az már a sors ironiája, hogy ennél az asztalnál nemcsak Teleki Pálnak, hanem Churchillnek sem jutott üres szék.

A másik üzenet, hogy válságos helyzetben hogyan alakul a politika és az erkölcs kapcsolata, a felelős politikus a becsület kockáztatásával, a lehetőségek kihasználását jelentő kompromisszum mellett dönt, vagy az örök értékeket megtestesítő erkölcsi parancs megtartását választja. Teleki Pál habozás nélkül az utóbbit választotta, pedig választása kétszeresen is nehéz volt. Hiszen hívőként a „nem tartottalak vissza, bűnös vagyok” beismerésével a saját hitbéli üdvösségét áldozta fel a saját népe remélt üdvösségéért.

A tardi helyzet szerzője, Szabó Zoltán így fogalmazott Teleki Pál sírja mellett: Itt nyugszik az a férfi, aki tudta, hogy vannak pillanatok, amikor a morál fontosabb, mint a politika, s hogy erkölcsi elvek nélkül nem élhet meg egy nemzet.

A felszólalás már az időbeli korlátok miatt sem foglalkozhat Teleki Pál politikai tevékenységének értékelésével. Az ember, a politikus és a tudós ütközött benne, a politikusi szerepet valójában a helyzet és a felelősség kényszeréből vállalta. Az időszerűség miatt csupán annyit, hogy elfogadta a nemzetiségek területi autonómiájának gondolatát, az anyanyelv használatának a jogát, és az ő törvénye szerint a kisebbségi nyelv tanítása a vegyes nyelvű területeken a középiskolákban is kötelező volt. Így például az erdélyi területen a magyar középiskolákban a román nyelvet kötelező nyelvként oktatták.

A politikusokkal szemben kíméletlen Szabó Dezső ezekkel a mondatokkal jellemezte: Irtózott a nagy kézmozdulatú pátosztól, a zengő jelenetektől, a görögtűztől, a színpadi hatásoktól. Olyan volt, mint az elmúlt, csendes, áldó tavaszi eső.

Csupán egy játékos gondolat: ha tárgyilagosságával, szigorú erkölcsi elveivel és elfogulatlanságával ma fellépne a magyar politika színpadára, akkor szinte teljes biztonsággal számíthatna a népszerűségi lista utolsó helyeire.

Befejezésül: nem kívánom Teleki Pál érdemeit törvényben megörökíteni, mert hiszek abban, hogy ha történelmi tudatunkban felmerül politika és erkölcs kapcsolatának kérdése, akkor az emlékezőnek Széchenyi és Deák neve mellett törvény nélkül is a Teleki Pálé jut majd az eszébe. Köszönöm a figyelmüket. *(Taps az ellenzék padsoraiban.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1996. április 9-ei ülésnapján

Néhány emlékeztető gondolat a recski és hortobágyi kényszerszermunkatáborokról

Tisztelt Országgyűlés!

Negyvenhárom évvel ezelőtt ezekben az őszi napokban nyíltak meg a magyar kényszerszermunkatáborok kapui. És úgy érzem, hogyha már a recski büntetőbrigád falánál a köztársasági elnök, a kormány, a Legfelsőbb Bíróság, a pártok és a társadalmi szervezetek emlékező koszorúi közül hiányzott is az Országgyűlésé, azért mégis felszólalást érdemlő, országos jelentőségű ügy az 1953-ban felszámolt kényszerszertáborok léte. Rendkívüli a remélt megismételhetetlensége és halaszthatatlan is az évforduló időpontja miatt. Az átélt esztendőket múlttá varázsolta az emlékezés, és emlékké oldotta a megállíthatatlan idő. És a múlt fényében vajon mire emlékeztek a volt táborhelyen összegyűlt foglyok: hogy egyszerre emlékeztek az embertelenségre és az emberségre. Arra az embertelenségre, amit a még szörnyűbb bori haláltábor poklában Radnóti Miklós fogalmazott meg a legtisztábban, hogy:

„Oly korban éltem én e földön
mikor az ember úgy elaljasult,
hogy önként, kéjjel ölt, nemcsak parancsra,
s míg balhitekben hitt s tajtékzott téveteg,
befonták életét vad kényszerképzetek.”

Ott álltunk Recsken a barakkban, amikor az egyik volt fogoly leroskadott a régi piccsére, és rázni kezdte a zokogás. Az embertelenségnek milyen mélységesen mély bugyrából fakadtak fel ezek a könnyek, emlékeztettek az emberi méltóság naponkénti megcsúfolására. Hiszen nem a bezártság és a kényszer volt az igazán megalázó, hanem az az esztelen pökhendiség, a fékezhetetlen gyűlölet, az állati ösztönök gátlástalan kiélése és az „elaljasult” embertelenség.

De emlékeztek a foglyok az emberségre is, emlékeztek arra, hogy ez a furcsán vegyes összetételű társaság egymást segítő és támogató, meleg emberi közösséggé alakult, ahol lélekben megtartották az ünnepeket, és elviselhetővé varázsolták a hétköznapiakat, ahol az estéket tartalmas beszélgetések színesítették, és ahol töretlenül megmaradt a kulturális érdeklődés és az egymásra figyelés öröme, és nem lett úrrá a világfájdalom. És vajon ma, az emlékezés perceiben, negyvenhárom év távlatából a lelkük mélyén hogyan dolgozzák fel a volt foglyok az emlékké oldott múltat?

Kennedy, az amerikai elnök állítólag egyszer játékos kedvében - kicsit szentségtörő módon - úgy formálta át a Miatyánk szövegét, hogy „bocsássatok meg az ellenetek vétkezőknek, de a nevüket ne felejtsetek el soha”. Bocsánatkérő hiányában megbocsátásra nem nagyon kerülhetett sor. A nevek is már csak a gúnynevekben élnek, az arcok elmosódtak, s keserűséggé megmaradt a kárpótlással nem orvosolható embertelenség és a társadalom közömbössége. De él és megmaradt a remény, hogy ezek a táborok már soha nem épülhetnek újjá, még akkor sem, ha most is zavartalanul közöttünk élnek a bukott eszme győztes katonái, mert az embertelenség soha nem győzheti le az emberséget, a háború a békét, a gyűlölet a szeretetet és a diktatúra a jogállamot. De azért az emlékezés felemelő pillanataiban ne feledkezzünk meg arról, hogy ehhez elengedhetetlen a demokrácia megszilárdulása, a társadalom összefogása, az erkölcsi megújulás és a közösségi szellem megerősödése! Mert a jövőt sehol nem osztogatják ingyen, és ha nem válunk az értékeket megtartó és megvédő közösséggé, akkor a remény is befelhősödhet. Köszönöm a figyelmüket. *(Taps.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1996. október 7-ei ülésnapján

Néhány újabb gondolat politikai kultúránk vészes romlásáról

Tisztelt Országgyűlés!

Ezek után egyesek valószínűleg még inkább súlyos orvosi esetnek minősítik, hogy időnként rám tör a roham, és ilyenkor a politikai kultúráról beszélek, de a freudi tünet mostani jelentkezésének kiváltó oka, hogy a viták hangneme kétségtelenül annyira túllépett már az elviselhetőség határán, hogy indokolt az ebben a tárgyban történő felszólalás.

Deákról jegyezték fel, hogy a kiegyezés után is gyakran bejárogatott a Parlamentbe, de inkább a folyosón, a pamlagon töltötte az időt, mert nem bírta elviselni a bent dúló viták hangnemét. Nyilván ma már ez a folyosó sem jelentene számára menedéket, hiszen a viták sara túlfröccsen, és kifröccsen a folyosóra is.

Mit lehet tenni a sajnálatos és egyre romló helyzet elviselésére? Két dolgot; az egyik: kifejleszteni a védekező reflexeket. Nem szabad mindjárt megsértődni! A hiúság és a sértődöttség politikai hiba. Micsoda vihart kavart például a parlamentben az udvari bolond tisztség felkínálása! Pedig történelmi ismeretek birtokában ez megtisztelő ajánlatként is értékelhető. *(Taps az FKGP padsoraiban.)* Ezt a munkakört ugyanis csak nagyon művelt, a lélektanban járatos és színészi képességekkel is rendelkező személy tölthette be. Valójában ő volt az udvarban a megtúrt intellektuális ellenzék... *(Derűtség és taps az FKGP padsoraiban)*, és az oroszántól csak az különböztette meg, hogy neki a bátorság meg is volt engedve. Nyilván csodálkozni tetszenek majd azon, hogy egy francia történész, Maurice Lever külön könyvet szentelt az udvari bolond történetének, akiket ő nagyon nagyra becsült. Tehát nem kell rögtön megsértődni! *(Közbeszólások az SZDSZ padsoraiból.)* Micsoda sértődést váltott ki az is, hogy egy párt tagságát csak úgy, lazán és általánosságban „állat”-nak nevezték. Pedig ha arra gondolok, hogy... *(Dr. Torgyán József: Igaz!)* egy gyapjas rackajuh, a díjakat nyert Kincsem vagy egy lipicai mén vagy a nyáját ügyesen terelő okos puli mennyivel tiszteletre méltóbb példánya a saját fajtájának, mint egy elvakult hóbörgő vagy lövöldöző maffiózó az emberi fajnak; itt sem kell rögtön megsértődni. És itt van a „szélsőséges”, „felforgató”, „radikális”, ami óriási sértésnek számít, pedig valójában totális képzavar. A radikális ugyanis gyökeres változást akar, de ez nem a dolgok felforgatását, hanem alkotmányos keretek között az összezavart dolgok logikus rendbe rakását jelenti, és a kereten belül legfeljebb közelebb van a keret belső széléhez. Aki viszont túl akar lépni a kereten, az már nem radikális, az már forradalmár, mert az alkotmány felrúgásával akar rendszerváltozást.

Vagy miért kellene megsértődnöm azért, mert valaki az „Érettségiznek-e a magyar gyerekek a mohácsi vészből?” című felszólalásomat a napirend előtti felszólalások elleni riasztó érvként akarta felhasználni? Némi megdöbbenéssel ugyan, de tudomásul kell venni, hogy egyesek számára egyáltalán nem fontos és nem országos jelentőségű, hogy ma és a jövőben magyar gyerekek Magyarországon érettségiznek-e magyar történelemből vagy nem.

A másik gyógy mód az önmérséklet, ami sokkal nehezebb, és némi stílusváltást igényel. Például a „hazudik” helyett mennyivel szebb: függetleníti magát az igazságtól. Az „aljas” helyett a sokkal irodalmibb zamatú „álnok”. Vagy a „hülyeségeket beszél” helyett azt mondani, hogy „javaslata teljesen alkalmatlan a probléma megoldására”. A kettő ugyanazt jelenti, csak más fogalmazásban.

Képviselőtársaim szíves elnézését kérem, hogy a pusztába kiáltott szó reménytelenségét felvállalva újból beszélni merészeltem a politikai kultúráról; egyesek várhatóan megint megkifogásolják országos jelentőségét, de lelkük rajta!

Befejezésül csak azt kérem, hogy ha Deák Ferenc véletlenül betévedne az ülésterembe, ne kelljen már hanyatt-homlok menekülnie a folyosói pamlagra vagy egyenesen a Kossuth térre, hanem itt maradva elmerülten élvezné vitáink magas színvonalát, és csettintve megállapítaná: „Jaj, Istenem! Az én idóm óta színvonalban és szakszerűségben mennyit fejlődött ez a Magyar Országgyűlés.” (*Taps az ellenzéki padsorokban.*)

Elhangzott az Országgyűlés 1997. április 7-ei ülésnapján

Néhány gondolat az ünnepi könyvhét megnyitásáról

Tisztelt Országgyűlés!

A képviselői időszámításban még érzékelhetően hajnalinak számító időpont ellenére nyilván akad majd valaki a buzgók közül, aki a törvényalkotásból most kiharított öt percemet a napirend előtti felszólalások elleni érvként kívánja majd lobogtatni. Mégis vállalom a kockázatot, mert hitem szerint a 68. Ünnepi Könyvhét megnyitása országos jelentőségű ügy; az pedig egyenesen rendkívüli, hogy az elpiacosodott kulturális viszonyok között egyáltalán meg tudják rendezni; a halaszthatatlanság oka pedig, hogy ma délután kerül sor az ünnepélyes megnyitóra.

A tágabb értelemben vett könyv története évezredekkel ezelőtt kezdődött, és az emberi társadalom történetével párhuzamosan alakult. A könyv kulturális értékek hordozója, eszmék és gondolatok bőséges tárháza, az érdeklődő ember hallgatója társa és őszinte barátja. A könyvről legalább annyi szerelmi vallomást írtak, mint az imádott kedvesről, de az időkorlát miatt csak kettőt szeretnék idézni két különböző korból: a XVIII. századi Montesquieu számára a könyvek olvasása a függetlenség csúcspontja volt az élet ízetlenségével szemben: „Sohasem volt egyetlen kellemetlenségem sem, amelyet egyórai olvasás el nem oszlatott volna”; a XX. századi magyar költő, Juhász Ferenc nem tudja elképzelni az életet a könyv nélkül: „Én hiszek a könyvben, mert a könyv halhatatlan, a könyv az emberi lét legszebb teljesítménye”.

Az eszméket és gondolatokat hordozó könyv persze veszedelmes fegyver is, és hiába írta Rousseau, hogy a könyv elégetése nem válasz a könyvre, se előtte, se utána nem hallgattak rá. A mohamedán elvakultság felgyújtotta az alexandriai könyvtárat, az inkvizíció az eretnekekkel együtt - a biztonság kedvéért - elégette az eretnek művet is, a spanyol hódítók máglyára vetették a maja kultúra alkotásait, a nácizmus 1933. május 10-én a berlini Opernplatzon gyújtotta meg a könyvmáglyát, később a máglyát a zúda és a tilalmi elzártság váltotta fel. A máglyák, a zúdák és az új ellenség: a számítógép és az internet sem tudta a könyvet legyőzni, és megnyugtató látvány maradt a könyv fölélő emberi arc. Nem szeretnék senkit untatni olvasásszociológiai és könyvkiadási statisztikai adatokkal, de azért jó tudni, hogy a nálunk a százezer lakosra számított kiadott könyvek számában verjük például Ausztriát, Franciaországot, Hollandiát, Németországot és Olaszországot.

Ma délután a magyar könyvkiadók és könyvterjesztők elkötelezett munkája eredményként ünnepélyesen megnyitják a 68. magyar könyvhétet. A könyv ünnepe szép múltra tekinthet vissza: Supka Géza 1927-ben vetette fel az ötletet, és 1929. május 13-án már meg is kezdődött az első könyvhét, ahol hárompengős olcsó kiadásban vehették meg az olvasók például Szabó Dezső Elsodort faluját és Móra Ferenc Ének a búzamezőkön című könyvét. Aquinói Szent Tamás félt az egykönyvű embertől, mert az egykönyvűség egyoldalúságot, elfogultságot, elvakultságot eredményez. A mai könyvhéten 160 könyvcím szerepel, 48 hazai kiadó 122 könyvheti kiadványa és 12 határon túli kiadói műhely 38 kötete, tehát bőséges a kínálat és lehet válogatni.

Az ünnep alkalmából innen, a politika műhelyéből Babits Mihály versének négy sorával szeretném köszönteni a könyvek műhelyeinek szorgos munkásait:

„Ó, ne mondjátok azt, hogy a könyv ma nem kell,
hogy a könyvnél több az élet és az ember,
mert a könyv is élet és él, mint az ember,
így él emberben könyv, s a könyvben az ember.”

Köszönöm a figyelmüket. (*Taps.*)

Elhangzott az Országgyűlés 1997. július 5-ei ülésnapján

Megemlékezés egy történelmi évfordulóról

Tisztelt Országgyűlés!

Egy hete lezajlottak ugyan az évfordulós ünnepek, de a késedelmünk még menthető. Ugyanis nemcsak bűn, hanem egyenesen hiba lenne, ha az ország Házában nem emlékeznénk meg egy jelentős történelmi eseményről: Buda és Pest egyesítésének 125. évfordulójáról. Annál inkább, mert maga a gondolat is az ország Házában hangzott el első ízben. 1848. április 8-án, az utolsó rendi országgyűlésen Házmán Ferenc, Buda város követe vetette fel a Duna két partján fekvő testvérváros egyesítésének ötletét. A két város egyesítéséért buzgólkodó Széchenyi már egy 1829-ben írott levelében Pestet és Budát Magyarország szívének nevezte, és a két várost Honderú néven akarta összeházasítani, de erről Eötvös tréfásan azzal beszélt le, hogy a franciák ezt „honte des rues”-nek, az utcák szégyenének érték.

Kossuth Lajos az 1840-es évek elején már Budapestért küzdött - mint a nemzet fővárosáért. 1849. június 24-én a forradalmi magyar kormány elrendelte Pest, Buda és Óbuda egyesítését, de Világos megakadályozta a szép tervet. A kiegyezés után az elgondolás megvalósítása is törvényhozási aktussal kezdődött, az 1872. évi XXXVI. törvénycikkkel, amely a fővárosi törvényhatóság megalakításáról rendelkezett. Az eredeti jogalkotói szándék abban állt, hogy a méltóságát visszanyert ország olyan közigazgatási központot nyerjen, amely Magyarország művelődésének és az ország államiságának a jelképe is egyben.

Most valójában arról kellene beszélnem, hogy az egyesítést követően a főváros milyen robbanásszerű fejlődésnek indult. Sorolnom kellene a sok-sok épületet, említenem kellene, hogy az 1877-es, 270 ezres lakossági létszám húsz évente megduplázódott, hogy a fővárosi közmunkák tanácsa milyen - ma így mondanánk: infrastrukturális - beruházásokat végzett. De én ebben az ünnepi köszöntőben a tények száraz felsorolása helyett formabontó módon inkább érzelmi oldalról, a kialakult főváros lelkét és hangulatát szeretném megidézni.

Egy országra, egy népre jellemző, hol választja ki a fővárosát. Milánó vagy Torino nyilván gazdagabb és pezsgőbb város, mégis Róma, az örök város Olaszország fővárosa. A német képviselők ugyan nehezen szánták rá magukat a kedves Rajna-parti város, Bonn elhagyására, de mégis megszavazták, hogy vissza, Berlinbe, mert ez a németiség igazi fővárosa. Fülöp király is izgatottan szemlélte az Escorialból álmai fővárosa, Madrid építését. A mi fővárosunkat még a kelták alapították a Krisztus születése előtti évszázadban, és Ak-inknek nevezték, ami bő vizet jelent. A római időkben Aquincum Pannónia tartományi fővárosa volt. A város 1244-ben már királyi aranypecsétellátott kiváltságlevelet kapott, és a századok folyamán már volt ez a város királyi székhely, koronázó város, Mátyás alatt kincses város, volt már fürdőváros, bűnös város, 1945-ben ostromlott város, 1956-ban hősi város, és nem véletlen,

hogy még az északi megyék lakói is azt mondják egy fővárosi utazás előtt, hogy „felmegyünk” Budapestre, mert itt a „fel” nem földrajzi irányt, hanem értékítéletet jelent.

De beszéljünk inkább a város érzelmi vonzásáról! A Pest-Budai Regélő szerint a Pest szó szláv nyelven kemencét jelent. És aki egyszer megtelepedett a meleg kemence mellett, nehezen is hagyja el. Ne ijedjenek meg, képviselőtársaim, nem egy napilap bűnügyi rovatából, hanem a Nyírségből származott Krúdy Gyulától idézek: „Az elmúlt héten agyonlőtte magát egy úriember Pesten, akinek lakását a fővárosból vidékre kellett volna áttennie. Egy püspöki uradalomban lett volna jószágigazgató.” És a vége felé körülbelül azt mondta a vendéglői asztaltársaságnak: „Nem élhetek Pest nélkül.”

Tisztelt Országgyűlés! Ennyi fért be az öt percbe. Befejezésül kívánok a szeretett Budapestnek további, ugyancsak felhőtlen, eredményekben még gazdagabb, újabb évfordulókat. Köszönöm a figyelmüket. *(Taps.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1998. november 24-ei ülésnapján

Néhány gondolat a Kormány és az ellenzék kapcsolatáról

Tisztelt Országgyűlés!

Az elmúlt hetekben elhangzott ellenzéki nyilatkozatok ellenére a Fidesz képviselőcsoportja úgy érzi, hogy ha egy misét nem is, de talán egy napirend előtti felszólalást megérdemel a kormány és az ellenzék kapcsolata. Ez a viszony egyetlen parlamenti demokráciában sem felhőtlen. A kormányok a világ minden táján az idők végezetéig kormányozni akarnak, az ellenzék pedig a kormányt lehetőleg azonnal, de legkésőbb a következő választáson szeretné megbuktatni. Azt azonban eddig még senki nem vitatta, hogy a döntés joga a többségé, és a kisebbség többségi leszavazása sehol a világon nem jelenti az ellenzéki jogok durva sárba tiprását.

Állítólag nálunk nagyon elmérgesedett a kormány és az ellenzék viszonya. A viszony megromlása miatti felelősséget az ellenzék - a média tüzéségi támogatásával - igyekszik egyoldalúan a kormányra hárítani. Éppen ezért a tárgyilagosság és az egyensúly helyreállítása érdekében szeretnék felidézni néhány, az ellenzék által gerjesztett vihart, amely úgy megtépázta a csendes ligeteket, hogy az olajfákon már egyetlen, a béke jeleként átnyújtható ág sem maradt. *(Moraj az MSZP padsoraiból.)* A futballmeccsek hangulatát megidéző ellenzéki hangorkán először a tb-önkormányzatok megszüntetése és a Postabank botránya körül tört ki, de a kormányzati intézkedések egyértelmű támogatottsága ezt a vihart hamar lecsendesítette. Második viharként jött a kormány kinevezési gyakorlata, ahol az ellenzék persze rögtön kivégzéseket emlegetett, pedig a történet egész egyszerűen arról szól, hogy ez a kormány végre legalább megkísérli a sajnálatosan félbemaradt rendszerváltoztatást a befejezéshez közelíteni. És ha már a kárpótlás nem igazán sikeredett, és az igazságtétel is elmaradt, akkor joggal elvárható, hogy ne üljenek a politikai és a gazdasági élet vezető és irányító helyein olyanok, akik közül sokan annak idején pártjukon és szervezeteiken keresztül közvetlenül vagy közvetve közreműködtek a kár okozásában, mert szakértelmük öntömjenézése ellenére esetleg mégiscsak méltatlanok egy polgári társadalom bizalmára. *(Taps a kormány-pártok padsoraiban.)*

Azután itt van a rendkívüli ülések erőszakolása, amikor az Alkotmánybíróság szerint a rendkívüli ülés alkotmányjogi funkciója nem a rendszeres ülésezés biztosítása, és a kisebbségi akarat erőszakos érvényesítésére törekvő szándékkal - elnézést a durva szóhasználatért, de

Nagy Sándor képviselőtársam szóhasználatával élek - nem a kormány, hanem az ellenzék köpi önmagát szembe. *(Szórványos taps a Fidesz padsoraiból.)*

Tisztelt Országgyűlés! Folytathatnám még a felsorolást, de talán ennyi is elég a kialakult helyzet valóságos érzékeltetéséhez. Mindezek ellenére töretlenül bízunk abban, hogy az ellenzék végre kicseréli a választási vereség okozta rövidzárlat miatt tönkrement biztosítékokat, és a helyreállított áramkörben az eljövendő három évben csapkodás helyett a sokszor hangoztatott konstruktivitás és felelősség jegyében megjelennek a kormány által őszinte nyitottsággal várt, jobbító szándékú javaslatok és a megalapozott megfontolást igénylő bírálatok.

Engedjék meg, hogy befejezésül a témával kapcsolatban néhány gondolatért Széchenyihez forduljak, aki a való megközelítéséhez szükséges elmesúrlódások érdekében nagyon fontosnak ítélte az oppozíciót, de ugyanakkor megállapította: „Hanem oly ellenzés, mely a tárgy ismerete előtt határozottatott már el vagy csak kicsinységek körül bíbelődik, soha nem idézheti fel az igazságot, és éle annyira eltompult, hogy lehető későbbi nagy homályokon keresztül vágni többé nem képes.” Ugyancsak Széchenyi írja, természetesen a mai ellenzék ismerete nélkül, de látnoki megérzéssel: „Az oppozíció olyan, mint az epe. Kell a test épségéhez egy kevés, de csak igen sok ne... s az a kevés is ugyan egészséges legyen.” Indulatok helyett jöjjenek tehát az elmesúrlódáshoz elengedhetetlen érvek, és jöjjön bátran az epe is, csak az a kérdés, hogy egészséges legyen. Köszönöm a figyelmüket. *(Taps a kormánypártok padsoraiban.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1999. május 31-ei ülésnapján

Válogatás a „kétpercesek”-ből és az alkalmi megszólalásokból

Az ügyészség egyes feladatairól szóló törvényjavaslat ügyében válasz Eörsi Mátyás felszólalására

Tisztelt Országgyűlés! Köszönöm szépen, Elnök Úr!

Nem szeretnék hiányérzetet okozni Eörsi képviselő úrnak, hogy ebéd előtt a gombnyomásom elmarad. Nem marad el, mert ennek a törvényjavaslatnak a tárgyalása során - elnézést a triviális hasonlatért - néha az ember úgy érzi, mint amikor az óvó néni meséli az óvodában a Hamupipőkééről szóló mesét, és akkor a vásott gyerekek bekiabálnak, hogy óvó néni, mikor jön a farkas, hogy megegye nagymamát? *(Derűtség a jobb oldalon.)* És az óvó néni nem tudja megmagyarázni, hogy édes gyermekeim, ez egy másik mese... *(Derűtség a jobb oldalon.)*... ez a Piroska és a farkas meséje. *(Közbeszólás a jobb oldalról: Úgy van!)* Szeretném még azt... újból elnézést a hasonlatért, de állítólag a gasztronómiai szabályok szerint csak a töltött káposzta jó felmelegítve, az egyéb készítményeket felmelegítés esetén az odakozmálás veszélye fenyegeti. A bírósági elnökök kinevezéséről, a bírósági törvényről, az igazságügy-miniszter közlekedési balesetéről: az égvilágon semmi közük az ügyész alkotmányos helyzetének megváltoztatásáról szóló törvényhez; hiszen egy hivatalban lévő igazságügy-minisztert lehet szeretni, lehet nem szeretni. Úgy érzem, hogy a szeretet érzelmi és nem politikai vagy jogi kategória. Mert nem szeretem az igazságügy-minisztert, ezért az ügyészség alkotmányos helyzetének megváltoztatását ellenzem - ez inkább érzelmi kicsinyességre, mint politikai éleslátásra vall. Köszönöm szépen. *(Taps a jobb oldalon.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1993. szeptember 7-ei ülésnapján.
Dr. Isépy Tamás igazságügyi minisztériumi államtitkár volt

Észrevételek Horn Gyula napirend előtti felszólalásaira (1)

Tisztelt Országgyűlés! Tisztelt Képviselőtársaim!
Tisztelt Miniszterelnök Úr!

Lehet, hogy szerénytelenül és alaptalanul jó kereszténynek tartom magam, ezért előljáróban azt kívánom a miniszterelnök úrnak, hogy bár a próféta szólt volna most a miniszterelnök úrból: a vágyait kísérje a beteljesülés öröme, és várakozását kísérje a valóság teljessége. Sajnos, a történelmi tapasztalatok szerint mindig több volt viszont a hamis, mint az igaz próféta. A „hamis”-nak nincs pejoratív értelme, nem tételez fel rosszhiszeműséget, csak azt jelzi, hogy ezeknek a prófétáknak a vágyai később hamis illúzióknak bizonyultak, a vágyaik nem következtek be, sőt jóslataik jóvátehetetlen következményekkel jártak.

Tegnap figyelemmel kísértem az alapszerződéssel kapcsolatban elhangzott nyilatkozatokat. Elhangzott egy olyan nyilatkozat, hogy „na most, az alapszerződés aláírásával végre bebizonyítottuk többek között azt is, hogy nem vagyunk irredenták”. Joggal kérdezem, meddig tart ebben a térségben az, hogy az ártatlanság vélelme úgy érvényesül, hogy mi, vádlottak vagyunk kötelesek mindig bizonyítani, hogy nem vagyunk náciak, nem vagyunk dogmatikus bolsevisták, nem vagyunk nacionalisták, nem vagyunk sovinszták. Soha nem jutunk el saját identitásunk bizonyításáig, mert mindig azt kell bizonyítani, hogy mik nem vagyunk. *(Taps a jobb oldalon.)*

Én elhiszem, hogy huszadik századi történelmünk során kétszer álltunk a rossz oldalon - nem a saját jószántunkból -, ennek eredményeként szépen megaláztak minket a békeszerződésekben. De tessék mondani, körülöttünk mindenki szűz, ártatlan és tiszta? Csak mi vagyunk becsstelenek és bűnösök? Egyszer vége kellene hogy szakadjon ennek a hozzáállásnak! Nem hiszem, hogy lenne valaki ebben az országban, aki ne azt szeretné, hogy ne csak a Dunának és az Oltnak, hanem a Vágnak és a Poprádnak, a Marosnak és a Tiszának is egy legyen a hangja; aki ne azt szeretné, hogy ebben a térségben ne az ágyúk dörögjenek, hanem szép fehér galambok, a béke galambjai szálljanak, szájukban a pálmaággal. A félő csak az, hogy galamb képében itt megjelenhet egy héja, aki majd szépen lecsap egy kisebbségi jogra, felkapja, megropogtatja, és azt mondja, hogy ez neki a szerződés szerint jár.

Tehát a békét szeretjük, a békét akarjuk. A KDNP változatlanul fenntartja azt a - sajtóban is megjelent - nyilatkozatát, hogy a maga részéről is támogatja az alapszerződés létrejöttét, viszont csak jó alapszerződés létrejöttében érdekelt. Egy szerződés megkötésének kétféleképpen lehet nekiállni: vagy a kölcsönös bizalom, vagy a kölcsönös bizalmatlanság légkörében. Ne áltassuk magunkat: ez a szerződés a kölcsönös bizalmatlanság légkörében jött létre. A kölcsönös bizalmatlanságot már előfeltételezte az, hogy - időbeli tévedéssel - nem a tinta megszáradása után, hanem a tinta alkalmazása előtt átadnak egy nyilatkozatot, hogy a szerződésben foglaltaktól eltérően értelmeznek benne néhány előírást. Tehát hogy a kölcsönös bizalmatlanság légkörében létrejött szerződésben a jövőbe vetett bizalom hogyan tapad, azt nyilvánvalóan csak a jövő fogja eldönteni.

Ismételten szeretném hangoztatni, hogy a Kereszténydemokrata Néppárt érdekelt egy jó alapszerződés létrejöttében. Matematikailag semmi bizonytalansága nincs abban, hogy az Országgyűlés a többség birtokában hogy fog dönteni a szerződés megerősítéséről. Azt viszont nagyon szeretnénk, ha az ígért ellenőrzési mechanizmus időben működésbe lépne, és a végrehajtási tapasztalatok birtokában kerülne majd sor a ratifikálásra, illetve a szerződés megerősítésére - amely tapasztalatokat a határon túli magyar kisebbségtől kell majd beszerezni, hogy ez az előszerződés milyen hatással járt a velük szemben alkalmazott bánásmódra, a számunkra mutatókövetkezményekre.

Tisztelt Országgyűlés!. Hisszük és reméljük, hogy ebben a térségben egyszer végre valóban oldódni kezdenek a történelmi sérelmek görcsei, és ez az alapszerződés nem akadály, hanem elősegítője lesz ennek a görcsoldási folyamatnak. Köszönöm a figyelmet. *(Taps.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1995. március 21-ei ülésén

Tisztelt Országgyűlés! Tisztelt Miniszterelnök Úr!

A sikertelenség és a népszerűtlenség vállalásával és lassan már formabontónak minősülő módon szeretnék józan hangot megütni abban a reményben, hogy még itt, a hidegre fordult júniusi forróságban is visszhangra fog találni. Én az idősebb jogán és keresztényi türelemmel, de fogadatlan prókátorként arra szeretném felhívni a miniszterelnök úr figyelmét, hogy a tévedés elkövetése kisebb és jóvátehetőbb hiba, mint a tévedés beismerését makacsul elutasító konokság. Ma már a miniszterelnök úr is tudja, hogy a kultúra és benne a politikai kultúra nem felépítmény, hanem olyan alapvető érték, amelynek érvényesítése nélkül nincs békés és kiegyensúlyozott társadalmi együttélés, s az ellenzék által megkívánt apró lépés megtétele nélkül, ami itt most elhangzott, a gyermekcipőben járó magyar demokrácia soha nem válhat nagykorúvá.

Ez a kis lépés valóban kis lépés volt, mert nem kellett az ellenzéki pártoknak elhatárolódni olyan szélsőséges mozgalmaktól, amelyekkel sosem voltak határosak. Lehet, hogy viccesen hangzik, de én mindig azt mondtam, hogy a Kereszténydemokrata Néppártnak nem kell a sokat emlegetett Burunditól elhatárolódnia, mert sohasem volt határos Burundival.

Engedje meg, miniszterelnök úr, hogy befejezésül egy Eötvös Józseftől származó mondatot idézzek abban a reményben, hogy az ország nyilvánossága elé került parlamenti vitát mindannyian elfelejtjük, és valóban kialakul itt egy egészséges politikai kultúra. Az eötvösi mondat így hangzik: „Semmi nem fejleszti ki gyengeségeinket inkább, mint ha hatalomhoz jutunk.” Köszönöm a figyelmüket. *(Taps az ellenzéki képviselők padsoraiban.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1995. június 26-ai ülésnapján

*Tisztelt Országgyűlés! Tisztelt Köztársasági Elnök úr!
Tisztelt Miniszterelnök úr!*

A botfűlűek között is köztudomású, hogy egy operának elengedhetetlen műfaji kelléke a nyitány. Egy mozarti operának lágy, dallamos a nyitánya, egy wagnerinek harsogó, de mindegyiknek elengedhetetlen szabálya, hogy tartalmaznia kell a zenemű minden később elhangzó, feldúsított motívumát. Most végeredményben egy őszi ülésszak politikai nyitányának voltunk a tanúi, tehát azt kell vizsgálnunk, hogy a motívumokból mire tudunk következtetni: egy jó előadásra, olyanra, amelyről élményekben gazdagon tudunk távozni, vagy amelyről élményekben szegényen?

Én azzal kezdeném, hogy egy kicsit ingerszegény maradtam, mert újdonságot a nyitányban valójában csak a koalíciós vita tetszés szerint minősített moll vagy dúr hangjai jelentettek. *(Derűltég a jobb oldalon.)*

Ősi szabály, hogy egy idegennek házastársak vitájába nem szabad beavatkozni. Mert ha az idegen beleavatkozik, a gyakorlati tapasztalatok szerint ennek az az eredménye, hogy a házastársak kibékülnek, és se együttesen, se külön-külön nem hajlandók elhagyni a közös lakást, inkább belekapaszkodnak a hatalmi tapétába, és maradnak. *(Derűltég a jobb oldalon.)* A koalíciós vitáról csak annyit: ha valaki egy 54 négyzetméter terjedelmű szilárd épületből inkább átmegy egy 72 négyzetméteres nagyobb sátorba, hát annak nyilván viselnie kell a következményeit... *(Derűltég, taps.)*..., hogyha a közös lakás használatának a feltételrendszerét nem dolgozta ki pontosan.

A koalíciós vitáról mindössze csak annyit: őszintén szeretnénk, ha valóban a kormányzati munka megjavítását szolgálná, és nem személyekre korlátozódott vita lenne. Jó lenne abbahagyni. De mondom: nem szólunk bele, mert nem érdekünk a beleszólás. Azt szeretnénk, hogy egy gazdasági instabilitáshoz - amint már Szabó Iván frakcióvezető társam egyszer kijelentette - ne járuljon egy politikai instabilitás.

Most a motívumok további része. Őszintén megmondom, hogy óriási bőséggel hullottak ránk az ígéretek illatos virágai. Most már csak azt kellene tudni, hogy ezek elhervadnak, elfonnyadnak vagy tovább virágoznak. Mert ami itt elhangzott, azt ismertük a programból. A kérdés az, hogy egy szociális érzékenységet ígérő program hogyan tud átmenni szociális érzéketlenségbe. Ennek a titkát még meg kellene tudni fejteni. Erre nem nekünk kell megadni a választ, hanem a kormányzó koalíciónak.

Én most nem kívánom leltározni, hiszen többször elmondtuk: eltékozolt évnek neveztük, utána külön készítettünk egy kárfelmérést a kormány egyéves tevékenységéről. Itt most az opera, a nyitány nem erről szól. Nem papírról kívánom felolvasni a hozzászólásomat: én a miniszterelnök úr egyes megállapításaira utalnék.

Közbiztonság. Már egyszer idéztem a Ház falai között a Bajorországot annak idején nagyon jól elkormányzó Franz Jozef Strauss egy mondását, hogy „A jogállamnak foga kell legyen, hogy odaharaphasson”. Csak bízni kell abban, hogy ezek a fogak valóban épek. Mert ha most hirtelen fogászati kezelésre szorulna a jogállam, akkor esetleg a Világbankhoz kellene kölcsönért fordulnia, hogy rendbe tudja hozatni, hogy oda tudjon harapni.

Tehát mindnyájan érdekeltek vagyunk a bűnmegelőzésben, a bűnüldözésben. Érdekeltek vagyunk abban, hogy az ország közbiztonsága megerősödjék. Érdekeltek vagyunk abban, hogy az államháztartás reformja végre megszülessék. Tehát a paktumpártisággal vádolt ellenzék felelősséget érez azért, mert mi elköteleztünk vagyunk minden olyan törvényjavaslat, minden olyan előterjesztés ügyében, amelyik az ország érdekét, a társadalom felemelkedését szolgálja. Ebben még vállaljuk inkább a „paktum”-megjelölést is, és azt szeretnénk, ha más is csatlakozna ehhez a paktumhoz, amely az ország felemelkedését szolgálja, és nem megosztásra irányul. *(Taps.)*

A történelmi megbékélés. Ótátrafüred nagyon szép hely, fenyvesek övezik. Csak az a kérdés, hogy milyen fenyvesek, miután állítólag savas esők marják már a fenyveseket is. Tehát ha nem tényleg egészséges fenyvesek között zajlott le ez a beszélgetés, akkor a savas hatásnak esetleg lehet valami rossz eredménye is.

Az ellenzék valóban egységesen elutasította az alapszerződést. Nem azért, mert nem vagyunk érdekeltek egy alapszerződésben. Egy jó alapszerződésben vagyunk érdekeltek. Tudjuk, hogy itt fel kell oldani az évszázadok óta felhalmozott ellentéteket, problémákat. De olyan alapszerződéshez, amely újakat keletkeztet, senkinek nem fűződik érdeke. Mert ha megnézzük az alapszerződést: utána jött a nyelvtörvény; megkezdjük az alapszerződés tárgyalását Romániával: ott jött az oktatási törvény. Ha tehát egy nagy megbékélés retorikai szinten ezt eredményezi a valóságban... Én elhiszem, hogy kikéri az Európa Tanács véleményét. Én azt szeretném hallani, amikor majd megtartják a kikért és megadott véleményt, mert a konvenciók alapján az csak egyértelmű lehet. Eredmény akkor van, ha nemcsak kikéri, hanem meg is tartják az Európa Tanácstól kért tanácsokat. *(Taps az ellenzéki képviselők padsoraiban.)*

Az ellenzék és a konstruktivitás. Változatlanul elismertük és nem tagadtuk, hogy a három - Polgári Szövetség névvel illetett - pártnak a miniszterelnök úrral folytatott tárgyalása konstruktív volt, a légköre jó volt -, mert nyilvánvalóan egyformán viseljük ebben a parlamentben az országgal szembeni felelősséget. Lehet, hogy meghaladott polgári jogi a gondolkodásom, de én úgy érzem, hogy ez a felelősség egyetemleges. Majd a választásoknál az állampolgárok döntenek el, hogy az egyetemlegességen belül ki milyen arányban lesz köteles viselni a terheket. Aki az egyetemlegességen belül rosszul viselkedett, az megbukik, aki jól viselkedett, az megnyeri a választást.

Ebben a minősítésben vállalom azt, hogy amiről a miniszterelnök úrral folytatott beszélgetésben szó volt - a konstruktivitásról, az ország érdekéről -, azt vállaljuk. Amiben nem értettünk egyet, abban változatlanul nem értettünk egyet. Persze szép, hogy retorikai szinten elhangzik, hogy „konstruktivitás”. Én tudom, hogy most a miniszterelnök úr el volt foglalva a házasságon belüli vitával, de ez a konstruktivitás akkor érvényesül majd, ha látjuk az eredményét. Itt már utalás történt a médiatörvénnyel kapcsolatban hatpárti kodifikációs előzetes konszen-

zusra, a törvény-előkészítés színvonalának az emelésére. Tehát számtalan dologban valóban egyetértés mutatkozott, mivel érdekeltek vagyunk.

A gazdasági programmal változatlanul nem értünk egyet: azt mi változatlanul nem gazdasági stabilizációnak, hanem labilizációnak tartjuk. A szociális programmal nem értünk egyet. Szépen, mindig emelkedett hangon beszélünk a kultúráról és az oktatásról, de közben azt tönkretesszük, holott nyilvánvalóan egyértelmű, hogy a magyar polgárság nem a vagyon osztogatásával, hanem igenis, a kultúra osztogatásával fog majd létrejönni. *(Taps az ellenzéki képviselők padsoraiban.)*

Befejezésül választ kell adni arra a kérdésre, hogy most már tényleg, milyen előadásra számíthatunk. Itt megoszlottak a vélemények. Aki szereti a diszharmóniát, az lehet, hogy elégedett lesz az előadással. Aki a dallamot szereti, az biztosan elégedetlen lesz az előadással. Én befejezésül csak egyet tudok mondani: meg kellene gondolni, hátha újra lehetne írni ezt a kottát! *(Taps.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1995. szeptember 4-ei ülésnapján

Tisztelt Országgyűlés! Tisztelt Miniszterelnök úr!

Azzal kezdeném, őszintén tartottam attól, hogy a Házbizottságban rossz megállapodást kötöttünk, amikor 5 percen korlátoztuk a frakciók hozzászólási idejét. Örömmel lehetett tapasztalni, hogy az aggodalom teljesen feleslegesnek bizonyult, mert 5 perc sem kell az észrevételek megtételéhez, ugyanis az itt elhangzottak semmi olyan újat nem tartalmaztak, ami eddig már a médiacsapokból ne csorgott volna ránk. Ez egy megismételt sikersztori, egy kicsit a hollywoodi filmekhez hasonló, ahol mindent bevon a rózsaszín fátyol, szikrázó napfény, vagy Florida vagy a Colorado, a szerelmesek egymásra találnak, happy end, mindenki boldog, mindenki örül. *(Derűltég és taps az ellenzéki padsorokban.)*

De lehet egy politikai sikersztori is, csak ki kell állni, és azt kell hangoztatni, hogy mi vagyunk a legjobbak, a legerősebbek, a leghatékonyabbak, a legklasszabbak, mindenki számíthat ránk. Ezt el lehet mondani Taszáron, el lehet mondani a parlamentben. Itt a kérdés csak az, hogy ezek után ki meri feltenni a kérdést, hogy vajon mi ennek a sikersztorinak az ára, és vajon nem kellene-e megvárni azt a névmásváltoztatást, hogy a „mi” helyére a „ti” kerüljön, tehát inkább a másik oldalról mondják, hogy ti vagytok a legjobbak, a leghatékonyabbak, a legerősebbek. Erre még egy kicsit várni kell.

Tisztelt Országgyűlés! Tudom, hogy a tárgylagosság árt az egészségnek, mert csökkenti a vérnyomást. Tárgylagosan el kell ismerni azt az eredményt, hogy a GDP valóban növekedett, a fizetési mérlegben valóban javulás volt, csak mindig visszatérek arra, hogy vajon mi ennek az ára. Mi, ellenzék is tudjuk, hogy a szociálpolitika nem Róbert bácsi ingyenkonyhája. Azt is tudjuk, hogy a magyar pénzügyminiszter keresztneve nem Róbert, és Lajos bácsinak nem szokása, hogy ingyenkonyhát létesítsen, sőt ő legszívesebben még a tányér árát is megkérné, amibe az ingyenlevest kimérné.

Tehát nyilvánvalóan a szociálpolitikát ez a tendencia jellemzi; lassan átalakul a városkép. Az utcán majd szépen kifordított, üres zsebű, fogatlan, krákogó magyar állampolgárok fognak sétálni, mert nem tudják a gyógyszer árát megfizetni, mert nem tudják a fogorvosi költséget megfizetni, és az elvonások miatt teljesen kiürült zsebbel fognak közlekedni. Tehát nyilvánvaló, hogy a siker ára mögött ez van. Ha számokról van szó, mindig szoktam idézni Churchillt, aki azt mondta, hogy csak annak a statisztikai adatnak hisz, amit ő maga hamisít...

De kezdjük az oktatással. Nyilván a szakemberek el fogják mondani, hogy nem ilyen rózsaszínű a dolog az oktatás normatív ráfordításával vagy a kulturális szféra támogatásával kapcsolatban. Vagy nézzük már meg az egészségügyet, a kórházi ágyak csökkenését; a kórházi ellátásnak, az egészségügyi ellátásnak a felfordult állapotát. Tehát a látszólagos sikernek feltüntetett eredmények mögött ott van a magyar társadalom által fizetett ár.

Két mondat csak távirati stílusban, ami megragadott a miniszterelnök úr felszólalásából. Azt mondja: amit 1950-ben elértünk, az megalapozza a jövőt. Egy kicsit tessenek már megnézni majd ezt az alapot statikailag, jól van-e szigetelve, mert ha kiderül erről az alapról, hogy minden vizsgálat nélkül mondtam ezt alapnak, akkor nehogy tovább dőljön ránk az épület.

A másik, amit miniszterelnök úr mondott, hogy 1995 a fordulat éve. Ez egy kicsit ijesztő volt, ezt már egyszer hallottuk 1948-ban. Én bízom abban, hogy ez nem olyan fordulat éve lesz, mert azt nevezték annak idején fordulat évének. Nem mintha az aggodalom élne bennünk, de mégis, fordulat éve... nehogy ilyen rossz irányba forduljon.

Ami öröm volt számomra, hogy miniszterelnök úr számít az ellenzék közreműködésére. Eddig az agresszív kategóriával illettek bennünket, ezt a szép jelzőt viseltük minden oldalról, hogy az ellenzék agresszív, hóbörög, kiabál.

Szeretném megnézni, vajon mi agresszivitás van abban, hogy idejében felhívtuk a figyelmet az alkotmányértésekre, felhívtuk a figyelmet arra, hogy ez a két személyijövedelemadó-tábla nem lesz jó, a fogászati kezelés nem lesz jó.

Miután közeleg, mégis kimerítem a percet... Annak idején a miniszterelnök urat egy Eötvös-idézetrel ajándékoztam meg egy hasonló felszólalásra adott válaszban Most egy Kisfaludy-idézetet hadd mondjak el még miniszterelnök úrnak: „A reményt vágyaink útiköltségül adják, de a sors hamis pénznek nézi, s el nem fogadja.” Egy kicsit meg kellene vizsgálni a pénzt...

Köszönöm szépen a figyelmet. *(Taps az ellenzék padsoraiban.)*

Elhangzott az Országgyűlés 1996. február 5-ei ülésnapján

A MÉDIA VILÁGÁBÓL

Közjegyző - a bíró és az ügyvéd között

Az elmúlt hetekben önelégült hangulat kerítette hatalmába a Tisztelt Házat, egyesek az ülésteremben még az ünnepi tömjénfüst fanyar illatát is szállongani érezték: megkezdődött a kifejezetten gazdasági jellegű törvényjavaslatok folyamatosan ígérkező tárgyalása. És akkor színre lép ez az izgága Igazságügyi Minisztérium, és ünnepprontó módon, a kormány nevében kivételes eljárásban tárgyalatni kívánja a folyamatból látszólag kilógó, a közjegyzőkről szóló törvényjavaslatot.

A közhely szerint a látszat csal, és a valóság most is a közhely igazát bizonyítja, mert a sajtóban csupán egy nyúlfarknyi közleményre érdemesített törvény szorosan összefügg a gazdasági jogalkotással.

A gazdasági élet vitákat termel, a sok vita fertőzheti az egészséges légkört, és a jól működő közjegyzői intézmény elsődlegesen a sürgősségtelen viták számát csökkentheti. A közjegyzőség intézménye minden fejlett jogrendszerben az igazságszolgáltatás szerves része, támogatja a feleket jogviszonyaik és jogi kapcsolataik világos, kétséget kizáró alakításában, és elsőrendű feladata a jogviták keletkezésének megelőzése, a jogi prevenció. A jogász munkamegosztásban a közjegyző valójában a bíró és az ügyvéd között foglal helyet, és ezért a hivatás szabályait úgy kellett megalkotni, hogy egyesítse a két foglalkozás meghatározó jegyeit, de ugyanakkor mindkettőtől elkülöníthető legyen.

A közhitelesség ősi fogantatású igény

A közjegyző az állami felségjogból levezethető közjogi jellegű feladatokat lát el. A törvény ugyan a köznyelv szóhasználatára szerinti „magánközjegyzőség” létrehozását célozza, ugyanakkor a közjegyző feladatai nem sorolhatók a „vállalkozói” típusú jogalkalmazási szolgáltatások fogalmi körébe, ezért az intézményt olyan garanciaértékű általános elvekkel kellett körülbástyázni, mint az állami felhatalmazás, a közjegyzők függetlensége, pártatlansága, a hivatás kizárólagossága, a titoktartás kötelezettsége, a szigorú felelősségi szabályok, a közjegyzői állások szervezettsége és az ezzel együtt járó székhelyhez kötöttség.

A közhitelesség iránti igény ősi fogantatású, hazánkban is az államalapítással egykorú, és a közjegyzőség a fejlett jogrendszerek legrégebbi jogintézménye.

Nálunk a közjegyzőség gyökerei két - állami és egyházi - úton fejlődtek ki. Állami felhatalmazással a poroszlók a megtörtént eseményeket szóban, míg a királyi emberek írásban tanúsították, az egyház közvetítésével pedig megjelent a magyar jogrendszerben a közhitelesség egy speciális intézménye: a hiteles helyek hálózata. A hiteles helyek bizonyító erejű okiratokat állítottak ki, okiratokon alapuló végrehajtási cselekményeket fogantatosítottak, záradékoltak, az okiratokból másolatot adtak ki, és ezen túlmenően királyi parancsra határbejárásokat, bírósági vizsgálatokat végeztek, sőt okiratok, bizonyítási eszközök biztosítását és őrzését is ellátták.

A későbbiek folyamán a törökdülés során jórészt elpusztult hiteles helyek gátolták hazánkban a „polgári közjegyzőség” kialakulását, és amíg I. Miksa császár már 1514-ben megalkotta az európai közjegyzőség „Magna Chartá”-jaként szolgáló közjegyzőségi törvényt, nálunk az első

modern közjegyzői törvény javaslatát az igazságügyi-miniszter a kiegyezés után, 1873. május 3-án nyújtotta be a parlamentbe, és első modern közjegyzői törvényünk: az 1874. évi XXXV. tv. 1875. augusztus 1-jén lépett hatályba. A törvény szívósnak bizonyult, három apróbb módosítással 1952-ig élt, habár élete alkonyán, 1949. június 14-én a közjegyzői intézményt államosították, beolvasztották a bírósági szervezetbe, és a 105/1952. Mt. r. hatályon kívül helyezte az egységes közjegyzőségi törvényt.

Kiegészítés, korszerűsítés

A jogalkotóra valójában az a feladat hárult, hogy a gazdasági élet megnövekedett igényeinek megfelelően tartalmilag kiegészítse és modernizálja az idő próbáját kiállt első közjegyzői törvényt. Az időállóságot bizonyítja, hogy sok esetben csak szövegmódosítást kellett végrehajtani, és ennek érzékeltetésére csupán néhány jellemző példa:

Az elfogadott közjegyzői törvény 18. §-a szerint:

„(1) A közjegyzői állást pályázat útján kell betölteni.

(2) Annak a területi kamarának az elnöksége, amelynek területén a megüresedett közjegyzői állás van, a pályázatot meghirdeti és a pályázók közül javaslatot, tesz a kinevezésre.”

Az 1874. évi XXXV. tv. 6. §-ának szövegezése:

„(1) A közjegyzői állomás pályázat útján töltetik be.”

„(3) A közjegyzői kamara a kitűzött határidő alatt beérkezett folyamodványok felett véleményt ad, és indokolt jelentését az összes folyamodványokkal együtt a pályázati határidő lejártá után 15 nap alatt az igazságügy miniszterhez terjeszti fel.”

Az új közjegyzői törvény 7. § (2) bekezdése szerint: „magánokiratot a közjegyző a fél részére nem készíthet”, míg a régi törvény 58. §-a erről úgy rendelkezik, hogy „közjegyző csak közokiratokat vehet fel; magánokiratot ellenben éppen nem, habár evégett a felek kölcsönös megegyezésével kerestetnék is meg”.

A régi törvény 59. §-a szerint „A közjegyzőnek ügyelni kell arra, hogy az ügy, amelyben közreműködése felkérve, a törvénnyel ne ellenkezzék. Ez esetben erre a feleket figyelmeztetni, s ha kérelmük mellett megmaradnak, ezt a közokiratban megemlíteni köteles; oly ügyletben pedig, amely a büntető törvénnyel, a közrenddel vagy az erkölcsiséggel ellenkezik, részt vennie nem szabad”. A kérdést az új közjegyzői törvény sem kerülhette meg, és a 3. §-ban úgy rendelkezik, hogy „A közjegyző köteles megtagadni a közreműködést, ha az kötelességeivel nem egyeztethető össze, így különösen, ha közreműködését olyan jogügyletekhez kéri, amely jogszabályba ütközik vagy megkerülésére irányul, illetőleg amelynek célja tiltott vagy tisztességtelen. Ha a közjegyző az eljárása során aggályos körülményt észlel, de a közreműködés megtagadására nincs ok, köteles e körülményre a fél figyelmét felhívni, és ezt az iratban feltüntetni. Ha a fél ez ellen tiltakozik, a közjegyző a közreműködését megtagadja”.

Már a régi közjegyzői törvény is kényszerűen ügyelt a közokiratok formai előírásaira, és a 65. §-ban elrendelte: „A közokiratban semmit sem szabad kivakarni, ellenkező esetben az közokirat erejével nem bír. Ha a szavakat kell törölni, ennek úgy kell történnie, hogy olvashatók maradjanak. A keresztül vont szavak száma a közirat bal oldalán vagy végén megjegyzendő, és ezen jegyzet szintén oly módon írandó alá, mint ez a változtatásokra nézve az előbbi §-ban rendeltetett.” Az új közjegyzői törvény 116. §-a teljesen azonos módon rendelkezik: „A közjegyzői okiratban törölni, átütni vagy a sorok közé írni nem szabad. Ha szó törlése szükséges, a javítást úgy kell elvégezni, hogy az áthúzott szó olvasható maradjon. A törölt

szavak számát a lap szélén vagy az okirat végén fel kell tüntetni, és a közjegyző, valamint a felek aláírásával kell ellátni.”

Bárdcsapás után rangra emelés

Az átfogalmazott azonosságok mellett az új közjegyzői törvény szervezeti újítása, hogy a területi közjegyzői kamarákat a Magyar Országos Közjegyzői Kamara fogja össze, és az országos kamara hatáskörébe került a közjegyzőség képviselete, a bel- és külföldi kapcsolattartás, a belső szabályzatok, iránymutatások kiadása, tehát a központilag célszerűbben megoldható feladatok, míg a közvetlen igazgatási feladatok ellátása a területi kamaráknál maradt. A régi jog szerint a közjegyző a működése körében okozott károk megtérítésének fedezetére kaució letételére volt köteles, az új törvényben ezt a kötelező közjegyzői felelősségbiztosítás intézménye pótolja. A törvény újítása, hogy az azonos székhelyen működő két vagy több közjegyző közösen tarthat fenn közjegyzői irodát, és a kor követelményeinek felel meg az a rendelkezés, hogy a közjegyző tényeknek információhordozóra (mikrofilm, mágnesszalag stb.) való felvételét is tanúsítja azzal az eltéréssel, hogy a felvétel után az információhordozót az őrizetébe veszi, és a visszajátszás alkalmával tanúsítja, hogy az információhordozó tartalma a felvett ténnyel megegyező. A bizalmi őrzés új intézménye is olyan életviszonyokat feltételez, amelyek csak most kezdenek kialakulni, tehát az új közjegyzői törvény egy kicsit a jövőt is megelőlegezte.

A közjegyzői intézményt 42 évvel ezelőtt a 4090/1949. Korm. sz. r. egy hivatásos hóhér jól irányzott bárdcsapásával lefejezte. A „kivégzés” eredményeként a közjegyzői okirat fogalma szinte kiüresedett, elvesztette eredeti jelentőségét, holott a közjegyzői okiratok jelentős szerepet töltenek be a nemzetközi gazdasági kapcsolatokban. Két nemzetközi egyezmény már most lehetővé teszi, hogy a független közjegyző által a megfelelően szabályozott garanciális eljárás betartásával elkészített közjegyzői okirat számos nyugat-európai országban közvetlenül, tehát a körülményes és költséges külföldi pereskedés nélkül is végrehajtható.

Visszatérés a Pallas Lexikonhoz

A híres-nevezetes Pallas Lexikon egyhasábnyi szócikkben még úgy határozza meg a közjegyző fogalmát, hogy „Jogcselekmények felvételére, s hitelesítésére államilag megbízott hiteles személy”. Az 1965-ben megjelent értelmező szótárban a közjegyző már a „Járásbíróságok (városi, városi kerületi) bíróságok mellett működő jogi képesítésű állami tisztviselő”.

Az Országgyűlés által a napokban - eddig ritkán, de a jövőben remélhetőleg elég sűrűn előforduló módon - ellenszavazat és tartózkodás nélkül, egyhangúlag elfogadott törvény visszaállította hatályába a Pallas Lexikon fogalommeghatározását, és a nehéz időket átvészelt közjegyzői kar felkészültségének ismeretében megalapozottan bízzunk abban, hogy a megújuló intézmény maradéktalanul betölti fontos hivatását.

Megjelent az *Új Magyarország* 1991. szeptember 23-ai számában

Amikor a húsvéti nyúl a Mikulás

A jogszabályok jelenlegi, egyesek által egyenetlennek minősített színvonaláért nem a jogszabály-előkészítőket, hanem a jogalkotás mechanizmusát kell bírálni - nyilatkozta a Népszabadságnak dr. Isépy Tamás, az Igazságügyi Minisztérium politikai államtitkára, aki elmondta: a gondok orvoslására a tárcnak kész koncepciója van, ebben - egyebek mellett - egységes kormányzati kodifikációs apparátus létrehozását szorgalmazza. Ezzel az új megoldással - mondotta az államtitkár - a jogszabály-előkészítés területén eredményesebbé lehetne tenni a mára kissé formálissá vált tárcaközi egyeztetéseket.

- Az Igazságügyi Minisztérium néhány hónappal ezelőtt, megelőzve a kormányzati beszámolót, Két év után címmel összefoglalót tett közzé a tárca tevékenységéről.

- Vállalkozásunknak érzelmi és értelmi okai is voltak. Ami a dolog érzelmi oldalát illeti, a kormány nevű nagy családban - amennyiben a miniszterek és a tárca nélküli miniszterek arányát vesszük - tizenkilenc gyerek él együtt. Nos, a legbékésebb családban is elkerülhetetlen a megkülönböztetés: vannak előnyös helyzetű, jobban szeretett gyermekek, és vannak csöndes, mellőzött teremtések. Hogy a hasonlatnál maradjak, az egyik lány fényes bálókba jár, és látványosan tiporja a férfiszíveket, a másik állandóan a rivaldafényben mozog, a harmadik sorra nyeri a rangos sportversenyeket, de akad közöttük olyan is, aki általában otthon marad, és neki jutnak a kényelmetlen, de egyúttal nélkülözhetetlen feladatok: a főzés, mosás, vásárlás és a takarítás.

- Ha nem tévedek, akkor ez a mostohagyermek az igazságügy.

- Nevezhetjük Hamupipőkének, aki egy idő után megunta hátrányos helyzetét, és most két ujját feltartva jelentkezik, hogy végre megmutathassa magát. Nemcsak a saját családjának, hanem a kívülállókknak is.

- Mi volt a másik indok?

- Egyszerűen komolyan vettük az alkotmány azon rendelkezését, miszerint a kormány tagjai kötelesek tevékenységükről a kormánynak és az Országgyűlésnek beszámolni. Már az összeállítás bevezetőjében utaltunk arra, hogy a beszámoló természetesen nem törekedhetett teljességre, mégis igyekeztünk széles áttekintést adni a tárca munkájáról.

Minden vonatkozásban próbáltuk érvényesíteni az önkritika és a szerénység követelményét. Ez nemcsak a jelentés tartalmi részében jelentkezik, hanem abban is, hogy az összefoglalónak nem csináltunk zajos hírverést. Nyilván túlzott visszafogottságunknak tudható be, hogy a kormány beszámolója említést sem tesz az anyagról. Holott nyugodtan rögzíthette volna, hogy a kabinet egyik tagja már teljesítette az alkotmányos kötelezettségét.

- A minisztériumi számvetésben olvasható: „az idegen szemlélőt is lenyűgözik az adatok, a meghozott törvények és jogszabályok nagy száma, de érezzük, hogy a mennyiségi termelést jó lenne felváltani az elhivatott jogalkotót jellemző elmélyült minőségi munkával”. Van ennek akadálya?

- Negyven évig én a „barikád másik oldalán” mint jogalkalmazó ügyvéd kerestem a megbízó érdekében a jogszabályok kis- és nagykapuit. Politikai államtitkári tisztségem két éve alatt pedig megtanultam tisztelni a szinte szegénységi fogadalmat tett, a szerzetesek elkötelezettségével dolgozó jogszabály-előkészítőket. Őszintén csodálkozom, hogy nem csapják ránk az ajtót, s kiváló szaktudásukat nem hasznosítják jövedelmezőbb jogi állásokban. Egyébként úgy gondolom, a jogszabályok jelenlegi egyenetlen színvonaláért nem a jogalkotókat, hanem a jogszabály-előkészítés mechanizmusát kell bírálni.

- *A mechanizmust nem bírálni, hanem magyarázni szokták.*

- Ma is hatályban van a jogalkotási törvény, és az egyes miniszterek feladat- és hatáskörét kormányrendeletek szabályozzák. A módosításra váró jogalkotási törvény szerint a kormány ötéves időszakra szóló jogalkotási programot állapít meg, holott a megbízatása legfeljebb négy évre szól, és ez már önmagában ellentmondásos. Az igazságügy-miniszter látja el az igazságszolgáltatással összefüggő jogalkotási feladatokat, ő gondoskodik arról, hogy a jogszabályok összhangban álljanak más jogszabályokkal, megfeleljenek a jogalkotás szakmai követelményeinek, illetőleg beilleszkedjenek az egységes jogrendszerbe, a jogszabály-előkészítés szakmai színvonalának emelése érdekében pedig tudományos kutatásokat kezdeményez, szervez és irányít.

Ez a szép elv azonban nem mindig érvényesülhetett. Jobbára meg kell elégednünk a sürgős napi feladatokra koncentráló, kissé tűzoltó jellegű „folyamatos” jogalkotással. A jövő viszont a „szakaszos” jogalkotásé, ahol lépcsőzetesen, igényesebben épülhetnek majd fel a jogszabályok. A képhez persze az is tartozik, hogy a már beterjesztett törvényjavaslatok tárgyi menetrendje a házbizottság ülésein dől el, ahol a kormányt nem az igazságügyi, hanem egy tárca nélküli miniszter képviseli.

- *Szokatlan dolog, hogy egy miniszter, egy minisztérium keveselli a felelősségeit.*

- Ez nem ezt jelenti, viszont ki kell mondani: ebben a jogalkotási „drámában” az igazságügy-miniszternek nincs meghatározó szerepe. Viszont ha a darab nem sikerül, akkor őt teszik felelőssé. A dolgok nincsenek arányban egymással.

- *Mi a teendő?*

- A gondok orvoslására az Igazságügyi Minisztériumnak kész koncepciója van, amely önkritikusan rögzíti, hogy hol mi a hiba. Hozzáteszem: a rendszerváltozás természetes velejárójának tartom a felfokozott mértékű jogalkotást, amit az jelez, hogy az elmúlt két évben 115 törvényt és 110 törvénymódosítást fogadott el a parlament. Vagyis rendkívül rövid idő alatt komoly jogalkotási kérdéseket kellett megoldani. A sok nehézség azzal párosult, hogy a kodifikációs apparátus létszáma, és esetenként a felkészültsége sem érte el mindig a megfelelő szintet. Gyakran előfordult, hogy több minisztériumban is kiváló, de nem jogi végzettségű szakemberek készítették el a törvénytervezeteket.

- *Mi a koncepciójuk lényege?*

- Úgy gondoljuk, csak radikális változással lehet javítani a jogalkotás mechanizmusán, színvonalán. Egyidejűleg szemléletbeli, szervezeti és pénzügyi korrekcióra van szükség. A szemléletbeli változás alatt azt értem, hogy minden kormányrendelet vagy annál magasabb szintű jogi szabály szövegtervezetének kidolgozását a szabályozási koncepció tisztázása előzi meg. Világos és kiértelt koncepció nélkül ugyanis nincs jó jogszabály.

- *Milyen szervezeti változásokra lenne szükség?*

- Elsősorban az erők koncentrálására. Valóban létre kellene hozni egy egységes kormányzati kodifikációs apparátust, amely szervezetiileg az Igazságügyi Minisztériumhoz tartozna.

- *Hány szakemberből állna ez az apparátus?*

- Számításaink szerint 100-140 jogászból. A szervezet kodifikációs ügyosztályokra tagoltan - esetenként az egyes minisztériumokba kirendelve - végezné a tárcáknál felmerülő kodifikátori tevékenységet. Ez persze nem jelentené azt, hogy az adott tárca ne foglalkoztathatna jogi végzettségű szakembereket. Inkább arról van szó, hogy hatékonyabbá tennénk a jogalkotás területén kissé már formálissá vált tárcaközi egyeztetést. E szisztéma megfelelné a jogalkotási

törvény azon követelményének is, miszerint az igazságügy-miniszter felel azért, hogy a jogszabály jól illeszkedjen a jogrendszerbe.

- *A szakminiszterek viszont általában nem szeretik, ha a jogkörüket csorbítani akarják.*

- Nem hiszem, hogy ez csorbítaná bármelyik szakminiszter jogkörét. Még rengeteg jogalkotási kérdés áll a kormány előtt, s nagyon jó lenne, ha nemcsak vállalni, hanem teljesíteni is tudnánk ezeket a feladatokat.

- *Hogyan lehetne javítani a törvényhozás munkáját?*

- Gyakran előfordul, hogy egy-egy törvényjavaslatához százszámra érkeznek módosítóindítványok, s ettől szinte megbénul a törvényhozás. Ezen sokat segítene, ha a pártfrakciók már a törvénytervezetnél egyeztetnének egymással, hogy az elfogadható módosítások még az általános vita előtt bekerülhessenek a törvényjavaslatba. A másik - ezzel párhuzamosan megvalósítható - megoldás: a Házsabály módosításával a munkával járó terhek jelentős részét az állandó bizottságokra kellene telepíteni. A plénum elé így már „átfésült” indítványok kerülhetnének.

- *Ha a jogszabályok színvonaláról beszélünk, nem lehet szó nélkül elmenni a törvénytervezetek magyartalan nyelvezete mellett sem.*

- A jogszabályok nyelvezetével kapcsolatban a kodifikátorok gyakran hivatkoznak Tömörkény István *Mihály folyamatba tételik* című novellájára. A két világháború között a tanyavilágban Mihály idézést kap, hogy jelenjék meg Szegeden a bíróság előtt marasztalás terhe mellett, mert különben az eljárás ellene folyamatba tételik. Felesége azzal az intelemmel tarisznázza föl Mihályt, hogy aztán csak arra vigyázzon, ott ne marasztalják, de ha már ott marasztalják, bele ne tegyék a Tiszába... Legyünk őszinték: ma is sokszor nehezen érthetők a normaszövegek. Megnéztük a hatályos jogszabályokat, s a következő idegen szavakat találtuk bennük: volumen, komplex, piacorientált, stabilizált, vertikum, szektorsemleges, konfliktus, kooperáció, kapacitás, restriktív, monetáris, reprivatizáció, koherens.

- *Találkozni lehet ezenkívül szerencsétlen megfogalmazásokkal is.*

- A szakma „csúcsteljesítményként” tartja számon azt az 1968-ban kelt MÉM-rendeletet, amely a „kosutódok díjazását” szabályozta. Persze nem a Kossuth-díjról volt ebben szó, hanem a bárányokat gondozók prémiumáról. Nem mondható túlzottan átgondoltnak az a tervezett rendezés sem, amely szerint „az utasítás hatálya kiterjed az őrszolgálatot ellátó rendőrré és rendőr-kutyára (továbbiakban együtt: őrszolgálati állat)”.

A németek nullkodifikátornak nevezik azt az embert, akinek „nem elég, hogy gondolatai nincsenek, azokat kifejezni se tudja”. Amikor Németországban azt szabályozták, hogy a Mikulás csokoládéfigurákat egészségügyi szempontból milyen anyaggal lehet bevonni, és hogyan kell kezelni, a teljes szabályozás végén jutott eszébe a kodifikátornak: húsvét táján is rengeteg csokoládéfigurát gyártanak, amelyeket szintén bevonnak papírral, mázzal. A kérdést úgy oldotta meg, hogy a rendelet végére biggyesztette: „A jelen rendelet szempontjából a húsvéti nyúl Mikulásnak tekintendő.”

Megjelent a *Népszabadság* 1992. október 7-ei számában

„A felelősséget nem lehet megosztani”

Az élethez két dolog szükséges: fantázia, hogy képesek legyünk elképzelni, milyen nagyszerű dolgokat alkothatnánk, s humorérzék, hogy elviselhessük az álmainkkal szemben megvalósuló valóságot - idézte Széchenyi Zsigmondot Isépy Tamás, az Igazságügyi Minisztérium politikai államtitkára, utalva a tárca törvényalkotási tervei és a valóság közötti ellentmondásra.

- Már mindenki megvonta a tavalyi esztendő mérlegét, elvégezte a leltározást, s úgy gondolom, ezt az igazságügyi tárcánál is meg kellett tenni. Magam, úgy gondolom, hogy 1992 változatlanul az alapozás időszaka volt, hiszen számos alapvető jogszabályt kellett előkészíteni.

- *Vélhetően szívesebben beszél a sikerekről, de a tavalyi év kapcsán beszélhetünk-e egyáltalán ilyenről?*

- Elfogult vagyok a szervezetek iránt, hiszen a doktori disszertációm is e tárgyban készítettem. A szervezeti törvényt mindenképpen a sikeres jogszabályok közé sorolom, amely lehetővé teszi, hogy a tulajdonosok valóban önkéntes társulása nyomán működőképes gazdálkodó szervezetek jöjjenek létre. A súlyos gondokkal küzdő mezőgazdaságnak égető szüksége lenne erre. Nem mondhatom el ugyanezt a szervezeti átmeneti törvényről, amely nem is hasonlít az eredeti javaslatához. Azt gondolom, az eredmények közé sorolható még a semmisségi törvények sorozata, kiegészítve az életüktől vagy szabadságuktól politikai okok miatt megfosztottak kárpótlásáról rendelkező jogszabállyal. S amit szintén a tárca sikereként értékelek: a személyes adatok védelméről szóló kétharmados törvényt 188 igen szavazattal, ellenszavazat nélkül fogadta el a Ház. Ez bizonyította, ha az ellenzékben megvan a kompromisszum készsége, minősített többséget igénylő jogszabályt is képesek vagyunk megalkotni.

Sokat vitatkoznak a hazai privatizáció üteméről; általános vélemény, hogy a folyamat elfogadhatatlanul lassú. Úgy vélem, a privatizációs törvénycsomag megfelelő alapot biztosít a termelési eszközök magánkézbe adásához. Ami pedig a folyamat gyorsaságát illeti, hadd tegyek egyetlen megjegyzést: az állam valóban rossz tulajdonos, de az indokolatlanul gyors privatizáció következménye az lenne, hogy rossz eladóvá is válna.

- *Több jogszabály született az igazságszolgáltatás korszerűsítéséről, ám a bírósági szervezeti törvény módosítása utóbb meglehetősen vihart kavart, gondoljunk csak a bírósági elnöki posztokra kiírt pályázatra.*

- Lehetséges, hogy némelyek furcsállják, de magam ezt a törvényt is a tárca sikeres produktumai közé sorolom. Igaz, a megyei elnökök kinevezése miatt kezdeményezett alkotmánybírósági eljárás még nem zárult le, de a kinevezett vezetők döntő többsége tevékenységével azóta igazolta az igazságügy-miniszter döntésének helyességét. A bíróságokról szólva pedig beszélni kell az előmeneteli törvényről, amely végre szabályozta a bírák fizetését is.

- *A tárcának legalább egy igen látványos kudarca is volt: a médiatörvény.*

- A tervezet az emlékeztetés, éjszakába nyúló végszavazásnál egyetlen igen szavazatot sem kapott, ám korántsem csak az előterjesztő minisztérium hibájából. Azt gondolom, a törvényjavaslat nem a tárca vagy a kormány, hanem a magyar demokrácia kudarca volt.

- *Korábban említett egy számot, amelyből kitűnik: kétharmados törvénynél is alig bizonyult határozatképesnek a parlament. Ön miként vélekedik a képviselők munkájáról?*

- A közömbösség fokozódása valóban a demokrácia egyik nagy buktatója. Egy régi vicc szerint a Titanic egyik utasa szól a férjének, hogy süllyed a hajó. Mire az úr csak annyit válaszolt: na és, nem a miénk. A mi hajónk szerencsére nem süllyed, de a kívánt cél elérésére

csak akkor van remény, ha mindenki teljesíti a kötelességét, s legalább az alapértékek tekintetében kialakul a konszenzus. A képviselők rendszeres távolmaradása azonban mást is jelent: az ő tevékenységük nem csupán a plenáris vitákra korlátozódik, hiszen a bizottságokban szintén fontos munka folyik, ugyanakkor fel is kell készülniük egy-egy vitára, s találkozniuk kell a választóikkal is. Tehát önmagában a jelenlét nem feltétlenül minősít.

- Az sem, hogy miről és milyen stílusban vitatkozik a T. Ház? S néhányan mintha arról is megfélemlenének, milyen célokat szolgál a parlamentáris demokrácia, emiatt azután a felesleges és gyakran nehezen minősíthető színvonalú napirend előtti felszólalások az érdemi munkától veszik el az időt.

- Valóban kudarcként érezzük meg, hogy mind ez ideig nem alakult ki a valódi demokráciákra jellemző politikai kultúra. Nálunk sokan ellenséggként értékelik azt is, akinek csupán más véleménye van, s félő, hogy a választások közeledtével a hangnem még inkább eldurvul. Ami pedig a napirend előtti felszólalásokat illeti, azok jó része valóban szükségtelenül veszi el az időt. Korábban született egy javaslat, hogy ezekre a felszólalásokra a napirend után kerítsenek sort - ami nyilván időtakarékosabb lett volna -, ám a képviselők elvetették. De lehetséges, hogy politikai vitanapot kellene inkább beiktatni, amikor mindenki bármilyen aktuálisnak vélt kérdésben szabadon kifejtheti álláspontját.

- Mennyi lehet mindebben a kormány, illetve a koalíciós pártok felelőssége?

- A felelősséget nem lehet megosztani, valamennyien vétkesek vagyunk. Szerencsésebb lenne, ha a politikában is egyfajta lovagiasság érvényesülne, s ezt mindkét oldal tudomásul venné.

- Egyelőre azonban a politikai jellegű viták egy része a bíróságok előtt folytatódik, gondoljunk csak az Eörsi kontra Horváth Balázs ügyre, a kiszáradt belső viszállyaira, a szociáldemokraták pártszakadására vagy akár a médiumelnökök menesztése körüli viharokra. Elfogadható gyakorlat, hogy politikai vitákban a bíróság szolgáltasson igazságot?

- A bíróság sohasem politikai kérdésekben foglal állást, s bizonyosan nem egyoldalúan, a kormány érdekeit képviselve. Feladata, hogy egy-egy vitás élethelyzetben - a hatályos jogszabályoknak megfelelően - megkeresse a konfliktus feloldásának lehetőségét, s eközben nem mérlegelheti, hogy döntésének milyen egyéb politikai vagy gazdasági kihatásai lehetnek. Jogvita pedig egy politikai párton belül is kibontakozhat, bár valóban nem a legszerencsésebb megoldás, ha ezt bíróság elé viszik.

- Milyen tervei vannak a tárcának 1993-ra?

- Hamarosan elkészül a Polgári törvénykönyv módosításáról szóló előterjesztés, s be kell nyújtanunk a Btk. gazdasági bűncselekményekről rendelkező fejezetének korszerűsítésére irányuló javaslatunkat is. S bár nagy vita várható, az ügyészégi törvénnyel sem késlekedhetünk tovább.

- Amely szerint az ügyészség a parlament helyett a kormány alárendeltségében működne. Ehhez azonban alkotmánymódosításra van szükség, viszont a parlamentben ma alig van esély kétharmados döntésre.

- A rendszerváltozást megelőzően a kerekasztal-tárgyalásokon ebben a kérdésben konszenzus alakult ki. Így kötelességünk is betervezni a tervezetet, s nem veszíthetjük el a reményt, hogy a T. Ház érzelmi megfontolások helyett a valódi érvek figyelembevételével foglal állást. Itt ugyanis nem a kormány centralizációs törekvéséről van szó, hanem az európai jogrendnek megfelelő szervezet kialakítása a cél. Ezzel összefüggésben gondoljunk csak arra, hogy az ítéleteket nem az ügyészség, hanem a független bíróság hozza. A büntetési politika irányítása azonban az állam feladata.

Terveink között szerepel a kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról szóló törvény előterjesztése is. Meglehetősen nagy feladatnak ígérkezik az emberi jogokról és az emberi szabadságról szóló egyezmény és kiegészítő jegyzőkönyvei hatályba lépésével kapcsolatos törvénymódosítások sora. Így meg kell teremteni a fegyveres erők és a fegyveres testületek tagjaival szemben fegyelmi eljárásban kiszabható fogdafenyítés bírói felülvizsgálatának lehetőségét. De módosítani kell a büntetőeljárás szabályait, a kártalanítás rendjét, a panasszal kapcsolatos rendelkezéseket, az egészségügyi törvénynek az elmebetegek intézeti elhelyezésére vonatkozó szabályait is. Hasonlóképpen változást igényel a titkosszolgálati eszközök engedélyezésének módja és több más rendelkezés is.

- *Az Alkotmánybíróságról szóló törvény előkészítése szintén folyamatban van.*

- Igen, áprilisban kell beterjesztenünk, s ez is kétharmados törvény. A javaslatot egyébként az alkotmánybírák készítették elő, s bizonyos hatásköröktől maguk kívánnak szabadulni.

- *A tárca által tavaly beterjesztett tervezetek közül melyekben nem született döntés?*

- Ezek sora is elég hosszú: ilyen a sajtótörvény, az igazságtételi törvény, az ombudsmanról szóló előterjesztés és a Btk. több módosítása.

- *Korábban nem említette, de a jelenleg már három változatban is létező igazságtételi törvény szintén a parlament egyik nagy kudarca.*

- Ez meglehetősen kényes kérdés. Az egyik álláspont képviselői - néhai Kennedy elnök egyik mondását idézve - azt tartják: bocsássatok meg az ellenetek vétkezőknek, de a nevüket ne feledjétek soha. Vagyis ők beérnék a bűnösök megnevezésével. Az izraeli államelnök viszont azt tartja, a holtak megbocsáthatnak, de az élőknek feledni bűn. Magam a kormány javaslatát fogadom el, hiszen az a jogállamiság keretei között kíván megoldást találni. Mert bármilyen hangosan szólnak az igazságtétel ellenzői, a múlttal szembe kell nézni, hiszen itt rendkívül súlyos bűncselekményekről van szó. Ha pedig a felelősségre vonás elmarad, létező társadalmi igény marad kielégítetlen. Tehát bírósági eljárásban, érvényes jogszabályok alapján el kell ítélni a vétkeket.

- *Nem szerepel viszont a tervek között a médiumtörvény.*

- Nem szeretnék ismét olajat önteni a tűzre, de azt gondolom, nem sok vitás pont maradt tisztázatlan. A kormány egyébként tartotta magát a konszenzushoz, csak az egyik oldal korrekt magatartása kevés. A vita azonban eltorzult, s utóbb már csak akörül forgott, hogy ki „uralkodik” jelenleg, s ki akar „uralkodni” a későbbiekben a nemzeti médiumokban. A tervezet pedig biztosította volna a televízió és a rádió függetlenségét.

Megjelent a *Köztársaság* 1993. február 19-ei számában

A türelem rózsát terem

Alapelvem a képzelőerő és a humorérzék egészséges keveréke - vallja dr. Isépy Tamás, az Igazságügyi Minisztérium politikai államtitkára. Képzelőerő kell ahhoz - folytatja -, hogy az ember elképzelje, mi szépet és jót lehetne megcselekedni az életben, humorérzék pedig ahhoz, hogy ugyanaz az ember elismerje az elképzelttel szemben álló valóságot. A zavarbaejtően imponáló az, ahogy ezt az elvét a 69 éves kereszténydemokrata politikus megvalósítani is látszik.

- 1924. március 20-án születtem a mai Szlovákia területén lévő Barancs községben. Ez a Halak jegye, s a Halak a köztudat szerint türelmesek. Kisnemesi származék vagyok - ez később számos esetben bizonyult rossz pontnak a megítélésemet illetően -, a szüleim gazdálkodtak. Apám azután a közigazgatásban tevékenykedett, édesanyám tanítói oklevéllel engem és öcsémet nevelt, és a háztartást vezette. Később, a háború után kórházban dolgozott asszisztensként. Én szlovák iskolába jártam, ott is végeztem az első évet, ám apámék egyre inkább ellehetetlenültek, Magyarországra jöttünk, s amilyen hamar megtanultam a szlovákot, sajnos olyan hamar el is felejtettem.

- Milyen példák voltak a családban? Mindig ügyvédnek készült?

- Kiterjedt családjunkban volt kúriai bíró, de tábornok és a Monarchia magas rangú tengerésze is. Középiskolában tréfásan azt válaszoltam a „namíleszelhanagyleszel” kérdésekre, hogy helsinki magyar nagykövet. Jót nevettek rajta. Aztán a miskolci Fráter György Gimnáziumban kitűnővel végeztem, s kötetlen munkára, függetlenségre vágytam. Így kerültem a budapesti jogi karra 1942-ben, s ott is végeztem 1946-ban. Főleg Kuncz Ödön szövetkezeti jog szemináriumaira gondolok vissza szívesen. Egy pillanatra megkísértett az egyetemen maradás is, de aztán egy nagyműveltségű főnök mellett megkezdtem az ügyvédjelöltségemet. Ekkor persze már világos volt számomra, hogy a kívülről látott függetlenség látszatfüggetlenség. Itt pedig - mutat körül szobájában - az a különbség, hogy a körülményeket is más szabja meg.

- A jogászok a közhit szerint a mindenkori hatalom uszályában élnek, s igyekeznek is ott maradni. Önt nem csábította a hatalom, a politika?

- A hatalom teljesen kívül esett a látómezőmön. Nem véletlen, hogy se főnök, se alkalmazott soha nem voltam. Ha előreugrunk az időben: én most sem kértem K-telefont, sőt a személygépkocsi-használat is zavar. Ezt azonban nem tudom megkerülni.

- Nem is politizált?

- Eltekintve a tréfás helsinki küldetéstudatomtól, mindenről megvolt a véleményem. Láttam a háború utáni évek folyamatait, s hogy minek mi a tétje. Indulni is szerettem volna a Barankovics-párt színeiben parlamenti képviselőnek, de a '47-es választások idejére a főnököm szabadságra küldött, hogy válasszak a politika és a szakma között. Maradt a szakma. Megfordult a kocka '56-ban, amikor már az én véleményemre voltak kíváncsiak a barátaim, hogy mit tegyünk. Én, tudva, hogy az akkori Szovjetunió nem enged semmiképpen, azt tanácsoltam, hogy várjunk. S vártunk november negyedikéig...

- Ön 1950-től negyven éven át ügyvéd volt. Nem titok, hogy soha büntetőügyben nem vállalt feladatot. Azt pedig Öntől tudjuk, hogy sok pert fejezett be egyezséggel. Szokásos tréfás megjegyzése szerint az ügyfél elmegy, a bíró marad...

- Számomra az első az ügyfél érdeke volt, nem az, hogy minél jobban villogjak, vagy a dörgedelmes beszédemről beszéljenek a bírósági büfében. A következő ügyfélnek is joga van az elfogulatlan védelemhez. Ehhez a bírókkal is emberi hangon kellett együttműködni. A szenvedélynek azonban nincs közös nevezője.

- Mi volt a stratégiája a képviselet során?

- A képviselet során, de egész életemben is szerettem elkerülni a frontális támadást. Inkább a szárnyakon felfejlődést kedveltem, ahol is bekerítés hatására úgyis megadásra lehet készíteni az ellenfelet, hogy egyik oldalon sincs nagy véráldozat. Másrészt felfejlődés közben érzékelhető a többszörös túlerő is, amikor vissza kell vonulni. Ez pedig frontálisan nem lehetséges.

- *Ezek szerint Önnek erénye a türelem...*

- Szerintem a legnagyobb, legalábbis általam leginkább becsült erény a türelem. A népi mondás szerint a türelem rózsát terem. Karinthy ehhez hozzátette, hogy csak azt, egyebet nem. Én meg azt vallom, hogy a türelmetlenség viszont csak tövist terem. Abban nyúlkaljak?

- *Ha az erényeknél tartunk: Ön szerint mi a jó és mi a bűn?*

- Nem lexikonmeghatározásokban gondolkodom. Az életben jó például a barátság, vagy - hogy egész mást mondjak - a szakszerűség, az értelem, hogy ne csússzunk át ott érzelmekbe, ahol nem muszáj. A másik oldalon hasonló megközelítésben bűn a humorérzék hiánya és az elfogult türelmetlenség.

- *Ilyen korán kialakult stabil elvekkel nem volt egyhangú a negyvenéves ügyvédi pálya?*

- Attól nem kellett tartanom. S nemcsak azért, mert minden ügy más, mint a többi, új s új sorsokat ismerhettem meg, de a történelem is besegített, hogy ne unatkozzak. '56 után - noha, mint említettem, valóban tétlen szemlélő voltam - egyesek már korábban úgy gondolták, hogy a mezőgazdasági ismereteim hiányosak, ezért tizenhét hónapra a Hortobágyra internáltak. Én ezért ma sem haragszom, hiszen ott ismertem meg a feleségemet, akivel '90 szeptemberéig, haláláig együtt éltünk. Neki köszönhetem három lányomat: Esztert, aki ügyvéd, s két lánya van, Zsuzsát, aki két unokámmal az USA-ban él, s Máriát, aki még hajadon tanítónő.

- *Ugorjunk egy nagyot. Azt tudjuk, hogyan lett képviselő - megválasztották -, de hogyan lett politikai államtitkár? Vágyott az új érában valami fontos, nagy szerepre?*

- A tündéres viccel válaszolhatok. Három kívánságát teljesítette egy szegény, szerencsétlen életű embernek. Az, mivel mindig csóró volt, előbb pénzt, másodjára kastélyt kért és kapott. Harmadjára vérszemet kapva trónörökössé kívánt válni, s máris a beiktatási ünnepélyen találta magát. Hajnalban zörgetett az inasa. - Hát a trónörökös nem addig alszik, amíg akar? - kérdezte kissé csalódottan az ember. - Felség, ma halaszthatatlan dolgunk van, azonnal indulnunk kell Szarajevóba - válaszolta az inas. Én se Szarajevóba nem vágytam elmenni, se politikai államtitkár nem akartam lenni.

- *Hogy történt konkrétan a dolog?*

- Keresztes Sándor üzent többször, harmadjára vettem komolyan, hogy valami halaszthatatlan ügyben keres. Ő mondta, hogy milyen fontos feladatot kapok. Rögtön ajánlottam három másik embert, de nem tágitott. Akkor kértem 24 órát, hogy a Miskolcon élő családdal megbeszélhessem. Kaptam egy órát. A család azt mondta, ha én vállalom ezt a terhet, ők is vállalják, ami rájuk hárul. Így vállaltam.

- *Tulajdonképpen a barikád másik oldalára került...*

- Valóban, hiszen - nagyon leegyszerűsítve a képletet - ügyvédként az volt a dolgom, hogy az ügyfeleim érdekeit képviselve azt kutassam, hogy lehet kijátszani a jogot, itt pedig az a feladatom, hogy bezárjam a kiskapukat, megakadályozzam a törvények kijátszását.

- *És ha nem egyszerűsítjük le ennyire az államtitkár feladatát, akkor hogyan képzelje el az olvasó: mi az Ön dolga?*

- A feladatomat, ahogy a többi államtitkárét is, a miniszterek és államtitkárok jogállásáról szóló ideiglenes rendelet szabályozza. Ebből körülhatárolatlanság származik a feladatokat illetően a „minden” és a „semmi” között. Az egyik végletet Katona Tamás egyik nyilatkozata fogalmazta meg plasztikusan, szerinte a politikai államtitkár főregnyúlvány. A másik véglet a *Népszabadság* véleménye, miszerint mégiscsak komisszárok vagyunk. Én avattam már bör-

tönkapolnát, nyitottam meg konferenciákat, s bár nem nézem IBUSZ-nak a minisztériumot, jártam fontos külföldi tanácskozásokon is. Ami biztos, az elsődleges szerepe a politikai államtitkároknak a miniszter helyettesítése. A parlamentben ehhez másnak nincs is joga rajtuk kívül. A másodlagos és harmadlagos szerepkört viszont - mivel nincs megfogalmazva - ki-ki keresi. Amióta Katona Tamás összefogja a politikai államtitkárokat, azóta némileg könnyebb ez a szerepkeresés. Számomra Nagybereken vált világossá, mi is a szerepem. Vendégeket kísérve fogathajtó bemutatót néztünk meg. Induláskor egymás mellett ült a két szép ruhás, kalapos úriember. Aztán, amikor a kanyarhoz értek, az egyik fogta tovább a szarát, a másik pedig kiállt a tengelyre, és úgy egyensúlyozott, hogy a feneke szinte a földet, a sarat súrolta, nehogy felboruljanak. Nos, ő a politikai államtitkár megfelelője.

- *Önnek van egy hármaskörös osztályozása a politikai államtitkárokról. Saját magát hova sorolja?*

- Van látványos, nyüzsgő és csendes típus. A látványoshoz az tartozik, akinek korábbi - leginkább irodalmi - tevékenysége elég rutint adott ahhoz, hogy magát megmutassa, ő az, aki megugorja a triplát. A nyüzsgőnek nagyon rossz a jégfogása, mégis triplát akar ugrani, s a végén fenékre ül. A csendes meg sem próbál triplát ugrani. Én az utóbbi csoportba tartozom. Annyiban nyugodt vagyok, hogy talán nagy hibákat nem követtem el. Aztán nem tudom, nem járok-e úgy, mint amikor, bár katona nem voltam, én is megkaptam az obsitot. Meleg szavakkal köszönték, hogy mi mindent tettem a hazáért. Elgondolkodtam: csak nem azt köszönik, hogy nem fogtam fegyvert?

- *Fegyvert nem fogott, s mint mondta, Szarajevóba sem vágyott. Képzeletben azonban mégis megfordult ott néhányszor... a parlamentben.*

- A volt egyházi ingatlanokkal kapcsolatos törvény kapcsán is tapasztalhattam, mi a teljes parlamentarizmus, de az ügyészégi törvény vitája során is az enyhébb kifejezések közül való volt a bekiabáló ellenzék részéről, hogy nem bíznak bennünk. Ott sem válaszolhattam mást, mint a Hamupipókéét mesélő óvó néni az öt sürgető gyereknek - mikor jön már a farkas? -, hogy az egy másik mese.

- *Megint a türelemnél tartunk. A résztvevőknek azonban a volt egyházi tulajdonok kapcsán éppen ebből hiányzik egy kevés...*

- Azt kérdezem a kritizálóktól, hogy mutassák meg, hol torz, rossz a törvény. Működik! A tíz év persze valóban nagy idő, de ennyire vállalkozhatnak az oktatás, nevelés és az egészségügy területén. Másrészt ennyi idő kell a visszaadás feltételeinek megteremtéséhez is. Az egyházaknak mértéktartásra van leginkább szükségük, az önkormányzatoknak pedig rugalmasságra, hogy a törvény megvalósulhasson.

- *A szövetkezeti törvény is sok vitát váltott ki, főleg a módosítások, az átmeneti törvény.*

- A szövetkezeti törvény jó - mondja némi levegővétel után az államtitkár, ezzel az udvarias gesztussal jelezve, hogy neki csak az eredeti törvényhez van köze, a többihez nem. Nyugalmából azonban ezúttal sem billen ki. Az idő viszont telik, így a közreműködésével zajló jogalkotási folyamatot éppen csak érintjük, befejezésül az ország, a párt s a saját jövőjéről kérdezzük.

- *Mit vár a választásoktól?*

- Remélem, hogy a választási kampány nem süllyed az anyázás szintjére, hanem programok lesznek, amelyek egymással csatáznak a szavazók megnyeréséért. Ebben az esetben a KDNP előnyös helyzetbe kerül, mert olyan szakértői gárda sorakozott fel mögötte, amely megvalósítható programot ajánl. Én természetesen szeretném, ha nagyobb súlyt, szerepet kapna a párt - mondja, miközben rágyújt. A gyufásdobozon a felirat: Magyar Szocialista Párt. - Hibákat

nyilván elkövetett a koalíció - folytatja az elemzést -, de meggyőződésem, hogy az ellenzék sem csinálta volna jobban. A gazdasági helyzet adott volt! Sok hajó 1990-ben elúszott, igaz, akkor kellett volna felszállni rá. A vetés négy év alatt megtörtént. Más arassa le? Azt nem szeretnénk!

- *Mik a személyes tervei?*

- Ha a párt, amelynek a legdemokratikusabb jelölési szisztémája van, úgy gondolja, hogy szükség van rám, s jelöl, elfogadom a megtiszteltetést, s megtalálom a megoldást az erő csökkenése és a feladatok növekedése közötti szakadék áthidalására.

Megjelent a *Heti Magyarország* 1993. szeptember 2-ai számában

Szerzõt keres egy szerep, avagy egy dramaturgiai tévedés keserédes leltára

Egy hónappal a teljes egészében kitöltött mandátum lejártá után az elkésett búcsút azzal az őszinte beismerő vallomással kell kezdenem, hogy némi büntudattal és lelkiismeret-furdallással távoztam a Szalay utca 16.-ból. Mentségemre szolgáljon, hogy az önmarcangoló és kínzó érzésekért nem kizárólag engem terhel a felelősség, mert valójában egy dramaturgiai tévedés részese, sőt némi túlzással: áldozata voltam.

A haló poraiból felélesztett közjogi intézmény: a politikai államtitkár című műalkotás ugyanis egy rosszul megírt darab, ezen túlmenően még teljesen rendezőcentrikus is, és így szerep és szereplő csak nehezen és ritkán találhatnak egymásra.

Miért rosszul megírt? Mert cselekménytelen, a címszereplőnek egyetlen feladatot ad, a saját miniszter országgyűlési képviselőének elősegítését és parlamenti helyettesítését, ezt elsődlegesnek nevezi, a másodlagosat és a többit viszont nem bontja ki, homályban hagyja. Egy modern regényben az olvasó képzeletére lehet bízni néhány szándékosan homályban tartott mozzanatot, egy előadásra szánt drámában viszont ez elképzelhetetlen.

Nincs önálló felelősség és döntési jogosultság, pontosan körülírt hatáskör, a feladatok cseppfolyósak, körülhatárolatlanok, éppen úgy belefér a minden, mint a semmi.

A jogi világot és a közvéleményt nem nagyon foglalkoztatta a politikai államtitkár szerepének értékelése, és a témával kapcsolatban valójában csupán három megnyilatkozásra tudok visszaemlékezni. Katona Tamás politikai államtitkári kinevezésekor Bossányi Katalin a Népszabadságban megjegyezte, hogy szép, szép ez a kinevezés, de őt a politikai államtitkári tisztség igazából a komisszárra emlékezteti. A megállapítás elgondolkoztató, mert a politikai irodalomból ismert volt a komisszár szerepe, aki a háború idején például a vezérkari főnök véleményével szemben is eldönthette, hogy a hadtest most védekezik vagy támad-e, és ha rosszul döntött, akkor is a vezérkari főnök volt a felelős. Szegény politikai államtitkárok azonban sokszor azt sem tudták, hogy az adott pillanatban béke van-e vagy háború, nemhogy parancsokat osztogattak volna. Katona Tamás nem is késett a válasszal, és megjegyezte, hogy sokan valóban nagy hatalmú komisszárnak tekintik a politikai államtitkárt, pedig szegény a valóságban csupán egy szerény főregényűlvány.

Fából vaskarika?

Sárközy Tamás a Magyar Nemzet 1992. július 15-ei számában a kormányzati irányításról megjelent cikkében a minisztériumon belüli viszonylag idegen testnek minősíti a politikai államtitkárt, akihez általában nem tartoznak szervezeti egységek. Szerinte a politikai államtitkár voltaképpen parlamenti államtitkár lehetne, a tárca parlamenti munkáját irányíthatná, ezt a feladatot azonban eddig csökevényesen látták el. Mint írta, az eddigi gyakorlatban a politikai államtitkárok a legkülönbözőbb funkciókat látták el, így tisztán koalíciós politikai dísz képeznek, avagy éppen fordítva, ténylegesen ők vezetik a tárcát, vagy a politikailag némileg „zűrös” miniszter tevékenységének kiegyensúlyozását végzik, avagy a miniszterelnök számára voltaképp a tárcához nem is tartozó feladatokat látnak el. A piacgazdaságot szolgáló modern kormányzás felépítéséről szóló munkájában pedig Sárközy egyértelműen megállapítja, hogy „politikai államtitkári tisztségre nincs szükség”, és hivatkozik Eckhardt Ferencre, aki ezt a funkciót fából vaskarikának nevezte.

A koalíciós megállapodás jogalkotási programja most a várakozás ellenére megtartja a politikai államtitkárt, ugyanakkor megkísérli a feladatbővítést, de ez megmarad a „nesze semmi, fogd meg jól” szintjén.

Éppen ezért némi kétkedéssel csodáltam a politikai államtitkári tisztségek elosztása körüli koalíciós csatározást, nem értettem a küzdelem lényegét és tétjét.

Miért rendezőcentrikus ez a műalkotás? Mert a cselekménytelenség ellenére az egész mű megjelenítését, a szereplők mozgását kizárólag a rendezőre, a miniszterre bízta, ő adhat vagy nem adhat feladatot, a zenekart rendezőként ő vezényli, és az első hegedűs is csak a karmester intésére kezdhet játszani.

Ősi természeti szabály, hogy ahol a nap süt, ott a hold nem világol, és ahol a miniszter öntörvényű, nagy formátumú egyéniség, ott a fényes nappalokat általában tartós fehér éjszakák követik, a hold pedig nem tűnhet fel az égbolton.

Persze egy ilyen rendezésben látszólag nagyon kényelmes a politikai államtitkár szerepe, felelősség nélkül eljátszozgathat a néha neki odapasszolt vagy a taccsvonalon kigurult labdával, még látványos cseleket is végrehajthat, sőt szórványos tapsokat is arathat. A döntési jogosultság hiánya azonban kizárja a drámai konfliktus lehetőségét, a mozgástér beszűkült, nincs sírás, nincs jogorvoslat, konfliktus esetére egyetlen lehetőség marad: a „köszönöm szépen, ebből nem kérek” című felállás.

Hobbiból csináltam?

Egyesek talán azt várják, hogy most csámcsogásra ingerlő beszámoló következik a miniszter és a politikai államtitkár szőnyeg alá seprert ellentéteiről. Csalódást kell okoznom, mert ilyennel nem szolgálhatok.

A zavartalan kapcsolat lényegét egyébként két közmondással tudom a legjobban érzékeltetni: az egyik „a hasonló a hasonlónak örül”, a másik „az ellentétek vonzzák egymást”.

Mindkettőnk kereszténynemzeti elkötelezettsége azonos volt, a természetünk, az egyéniségünk és a stílusunk pedig teljesen eltérő, és az ebből származó vonzás és bármilyen vétőjog hiánya kizárta a látványos ellentét lehetőségét.

Ezek után indokolt lenne a kérdés, hogy a vázolt helyzet ismeretében miért nem álltam fel, és mi késztetett a maradásra.

Szeretném megnyugtani a kételkedőket, hogy nem a hatalom diszkrét bája, mert az állítólagos hatalmon belülség ellenére mindig hatalmon kívülinek éreztem magam. Nem építettem ki magamnak politikai államtitkári kabinetet, a politikai államtitkárság címen nevesített szervezeti egység rajtam kívül egy titkárnőből és az utolsó fél esztendőben igazi szakmai segítséget jelentő főosztályvezetőből állt, a lakásomon nem volt K-telefon, nem építettem ki a jövőben esetleg hasznosítható érdekkapcsolatokat, és csupán a saját használatú gépkocsi jelentette a tisztségből származó előnyt.

Az említett, a szakmai képzettség és a jogalkotói képesség mellett széles körű műveltséggel is rendelkező főosztályvezető nő egy bonyolult törvényjavaslat hosszadalmas egyeztetése során reggelenként ismételten azzal fogadott, hogy „lyukat” talált a javaslatban. Először azzal biztattam, hogy csak bátran tömje be, de a negyedik vagy ötödik lyuk felfedezésénél már azzal nyugtattam meg, hogy ne törődjön vele, legalább jól szellőzik a javaslat, és nem romlik meg idő előtt. Ez a közlés láthatóan felkavarta, és rögtön érkezett is a válasz: könnyű annak, aki hobbiból csinálja az egészséget.

Valóban hobbiból csináltam volna? Hatvanhat éves korban és negyvenévi ügyvédeskedés után a feladat valóban érdekesnek látszott, és ezért sajnálom, hogy a dramaturgiai tévedés miatt szerep és szereplő csak elvétve találkoztak, de ezek a ritka találkozások felejthetetlen élményként maradnak meg emlékezetemben.

A barikád másik oldaláról érkeztem erre a területre, és érkezésem még munkajogi bonyodalmat is okozott, mert munkakönyvet kerestek rajtam, ami nekem soha nem volt. Végül a munkakönyv kiállításához egy „pályakezdő” „első munkába álló” című nyomtatványt kellett kiállítanom. Ehhez képest mérlegem örvendetes pozitívuma, hogy hatékony és zavartalan, sőt megengedhető túlzással kiválóan is minősíthető kapcsolatot sikerült kiépíteni a jogalkotókkal, a bíróságokkal, közjegyzőkkel, ügyvédekkel, bírósági végrehajtókkal és a büntetés-végrehajtás dolgozóival.

Őszinte nagyrabecsüléssel figyeltem, követtem a jogalkotás kényes és bonyolult folyamatát, a jogalkotók lelkiismeretes és pontos munkáját. Érezhetően ők is elfogadták azt a szerény hozzájárulásomat, hogy az ügyvédi tapasztalatok birtokában felhívtam a figyelmet az elkészült koncepció vagy javaslat hézagaira, és elmondtam, hogy ügyvédként hogyan értelmezném vagy „játszanám ki” a tervezetet. Érzésem szerint ez a szakmai kapcsolat kölcsönös rokonszenvvé fejlődött, és ennek köszönhetem, hogy távozásomkor a kodifikációs ügyosztály munkatársaitól egy szellemesen megfogalmazott díszoklevelet kaptam a velük együtt végzett „kitartó, áldozatos” munkáért. A díszoklevélben a magatartásomat és szemléletmódomat meggondolatlanul nyugodtnak, racionálisnak és mértéktartónak nevezték.

A szakma változatlan tisztelete jegyében szeretném rögzíteni, hogy a minisztériumban a jogalkotás fogásait és buktatóit kiválóan ismerő, „megszállott” csapat dolgozott, és az időnként jelentkező csábító ajánlatok ellenére senki nem foglalkozott az átigazolás gondolatával. Személyes kudarcnak is tekintem, hogy ez a csapat nem vívhatta meg azt a döntő csatát, ahol egyértelműen bizonyíthatta volna, hogy a jogalkotás központi szellemi műhelye csak az Igazságügyi Minisztérium lehet. Kíváncsian várom, hogy az új igazságügyi kormányzat hogyan győzi le a többi tárca berzenkedő ellenállását, és hogyan sikerül eljutnia a döntő mérkőzésig.

Csak ha hívtak...

Ügyvédként szoros, napi kapcsolatban álltam a bírakkal, ügyészekkel, közjegyzőkkel, ügyvédekkel, valamint a végrehajtókkal és a büntetés-végrehajtási dolgozókkal. Ez a kapcsolat a négy év alatt csak kiteljesedett, és a pozitív élmények közé sorolom, hogy részese lehettem a jogállam intézményrendszere kiépítésének. A bírói tekintély csillaga ismét fényleni kezdett, a személyi és tárgyi feltételek jelentősen javultak, az önkormányzati szervek létrehozásával a bírói függetlenség biztosítékai megerősödtek, a közjegyzők visszanyerték régi szabadságukat, alanyi joggá vált az ügyvédeskedés, önállóak lehetnek a végrehajtók, és csupán a büntetés-végrehajtás sorsa maradt rendezetlen.

A szerep és a szereplő találkozásának elmaradásáért persze nemcsak a körülmények okolhatók, hanem a szereplő is hibás. Az önadminisztrációs képesség és az önmutogató „riszálási” ösztön hiánya miatt, tehát saját hibámból nem éltem a szerep adta sovány lehetőségeivel, nem tolakodtam a képernyőre, nem kilincseltem a rádióstúdiók ajtaján, csak akkor mentem, ha hívtak, és csak akkor szólaltam meg, ha érzésem szerint volt mondanivalóm. A leltár „vigaszoldalán” viszont elkönnyvelhetem, hogy jóvátehetetlen hibát nem követtem el, és mérgezés helyett mindig az oldást választottam.

Négy esztendő tapasztalatainak birtokában mit üzenek az utódoknak? Jó szívvel kívánom, hogy találjanak jó szerzőre a miniszterek és államtitkárok jogállásáról szóló műhöz, és tegyék cselekményessé a rosszul megírt műalkotást. Könyököljenek ki feladatokat a nagy hatalmú rendezőtől, oldják fel a szerep és a szereplő ellentétét, a látványos jellegtelenséget varázsolják fontos tevékenységgé, és a mandátum lejártakor lelkiismeret-furdalás és büntudat nélkül pozitív mérleggel állhassanak fel megszeretett székökről.

Megjelent a *Népszabadság* 1994. augusztus 22-ei számában

A jogalkotás művészi értéke

(Fésületlen gondolatok a jogalkotásról)

A kedvenc vesszőparipámként sűrűn meglovagolt jogalkotás a jogászai társadalom divatos témája napjainkban, és így néhány fésületlen gondolat erejéig nem állhatok ellent a megszólalás csábításának.

A jogalkotás az alkotás szó fogalmi tartalmának megfelelően egy új művet létrehozó szellemi tevékenység. A jogalkotás a társadalmak szerveződésével és a hatalmi viszonyok kialakulásával egyidejűleg született. Már Arisztotelész is megfogalmazta: „...az egész életben... szükségünk van törvényekre; mert az emberek legnagyobb része inkább a kényszernek, semmint a szép szónak, s inkább a büntetésnek, semmint az erkölcsi kötelességnek engedelmessékedik.”

Amíg egy költő néhány verssel bejuthat a halhatatlanságba, addig a jogalkotók általában névtelenek maradnak, ami megfosztja őket ugyan a hírnév babérkoszorújától, ugyanakkor megkíméli a nevesített szidás megpróbáltatásaitól.

Az alkotás a dolgok kikerülhetetlen rendje szerint egyenetlen minőséget termel, és a létrejött szellemi termék színvonala jelentősen függ az alkotó felkészültségétől, készségétől és tudásától. A jogalkotás kérdéseivel a legbehatóbban foglalkozó német szakirodalom szellemes öniróniával fogalmazta meg az ún. „nullkodifikátor” típusát, akit nem szabad a jogszabályszerkesztés közelébe se engedni: „Nem elég, hogy gondolatai nincsenek, kell, hogy azokat ki se tudja fejezni.”

A hetven országból érkezett állami vezetők jelenlétében 1992. január végén tartott davosi Világgazdasági Fórumot megnyitó svájci államelnök, Adolf Ogi azt mondta, hogy „A világban ma politikai bizonytalanság váltotta fel a hidegháború korszakának mesterséges stabilitását”. A politikai stabilitás előfeltétele a társadalmi és gazdasági viszonyok működési feltételeinek biztosítottága és rendezettsége. Nyugodjunk bele, hogy a rendezés csak jogszabályok útján történhet. A jognak azonban nincs megváltó szerepe, nem tud társadalmi viszonyokat létrehozni és megváltoztatni, csak rendezésre és szabályozásra képes, ugyanakkor ismernie kell saját korlátait, és tartózkodnia kell az erőszakos túlszabályozástól.

A jó jogszabály mindig a társadalom által feltett kérdésre felel és valóságos szabályozási igényt elégít ki, mert a kérdés nélküli válasz szükségtelenül tolakodó, az igény nélküli kielégítés pedig zavaró.

Egy jó jogszabályt valahogy úgy kell megalkotni, mint egy sikeres kritikai realista regényt: a tényállás felől, tehát az élet sűrűjéből kell elindulni, össze kell gyűjteni, mintegy absztrahálni a típusokat és a jellemző helyzeteket, majd ezekből kell eljutni egy olyan egyedi megfogalmazásig, amelyben minden érintett szereplő kicsit magára ismer, és a jogszabály a gyakorlatban felmerülő esetre minden nehézség nélkül alkalmazható.

Ezt a követelményt egyébként a jelenleg érvényben lévő és sok szempontból meghaladottá vált jogalkotási törvény is pontosan megfogalmazza. Az 1987. évi XI. törvény 17. §-a szerint: „Jogszabályt akkor kell alkotni, ha a társadalmi-gazdasági viszonyok változása, az állampolgári jogok és kötelességek rendezése, az érdekösszeütközések feloldása azt szükségessé teszi.” A 18. § (1) bekezdése pedig akként rendelkezik, hogy: „A jogszabály megalkotása előtt - a tudomány eredményeire támaszkodva - elemezni kell a szabályozni kívánt társadalmi-gazdasági viszonyokat, az állampolgári jogok és kötelességek érvényesülését, az érdekösszeütközések feloldásának a lehetőségét, meg kell vizsgálni a szabályozás várható hatását és a végrehajtás feltételeit.”

A jogalkotást két vonatkozásban éri mostanában szigorú bírálat: az egyik a jogalkotás színvonala, a másik pedig a jogalkotás folyamata. Szemlesütve és töredelmesen be kell vallani, hogy ezek a bírálatok - finoman szólva - megalapozottak.

Stendhalról jegyezte fel az irodalomtörténet, hogy alkotás előtt mindig beleolvasott a Code Napoleonba, mert annak pontos és tiszta szövegéből ihletett merített. A világirodalom kétségtelenül szegényebb lenne a *Vörös és fekete*-vel, ha Stendhal véletlenül az utóbbi időszak magyar törvényeibe kényszerült volna belelapozni, az ihlet rögtön kihunyott volna. Azért ismerjük el tárgyilagosan, hogy néhány jól előkészített törvény még az ő tetszését is kivívta volna, de most az átlagról beszélünk.

Kosztolányi szerint is úgy kell fogalmazni, hogy az olvasót a másodperc töredékéig se hagyja kétségben afelől, hogy mit akar mondani.

Az elvárások és a teljesítmények közötti szakadék valóban mélységesen mély, és nem fogadható el vigasztként a már említett német tankönyv kesernyés megállapítása: „A múlt: olyan műterem, ahol légiesen kifinomult jogművészek, elvontan pontos törvénytudósok és gondos szóötvösök alakítják a jog építményét. A jelen: olyan gyár, ahol betanított munkások futószalagon gyártják a jogszabályokat.”

Az olvasó szíves engedelmével néhány mentséget azért lehet találni.

A Parkinson-törvények némi kifacsarásával ugyanis nemcsak a levelet lehet annyi idő alatt megírni, hanem a törvényt is annyi idő alatt lehet elkészíteni, amennyi időt adnak rá.

Az elszánt és elkötelezett kodifikátorok két jogalkotási folyamatot ismernek: a szakaszos és a folyamatos. A szakaszos megnyugtató, a folyamatos életveszélyes.

A rendszerváltozás szabályozási igénye, a szüntelenül felbukkanó tűzoltási feladatok, az átalakuló társadalmi és gazdasági viszonyok jogi kereteinek megteremtése felgyorsult, folyamatos jogalkotást követelt, és az ilyenfajta termelésnek érthetően nagyobb a salakja.

A kódexek fölé hajló és egyes szavakon is hosszasan tépelődő jogalkotók természetesen a gondosan előkészített, kiérlelt szakaszos jogalkotásra esküsznek, ami ugyan időigényes, évekig is eltarthat, többszörös szakmai egyeztetést igényel, de a felhasznált időért kárpótlást nyújt az elkészült mű tökéletessége és időállósága.

A jogalkotás általam őszintén nagyrabecsült elméleti és gyakorlati tudósa: dr. Vida István két követelményt fogalmaz meg a kodifikátorral szemben: „Kell, hogy a megalkotásra váró jogszabály gondolati tartalmát a jog szempontjából is helyesen alakítsa ki, emellett az is szükséges, hogy az új normát, magatartási szabályt megfelelő formában juttassa kifejezésre.” Egyelőre csak remélni lehet, hogy a folyamatos jogalkotási láz csillapultával a követelmények ellenőrizhetően érvényesülnek.

A túlszabályozás eredményeként 1993. december végén Magyarországon 5174 jogszabály volt hatályban, és nyilvánvaló, hogy a szabályozások sűrűjében bolyongó állampolgártól csak érthető és hatékony jogszabályok esetén várható jogkövető magatartás.

Az ugyancsak erős kritikai tűz alatt álló jogalkotási folyamattal kapcsolatban legutóbb Hack Péternek a Magyar Nemzetben megjelent nyilatkozatában olvastam a következő, négy éves államtitkári tevékenységem során pusztába kiáltott szavakból általam is megfogalmazott mondatot: „Az a gyakorlat, hogy minden minisztériumban önálló törvényelőkészítő apparátus dolgozik, nagyfokú egyenetlenséget okoz a benyújtott törvények színvonalában.”

Az elítélő mondathoz aláfestő zeneként még hozzá is hangoltam, hogy egy zeneművet a zenekar csak jól hangszerelt kottából tud lejátszani, kotta nélkül csupán improvizálni lehet. A helyes jogalkotási folyamat első lépcsője: az érdekelt szakemberek által körültekintően elkészített koncepció, mert egy világos és kiérlelt koncepció lényeges kelléke a jó jogszabály megszületésének. A koncepció, vagyis a nyers kotta ismeretében és birtokában a második lépcsőben kezdetnek hozzá a jog szakértői a hangszereléshez, azaz a normaszöveg kidolgozásához. A harmadik lépcsőben egybevetnék a koncepciót a normaszöveg tervezetével, és vizsgálnák, hogy azonos és kölcsönösen érthető nyelven beszél-e a két szakszöveg, és azonos oktávon szól-e a zene, vagyis a normaszöveg megfelel-e a koncepció elvárásainak. Az említett egyeztetés után, a negyedik lépcsőben készülne el a hangszerelt, a zenekar által lejátszható kotta, amit azután a Kormány és az Országgyűlés tovább finomíthatna.

A jogalkotási folyamat jelenleg teljesen szétszórt, nehézkes, és ennek eredményeként a nem kellően összehangolt jogszabályi előírások a szabályozással érintett társadalmi viszonyok körében egymást lerontó, illetőleg ellentétes hatást váltanak ki.

Napjainkban minden tárca a többitől független, üdvöztetőnek tartott koncepciókkal, az egyes koncepciót a saját, egyedi elképzelései szerint hangszerelő kottairókkal rendelkezik, és a zenekar süketen kapkodhatja a fejét, amikor az elébe rakott eltérő hangszerelésű kottákból fülsértések nélküli, egységes zeneművet kell lejátszania.

Nem árulok el hadititkot azzal, hogy az Igazságügyi Minisztériumban már évekkel ezelőtt elkészült a jogszabály-előkészítés korszerűsítésének koncepciója, de a tárcavillongások és féltékenységek szikláin a tervezet hajótörést szenvedett, és senki nem vállalkozott a lélek betömésére és a hajó felújítására.

A koncepció a szétszórt erők összefogásán és összpontosításán alapul. Javasolja az Igazságügyi Minisztérium személyi állományába tartozó, egységes kormányzati kodifikációs apparátus létrehozását. A rendszer mintegy 140-160 kiválóan képzett, a jogalkotásra felkent és a gazdasági szféra elszívó hatása miatt megfelelő anyagi megbecsülésben részesülő, elkötelezett jogászt feltételez, „akik a kodifikációs ügyosztályokra tagolva, az egyes minisztériumokba kirendelve végeznék a tárcáknál felmerülő kodifikátori tevékenységet”. Ez a rendszer „érvényesíthetővé tenné a jogalkotási törvény azon követelményét, mely szerint az igazságügy-miniszter felel azért, hogy a jogszabály beilleszkedjen az egységes jogrendszerbe, és megfeleljen a jogalkotás szakmai követelményeinek”.

Befejezésként a koncepció utal arra, hogy: „A vázolt megoldás a szakminiszter feladatának csorbítása nélkül lehetőséget biztosítana arra, hogy a jogalkotás szakmai követelményei kellő hangsúlyt kapjanak.” Ezáltal sok felesleges egyeztetés, tárcaközi vita is elkerülhető lenne, ami hozzájárulhatna a jogszabályalkotás hatékonyabbá, gördülékenyebbé tételéhez, végső soron az Országgyűlés és a Kormány előtt álló feladatok gyorsabb és magasabb szintű véghezviteléhez.

A kodifikációs modell sikerét egyébként nemzetközi példák is bizonyítják, mert például Nagy-Britanniában és Kanadában is hasonló módon folyik a jogszabály-előkészítés.

Egyesek szerint a javasolt megoldás a Kormányon belül elfogadhatatlanul kiváltságos helyzetet teremtené az igazságügy-miniszternek, de legalább abban megegyeznének az ellen-drukkerek, hogy ha nem az Igazságügyi Minisztériumban, akkor a Miniszterelnöki Hivatalban jöjjön létre ez az egységes kodifikációs apparátus, hogy annak eredményeként az egymással összefüggő társadalmi viszonyokat szabályozó normák egységes rendszert alkossanak, rendelkezéseik ne legyenek ellentétesek vagy ellentétes hatást kiváltóak.

Az írásban többször említettem és meghaladottnak neveztem az érvényben lévő jogalkotási törvényt.

A szakmában időnként vita folyik arról, hogy egyáltalán szükség van-e jogalkotási törvényre, és a régít újra kell-e cserélni.

Az igen választ két nyomós indok támasztja alá.

Az egyik az Alkotmány 7. §-ának (2) bekezdése. A hivatkozott rendelkezés szerint ugyanis „A jogalkotás rendjét törvény szabályozza, amelynek elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges”.

A másik az a hihetetlen és még derűt is fakasztható tény, hogy a jelenleg érvényben lévő jogalkotási törvényt a preambulum szerint az Országgyűlés annak érdekében alkotta, hogy a jogalkotás a szocialista társadalmi viszonyok védelmét és fejlesztését, a szocialista demokrácia kiteljesedését szolgálja.

Bízzunk benne, hogy a Kormány nem a szocialista társadalmi viszonyok védelmében és a szocialista demokrácia kiteljesedésének szolgálatában kíván jogot alkotni, és rövidesen beterjeszti a jogalkotás rendjét szabályozó törvényjavaslatot.

Rövidítve megjelent a *Magyar Nemzet* 1994. december 6-ai számában

„Köszönöm, jól vagyok...”

A főhős fejére zuhanhat a díszlet

Egy közkeletű, állítólag Karinthytól származó szellemes mondás szerint Magyarországon az számít igazán elmebetegnek, aki arra a kérdésre, hogy „Hogy vagy?”, még válaszol is. Az elmebetegség gyanúja alól mentesít az a körülmény, hogy a nem más által feltett, hanem önmagamhoz intézett kérdés alapján próbálom megfogalmazni a „Hogy vagyok?” keretén belül az ellenzéki közérzet tartalmát.

A kérdés és a válasz lerágott csontnak is tűnhet, de tolakodó igyekezetemet mentheti, hogy politikai államtitkárból vedlettem át ellenzéki képviselővé, és az állítólagos hatalmon belülségre tekintettel nekem valamivel több lerágható hús maradt a csonton. Az állítólagos szót azért merem használni, mert a többletnek tűnő húsmennyiség ellenére soha nem éreztem magam annyira hatalmon belülinek, de ez legfeljebb ügyetlenségem számlájára írható.

A válasznál a kialakult politikai helyzetre kár sok szót vesztegetni. Tudomásul kell venni, hogy a választók történelmi nosztalgiával befolyásolt akaratából és az arányosságra törekvő választójogi törvény alapján olyan elsőprő nagyságrendű baloldalinak nevezett többség jött létre, amely nem tükrözi valóságosan a hármas: szocialista-liberális-konzervatív (nemzeti-keresztény) törésvonalak mentén létező szavazóbázis megközelítően egyenlő arányát.

A történelmi nosztalgiáról csupán annyit, hogy az nem más, mint az érzelem aprópénzére váltott történelmi tudat. Ha a történelmi tudat hiányos, nem fogja át a visszavágyott múlt minden meghatározó, nehezen jóvá tehető eseményét, akkor az aprópénz is hamissá válik, és ez majd csak a pénztárnál derül ki....

A visszarendeződéssel kapcsolatos ijesztgetés nem kelthet valóságos félelmet, habár sokan tartanak attól, hogy az 1990-es rendszerváltozást megelőzően téli álmra a barlangjukba vonult medvék minden egyházi „beütés” nélkül gyertyaszentelőnek tekintették 1994 májusát, és a barlangból kicammogva, jól kinyújtózkodva, tettekre éhesen áttekintik az újra kinyílt politikai vadászmezőt.

A hatalmi ágak elválasztásának alkotmányos elvét semmi nem veszélyezteti, ha maga a hatalom nem megosztott, és egy kézben összpontosul. Ha mi adjuk a köztársasági elnököt, 72 százalékunk van a törvényhozásban, miénk a végrehajtó hatalom, túlsúlyban vagyunk az önkormányzatokban és kezünkben tartjuk a médiát, akkor ezek nyugodtan működhetnek elválasztva, hiszen mi ülünk a hatalom csúcsán. Persze azért nem árt itt-ott vagy mindenütt egy kis „profilisztítás”, egyébként sem mi ígértük a tavaszi nagytakarítást, mi legfeljebb megvalósítjuk.

Ilyen körülmények között nem lehet megütközni azon, hogy sokan csak parlamenti kulisszának tekintik a 28 százalékra zsugorodott ellenzéket. A legyintgetők azonban megfedkeznek arról, hogy a dramaturgiai szabályok ellenére a kulissza váratlanul fontos szerephez is juthat. Látszólag olajozottan gördül például az előadás, amikor hirtelen a főhős fejére zuhan a díszlet, ugye mindjárt keletkezik némi zavar, a főhőst fel kell mosni, ápolásra szorul, és még a függönyt is leengedik. Ezzel persze nem szánom az ellenzéknek a főhős fejére zuhanó díszlet szerepét, még azt sem kívánom, hogy a lábára essen, azt viszont őszintén szeretném, ha a marxi tétel megcáfolásával a döntő pillanatban a minőség csapna át mennyiségbe, még akkor is, ha a mennyiség nyomasztó súlya átcsaphatatlannak tűnik. A minőségi átcsapás feltételeit csak az erők hatékony összevonása teremtheti meg. Kormányzati alternatívát csak az összefogott ellenzék nyújthat. Egy zászló alá kell összetoborozni a társadalmi felemelkedést

szolgáló program megvalósítását vállaló szakembereket, és szót kell érteni a társadalommal, tehát ki kell építeni a közvetlen kapcsolattartás emberi hálózatát.

Sajnálatos módon jelenleg csak három ellenzéki párt hosszabb távra szóló együttműködési szándékáról beszélhetünk, holott az önkormányzati választások egyértelműen igazolják, hogy a legjobb eredmény ott született, ahol a négy ellenzéki párt fogott össze, és a fővárosban is jobb lett volna az eredmény egy ellenzéki jelölt esetében. Csak remélni lehet, hogy a közeljövő kedvező változást hoz, megszűnik a retorikai szinten zajló vita arról, hogy melyik a legsikeresebb, „legátütőbb” ellenzéki párt, hiszen a számok önkényes csoportosításával minden állítás és annak ellenkezője is bizonyítható, és az összefogás nem vérezhet el túlfűtött vezéri ambíciókon.

Egyelőre tehát csak ennél az összefogásra hajlandó három pártnál vizsgálhatjuk, hogy melyik milyen hozományt tud bevinni ebbe a remélhetőleg kormányzati alternatívát nyújtó és a társadalom érdekét szolgáló házasságba. Az MDF részéről az elég széles társadalmi rétegeket átfogó mozgalmi jelleget, a KDNP részéről az európai keresztény és a magyar nemzeti hagyományokon alapuló értékek érvényesítésére irányuló törekvést és fokozott szociális érzékenységet, a Fidesz részéről pedig a tiszteletre méltó pragmatizmust és a „konzervatív” liberalizmust jelölhetem meg.

Az MDF ugyan mozgalomból párttá alakult, de a választási vereség ellenére megkockáztatható az a meghökkentő állítás, hogy a politikaformálásra alkalmas jelentős társadalmi rétegekben sikerült gyökeret eresztenie, és most már csak az öntözésen múlik a kikelő növény minősége. A KDNP hagyományosan értékörző párt, és remélhetőleg lassan kilábal az ideológiai ingoványból. Rájön arra, hogy az általa vallott értékek ma már nem postakocsin, hanem szuperszonikus repülőgépen utaznak, tehát az értékeket nem szabad dogmává merevíteni, hanem a folyamatosan változó társadalmi viszonyokra kell rugalmasan és hajlékonyan alkalmazni, meg kell teremteni a hagyomány és a modernség egyensúlyát. A Fidesz alapvetően liberális elkötelezettségű párt, viszont a pragmatizmusa miatt nem lógnak rajta ideológiai sallangok, és szabadelvűsége inkább megfelel az eötvösi magyar nemzeti hagyományoknak, mint az SZDSZ hatalomorientált liberalizmusa. Tiszteletre méltó tettük volt, amikor megszabadultak a talleyrand-i lelkületű pragmatistáiktól, és a párt tisztasága érdekében inkább vállalták, hogy a korábbi, a médiumok szárnyán felívelő mennybemenetel helyett a sárba tiprás legyen a sorsuk, mert a jelen helyett a jövőben gondolkoznak.

Az összefogásnak ezen a széles úton kell elindulnia, ezt az utat kell gondosan közművesítenie és ápolnia, mert csak ez vezet el a jövő magyar társadalmához. A frigynek csak akkor van értelme, ha az esztétikai elvárásoknak megfelelően a kézfogók először kezét mosnak és kicsit megszépítkeznek, mert még egy érdekházasság is tartalmaz érzelmi elemeket, és szeplős arccal nem eléggé csábos a mosoly.

Valljuk be őszintén, hogy a megújulási folyamat eddig legjobban a Fidesznek sikerült, mert a szeplőket leszedte, a korábban is megvolt szakértői bázisát megerősítette, szívósan építi a szilárd hadállásokat, és a néha elidegenítő, túlságosan elitista stílus helyett közvetlenebb, emberközelibb hangnemre váltott.

A másik két pártnak nyilvánvalóan van még némi tennivalója, mert a megkezdett megújulási folyamata befejezetlen, pedig az idő sürget. Rólunk, a KDNP-ről szívesen hangoztatják, hogy az ásatag öregek pártja vagyunk, és az elkerülhetetlen halál rövidesen lekaszálja a szavazóbázisunkat. Korom miatt az öregek javára elfogultnak kellene lennem, de nem az elfogultság igazolására fordulok a mostanában sokat emlegetett Szent Istvánhoz, aki a fiához intézett *Intelmekben* arra figyelmeztette a herceget: „...az ifjúkkal és a kevésbé bölcsekkel ne

tanácskozz, ne is kérj tőlük tanácsot, csak a gyűlés véneitől, kiknek koruk és bölcsességük miatt megfelel ez a feladat... Ezért hát ki-ki életkorának megfelelő dologban forgolódjék, tudniillik az ifjak fegyverben, a vének tanácsban.”

Az intelem igazolására történelmi példák is említhetők, és talán elég Gladstone-ra, Churchillre, Adenauerre vagy Reaganre hivatkozni.

Az ellenzék lekicsinylésének érvtárában visszatérő mondatként szerepel, hogy nagytóval sem lehet találni az összefogott vezetésre alkalmas „karizmatikus” egyéniséget.

Erről eszembe jut De Gaulle, aki a háta mögött egy szál hadba indítható katona nélkül délcegen megjelent Churchillnél, és büszkén kijelentette, hogy „Franciaország én vagyok”. Churchill sehol nem látott karizmat, pedig De Gaulle elég méretes volt, sőt emlékiratai szerint nagyon sok keresztet hordott a háború nehéz éveiben, de a legsúlyosabb ez a lotaringiai kettős kereszt volt. Az akkor karizmatlan De Gaulle azután létrehozta a francia V. köztársaságot, megszilárdította az államrendszert, összefogott Adenauerrel, és visszaállította Franciaország tekintélyét. A karizmahány miatt Margaret Thatchert sem kergette szatócs apukája az asztal körül, és álmában sem nagyon gondolt arra, hogy karizmatlan leányzója háromszor nyeri meg a választásokat, pedig az első győzelme után egy évet sem adtak volna neki. Vagy gondolhatta volna valaki a Franco által neveltetett János Károly királyról, hogy valaha a spanyol demokrácia karizmatikus megmentője lesz?

Kétféle karizma létezik: a körülmények nyomása alatt belülről létrejövő természetes, és a médiumok által művi úton előállított mesterséges. Az utóbbival elég sokszor találkozhatunk, fénytelenységét az idő bizonyította, és ilyenre nincs is szükségünk. Higgyük és reméljük, hogy az ellenzéki lét - szükség esetén - kitermeli azt a vezetésre alkalmas egyéniséget, akiben a belső sugárzás eredményeként felcsillan az áhított karizma, és annak fényében még hatékonyabbá és eredményesebbé válik az összefogás. Az önkormányzati választások eredménye már örvendetesen jelez valamit, és a vezéri szerep betöltésére irányuló retorikai csatározásokat remélhetőleg rövidesen felváltja a közös cél megvalósítására irányuló értelmes törekvés, és létrejön az ellenzéki pártok kormányzati alternatívát nyújtó sikeres összefogása.

Megjelent a *Magyar Nemzet* 1995. január 3-ai számában

Portré

„Apámék középirtokukon gazdálkodó kisnemesek voltak,... én a Halak jegyében születtem, és a halak ügyebár türelmesek” - bátorít mindjárt a családi háttér felrajzolása után a felvidéki Barancson született, jóval a nyugdíjkor után politikussá lett, a napokban 71 éves ügyvéd. „Otthoni szellemi örökségem az a felismerés, hogy mennyire fontos az együttélésre ítélt népek közötti béke” - jelzi még, hogy szinte genetikusan kódolva van benne a személyével kapcsolatban gyakran emlegetett kompromisszumkészség. Még elemista, amikor családjá Miskolcra települ, így ő már ott érettségizik 1942-ben. Nyomban beiratkozik a jogi karra, így a háborúból kimarad. A helytállással azonban nincs semmi baj. 1946-ban summa cum laude szerez oklevelet, sőt az ügyvédi szakvizsgát is kitüntetéssel abszolválja. Bár nógatják, hogy maradjon az egyetemen, „inkább a látszólagos függetlenséget jelentő ügyvédi pályát választottam”. A viszonylagosság gyorsan igazolódik: 1952-ben fasiszta ügyvédnek nyilvánítják, a hortobágyi Borsós tanyára telepítik ki. Hazatérve újra praktizál, 1958-ban azonban ismét megtalálják, és „felülvizsgálat” címén kizárják az Ügyvédi Kamarából: „fellebbezésemre a határozatot megsemmisítették” - említ egy, a kommunizmus felett aratott eddig ismeretlen kis győzelmet. A politikától egészen 1989 őszéig képes távol tartani magát, akkor, 65 évesen

belép az újjáalakult KDNP-be. Az első szabad választáson pártja megyei listáról juttatja be a parlamentbe, sőt 1990 májusában az igazságügyi tárcához politikai államtitkárnak is. A tavalyi választások után parlamenti helyét megőrzi, sőt nemrég pártjának tisztújításakor frakcióvezetőnek választják. Mindeközben a miskolci Szent Anna Egyházközség világi elnöke is.

„Bár Churchill azt mondta, csak semmi sport, én járok uszodába” - jelzi, hogy példaképet is mértékkel választ. Az özvegy frakcióvezetővel három lánya közül már csak Mária lakik együtt. Eszter Berlinben él, férje a magyar követségen dolgozik, Zsuzsa az USA-ba ment férjhez. Apa és leánya most költöznek egy nyolcvan négyzetméteres zuglói lakásba. „12 ezer kötetes magánkönyvtáramat csak cipőkanállal tudom majd valahogy besuszterolni” - ismerjük meg még egy aktuális gondját.

- Mint mostanában sokan Magyarországon, ön is minden előképzettség nélkül lett politikus. Öt éve volt: behozta már a lemaradást?

- Elméleti vonalon nem voltam hátrányban, a sok olvasás okán történelemből és politikatörténetből nehéz lenne engem megfogni. Ám gyakorlati tapasztalatom valóban nem volt, s így lehet, hogy se kormánypártinak nem voltam, se ellenzékinak nem vagyok jó politikus. Állandóan konszenzusra törekszem, ami nem igazán jó politikusi erény.

- Akkor csak magyar politikusnak nem megfelelő. Kiegyenlítőképességére egyébként nemrég a pártjában dúló hatalmi harc idején igencsak szükség lehetett... Mit tart a vesztesként távozó Surján doktorról?

- Nálunk nem volt hatalmi harc. Surján Lászlóról pedig egyszer azt írtam: ő az a tölgy, aki akkora árnyékot vet, hogy fű nem nő körülötte. Nem sértődött meg.

- Hagyjuk a politikát! Hogy élte meg, hogy református-katolikus „vegyes házasságból” származik, ami egyes vidékeken zűrösebb volt, mint egy keresztény-zsidó frigye?

- Anyám egy kalocsai apácaiskolába járt, apám református presbiter volt, de a családban, bár az egyházi előírások szigorúak voltak, minden vallási ellentét tökéletesen ismeretlen volt.

- Ha már hitbeli kérdésekről beszélünk: amikor fiatal volt, korosztályából sokan kokettáltak a baloldali eszmékkel. Önt ez sohasem kísértette meg?

- A marxista ideológiát nem tudtam befogadni. Annak ellenére, hogy követtem a jezsuita elméletet: „az ellenfél ideológiájával tisztában kell lenni”. „Három nyakkendőm ment tönkre, miközben Marx Tőkéjét olvastam, mert jegyzetelés közben szép simára horzsoltam őket.

- Ha csak ennyi lett volna a Tőke kamata?! Ezenkívül mi zavarta a kommunistákban?

- Az ideológia, a türelmetlenség, a fanatizmus. Minden dogmatizmus zavar, ahogy saját egyházam történetében a máglyák zavarnak, ugyanúgy vagyok minden totalitárius államformával.

- Fiatal korában talán még kommunistákat is ismert?

- Néhányat, de szocdemeket is még Diósgyőrből. Sőt eljártam néhány összejövételükre is, mert kíváncsi voltam. De soha nem hordtam semmilyen pártjelvényt. Nem szeretek semmit külsőleg manifesztálni. Még a jegygyűrűmet sem viseltem, noha szegény feleségem hiányzik ma is a legjobban.

- Miközben Marxot bújta, volt egy német megszállás is. Hagyott nyomokat önben?

- Még 1943-ban megpályáztam egy heidelbergi ösztöndíjat. Felkerestem a jó összeköttetésekkel rendelkező, egykor a folyamőrség tisztjeként szolgált nagybátyámat, kértem, segítsen. Azt mondta: „ha elmész a nációhoz Heidelbergbe, a mi kapcsolatunknak vége”. Hozzánk a Magyar Nemzet járt, nem az Új Magyarország. Szóval nem mentem Heidelbergbe.

- *Mégis kitelepítették. Aztán jött '56...*

- Ha arra gondolnak, nem vettem részt semmilyen akcióban. „Kivárásos” ember vagyok. Ott volt a szuezi válság, jöttek a szovjet csapatok... Nem hittem, hogy győzhet a forradalom.

- *Hosszú ügyvédi pálya következett. Mesélne egy bravúros Isépy-húzásról?*

- Inkább a türelem diadaláról mesélek: robbantott a bánya, és ettől ügyfelem háza megsérült. Jöttek a szakértők, hogy a szeizmikus hatás addig nem terjedhetett. A per húzódott, a szakértők közben meghaltak, kicserélődtek a bírák... A Legfelsőbb Bíróság kétszer is törvénytességi óvással vágta szét az elutasító ítéletet. 40 ezer forinttal indult, a végére 600 ezer lett a megítélt kár. Nyolc év után győzött az igazság.

- *BAZ-megyében, a Grósz-birodalomban élt. Volt kapcsolata az utolsó pártfőnökkel?*

- Személyesen ismertem, viszont kapcsolatunk nem volt. Az ő személyét kissé másként ítélem meg, mint ma szokták. Mára elfelejtették, hogy azok között volt, akik kivették az első téglát abból az építményből. Soha nem élt vissza hatalmával, nem érdemli meg, hogy átkokat szórjanak rá.

- *Megint elkanyarodtunk öntől. Úgy tudjuk, nagy könyvgyűjtő. A történelem sokaknál kényszerű könyvtári szelekciót eredményezett. Önnél is?*

- A polcaimon teljes a béke. Még Lenin műveit sem dobtam ki. Egyet viszont ma is nagyon sajnálok: az ostromot Pesten éltem át, miközben a család otthon ijedten elégette Hitler Mein Kampfjének első magyar kiadását, amiben úgy szidta a magyarokat, hogy jobban se kell.

- *Hogyan tájékozódott onnan Miskolcra a rendszerváltozásról és a KDNP-ről?*

- Az újságból. Összehívtam az ismerőseimet, szervezzük meg mi is, hívjuk le Keresztes Sándort. De csak 1990 februárjában kezdődött meg a munka, addig nem történt semmi.

- *Aztán viszont annál több. Négy év közszereplés után mire büszke?*

- Arra a díszoklevélre, amit búcsúzáskor, már bukott államtitkárként a kodifikációs munkatársaktól kaptam. Nekem nem is kellett volna belefolyynom a törvényalkotásba. A végén - negatív - mégiscsak beleszóltam: letették elém vagy a koncepciót, vagy a normaszöveget, én pedig egy nap után közöltem, hogy mint ügyvéd, hogyan tudnám kijátszani. És akkor módosítottak a szöveget.

- *Ily módon köze lehetett a kárpótlási törvényekhez is. Visszakért régi birtokokat?*

- Azok Szlovákiában vannak, de nem is kértem vissza. A kitelepítésért viszont kaptam kárpótlási jegyeket. Örööm is őket, mint valami ereklyét.

Megjelent a *Heti Világgazdaság* 1995. március 18-ai számában

Az értelmiség kórlapja

Az értelmiség kérdésének lenyűgözően gazdag az irodalma, hosszasan lehetne sorolni a szerzőket, akik történeti, szociológiai, statisztikai, sőt még hatalompolitikai szempontból is foglalkoztak az értelmiség problémájával [a bőség ellenére azért érdemes külön is említeni az ifj. Fasang Árpád értékes bevezetőjével megjelent „*Az (magyar) értelmiség hivatása*” című tanulmánykötetet], mégis reménytelen vállalkozás lenne enciklopédiában vagy lexikonban keresni az értelmiség pontos és tömör fogalmi meghatározásait.

„A Magyar nyelv értelmező szótára” két fogalommeghatározással kísérletezik

1. „A társadalomnak az a rétege, amelynek tagjai szellemi munkával tartják fenn magukat.”
2. „(Vmely kisebb közösségben) a műveltségüknél, szellemi képességeiknél fogva vezető szerepet játszó személyek összessége.” Az Officina Nova kiadásában 1994-ben megjelent Egyetemes lexikon meghatározása szerint az értelmiség „jobbára felsőfokú végzettségű, szellemi (szak)munkát végző, tud-os műveket, irod-i és műv-i alkotásokat létrehozó társ-i réteg.”

Kétségtelen, hogy a szó tartalmi elemei annyira cseppfolyósak és szerteágazók, hogy teljes körű fogalmi összefoglalásuk szinte lehetetlen feladat.

És ezért az idézett meghatározásban egyaránt tetten érhető a szűkítő és tágító értelmezés.

A vizsgálat érdekében állapodjunk meg abban, hogy értelmiség alatt az önképzéssel vagy iskolázással megszerzett műveltséggel, kulturális igénnyel, szellemi fogékonysággal, a társadalmi és a gazdasági kérdések iránti érdeklődéssel rendelkező, és közéleti szereplést vállaló személyek összességét értjük.

Az értelmiség természetesen nem homogén társadalmi képződmény, hanem szakmailag tagolt. A tagoltság miatt beszélhetünk külön humán, műszaki, gazdasági, agrár, tudományos, művészeti és egyéb értelmiségről, és mindegyik kifejleszti a saját szűkebb irányító elitjét. Ezekből élesen vagy kevésbé élesen elkülönülve él és működik a kifejezetten politikai szerepet vállaló és betöltő értelmiségi réteg, és valójában ezt a réteget nevezzük politikai elitnek. Pethő Tibor szerint: „Minden nemzet a saját értelmiségére bízta az ország sorsának szakszerű irányítását.” (Magyar Nemzet, 1996. XI. 30.)

Az értelmiség feladata a tudomány művelése, az alkotás, a társadalom által követésre méltónak talált morális és intellektuális magatartási minta kialakítása, a társadalom érdekében hasznosítható gondolatok és elképzelések megfogalmazása, míg a politikai elit ezeknek a gondolatoknak és elképzeléseknek politikai akarattá formálása és határozott döntésekkel történő megvalósítása.

Wolfgang Schauble, a CDU neves politikus és frakcióvezetője élesen kettéválasztja az értelmiség szerepét és a politika feladatait, amennyiben az egyik megállhat az értekezésnél, a másiknak azonban konkrét elhatározásokra kell jutnia. Glatz Ferenc, az MTA elnöke az *Új reformkor* című írásában a tudományos és a politikai elit új típusú munkamegosztását és ehhez új típusú tudósi és új típusú politikai magatartást igényli: „a reformkorihoz hasonló sorsfordulón a gazdasági és tudományos értelmiségtől várjuk azt, hogy korunk világmozgásának hatásaira figyelmeztessen a honi társadalmat, s hogy vállalja az állásfoglalásokat a jövőnkét évszázadra meghatározó kérdésekben, s hogy ösztönözze a politikai elitet: szolgálja a modernizációt, rendelje alá a maga és pártjai csoportérdekeit a közösség egészének”. (História, 1997/3.) A társadalom tehát akkor működik jól és hatékonyan, ha az értelmiség és a

politika közötti átjárás zavartalan és a gondolatokat megfogalmazó értelmiség és a gondolatokat megvalósító politikai elit kapcsolata kiegyensúlyozott.

A rendszerváltozás hajnalán az értelmiség félelmetes kihívásokkal találkozott. Talán merész állításnak tűnik, hogy a rendszerváltozás azért sikeredett felemásra, sőt befejezetlenre és a társadalom azért jutott a jelenlegi, morálisan értékvesztett állapotába, mert nem működött jól az értelmiség és a közéleti szereplésre vállalkozó politikai elit kapcsolata. Az értelmiség meghátrált, és a kihívásokra nem találta meg a helyes választ. A válasz elmaradásának sajnálatos oka az értelmiség diagnosztizálható, de gyógyítható betegsége.

E rövid írás célja: a gyógyítás érdekében kísérletet tenni a betegség kórlapjának összeállítására.

1. A hosszú agymosás eredményeként az értelmiség gerince megpuhult, az önálló cselekvés esetleges kedvezőtlen következményeitől való félelem és az 1956-ot követő megtorlások emléke szinte cselekvőképtelenné bénította, túlélésre rendezkedett be, és nem kívánt vállalni semmiféle kezdeményező vagy példamutató szerepet. Gyurkovics Tibor nagyon szellemesen és találóan jellemzi ezt az állapotot: „Hiszen éppen ezért lettek ilyen sunnyogó, még választani sem hajlandó »otthonhősök«, mert a Kádár-korból itt maradt a sejtszövetek alatti félelem.”

2. Az értelmiség a múltban a társadalmi életet, a közhangulatot befolyásoló, sőt irányító, példaadó és követésre érdemes mintát nyújtó, szinte meghatározó szerepet töltött be. Az elmúlt időszakban azonban a korábbi, szilárd intellektuális és morális talaj lassan kicsúszott a lába alól, társadalomszervező és befolyásoló szerepe fokozatosan elhalványult, lázasan kereszte, de nem találta a helyét, szerepzavarba került, és tekintélyvesztése kiheverhetetlen csalódást okozott. A csalódás miatt elvesztette az önbizalmát, Csizmadia Ervin megfogalmazása szerint „boldogtalan” lett (Magyar Nemzet, 1996. IV. 13.), visszahúzódott a csigaházába, és a törekény házból kilesve passzívan figyelte az eseményeket.

Levendel Ádám a tekintélyvesztést egyébként nyugat-európai jelenségnek tartja, és egy vele folytatott beszélgetésben említi, hogy: „De Gaulle tábornok a Francia Köztársaság elnökeként már harminc évvel ezelőtt sem tartotta fontosnak, hogy válaszoljon Sartre hozzá intézett levelére. De abban már nem vagyok biztos, hogy ugyanígy mellőzte volna egy akkori nagyhatalmú multi levelét is. Mert ugye a pénz hatalma. Amit tehát a nyugat-európai értelmiség átélt a II. világháború után, az ötvenes, hatvanas években, azzal szembesül mostanság a hazai értelmiség.” Csizmadia Ervin a Magyar Nemzet 1997. január 26-ai számában megjelent cikkében szintén az elit-szerep általános leértékelődéséről ír: „Míg korábban nagy súlya volt Magyarországon az értelmiségnek, a 90-es években egyre inkább úgy tetszik, hogy az a fajta morális elit-magatartás, amelyről - többek között - Bibó István is oly sokat írt, a múlté. Az értelmiség már nem tud - és nem is igen akar - mintaadó funkciót betölteni, illetve az a fajta mintaadás, amellyel találkozhatunk, sokkal kevésbé morális, mint inkább a fentebb említett szakpolitikához közeli.”

3. Az értelmiség közösségi élete és közösségteremtő képessége megfakult. A múltban még igyekezett követni Kölcsey bölcs útmutatását: „Az ember egyedül gondolva nem több a magányos vadállatnál, mely élte fenntartásáért zsákmányt keresve bolyong. Emberi ész és erő csak társaságban fejlik ki...” Egymás után alakultak a különböző asztaltársaságok, körök és egyesületek, ahol az értelmiségiek rendszeresen összejöttek, gondolatokat cseréltek, élő és gyümölcsöző szellemi kapcsolatok teremtődtek, és egy ilyen társasághoz tartozni rangot és megbecsülést jelentett. Ma azonban még a családi életre és a gyermekek nevelésére is kevés

idő jut, a baráti összejövetelekre egyre kevesebb, a közösségi élet pedig legfeljebb a kötelező protokolláris megjelenésekre korlátozódik.

4. Az értelmiség kulturális igénye csökkent, és szellemi érdeklődése elhalványult. Lesújtó adatokat tartalmazna az értelmiség körében végzett olyan irányú felmérés, hogy milyen könyvet olvastak utoljára, hányszor vesznek könyvet a kezükbe, mikor jártak hangversenyen vagy mikor voltak kiállításon. Persze mentő körülmény bőven akadna: az idővel való küzdelem és a megélhetési gondok megoldhatatlan feladatot jelentenek, és a kultúra kényszerűen háttérbe szorul. Mentő körülményt jelenthet az informatikai forradalom is, hiszen az adatgyűjtést felváltotta az internet, a cédulázást a számítógép, és a könyvtárak csendes zugai ma már nem alkotói menedékhelyek vagy bástyák.

5. Az értelmiség ijesztően megosztott. A megosztottság még nem volna baj, ha csupán sokszínűséget jelentene. A baj azonban abban jelentkezik, hogy az eltérő elvek és álláspontok riasztóan radikalizálódtak, a közöttük húzódó törésvonalak megmerevedtek és átjárhatatlanná váltak. A valójában inkább álradikalizálódás eredményeként a saját véleményét mindenki többséginek és egyedül üdvözítőnek tartja. A kizárólagosság jegyében a nemzeti elkötelezetteknek csak az számít nemzetinek, aki árvalányhajás kalapban fejjel rohan a falnak, ahelyett hogy megkerülné vagy átmászna rajta, ha a cél a falon túl van. Persze így elmaradna a betört véres fej hősies látványa. A keresztény csak azt tartja kereszténynek, aki mindig a zsebében hordja a máglyagyújtáshoz szükséges tűzszerszámot, és az inkvizíció ítéletét is enyhének minősíti. Annak idején Prohászka is úgy gondolta, hogy keresztényekből lehet formálni egy keresztény pártot, de a naplója szerint belátta, hogy igazi „keresztények nélkül nem lehet keresztény pártot csinálni. Először kereszténynek kell lenni, mert ami itt megy, az hordókereszténység.” A liberálisok természetesen csak azt tekintik liberálisnak, aki az államnak csupán az állampolgárok biztonságára és személyes szabadságára ügyelő éjjeliőr szerepet szán azzal, hogy ezen túlmenően az állam hagyja magára a társadalmat, az majd igazságosan elrendezi a saját problémáit.

6. A nézetek és álláspontok kérlelhetetlen megmerevedése miatt az értelmiség vitakultúrája félelmetesen eldurvult. Az érveket indulatok váltották fel, a tények elvesztették az értéküket, a vitapartner ellenfélből ádáz ellenséggé vált, akiket fel kell négyelni, vagy kerékbe kell törni. Az ellenfeledből ellenséggé vált „másként gondolkozó” örülhet, ha csak a szellemi toprongy vagy szolgalelkű lakáj jelzőket kapja, mert sokkal megsemmisítőbb és egyszerűbb az ellenfelet érvek helyett „beépített ügynök”, „körömszaggató ÁVH-s pribék”, „aljas áruló”, vagy „a politikai alvilág tagja” rágalmakkal lebunkózni. Az értelmiségen belül régen is voltak kemény viták, Babits Mihály pajzzsal és dárdával kelt ki Németh László ellen, de soha nem vonta kétségbe a tehetségét és a tisztességét. A múlt században Széchenyi és Kossuth sem nagyon kímélte egymást, mégis Kossuth Széchenyit a legnagyobb magyarnak nevezte, Széchenyi pedig azt írta Kossuthról, hogy: „Az én politikám biztos volt... de lassú, Kossuth egy kártyára tett fel mindent, és legalább annyit nyert a hazának, mint amennyit az én politikám tán húsz év alatt sem bírhatott volna előállítani.” A vitában nem volt indulat és címkézés, és nem a hiúság, hanem a felelősség volt a döntő.

Így néz ki tehát a kórlap, amelynek a megállapításai vitathatók, szűkíthetők és bővíthetők.

A betegágynál állva azonban csak egyértelmű lehet a döntés: a beteget sürgősen talpra kell állítani. Ne higgyünk Jean Baudrillard-nak, a neves francia filozófusnak, aki szerint igazából már nem is lehet értelmiségről beszélni, mert „az értelmiségi nem képes pozitív dolgokat teremteni”. Inkább higgyünk Pethő Tibornak: „Az ország felemelkedése nagyban függ a gazdaságtól, szellemi és erkölcsi talpraállása azonban nem képzelhető el a magára talált értelmiség alkotó munkája nélkül.”

Németh László a *Debreceni kátéban* a „hogyan állhat helyt a magyarság” kérdésre azt a választ adja, hogy „ki kell egyenesednie és sorsa helyére szöknie”. A kiegyenesedés módja: „át kell építenünk társadalmunk hatalmi struktúráját, hogy a gerinc megint a test középvonalába kerüljön, s olyan vezérlő réteget kell uralomra juttatnunk, melynek tudomása van a testről és helyzetéről”.

Az üzenet valójában a magyar értelmiségnek szól, mert a politika számára csak az értelmiség tudja hitelesen megállapítani a gerinc helyzetét, és tőle függ, hogy a gerinc megint a test középvonalába kerüljön.

Befejezésül ugyancsak egy Németh László-i mondat: „Marathonnál a reménytelenség győzött.” A hosszú ideje lábadozó értelmiségnek vállalnia kell az újabb maratoni kihívást és a reménytelenség újabb győzelmét, mert hatékony szerepvállalása és példamutató magatartása nélkül elképzelhetetlen a társadalmi kibontakozás és a polgári Magyarország megteremtése.

Rövidítve megjelent a *Magyar Nemzet* 1998. március 7-ei számában

Gyógyítható-e a politikai csömör?

Az ötszázalékos parlamenti küszöb és a bölcs választópolgárok

A politikai csömör nevű járvány vészesen szedi áldozatait, a legyengült állampolgárok 25-30 százaléka még a szavazófülkéig sem hajlandó elfáradni. De mintha nemcsak a vírussal fertőzöttek, hanem még az egészségesek sem mérnék fel teljes mélységben az 1998-as választások valóságos tétjét. Pedig 1998 májusa arról szól, hogy folytatódik-e a jogutód elvtársak országglása, vagy megteremtjük a polgári Magyarországot. A májusi szavazás választás lesz a szocialista, illetve a polgári Magyarország jövőképe között, választás lesz a belenyugvás, illetve a változtatásba vetett bizalom között; az egyik oldalon a múlt erői, a beletörődés és a tehetetlenség, a másikon pedig a jövő ígérete, a bizakodás és a tetterő áll.

Ugyanakkor a változást akarókkal az az alapvető probléma, hogy tájékozatlanok a választójogi törvényben, nem vonják le a két korábbi választás tanulságait, és nem várt sikertelenség esetén önmaguk felelősségének elhárításával kizárólag a teljes ellenzéki összefogás elmaradásában látják majd a kudarc okát. Az egymás után alakuló értelmiségi szervezetek az ellenzéki pártokhoz intézett felhívásokban teljes összefogást követelnek, de figyelmen kívül hagyják azt a megkerülhetetlen tényt, hogy a „Pozsgaytól a MIÉP-ig” terjedő szövetség nemcsak egyes pártvezetők fenntartásai vagy elzárkózása, hanem a politikai irrealitás miatt is megvalósíthatatlan.

Az igazi, áthidalhatatlan törésvonal a koalíciós kormánypártok és az ellenzéki pártok világ- és jövőképe, gazdaság- és társadalompolitikája között jelentkezik, mert az egyik oldal a stabilitásra hivatkozva a társadalmat elszegényítő, a felemelkedést, az esélyegyenlőséget kizáró, megszorító, nemzetietlen politikát, a másik pedig a nemzeti és európai keresztény hagyományokon és a nemzeti szabadelvűségen alapuló, a gazdasági növekedést elősegítő, az oktatás és nevelés fontosságát hangsúlyozó politikát akar. Az ellenzéki pártok között is mutatkoznak azonban bizonyos, a későbbi koalíciós együttműködést ugyan nem ellehetetlenítő, de az első választási forduló közös fellépést kizáró törésvonalak. A cél azonossága ellenére ugyanis az ellenzéki pártok az ugyanazon célhoz vezető különböző utakon járnak. Részben eltérőek a jövő alakítására vonatkozó gyakorlati elképzeléseik, vannak közöttük mérsékelték és radikálisok, szabadelvűek és konzervatívok, önmagukat keresztényibbnak és nemzetibbnak minősítők, és léteznek stílusbeli eltérések. Teljes közöttük az egyetértés abban, hogy határozott

nemet mondanak erre a kormányra, de csupán a „nem” jegyében nem lehet létrehozni a teljes összefogást, mert a „nem” mellé oda kell tenni a jövőképre vonatkozó pozitív alternatívát is.

Az időközi egyfordulós önkormányzati választások eredménye egyébként egyértelműen bizonyítja a tétel helyességét. A nagykanizsai polgármester-választásnál például teljes és mégis sikertelen volt az ellenzéki összefogás. Az alacsony részvételi arány figyelembevételével talán nem minősül merész és alaptalan feltételezésnek, hogy a kiskisgazda választópolgár nem szavazott a közös jelöltre a MIÉP, vagy egy KDNP-s a Fidesz miatt, és fordítva. Ugyanakkor a két- vagy hárompárti összefogások mindenütt sikerre vezettek, mert nem érvényesültek ezek a viszolygó megfontolások. Kétfordulós választás esetén nyilván mások, az ellenzék számára előnyösebbek lehettek volna az eredmények, mert a második forduló kikényszerítette volna az első fordulóban kedvezőbb eredményt elért ellenzéki jelölt javára történt visszalépést.

Az első fordulós teljes ellenzéki összefogás tehát az említett okok miatt lehetetlen. Ha azonban a társadalom jelentős többsége valóban kormányváltást, új gazdaságpolitikát és társadalmi világképet akar, akkor nagyarányú részvétel esetén mégis érvényesíteni tudja az akaratát. Ehhez azonban ismerni és alkalmazni kellene a bonyolultnak látszó választójogi törvény meglévő lehetőségeit, és tudni kellene, hogy a területi lista valójában egyfordulós, tehát érvényes részvétel esetén már az első fordulóban eldől, hogy melyik párt érte el a listás mandátumszerzést biztosító ötszázalékos küszöböt.

A választójogi törvény tükrében vizsgáljuk meg a különböző lehetőségek tényleges következményeit.

Tételezzük fel, hogy különböző arányban, de mind a hét ellenzéki párt (Fidesz, FKGP, MDF, MDNP, KDNP, MIÉP, Új Szövetség) túllépi a bűvös ötszázalékos küszöböt, sőt együttesen megszerzik a szavazatok 52 százalékát.

Az abszolút többség győzelmi mámorából azonban gyorsan jöhet a kijózanodás, mert a lakossági támogatottság mértéke nem azonos az elosztott parlamenti mandátumok számával, és megismétlődik 1990 vagy 1994. Az MDF 1990-ben a listás szavazatok 24 százalékával 42 százalékos parlamenti helyet szerzett, 1994-ben pedig az MSZP 33 százalékos lakossági támogatottság mellett 54 százalékos parlamenti többséget ért el. Az akkori négy ellenzéki párt 34 százalékos lakossági támogatottságot kapott, a mandátumai azonban összesen csak 28 százalékot tettek ki. A választójogi törvény kormányzati stabilitást szolgáló aránytalansága miatt ugyanis a legerősebb pártnál növekszik, a gyengébb pártoknál pedig csökken az első forduló támogatottsághoz viszonyítottan megszerezhető mandátumok száma. Említést érdemel, hogy az öt százalékot el nem ért többi ellenzéki párt (Köztársaság Párt, MIÉP, Egyesült Kiskisgazdapárt, Vállalkozók Pártja, Nemzeti Demokrata Szövetség, Kiegyezés, Független Kiskisgazdapárt) együttesen 6,21 százalékot ért el, ami az ellenzék számára felkerekítve 335 ezer szavazat elvesztését jelentette.

Tételezzük fel, hogy változatlan, 52 százalékos lakossági támogatottság mellett csupán két vagy három ellenzéki párt éri el, illetve haladja meg az ötszázalékos küszöböt.

A számszerű áttekinthetőség érdekében: különböző arányban két ellenzéki párt megszerzi a szavazatok 32 százalékát, a másik öt ellenzéki párt pedig egyenként négy százalékot szerezve a szavazatok húsz százalékát.

Hetvenöt százalékos részvétel mellett, hatmillió szavazó feltételezése esetén az öt százalékot el nem érő ellenzéki pártok területi listáira 1,2 millió szavazat jutna, ami az ellenzék számára elvész és töredék szavazatként sem kerülhet az országos listára, sőt kizárja a területi listás mandátumszerzést is. Egy képviselői hely megszerzéséhez országos listán körülbelül 40-50

ezer, míg területi listán 25-30 ezer szavazat szükséges, ami így durván a területi és országos listán körülbelül 40-45 mandátum elvesztését jelenti. És akkor még nem vettük figyelembe az egyéni választókerületekből a mandátumszerzés hiánya esetén felkerülő töredék szavazatokat, amelyek száma általában azonos a területi listára leadott szavazatok számával, hiszen a gyakorlati tapasztalatok szerint a választópolgár az egyéni választókerületben ugyanannak a pártnak a jelöltjét támogatja, amelyikre a területi listás szavazatot adta.

A közvélemény-kutatások legfrissebb adatai szerint a hét közül két vagy három ellenzéki párt lépheti át a parlamenti küszöböt. Az egyéni választókerületi jelöltnél tehát az állampolgár még hallgathat a szívére, de a területi listás szavazásnál hallgasson az eszére, ha a szándéka valóban a jelenlegi kormány leváltására irányul. Ezzel ugyanis a listás sikertelenség ellenére még esetleg biztosítani tudja a kedvelt jelölt mandátumát - ha valóban ő bizonyul a legjobbnak -, ugyanakkor a területi listára leadott hasznos szavazatával lehetőséget nyújthat az ellenzék sikerére.

A Rákóczi Szövetség elnökének, Halzl Józsefnek a *Magyar Nemzet* március 12-ei számában megjelent írása szerint a jelenlegi kormány leváltásában érdekelt választópolgár - az egységre jutni képtelen ellenzéki pártok jóvoltából - szerencsejátékos szerepkörében érezheti magát: „Szíve szerint tudja, hogy melyik pártra szavazzon, de meg kell jósolnia, hogy az illető párt kap-e öt százalékot vagy sem.” Tőkéczki László a Sikerpropaganda-hadművelet című cikkében (*Magyar Nemzet*, 1998. február 14.) írja: „A magyar ember ül, hallgat és néz, nagyrészt tanácstalan. Sokan úgy döntenek, el sem mennek szavazni, nem érdemes. Minden ilyen undorból és zavarodottságból fakadó döntés a sikerpropaganda győzelme. Ahogyan az is, amikor egy kisebbség radikalizálódván, felháborodva esélytelen - gyakran önsorsrontó eszközökkel harcoló - radikális ellenzéki pártokra vesztegeti el szavazatait. Hiszen ezzel a kormányképesen realista ellenzéki győzelem esélyei csökkennek.” A szociológus Varga Károly keserűen állapítja meg: „...tényleg felfoghatatlan, hogy tanult úriemberek és úriasszonyok nem tudnak addig elszámolni, hogy mennyivel segítik a háttérben markába kuncogó MSZP-t fáradtságosan - itt-ott hősiesen - összegyűjtött voksaikkal.”

Igazuk van azoknak, akik szerint egy párt támogatottságát és az ötszázalékos küszöb elérését nem a közvélemény-kutatások előrejelzései, hanem a pártra a választáskor leadott szavazatok száma határozza meg. Ugyanakkor nem kellene megfélemlkezni arról, hogy ezek az intézetek az előző két választás alkalmával milyen hibahatáron belül, milyen pontossággal jelezték a várható eredményt. Ehhez a vizsgálathoz talán elegendő a közvélemény-kutató intézetek 1990 márciusában és 1994 áprilisában megjelent előrejelzéseit tartalmazó táblázat a várható pártlistás eredményekről. A közvélemény-kutató intézeteket lehet manipulálással vádolni, ugyanakkor tudomásul kellene venni azt a száraz tényt, hogy ezek az intézetek a felméréseik alapján nagyon kis hibahatárral, pontosan megjósolták a választás tényleges eredményét, és százszázalékos pontossággal jelölték meg az ötszázalékos parlamenti küszöböt el nem érő pártokat.

Illő és üdvös lenne tehát, ha a gyógyulás útjára lépnénk, szakítanánk a közömbösséggel, hadrendbe állnánk, és közös erőfeszítéssel, egy új honfoglalással megkísérelnénk visszafoglalni ezt a hazát a tisztesség, a becsület, a szolidaritás, a közjó számára, és megteremtenénk az anyagi és szellemi függetlenséget biztosító polgári Magyarországot.

Ehhez azonban a választáson feltétlenül részt kell venni, és bölcsen kell dönteni a szavazófülkében: a viszolygó érzelmek elfojtásával a területi listán olyan ellenzéki pártra kell adni a szavazatot, amelyik esélyes az ötszázalékos küszöb átlépésére, a második fordulóban pedig az egyéni választókerületekben az első fordulóban legjobb eredményt elért ellenzéki jelöltre kell

szavazni, mert különben megint elsirathatjuk a reményeinket, és körmöt rágva, kínzó lelkiismeret-furdalással vészeltethjük át a ránk váró újabb négy nehéz esztendőt.

Megjelent a *Magyar Nemzet* 1998. április 2-ai számában

Egy polgár vallomásai

A címet Márai Sándortól kölcsönöztem, aki a címet viselő rendhagyó művében magas művészi szinten jeleníti meg a polgári életformát, ugyanakkor néhány keserű mondatban el is búcsúzik a polgártól: „az eszmények, amelyekben hinni tanultam, mint megvetett ócskaságok kerülnek nap mint nap szemétdombra, a nyájösztön rémuralma terjed el az egykori civilizáció óriási területei fölött. A társadalom, amelyben élek, nem csak a szellem csúcsteljesítményei iránt közömbös már, hanem a mindennapok átlagának emberi és szellemi stílusával szemben is”, és művét azzal fejezi be, hogy „most pontot teszek, s mint aki vesztett csatából maradt meg hírmondónak és elfújta mondókáját: emlékezni és hallgatni akarok”.

Vajon valóban visszahozhatatlanul a múlt kódéba süllyedt a polgári életforma, és megvalósíthatatlan vágyálmok birodalmába tartozik a polgári Magyarország megteremtésének gondolata? Volt, van és lesz-e valaha valódi magyar polgárság? Egyáltalán ki a polgár, és mit jelent a polgárság, a polgári életforma fogalma? A kérdésre már eddig megfogalmazott válaszok vaskos köteteket töltenek meg, és még ma is egymást érik a témával foglalkozó viták és beszélgetések. Csak mellékesen jegyzem meg, hogy a rövid cikk megírásához anyagot kértem az Országgyűlési Könyvtárból, és egy folyóirat terjedelmű összeállítást kaptam.

A polgár, a polgárság és a polgári életforma fogalmára adható választ a bőség zavara jegyében a jogászokra jellemző foglalkozási ártalomként a tényállási elemek oldaláról közelíteném meg annak beismerésével, hogy roppant nehéz egy teljes, vitathatatlan, a felfedezés élményével ható újszerű válasz megfogalmazása.

Gerő András, a polgárság múltját kutató jeles történész álláspontja szerint: „A polgár - mint minden társadalmi kategória - legalább három tényező együttesként értelmezhető: egyszerre társadalmi helyzet, értékrend és életmód, életstílus.” Ugyanő nyilatkozza egy, a Magyar Nemzetnek adott interjújában, hogy: „A polgárosodás fogalmának öt szintjét kell elkülöníteni: a gazdaságit, a társadalmi, a politikait, a műveltségi tökefelhalmozás és a mentális értékek szintjét”, és a tényállási elemeket valóban érdemes az általa fentebb megjelölt három tényező köré csoportosítani.

Az ember csak megfelelő történelmi körülmények között alakíthatja ki a polgárrá váláshoz szükséges társadalmi helyzetet. A társadalmi helyzet szerves része a gazdasági és jogi feltételrendszer zavartalan működése, vagyis az esélyegyenlőség melletti tulajdonszerzés lehetősége, a tulajdon és a vállalkozás védelmét szolgáló jogbiztonság, a munka értékének megbecsülése és díjazása, az értelmesen szabályozott piacgazdaság és szabad verseny, a polgári szabadságjogok érvényesülése és még néhány egyéb feltétel együttes megléte.

Tőkéczi László szerint: „A polgár olyan, tulajdonnal és előjogokkal bíró szabad ember, aki maga is hasznot hajtó közvetlen vagy közvetett munkát végez jövedelemszerzési, illetve megélhetési céllal.” „A haszonelvűség a polgári lét kulcsmozzanata.” (Replika, 1993/11-12.)

Bibó István is a szabad emberré válásban látja a polgárosodás lényegét és értelmét. Tőkéczi László egy másik helyen, a Magyar Nemzet 1998. március 10-ei számában megjelent írása szerint: „A polgári világ alapvető sajátsága a jogbiztonság, a szabad egyéni döntések, valamint az önszervezettség erkölcsileg ellenőrző és nyomásgyakorló létezése.”

A polgárosulás tehát egy történelmi, társadalmi (jogi, gazdasági, politikai) és kulturális folyamat, és ez teremti meg azt a helyzetet, amelyben valaki a társadalom egyenjogú, önálló, vállalkozóképes és vállalkozó szellemű tagjaként polgárrá válhat.

Az értékrend tényállási elemei közül külön kiemelést érdemelnek a tisztesség, a becsület, a közösségi érzés, a közjó szolgálata, a szociális érzékenység, a szaktudás, a hivatástudat, a megbízhatóság, a felelősség átélése, az önállóság, a családszeretet, az otthonteremtés, a fészekrakás igénye és még hosszasan lehetne sorolni az értékrendhez tartozó egyéb tényállási elemeket és tulajdonságokat.

Az életmód és az életstílus valójában egy magatartásformát, viselkedési kultúrát jelent és fontosabb tényállási elemei: az anyagi és szellemi függetlenség, a biztonságos életkörülmények és kulturális érdeklődés, az erkölcsi normák tisztelete és a jogkövető magatartás, a türelem és a megértés.

Sziklay Andor ekként vall a polgárról a Magyar Nemzet 1995. január 16-ai számában megjelent cikkében: „Ez a polgár hisz a jogrendben, a művelődésben, az emberi együttélés erkölcsi elveiben; így és ezzel képes céltudatosan élni, mint akinek nemcsak helye, hanem küldetése is van”, és írásában idézi Márai egy mondatát: „Megőrizni és tovább építeni a magyar mivoltunk ezt a mintáját a halottak nyomán az élők dolga.”

Deák Ferenc úgy fogalmazott, hogy „Tulajdon és szabadság azon édes kötelékek, melyek a polgárt legszorosabban kötik hazája sorsához”, és ezzel kapcsolatban jegyzi meg Gerő András, hogy „a polgárosodás csak a politikai hatalmon keresztül, a szabadság és tulajdon hazaszeretetének megfogalmazott értékeivel lehetséges” - tehát a polgár értékrendjének nélkülözhetetlen eleme a hazaszeretet is.

Valaki csak akkor tekinthető igazán polgárnak, ha személyében egyesíti a fogalom összes tényállási elemét, vagyis akár egy elem, egy tulajdonság hiányában az illető már nem minősül polgárnak. Éppen ezért anyagi függetlensége és átlagon felüli életkörülményei ellenére nem polgár az a milliomos nagyvállalkozó, akinek nincs kulturális érdeklődése vagy szociális érzékenysége, ugyanakkor polgár az a kisiparos vagy kistisztviselő, aki a személyében egyesíti az összes tényállási elemet. A polgárság ugyanis nem osztály, hanem egy meghatározott társadalmi réteg vagy csoport, nem kötődik foglalkozási ágakhoz és távolról sem azonos az ún. „úri világgal”. A polgárságon belül valóban létezik nagy-, közép- és kispolgárság, de ez a lényegen nem változtat.

Érdekes módon még az általam őszintén nagyrabecsült Del Medico Imre is félreérti a Magyar Hírlaphoz intézett olvasói levelében az önállóság, a „maga ura” tényállási elemét, mert ez az elem nem rekeszti ki a fogalmi körből a munkaviszonyban álló személyeket, hiszen az anyagi függetlenség nem jelent egyben ún. „szabadúszást”.

Feltételezésem szerint nem igényel bővebb kifejtést annak a kérdésnek az igenlő megválaszolása, hogy Magyarországon volt-e polgárság. A felületes történelmi ismeretekkel rendelkezők is nagyon jól tudják, hogy a XIX. században a feudális kötöttségektől, a rendiségtől szabadság megteremtette azt a történelmi és társadalmi helyzetet, amelyben kialakulhatott a paraszti, az ipari és az értelmiségi, tisztviselői polgárság, ezzel is igazolva azt a tételt, hogy a polgárság nem kötődik pusztán szellemi foglalkozási ágazatokhoz.

Az 1945 után hatalomra került totális diktatúra éppen ezt a paraszti, ipari és értelmiségi polgárságot tekintette a legveszélyesebb ellenségnek, és ezért törekedett minden eszközzel a felszámolására és megsemmisítésére. A paraszt polgárságot megfosztotta a földtől, lesöpörte a padlásokat, és az önkéntes szövetkezés helyett belekényszerítette a szovjet rendszerű kolhozokba. Az ipari polgárságtól elvette a vállalkozást, az üzemet, az üzletet, és eltaposta a

minőségi munka becsületét. Az értelmiségi, tisztviselő polgárságnak pedig kegyetlenül eltörte a gerincét. A gerinctörés jellemző tünete, hogy az Iliász fordítója a nappalok hosszabbodásának december 21-ei időpontját a „Terjed a fény” versikével, Sztálin születésével indokolta, a jeles irodalomtörténész Sztálin nyelvtudományi munkái ihlették Zrínyi-tanulmánya megírására, és a Rákosi 60. születésnapját ünneplő kiadvány is bajosan tekinthető a magyar irodalom csúcsteljesítményének. Valahogy visszanézve is nehéz meghúzni a túlélés és az elvtelen behódolás közötti határvonalat.

A legszemléletesebben Balogh István fogalmazta meg a diktatúra polgárellenes hadjáratát: „Az állam- és párhatalom ugyanis korántsem véletlenül, hanem a szovjet polgártalanítás tapasztalatai és mintái alapján - éppen azokat a társadalmi csoportokat vette célba és számolta fel, amelyek a polgárosodásban meghatározó szerepet játszottak. Így az osztályharc jegyében rövid idő alatt eltűntek a városi tulajdonos rétegek, kulák minősítést kapott a parasztpolgár, felszámolták, illetve erős ideológiai nyomás alá helyezték az értelmiségi középrétegeket, és megszűnt létalapjuk, egzisztenciális bázisuk, s egy merőben új irányultságú kulturális minta közvetítésére bírták őket.”

A van-e ma polgárság Magyarországon kérdésre az a kissé kitérőnek ható válasz adható, hogy „kialakulóban van”. A feltételrendszer megteremtése ugyanis megkezdődött, de nagyon nehéz kimászni az elmúlt évtizedek nyomasztó terhe és romjai alól. A kétkedőkben némi bizakodást kelthetett Kormos Valériának a Magyar Nemzet 1998. március 28-ai számában néhány új, diplomás értelmiséggel folytatott beszélgetése, mert az felvillantotta a polgári életforma kialakulásának reményét.

És vajon lesz-e a jövőben polgári Magyarország? Sokan kétkedéssel, egyesek pedig gúnyolódó iróniával fogadták és pusztán retorikai szólamnak tekintették a Fidesz *A polgári Magyarorszáért* című vitairatát, pedig a vitairat egyértelmű választ ad a polgár fogalmára: „Az anyagi és szellemi tulajdonára támaszkodó, önálló, embertársaival együttérző, önmagáért, közösségeiért és környezetéért - a közös jövőért - felelősséget vállaló ember”, pontosan jelöli ki a polgárság kialakulásához vezető utat, és a társadalmi helyzet, az értékrend és az életforma vonatkozásában megfogalmazza az útépítés teljesíthető gyakorlati politikai, gazdasági, szociális és kulturális feladatait.

A választások igazi tétje tehát most az, hogy valóra váltható-e a polgárosodás kidolgozott programja, és egy új honfoglalással az elvtársi országlás helyett megteremthető-e a polgári Magyarország, vagy elenyészik a remény, és minden marad a régiben.

Rövidítve megjelent a *Magyar Nemzet* 1998. május 20-ai számában

Végül is miért győzött a Fidesz?

A nyertes csata és a megmaradt taposóaknák

A „felkent” politológusok 1998 tavaszán egy lyukas garast sem tettek a Fidesz választási győzelmére, sőt még május első hetében sem merték vállalni ezt a kockázatot, a merészek legfeljebb szoros MSZP-győzelmet jósoltak. A választások után két hónappal ideje végre az eredményt *pozitív* oldalról megközelítve annak okait és indokait vizsgálni, hogy a véleményformálók többségének várakozásaival és jóslataival ellentétben miért tudta a Fidesz mégis megnyerni a választásokat.

Az indokok és okok keresésénél egy kicsit vissza kell menni a múltba. 1994-ben a területi listákon az MDF, az FKGP, a KDNP és a Fidesz együttesen a szavazatok 34,61 százalékát szerezte meg az MSZP 32,99 százalékával szemben. Nem kellett tehát matematikai zsenialitás annak felismeréséhez, hogy az MSZP-ben tömörült baloldali erők csak a jobbközép pártok összefogásával foszthatók meg a hatalomtól, és a nélkülözhetetlen összefogást a magyar választójogi törvény is indokolja.

A Fidesz éppen ezért már 1995 őszétől kezdeményezte a jobbközép pártok együttműködését és a *polgári szövetség* létrehozását. A fogadtatás vegyes és tartózkodó volt. Az FKGP bármilyen összefogást csak a saját vezető szerepével tudott elképzelni. Az idei választások előtt pedig egyértelműen kijelentette, hogy az első fordulóban minden párt méresse meg önmagát, és legfeljebb az első forduló eredményei alapján tart elképzelhetőnek bármilyen összefogást a második fordulóban. Az MDF 1995-ben még nem tudta feldolgozni 1994-es súlyos vereségét, önmagát változatlanul erős pártnak tartotta, és kereste a kibontakozás önálló útját. A KDNP az 1995. novemberi választmányi ülésén a szövetségi politikával kapcsolatban a frakció javaslata helyett az (azóta kegyvesztett) ügyvezető elnök merev, csak a négy ellenzéki párt egyidejű és együttes összefogásának követelményét tartalmazó javaslatát fogadta el, amelynek eredményeként a helyi szervezetek nem létesíthettek kapcsolatot külön-külön az együttműködésre hajlandó egyes pártokkal. Később azután a párt elnöke ellehetlenített bármilyen együttműködést.

Paradox módon a polgári összefogás lehetőségét végül a KDNP elnöke és szűk csapata teremtetette meg azzal, hogy a párt megosztása és a sorozatos kizárások után a saját és társai kilépésével a 23 tagú parlamenti képviselőcsoportot szétverte. A barankovicsi hagyományok és az ellenzéki összefogás mellett elkötelezett 13 képviselőből 11 csatlakozott a Fidesz képviselőcsoportjához, ahol a valóságos kereszténydemokrata értékek megjelenítésére tág mozgásteret kaptak, és csatlakozásukkal a Fideszé lett a legnagyobb ellenzéki frakció. Ezt követően a Fidesz és a Magyar Kereszténydemokrata Szövetség között létrejött az országgyűlési választásokra szóló megállapodás. A kialakult helyzetben az MDF is belátta, hogy az önálló út járhatatlan, ezért a Fidesszel megkötötte a választási megállapodást, és így az 1995 őszétől tervezett szövetség végül mégis létrejött.

E rövid cikk keretében megkísérlem összefoglalni a Fidesz választási sikerének okait.

Szinte az utolsó pillanatban *sikerült összefognia a változást kívánó jobbközép politikai erőket*. A programban szerves egységként tudta megjeleníteni a nemzeti, a keresztény, a szabadelvű és a konzervatív értékeket. Meggyőzően tudatosította, hogy a nemzeti szabadelvűség értékrendje nem ellentétes a konzervatív és keresztény értékrenddel. Hitelesen kibontotta a *polgár* fogalmának valóságos tartalmi elemeit.

A siker jelentős tényezője volt a *nemzedékek összefogása*. Orbán Viktor nem ok nélkül hivatkozott arra, hogy a Fidesz megválasztott képviselői között szerepel az 1945-47-es Nemzetgyűlés kisgazda és az 1947-49-es Országgyűlés Barankovics-párti képviselője. Most kapott jelentőséget az a körülmény, hogy a Fidesz a névváltoztatáskor a *Magyar Polgári Párt* megnevezés felvételével egyidejűleg elhagyta a Fiala Demokraták Szövetsége nevet, ugyanakkor megtartva a *Fidesz* szót, ami latinról magyarra fordítva *hitet* és *hűséget* jelent.

A kormányzó pártok „nincs alternatíva” üres negatívumával sikeresen állította szembe a „Van más választás: polgári Magyarország” pozitívumát. Az üzenet tartalmi elemeinek kibontását az alapoknál kezdte és sikeresen juttatta el az állampolgárokhoz. *A polgári Magyarorszáért* című vitairat szinte azonos időben jelent meg a Magyar Katolikus Püspöki Kar *Igazságosabb és testvériesebb világot* körlevelével, és ez lehetővé tette a vitairat és a körlevél különböző

fórumokon történő együttes vitáját. A logikus építkezés sorrendjében a vitairatot a párt programtéziseit tartalmazó „Van más választás: polgári Magyarország” követte, majd a 48 pont, utána a formabontó és újszerű *Szabadság és jólét*, végül a 40 pontos cselekvési program. Az említett írárok közérthetően fogalmazták meg a polgári Magyarország megteremtésének feltételrendszerét, élénk szellemi pezsgést indítottak, s közvetlen, emberi kapcsolat jött létre a változást akaró politika és a polgárok között.

A Fidesz választási ígérek helyett *szövetséget* ajánlott az állampolgároknak. Egyértelműen megfogalmazta, az ajánlat elfogadása esetén minek a megvalósítására vállalkozik. A választók az urnákba bedobott szavazatukkal az ajánlatot elfogadták, és így a szövetség létrejött. A polgári Magyarország csak a kormányra került erők és az állampolgárok együttműködésével teremthető meg.

A személyiség történelmi szerepének felismerésével a kádári múltat megtestesítő és az annak stílusában fogalmazó Horn Gyulával szemben a jövőt, az új stílust, a dinamizmust és a szakmai felkészültséget képviselő Orbán Viktort állította.

A csatamezőn azért a győzelem után is maradt jó néhány taposóakna és rejtett csapda, amelyeket a jövőben illő és üdvös lenne gondosan elkerülni.

Az MSZP elvesztette ugyan a választásokat, de nem szenvedett súlyos vereséget, és *változatlanul őrzi gazdasági és médiakapcsolatait*. 1998-ban a területi listás szavazatok 32,92 százalékat szerezte meg, tehát 1994-hez viszonyítva csupán 0,07 százalékot veszített. Az MSZP frakciója volt 1990-től a legfegyelmeltebb, erre a jövőben annál inkább számítani kell, mert már az önkormányzati választásokon készülnek a visszavágásra, nem beszélve 2002-ről.

A Fidesz meghatározó személyiségei ismételten kijelentették, a Fidesz egyedül nem nyerhette volna meg a választásokat, ahhoz az MDF-fel és az MKDSZ-szel, majd a második fordulóban az FKGP-vel való összefogásra volt szükség. Nem lenne szerencsés, ha az eredményesen teljesített *integráló szerepet* valamilyen beolvasztási törekvés váltaná fel, mert az integrálással ügyesen ötvözött értékek elvesztenék önálló jellegüket és vonzásukat.

A társadalom többségének bizakodó várakozása kíséri az új kormánykoalíció munkáját. Remélik, hogy az 1990-ben megkezdett és kisiklott rendszerváltozás végre sikeresen befejeződik, aminek kedvező következményeit *a saját életkörülményeikben is tapasztalják*. A megkapott hatalom nem tehet elbizakodottá, nem fejleszthet ki semmiféle gyengeséget, és nem viseli el a fegyelméletlenséget.

Az új kormánykoalíció első komoly erőpróbája az októberi önkormányzati választás lesz. Bizonyítani kell, hogy az országgyűlési választásokra kialakított összefogás kiállja ezt az erőpróbát is. A társadalmi elvárásoknak és a demokratikus játékszabályoknak megfelelően a jövő útja egy, az ötvözésre alkalmas értékeket megjelenítő *uniós párt* létrehozása. Ennek feltételrendszere még kialakulatlan, viszont egyértelműen ez a jövő kihívása és feladata, ami sok türelmet, megértést és határozott cselekvést igényel.

Megjelent a *Magyar Nemzet* 1998. július 22-ei számában

„Tudok küzdeni remény nélkül is”

Isépy Tamás a munkakönyvéről meg a polgári normákról

Nem szeretem a porcelánboltba bemenő elefántot - mondta Isépy Tamás, aki 1990-94 közt az Igazságügyi Minisztérium politikai államtitkára volt. A T. Házba a rendszerváltással, 66 évesen bekerült egykori miskolci ügyvéd immár a harmadik Országgyűlésnek is meghatározó alakja. A példaképéhez, Adenauerhez hasonlóan fáradhatatlan honatya ma tölti be 75. életévét.

- *Készül a leltár?*

- Kosáry Domokost idézhetem: a 85. születésnapján kérdezték arról az egzotikus óceániai népszokásról, hogy az öregeket fölkergetik egy pálmafára, amit aztán megráznak; aki fenn bír maradni, élhet tovább. Hogy mit tenne hasonló helyzetben, arra azt felelte: úgy megdobálnám az alul lévőket, hogy hanyatt-homlok menekülneek. Szóval még nekem is van dobálnivalóm.

- *Komolyan kérdeztem...*

- Elértem azt a kort, amikor az ember leltároz. Az egyik kiadó vállalkozna a hortobágyi és egyéb emlékeim, cikkeim, parlamenti felszólalásaim kiadására. „Egy botcsinálta politikus forgácsai”-nak neveztem el, de azt mondták, ennél azért találnak jobb címet is. Fiatalon behatóan foglalkoztam történelemmel, szociológiával, politikatörténettel, de mire elérkezett volna a cselekvés ideje, bekövetkezett a fordulat. Nem „polgárrá váltam”, hanem *polgárnak születtem és polgárként éltem*; ennek volt következménye a Hortobágyra való kitelepítés. A polgár fiatalon *ideálokat* választ, amelyeket meg is őriz, s ezek nekem *Széchenyi, Deák, Teleki Pál* vagy a külföldiek közül *Churchill és Adenauer*; ezek nem voltak jó nevek abban a korszakban. Miskolcon éltünk a családommal, ott ügyvédkedtem. Közben elolvastam ezt-azt, 12 ezer kötetes könyvtáram gyűlt össze.

- *Nagy váltás volt a magánéletében is a rendszerváltás?*

- Amikor államtitkár lettem az IM-ben, kérték a munkakönyvemet. Mondtam, nekem olyan nincs, akkor nagy fejösszedugás lett, aztán - 66 évesen - a munkakönyv kiállításához ki kellett töltenem egy „Pályakezdő, első munkába álló” című adatlapot.

- *Ügyvédként miként illeszkedett a „törvénygyártó” hivatalba?*

- Valamelyik törvényjavaslat szövegezésekor az egyik nagyra becsült kodifikátor munkatársnőm reggelenként azzal fogadott, hogy az éjszaka lyukat fedezett föl a gondosnak hitt szövegben. Kétszer megnyugtattam: az egész napot a lyukak betömésére fordítjuk. Harmadnap viszont már azt feleltem, maradjon csak az a lyuk, legalább szellőzik a törvény, s nem bűdösödik meg. Láthatóan megdöbbsent, kikerekedett szemmel csak annyit jegyzett meg: magának könnyű, *hobbiból* csinálja az egészet.

- *Mi végre módosított pályát nyugdíjas korban?*

- A legszebb politikai ars poeticát számomra nem politikus, hanem egy színész, *Eperjes Károly* fogalmazta meg, éppen a Magyar Nemzetben: „A politika az életről való gondolkodás és cselekvés. Ez pedig nem bűn. Csak nem mindegy, hogy jól vagy rosszul gondolkodom-e a politikáról, a jó vagy a rossz oldalon állva cselekszem-e? Tehát nem mindegy, hogy öntörvényűen vagy Isten törvényeihez igazodva viszonyulok a politikához.”

- *Érték kudarcok is, főleg a kizárása a KDNP-ből.*

- Deák Ferencet idézhetem: „tudok küzdeni remény nélkül is”. A KDNP-n kívül sohasem voltam pártnak tagja, most sem vagyok Fidesz-tag. Nem azt tartom végzetesnek, hogy engem kizárt a vezetés a pártból, hanem azt, hogy utána kizárta a többieket, s végül a pártot zárta ki a

politikai életből. Tagja vagyok a Magyar Kereszténydemokrata Szövetségnek, s örülök, hogy sikerült parlamenti szinten megőriznie a kereszténydemokráciát. Vallom: a kereszténydemokrácia elvei nélkül nem lehet hatékony politikát megvalósítani, viszont az is igaz, hogy a kereszténydemokráciának nincs akkora bázisa, hogy egyedül is kormányozni tudjon. Ha a Fidesz-MDF-KDNP együttműködés korlátlanul és idejében létrejön, akkor ma abszolút többsége van a parlamentben.

- *Milyen tisztségei vannak most?*

- A Fideszben frakcióvezető-helyettes vagyok, azonkívül a mentelmi bizottság elnöke, a költségvetési, valamint a kulturális bizottság tagja. Ez utóbbi áll hozzám a legközelebb. A költségvetésbe azért kerültem be, mert ennek alapján tudtak jelölni az Országos Igazságszolgáltatási Tanácsba, így most kisebbségi tagja vagyok annak a szervnek, amelynek a létrehozatalát mindig is elleneztem. Ja, és még tagja vagyok az Országgyűlés könyvtári tanácsadó testületének, ezenkívül elnöke a Francofon Parlament Magyar Tagozatának és alelnöke a Francia-Magyar Baráti Társaságnak.

- *Hogy lehet ezt bírni?*

- Goethétől megtanultam: a nyugodt életforma titka, hogy az ember nem azt csinálja, amit szeretne, hanem azt szereti, amit csinál. Hatalomra sosem vágytam, mindig kaptam a feladatokat. Egyébként a feladatok növekedése és az erők csökkenése közti ellentét áthidalása tevékenységem szerves része. Úszni járok, bár a lányom ezt már csak pancsikolásnak nevezi. Tavaly még voltam lenn a tenispályán is, de amikor azt mondtam, hogy nekem csak a T-vonalig ér, s elem szíveskedjék ütni a labdát az, aki vissza akarja kapni, azóta nem vagyok túl népszerű arrafelé.

- *Milyen követjelentést írna haza, Miskolcra?*

- Elvem: érzelem és indulat helyett értelem és érvek. Nem szeretem a porcelánboltba bemenő elefántot. Szerintem *a polgári életformához hozzátartozik egy polgári viselkedéskultúra is*. A polgár nem köp a padlóra, s nem törli meg a keze fejével az orrát. Konszenzust kell keresni, mert csak a kiérlelt, nagy társadalmi támogatottságú változtatásokat lehet keresztülvinni. Tudomásul kell venni: társadalmunk megosztott, s nem az én elveim az egyeduralkodók. Együtt kell élni. Másfelől viszont például az ügyészségi törvény vitája már annyira „szakmai”, hogy arról szól, jó-e a kormány vagy rossz. Mi több garanciát építettünk be, mint ami az MSZP-SZDSZ kormánytól örökölt változatban volt, mégsem tetszik nekik. Ha ők maradtak volna hatalmon, már rég kormány alá volna rendelve az ügyészség.

- *Mik a tervei? Hányszor lesz korelnök?*

- Nem tudom, 2002-ben jelölnek-e vagy túlérettnek tartanak majd. Vagy az lesz a cél, hogy minden posztot elfoglaljunk, s a korelnököt is a Fidesz adja, de akkor Varga László úgyis előz engem.

Megjelent a *Magyar Nemzet* 1999. március 20-ai számában

Álom és valóság. Néhány gondolat az „unió” varázsigéről

A csodavárók mindig szívesen használnak varázsigéket. Mai közéletünk egyik bűvös varázsigéje a pártunió, a várt csoda pedig a politikai stabilitás és a jobbközép kormányzás folyamatosságának biztosítása. A csoda megvalósításához és a varázsigé működésbe hozásához azonban ismerni kellene a varázsigé fogalmi tartalmát, tényállási elemeit, politikatörténetét és a vele szemben ható erőket.

A csillagok ritkán állanak úgy a politikai égbolton, hogy egyetlen párt önmagában abszolút többséget tudjon elérni. A pártok éppen ezért a hatalom megszerzése érdekében egymással - kölcsönös engedményekkel és az önállóságuk megtartására gondosan ügyelve - különböző tartalmú együttműködési, összefogási és szövetségi megállapodásokat kötnek. Ezek közös jellemzője az önkéntesség, és hasonlítanak a reményekkel és várakozásokkal teli szerelemhez.

A választások eredménye alapján megalakuló koalíciók látszólag szintén önkéntesek, de már inkább egy politikai kényszer nyomására létrejött házassághoz hasonlítanak.

Az unió azonban már felhőtlen boldogságot, a viták lehetőségét kizáró, zavartalan, hosszú együttélést ígérő igazi szerelmi házasság. A házastársaktól teljes önátadást, egybeolvadást, a szuverenitás teljes feladását igényli. Szervezetével és nevével együtt megszűnik az eddig önálló párt, a nevesített értékrendek együttesen jelennek meg, a közös program pedig az utolsó pontig egyeztetett.

A CDU-ról, a CSU-ról ma már senki nem tudja, hogy milyen egyesületekből és pártokból alakult, mert valódi unióként az összeolvadásból egy párttá vált. A francia UDF is uniónak nevezi önmagát, valójában azonban nem teljes összeolvadással jött létre és éppen ezért kezdődött meg a felbomlása.

A magyar közéletet egy éles törésvonal választja ketté, és a törésvonal mentén alakul ki a két szembenálló értékrend, amit leegyszerűsítve és általánosítva nevezhetünk jobboldalnak és baloldallal, vagy leszűkítve jobbközépnek és balközépnek. Az azonos értékrenden belül is vannak azonban eltérések és árnyalatok, és ezért mindkét oldalon több párt is buzgólkodik a választók kegyeinek elnyeréséért, de ugyanakkor van közöttük egy olyan legerősebbnek látszó, amelyik az adott oldal választási győzelme érdekében sikeresen meg tudja szervezni a szétszórt erők összefogását. Egyesek ebből helytelenül vonják le azt a következtetést, hogy a magyar politikai élet a kétpólusú pártrendszer felé halad. Ugyanakkor valóban igaz, hogy ez a haladás érezhetően a kétpólusú gyűjtőpárti, illetve koalíciós rendszer irányába tart.

A baloldalon a helyzet egyértelmű. Az MSZP 1998-ban is nyertese volt a listás választásnak, és az adatok szerint a szavazótábora változatlan. A jobboldalon azonban viták zajlanak, és a helyzet nem minősíthető egyértelműnek.

A vita kapcsán előljáróban érdemes néhány jelenséggel külön is foglalkozni.

Az egyik az, hogy a választási vereség kiheverése után mindegyik, önhibájából vagy önhibáján kívül zsugorodó párt elszántan hisz a saját közeli feltámadásában. Elfeledkezik arról, hogy a feltámadás nem politikai, hanem teológiai kategória, és egy párt feltámadni nem, legfeljebb újjászületni tud. Ehhez azonban egy potens, karizmatikus apára és jó méhű anyára lenne szükség, ilyen azonban nem nagyon tűnedezik fel a láthatáron. A másik jelenség, hogy ezen az oldalon mindenki integrálni akar, és ezt természetesen csak a saját vezető szerepével tudja elképzelni. A leglényegesebb jelenség azonban talán az, hogy az elképzelések többértelműek. Változatlanul vallják ugyan az összefogás szükségességét, de több szereplős és több pilléren álló együttműködést képzelnek el.

A jövőre vonatkozóan már most biztosra vehető, hogy az FKGP önálló pártként indul, az első forduló eredményétől függően hajlandó bármilyen választási szövetség megkötésére, és a választások végeredménye alapján dönt az esetleges koalíciós partnerről. Torgyán József pártelnökként egyértelműen úgy nyilatkozott, hogy a jelenlegi koalíció évtizedekre szól a változással, hogy a Fidesz szerepét a legalább egyharmados választási sikerre számító FKGP veszi át. Az önálló szereplés igényét jelzi, hogy a két szeptemberi időközi választásra az FKGP önállóan állít jelöltet.

A jobbszálon ugyancsak biztosra vehető a MIEP önálló fellépése.

Ezen az oldalon egyre hangosabban fogalmazódik meg a nemzeti-konzervatív-kereszténydemokrata unió létrehozására irányuló igény. Solymosi Frigyes nézete szerint „ez a cél, az egységes keresztény-konzervatív párt vagy unió létrehozása, mely sikerrel kecsegtethet, melyet minden reálisan gondolkodó keresztény, konzervatív szellemiséget valló polgár üdvözl, támogat és amiben reménykedik”. (Magyar Nemzet, 1999. május 26.) Véleményéből kitűnik a Fidesszel együttműködő önálló fellépés igénye, ami „bizonyos mértékig az alapelvek elválasztását is igényli. Nem lenne tisztességes eljárás, ha a konzervatív, kereszténydemokrata unió mindenképpen úgy próbálná magát »eladni« a választópolgároknak, hogy most már szabadelvű, liberális párttá vált, és várja az ezt az elvet követő támogatókat. Mint ahogyan kihúzná a talajt az MDF, az egységes kereszténydemokrata párt alól az is, ha a Fidesz kísérelné meg elhitetni a polgárokkal, hogy nemcsak liberális, hanem konzervatív és keresztény szellemiségű párt is, azaz: semmi szükség a konzervatív-kereszténydemokrata unióra.” Dávid Ibolya megfogalmazása szerint:

„A hosszú távú polgári kormányzás alapjait úgy lehet megteremteni, ha annak egyik biztos pillére a nemzeti liberalizmus, a másik pedig egy keresztény-konzervatív-nemzeti értékeket valló csoportosulás” és „az MDF ebben az összefogásban integráló szerepet kíván betölteni”. (Magyar Nemzet 1999. május 29.) Ugyanebben az értelemben fogalmaz Szászfalvi László, aki szerint: „Ez a megújult szervezet azonnali parlamenti megjelenést adhat az egységes magyar kereszténydemokráciának, és hosszú távú perspektívát jelentene mind a következő választásokra, mind pedig a polgári kormányzat további működésére nézve.” (Magyar Nemzet 1999. május 28.) Debreczeni József az MDF sorsával foglalkozó részletes tanulmányában is kifejti, hogy „van egy csomó kallódó, pusztuló politikai érték Magyarországon, amit a Fidesz nem képes integrálni, s ami, ha valami módon nem szervezi újra magát, elpusztul”. „Az MDF, az MDNP és az MKDSZ együttműködése, ha valóban kibontakozik: helyes lesz és hasznos. Nem irányul sem a polgári kormány, sem a Fidesz ellen. Ha pedig valamikor mégis lesz egységes magyar jobbközép párt, ez az unió nem keresztezi, hanem elősegíti annak létrejöttét.” (Magyar Nemzet, 1999. június 5.)

Az idézett nyilatkozatok szerint tehát elvben adott egy új szereplő és egy külön pillér.

A tervezett „unió” vonatkozásában azért nézzük meg a többi szereplőt is. Az MDF és az MDNP között a pártvezetők nyilatkozata alapján várható a csatabárdok elásása és a közeledés. Az MDNP és az MKDSZ között zavartalan az együttműködés. A KDNP ma talán a Fidesz helyén ülhetne vagy a koalíció egyenrangú szereplője lehetne, ha 1995 őszétől kezdődően az FKGP háta helyett a Polgári Szövetséget választja, és nem zárja ki sorozatosan azokat, akik a KDNP-Fidesz-MDF szoros együttműködését javasolták és ezzel megakadályozták volna a KDNP és az MDF széthullását. A KDNP soha nem bocsátja meg másoknak a saját súlyos tévedését, a nyilatkozatokból megállapíthatóan változatlanul gyűlöli az MKDSZ-t és az MDNP-t, és az 1990-1994-es koalícióért utálja az MDF-et is.

Külön kell szólni az MKDSZ szerepéről, amelyik nem pártként, hanem egyesületként működik, és remélhetőleg nem is kíván párttá alakulni, mert erre nincs társadalmi igény, és hiányoznak a tárgyi feltételek. A választások előtt az MKDSZ megállapodást kötött a Fidesszel és a megállapodás hatékonyságát a választási eredmények igazolták. Az eredményekből megállapíthatóan ugyanis a KDNP korábbi 7,3 százalékos szavazóiból kb. 5 százalék és még sokan a kereszténydemokrata értékek befogadása és felvállalása miatt a Fideszre szavaztak, és 14 kereszténydemokrata képviselő ül jelenleg a Fidesz képviselőcsoportban, habár ennél jóval többen tekinthetők a kereszténydemokrata értékek iránt elkötelezettnek. A Fidesz-alapszabály módosítása az MKDSZ-t bevonná a párt döntéshozó testületeibe, tehát ezzel is lehetőséget biztosítana a kereszténydemokrata értékek hangsúlyos megjelenítésére. Az MKDSZ-nek így arra a kérdésre kell egyértelműen választ adnia, hogy csatlakozik-e az MDF által vezetni kívánt és külön pillérként önálló szereplést igénylő unióhoz, vagy a kereszténydemokrata értékeket változatlanul a Fidesz - MPP keretein belül kívánja megjeleníteni. Harrach Péter szerint a Fidesszel egyeztetve „részesei lehetünk egy konzervatív uniónak (MDF-MKDSZ-MDNP...). Egy ilyen szervezet létrehozásának csak akkor van értelme, ha erősíti a koalíciót és annak győzelmi esélyét 2002-ben.” (Kereszténydemokrata HÍR-LAP, 1999. május 31.)

És mit szól mindehhez a Fidesz, amelyik ezen az oldalon mégiscsak a meghatározó, nyertes erő és biztos önálló szereplő? A válasz nyilván attól függ, hogy a kétségtelenül létező és egyre hangosabban megnyilvánuló igényt kielégítő és az elkopottak helyett új névvel jelentkező, esetleg az unióig eljutó „vállalkozásnak” mi a tényleges célja. Ha ezen az úton a Fidesszel együtt 2002-ig a jobbközépen létre tud hozni egy CDU-hoz hasonló, az értékrendek egyenjogúsága mentén összeforrott gyűjtőpártot és ebbe be tudja hozni a korábban a Fidesztől idegenkedő, de a baloldal leváltása érdekében mégis a Fideszre szavazó, vagy inkább otthon maradó választópolgárokat, akkor a kezdeményezés dicséretes és helyeselhető.

Ha a Fidesz és az FKGP mellett a megmérettetés szándékával önálló politikai erőként akar megjeleníteni, ez még akkor is kockázatos, ha választási szövetséget kötve már előre kinyilvánítja koalíciós elkötelezettségét. (Nem lenne szabad megfélelkezni az 1994-es „katasztrófa” előidéző okáról, amikor az MSZP 32,99 százalékaival szemben a jobbközép pártok önálló erőként indulva ugyan összesítve 34,61 százalékos lakossági támogatást kaptak a területi listán, mégis, a választójogi törvény eredményeként, egy kétharmados baloldali parlamenti többség jött létre. 1998-ban az ugyanezen okból a semmibe hullott listás szavazatok aránya „csak” 6,45 százalék volt, de ez elég lett volna egy kétharmadot majdnem elérő többség megszerzéséhez.)

A Fidesz - MPP 1998-ban a korábbi sikertelen kísérletek után az utolsó pillanatban létrejött összefogással nem várt politikai csodát valósított meg, és legyőzte az önmagát legyőzhetetlennek tartó baloldalt. A késedelem miatt az összehegesztési varratok nem lehettek pontosak és tökéletesek, hanem kissé durvák és elnagyoltak maradtak.

A magyar polgári társadalom jövője és a 2002-es választások meggyőző sikere attól függ, hogy az 1 éves határozott és eredményes kormányzás után az elkövetett néhány stílusbeli hiba ellenére a népszerűségét megtartó, sőt növelő Fidesz - MPP meg tudja-e őrizni a polgári pártok összefogásában betöltött meghatározó szerepét, egy erős pillérre tudja-e felépíteni a vállalt azonos vagy hasonló értékrendeket, hatékonyan tudja-e azokat együttesen megjeleníteni, és tökéletesíti-e az elnagyolt varratokat. Granasztói György szerint ehhez a Fidesznek „egy viszonylag hosszabb utat kell megtennie”, „lényegesen szélesebb bázisról kell politizálniuk”, és határozott véleménye, hogy „nagy pártnak kell képviselnie a jobbközépet”, és nem tudja elképzelni, „hogy két pilléren álljon a jobbközép: egy kereszténydemokrata és egy liberális pilléren”. (*Magyar Nemzet*, 1999. május 22.)

De Gaulle többször is emlegette Guy Mollet-nek azt a mondását, hogy „Franciaország dicsekedhet a legostobább jobboldallal”. Remélhetőleg a magyar jobbközép pártok a jövőben ezt a mondást megcáfolva nem kívánják bizonyítani, hogy erre a távolról sem megtisztelő szerepre inkább mi tartunk igényt.

Rövidítve megjelent a *Magyar Nemzet* 1999. június 18-ai számában

Képzelt „napirend előtti” felszólalás az új évezred küszöbén a politikai kultúráról

Annak idején IV. Henriknek Párizs megért egy misét, sőt a siker érdekében a misét még megtoldotta a türelmet és békét meghirdető Nantes-i ediktummal is. Bizakodásom szerint sokunknak több misét is megérne, sőt még az ediktumot is vállalnánk, ha a politikai kultúra és a polgári stílus újból elfoglalná nemcsak a neogótikus palota üléstermét, hanem a politika egyéb küzdőtereit is.

A hódítási szándék vágya kétségtelenül nem mai keletű. Önmagammal kerülnék ellentétbe, ha ennek bizonyítását nem legalább két idézettel kezdeném. Íme az idézetek:

„Lehetetlen ki nem fejeznem azon óhajtasomat, vajha magunk között, akkor, midőn a törvényhozás terén működünk, ezen ünnepélyes szent helyen, legalább azokat a szabályokat tartanók meg interpellációinkban is, melyeket a magánéletben az illedelem parancsol. *(Általános helyeslés.)* Meg vagyok győződve, hogy se az általános megnyugtatóra, se a dolgok célszerű kifejlődésére nem vezet az, ha mi itt, akár interpellációinkban, akár egyébként oly módon járunk el, mint művelt társaságban nem járnánk el. *(Élénk helyeslés.)*”

„És itt kell szólnom arról a sajnálatos jelenségről, amely politikánkban újabban tapasztalható: a stílus és a hang eldurvulásáról. Ahogy csendben figyelem a parlamenti munkát, a viharokat, a közbeszólásokat, a személyeskedő, gyalázkodó, denunciáló fenyegető utcai hangot, sokszor elszomorodom, fájdalmasan hasít belém a kérdés: hát nem ugyanannak a nemzetnek vagyunk-e a fiai? Úgy állunk szemben egymással, mint az ellenségek, és nem mint az ellenfelek. (...)”

Nem teszem fel találós kérdésként a szónokokat és az időpontokat, hanem adom a megfejtést: az első idézetet Deák Ferenc 1867. április 8-ai, a másodikat pedig Kovács Imre, a Nemzeti Parasztpárt legendás főtitkára 1947. április 18-ai, tehát majdnem pontosan 80 év után elhangzott parlamenti felszólalásából vettem. Ezeket a beszédeket egyébként itt és ma ismét elmondhatnák, hiszen azok semmit sem vesztek időszerűségükből, mert a helyzet az 1990-es rendszerváltoztatás óta is csak folyamatosan romlott, és jelenleg már az összehasonlításokban ilyenkor emlegetett békatestrészt alatti szintre süllyedt.

Persze némileg vigasztalhatnánk magunkat azzal, hogy a demokratikus parlamentekben másutt is hasonló a helyzet. Az angol parlament 1823. április 17-ei ülésén például az egyik ellenzéki képviselő ekként jellemezte a miniszterelnököt: „Abból a célból, hogy hivatalba juthasson, a botrányos csúszás-mászás leghihetlenebb példáját adta, amit a politikai köpenyforgatás története felmutathat.” Az egyensúly érdekében idézek egy 1896-os miniszterelnöki megjegyzést, amit az egyik kiváló ellenzéki vezérre tett: „Egész politikai életében a következetlenség monumentális mintaképe volt.” Disraeli nemhiába nyilatkozta 1879-ben, hogy: „Ha egyszer megszűnnek gentlemaneket küldeni a parlamentbe, akkor ez a birodalom veszve van.” A birodalom ugyan nem vészett el, csak összezsugorodott, de ennek valójában nem a gentlemanek hiánya, hanem a politikai helyzet alakulása volt az oka.

Nem vitás - és jó lenne, ha ezt az állampolgárok is tudnák -, hogy a kormánypártok és az ellenzéki pártok viszonyának liturgiája szinte minden parlamenti demokráciában azonos, a következő választások megnyerése érdekében ütik-vágják egymást, csak amíg ott a gyűlölködés látszata alatt az ország érdekében él és létezik a konszenzuskészség, a rugalmasság, addig nálunk lassan már csak a gyűlölködés virágzik, a konszenzuskészség elhervadt, és a szertartáskönyvbe alpári szövegek csúsztak.

Mi legfeljebb a kifejezések megfogalmazásában és a szellemeskedés látszatát keltő sértések stílusában „múljuk alul” a világ többi parlamentjét. Verekedésre és köpködésre ugyan még nem került sor, de ha valaki rászánná magát egy magyar „bunkó-szótár” összeállítására, akkor ehhez bőven találna anyagot néhány parlamenti felszólalásban.

A Fidesz képviselőcsoportjának az évezred utolsó napirend előtti felszólalójaként az ünnepi béke jegyében nem kívánok itt és most a gőzölgő bugyor mélyéből lelkigyakorlatot tartani, gondosan elkerülöm az egymásra mutogatás csapdáját, és a bőséges bizonyítékok ellenére megválaszolatlanul hagyom a hol kezdődött és ki kezdte kérdését is. A tények szempontjából azonban annyi mégis a kérdésre adható válaszhoz tartozik, hogy vajon nem egyértelműen az ellenzék terhére róható-e, hogy az interpellációk nem egy probléma feltárására és megvitatására, hanem lehetőleg a megkérdezett lejárátására, sőt egyenesen erkölcsi megsemmisítésére irányulnak, az azonnali kérdések órája az azonnali sértések órájává vált, a konstruktivitás pedig a „csak” indokolású nemekből áll. Ugyanakkor nem vitatom, hogy ettől időnként a kormánypárti oldal is begerjed, és nem nagyon válogatja meg a kifejezéseket.

Arra a kérdésre és furcsa jelenségre azonban szeretnék valakitől vagy valakiktől választ kapni, hogy ezek a sértő és gyalázkodó megnyilatkozások miért maradnak minden erkölcsi és jogi következmény nélkül, vajon miért nem kap legalább tőlünk egy „ejnye-bejnye” vagy „no-no” súlyú figyelmeztetést, aki az azonnali nemi érintkezésre felhívó töltelékszót használja nyilvánosan a mérge levezetésére, vagy gyorsfogyasztásra ajánl fel politikai ellenfeleinek egy egészen más célra rendelt testrészt, vagy elküldi oda, ahová a visszatérés biológiailag lehetetlen, különösen ha az illető anyátlan árva. Lehetetlennek tartom, hogy az új évezredben erre közösen ne találjunk valamilyen megoldást, hiszen a régi Hárszabályokban a parlamentnek volt egy jól körülhatárolt fegyelmi jogköre. Ha valamelyik képviselő például „felszólalása során a nemzet érdekeit, a Ház méltóságát, a közerkölcsiséget, a parlamenti, a nemzetközi illetet, vagy szokásokat, a nemzeti, vagy vallási kegyeletet sértő kifejezést használt”, vagy „akár felszólalása során, akár közbeszólás formájában a Ház tagjáról olyan kijelentést tesz, amely az 1914. XLI. tc. 1, 22. vagy 24. §-ában meghatározott vétség tényálladékát kimeríteni látszik”, akkor a Mentelmi bizottság javaslatára az Országgyűlés által alkalmazott fegyelmi büntetés kiterjedhetett „a Ház ünnepélyes megkövetésére vagy jegyzőkönyvi megrovásra s esetleg ennek az illető képviselő választókerületében falragaszok útján az illető képviselő költségén való közhírré tételére, vagy az illető képviselőnek a Házból és annak üléseiből határozott időtartamra szóló ideiglenes kizárására”.

Pedig abban az időben még nem volt televízió, és a fegyelmi büntetés a Házon belül maradt. Képzeljük el, hogy manapság már nemcsak a sértő kifejezés kapna hírértéket és nyilvánosságot, hanem milyen látványosságot jelentene az elnöki emelvény előtt bűnbánatot gyakorló és az előírt szöveget elmondó képviselő, hátha még egy kis hamuszórást is lehetne mellékbüntetésként alkalmazni.

A társadalom azonban nem ilyen elnéző, ott nem maradnak erkölcsi következmények nélkül az érvek, a tények és a gondolatok hiányát szellemeskedő szóvirágokkal leplező, üresen kongó, tartalmatlan szónoklatok, az eldurvult hangnemű napi csatározások, a személyeskedő viták, hanem mérhető a válasz a parlament népszerűségi mutatójának vesztes zuhanásában és

az egyre fokozódó politikai közömbösségben. Az állampolgárok észlelik, hogy lassan többet foglalkozunk egymással, mint az ország érdekével, szinte már a 2002-es kampány jegyében eltérően értékeljük az időközi választások eredményét, a közvélemény-kutatási adatokat, és nem érzékeljük a politikai csömör pusztítását, a távolmaradók és a véleménynyilvánítástól tartózkodók számának járványos növekedését, és figyelmen kívül hagyjuk az eljövendő választás részvétlenség miatti esetleges megszegyenítő érvénytelenségét.

Autó nélküli gyalogos képviselő lévén a buszon, a villamoson vagy a metróon mellém ülő beszédes állampolgárok az esetenként azért elhangzó buzdító és dicsérő mondatok mellett időnként megfogalmaznak néhány olyan zaftos üzenetet, amelyeket, a nyomdafestéket nehezen tűrő tartalom miatt, tapintatból nem továbbítok.

A közömbösöknek persze üzenhetnék a politikával nem sokat foglalkozó Móra Ferencsel: „A magyarságnak éppen az a baja, hogy nem politikus nemzet és még ma se értette meg, hogy minden polgár élete a politikán fordul meg.” „Igaz, hogy az is kiszolgáltatottja a politikának, aki törődik vele, de ha mindenki törődne, ha mindenkinek fontos volna az, hogy ki beszél és mit beszél az ő nevében, akkor kiderülne, hogy az országoknak nincs végzetük, az országoknak csak jó vagy rossz politikájuk van.”

Vegyük már észre, hogy az indulatok és érzelmek helyett értelmesen gondolkozó állampolgárok számára egyre fontosabbá válik, hogy ki beszél és mit beszél az ő nevükben, és milyen magatartási példát mutatnak számukra az általuk megválasztott képviselők, hiszen bajosan igényelhet mástól jogkövető magatartást az, aki saját maga szemrebbenés nélkül megszegi a jogi és erkölcsi normákat.

Az új évezred küszöbén tehát gondolkozzunk el a Kormány és az ellenzék viszonyán, a hatalomgyakorlás és az ellenzékiesség stílusán, a konstruktivitás és a konszolidáció fogalmi tartalmán, az ország érdekének a pártérdeket megelőző elsőbbségén, a közélet tisztaságán, a közös erőfeszítést igénylő, megoldásra váró feladatokon és az ehhez hasonló fontos kérdéseken, mert csak a gondolkozás eredményeként kialakuló helyes válasz birtokában szerezhetjük vissza a megtépzott tekintélyt és a megkopott bizalmat.

A Fidesz-MPP képviselőcsoportja nevében ezeknek a gondolatoknak a jegyében szeretnék erről a helyről minden képviselőtársamnak és minden magyar állampolgárnak boldog és békés új esztendőt, sőt még boldogabb és még békésebb új évezredet kívánni.

Megjelent a *Napi Magyarország* 1999. december 31-ei számában

AZ ÜNNEPI BESZÉDEKBŐL

A hortobágyi kényszermunkatábor felszabadulásának 40. évfordulóján

Az eredeti tervek és szándékom szerint a szabadulás 40. évfordulóján lírai megemlékezésre készültem.

A műfajelmélet meghatározása szerint a lírai alkotás olyan írásmű, amelyben a mese és a megrajzolt világkép csak a szerző érzésvilágának formába öltöztetését szolgálja.

Valójában tehát élmény- és érzésvilágomat formába öltöztető kötetlen, közvetlen hangú megemlékezésre készültem, és csak a program kényszerű változása, az ünnepi beszéd megtartására felkért belügyminiszter úr sajnálatos távolléte késztet arra, hogy közös emlékeink felidézése mellett szóljak az emlékeket kiváltó tényekről és arról a korról, amelyik zsarnokságával és embertelenségével az erkölcsi és politikai sötétség képeként rögződik egyébként is sorsverte történelmünkben.

Emlékezni gyűltünk össze, és talán elnézik nekem azt a formabontást, hogy a gondolat kifejtése érdekében az emlékezést azzal kezdem, hogy a hortobágyi napfelkeltét a világ legszebb természeti jelenségei közé sorolom. Csodálatos és lenyűgöző látvány, amikor először, szinte a földből feltörnek az első fénysugarak, majd a juhhodályok mögül a piros vakító és égő színeiben méltóságos lassúsággal kiemelkedik az izzó, vörös tűzgolyó.

A természeti képet azért említettem, mert az álszent módon a humanizmust előszeretettel emlegető és az osztályellenség fogalmi kategóriáját megteremtő kommunista rendszer legnagyobb bűne, hogy ezt a napfelkeltét gondolati síkon napfogyatkozássá változtatta, amikor elborul és sötétté válik minden, a világra rátelepszik az embertelenség, a bűn válik erénnyé, és semmivé foszlik az erkölcs meg a becsület.

Az embertelenségre emlékezzünk főleg és elsősorban, az emberi méltóság sorozatos meggyalázására, a feladatot túllihegő hajcsárookra, a kiszolgáltatottságra, az akkori kilátástalanságra, és ne felejtsük el soha, hogy egy hamis ideológia, a türelmetlen dogmatizmus csak máglyákat gyújt, kivégez, és büntetőtáborokat épít.

A magyar gulágokról szóló tanulmányban a szerző megállapítja, hogy „A távoli falvakba, tanyákra helyezett embereknel, családoknál még keményebb sors várt azokra, akik a hortobágyi, korabeli fedőnevükön »szociális táborokba« kerültek. A tömeges, egész családokat érintő kitelepítéseknek ez volt a legmélyebb köre. A 19 zárt, szögesdrótos táborban már az élet elemi körülményei is jóval mostohábbak voltak a falusi állapotoknál. A kitelepítetteket 50-100 fős, felfűthetetlen, szél és beázás ellen védelmet nem nyújtó, higiéniailag alkalmatlan barakkokban helyezték el, amelyek közül több még a beköltözés előtt néhány órával birkaistállóként szolgált. Megkülönböztette a hortobágyi táborokat a szokatlanul kemény, gyakran embertelen bánásmód, a személyes szabadságtól való teljes megfosztás és a mindenkire kiterjedő munkakényszer is”. A táborok létszáma 1951 nyarától duzzadt fel jelentős mértékben, és 1952 közepén már mintegy, 10-15 ezer ember élt a szigorú felügyelet alatti, a külvilágtól való majdnem teljes elzártságban.

A rendszer képmutatására jellemző, hogy a kitelepítések jogalapjaként a határozatokban egy 8130/1939. ME és 760/1939. BM rendeletre hivatkoztak, amelyeket annak idején a honvédelmi törvény kapcsán hoztak meg, háborús intézkedésként, több más háborút viselő vagy azzal fenyegetett állam joggyakorlatához hasonlóan. Mintha ebben az időszakban háború dúlt volna Magyarországon, holott csak az általuk meghirdetett osztályharc szedte ártatlan áldozatait.

A korábbi táborokat olyan helyre telepítették, ahol a madár sem jár vagy unottan visszafordul. Amikor viszont ezt a táborot itt a csárdával szemben és innen egy-két kilométerre 1952. június 25-én létrehozták, a hatalom már annyira elbizakodott volt, hogy nem szégyellte a tábor egy forgalmas műút és egy vasútvonal közé telepíteni, és nem törődött azzal, hogy a szabadságot jelképező pusztán a külvilág által is észlelhetően rabokat tart a juhtrágyától még büzlő hodályokban és disznóólákban, nem félt az idegenforgalomtól, hiszen nem idevalósiként az idegenek forgalmát csak mi jelentettük.

Illyés Gyula 1956. november 2-án megjelent betiltott és üldözött, nagy ívű, valóban csak egy hosszú mondatból álló versének: „Egy mondat a zsarnokságról”-nak befejező két versszakában így ír:

Mert ahol zsarnokság van,
minden hiába
a dal is, az ilyen hű,
akármilyen mű,
mert ott áll,
eleve sírodnál,
ő mondja meg, ki voltál,
porod is neki szolgál.

A kommunista korszak jogsértéseit és koncepciós pereit tárgyaló munkának a jogász-történész találóan a *Joghalál Magyarországon* címet adta, mert a jog valóban csak a cinikus hivatkozásokban létezett, valójában megtiport és meggyalázott halottként a rendszer mindent eltaposó szöges bakancsai alatt hevert.

41 esztendeje annak, amikor egy forró júniusi napon a vasúti töltés felől sűrű porfelhő szállt a pusztán, sokan alig tudtak lekászálódni a meredek töltésen, ekkor érkeztünk reménytelen-ségünk színhelyére. Néhány nap múlva hangzott el a gazdaság igazgatójának az elfásult és porlepte, megbízhatatlan osztályellenséghez intézett, felejthetetlen fogadó és eligazító szónoklata, amikor nemes egyszerűséggel és a technológiai folyamat részletezése nélkül közölte, hogy ez a söpredék ne áltassa magát, ne bízson a gaz imperialistákban, mert mire azok ideérnének, addig már mindenki kolbásszá lesz aprítva.

Soha nem felejttem el Berger bácsi arcát, aki nem tudta megmagyarázni, hogy kis boltocskája miatt 8 éven belül miért válik másodízben kiirtandó ellenséggé, és Auschwitz túlélése után miért kell kolbásszá aprítódnia. Vagy jusson eszünkbe a tótkomlói magyar család, ahol a családfő egy gyűlésen azt találta mondani, hogy a nagy aszály miatt meg kellene büntetni a természetfelelőst, amit az éber ÁVH-sok természetesen Rákosira értettek, mert rajta kívül ki más lehetett volna a természet korlátlan ura. Vagy emlékezzünk arra a hófúvásos januári napra, amikor megérkezett a kunmadarasiak csapata, mert ez a tábor sokszínű volt, paptól, tábornoktól, szentképárustól, ügyvédtől kezdve a kiskereskedőig és földművesig a társadalom minden rétegét szorító karjaiba zárta.

De emlékezzünk meg azokról is, akik ebben az embertelenségben mégis emberek tudtak maradni, és sorsközösséget éreztek velünk, és az érzésen túlmenően segítettek is minket. A zsidó deportáltak az igaz embereknek fát ültetnek Jeruzsálemben. Én Kiss János barátunk részére ültetném a fát, aki nemcsak zsákolni tanított meg, hanem segítőkészségével még a kiátkozás veszélyét is vállalta volna.

A múltat nem hagytuk magunk mögött, hanem görgetjük magunk előtt, naponta beleütközünk a múltba vágyó nosztalgiákba, milyen szép is volt a teljes foglalkoztatottság és a társadalmi viszonyok egyéb szépsége, és az a bizonyos Marx Károly jelentős filozófus és közgazdász volt. A múltba vágyóknak azért szeretnék idézni egy Marx által leírt mondatot: „Ha még nem szűntek meg a gazdasági létfeltételek, amelyek az osztályok és az osztályok létezésének alapját képezik, ezeket erőszakkal kell megszüntetni vagy átalakítani, és átalakulásuk folyamatát erőszakkal kell gyorsítani.”

Mi és rajtunk kívül sokan tudják, hogy erőszakban azután valóban nem volt hiány.

40 évvel ezelőtt azonban a reménytelenség sötét égboltján felragyogtak a reménység fénylő csillagai, eljött a szabadulás felemelő pillanata, és még azt is elviseltük, hogy a szabadulás változatlanul korlátok közé szorított volt, hiszen a letelepedési engedély kizárta a nagyvárosokba való visszaköltözést, és a hortobágyi kitelepítés priusz maradt.

1956 októberének felemelő napjaiban újabb fények gyulladtak fel, de a dicsőséges forradalmat kíméletlenül eltaposták, és a megtorlás iszonyatos volt.

A valóságos felszabadulás 1990-ben jött el, de addigra romokban hevert a gazdaság, és talmivá váltak az erkölcsi értékek.

A csodavárást nem követte a remélt csoda, mert a gazdasági életben nem csodák, hanem kérlelhetetlen törvények vannak, és az erkölcsi értékek helyreállításához is kemény évekre van szükség.

Hogyan válaszolt a társadalom az elmaradt csodára: közömbösséggel és türelmetlenséggel.

Nem sokkal vagyunk túl államalapító szent királyunk ünnepén és befejezésül egy mondatot szeretnénk idézni a szent király *Intelmeiből*:

„Imádkozz azért is, hogy a tétlenséget, tunyaságot elkerülje téled, megajándékozzon az erények összességének segedelmével, s így legyőzhed látható és láthatatlan ellenségeidet. Hogy valamennyi alattvalóddal együtt gondtalanul, ellenséges támadásoktól nem háborgatva, békében végezhed életed pályáját.”

Az ünnep felemelő hangulatában, a megosztott gondolatok jegyében befejezésül csak azt kérem, hogy a közömbösség helyett tettekkel higgyenek ennek a sokat elviselt és szenvedett népnek a felemelkedésében, és bízzanak abban, hogy az erények összességének segedelmével, az erők összefogásával és a kölcsönös bizalom melegítő közegében, békében és együttesen megteremthető a sokunk által áhított és várt szebb jövő.

Elhangzott Hortobágyon, 1993. szeptember 5-én

Március 15-ei ünnepi beszéd

Kedves Honfitársaim!

„A mennydörgés azt mondja: le térdeidre ember, az Isten beszél.

A nép szava is megdörmögött és mondá: föl térdeidről rabszolga, a nép beszél!

Tartsátok tiszteletben e napot, melyen a nép szava először megszólalt. Március 15-dike az, írástok föl szíveitekbe, és el ne felejtétek.”

Ezekkel a lelkesítő mondatokkal méltatja az *Életképek* március 15-e eseményeit. És hogyan emlékezzünk vissza mi, a haza mai polgárai a XXI. század küszöbén a lassan majdnem 150 évvel ezelőtti sorsfordító történésekre?

A történelem soha nem ismétli önmagát, de ettől még az élet tanítómestere, mindig üzenetet küld a mának, és a kossuthi megfogalmazás szerint: a múlt a jövőnek tüköre. Mit üzen nekünk, a mai megosztott magyar társadalomnak 1848. március 15-dike?

Talán a legfontosabb üzenete, hogy nemzeti egység, az erők összefogása és eszmei elkötelezettség nélkül sem forradalom, de még békés rendszerváltoztatás sem hajtható végre. 1848-ban a nemzet egy emberként és egy akarattal állt a szabadság és a függetlenség zászlaja alá és vállalta a kikerülhetetlen harccal járó áldozatokat.

A nép lelkesedése azonban kevés lett volna az eszmék megvalósításához, ha ugyanakkor nem talál a néppel összeforrott, a vezetésre alkalmas kiváló személyiségeket, nem találja meg politikai elitként azt a reformnemzedéket, amelyik hosszú évek szívós munkájával előkészítette az eseményeket.

Az üzenet arról is szól, hogy soha nem elegendők a hangzatos népszerű szólamok és jelszavak, jobb jövőt építeni csak tettekkel és megvalósítható programokkal lehet.

Széchenyi nem elégedett meg a jelszóval, hogy Magyarország nem volt, hanem lesz, helyette megalapította az Akadémiát, a Nemzeti Kaszinót, a Duna Gőzhajózási Társaságot, megépítette a Lánchidat, szabályozta az Al-Dunát és a Tiszát, létrehozta a Budapesti Hengermalmot és hosszasan lehetne folytatni a sort. Meggyőződéssel hitte és vallotta, hogy „A tett első, a szó második”, és még Kossuth is azt vallotta, hogy „A teória oly épület, melynek alapja a praxis. Aki ezt szem előtt tartva, általános eszméket penget, az pusztá hangot mond, s üres szalmát csépel - vagy mást akar, mint amit mond”, és nemcsak írta az országgyűlési tudósításokat, a törvényhatósági tudósításokat és a Pesti Hírlap cikkei, hanem létrehozta az Országos Védegyletet.

A forradalmat előkészítő nemzedék egységes volt a célban, viszont eltérően ítélte meg a célhoz vezető utat és a megvalósítás eszközeit. Kossuth a közjogi, alkotmányos, politikai gyors megoldásokat sürgette, Széchenyi az anyagi műveltség megszerzését és a gazdaság kiépítését tartotta elsődlegesnek. Vitájukat nem szégyellték a nyilvánosság előtt lefolytatni, de a vitában érvekkel küzdöttek, tényeket szembesítettek, a vitában Kossuth nem mondta el Széchenyit mindenféle Habsburg-bérenc, hazaáruló, ütődött grófnak, hanem a legnagyobb magyarnak nevezte. Széchenyi nem értett egyet Kossuth radikalizmusával, de nem nevezte őrált felforgatónak, hanem március 17-én kelt levelében azt írta le, hogy: „Az én politikám biztos volt... de lassú, Kossuth egy kártyára tett fel mindent, és legalább annyit nyert a hazának, mint amennyit az én politikám tán húsz év alatt sem bírhatott volna előállítani.” A vitában nem volt indulat és címkézés, és nem a hiúság, hanem a felelősség volt a döntő.

Az üzenet szól arról is, hogy a ma sokat hangoztatott jogállamiság követelményrendszerét a magyar történelemben először a 12 pont fogalmazta meg, hiszen első pontként mindjárt a sajtószabadság kivívását, a cenzúra eltörlését követelte, és a követelések között szerepelt a független, felelős minisztérium, az évenkénti országgyűlés, a törvény előtti egyenlőség, a közteherviselés, a jobbágyviszonyok eltörlése, a nemzetőrség felállítása és a politikai foglyok szabadon bocsátása.

Az ünnep fényében is tanulságként kell megélnünk a bukás okait.

A forradalmi hevületben jóvátehetetlennek bizonyult késsedelemmel ismerték fel a nemzetiiségi kérdés jelentőségét. Kezdetben minden szép volt: a népek börtönéből szabadulva, a jobbágyviszonyok eltörlése és a törvény előtti egyenlőség jegyében mindenki abban a hitben élt, hogy a nemzetiiségeket kielégíti a közös szabadság kivívása. 40 ezer szlovák hazafi állt a szabadságharc zászlaja alá, de arra senki sem gondolt, hogy a nemzetiiségeket kollektív nemzeti jogokban kellene részesíteni. A korábban együttműködött nemzetiiségek egyre erősebben követelték kollektív jogaikat, és a sikertelenség miatt az egyre nyíltabban magyarellenessé váló bécsi politika mellé álltak. A szlovákok lipcészentmiklósi gyűlésükön már külön szlovák és más nemzeti gyűlést, a magyar országgyűlésen nemzeti képviselőket kértek.

A már Szegedre kényszerült országgyűlés csak 1849. július 28-án fogadta el a nemzetiiségi törvényt, amely minden országlakónak megadta a hatóságok előtti szabad nyelvhasználat jogát, az iskolákban is biztosította a nemzetiiségi nyelvhasználatot, és lehetővé tette, hogy a helyi közigazgatás és az autonóm szervezetek nyelvét a többség válassza meg, de ez a törvény már elkésett, és a végrehajtására nem is kerülhetett sor.

A forradalmi lelkesedés, a függetlenség és a szabadság ígérete soha nem törődik a nemzetközi helyzettel, és a látókörön kívül maradt a szent szövetség, a sértett monarchiák gőgje és bosszúja. A forradalom hiába törekedett méltányos kompromisszumra, a Deák Ferenc aggályaiban megfogalmazott bukás elkerülhetetlen volt.

Ma is lehet véres vitákat folytatni arról, hogy csatlakozzunk-e az Európai Unióhoz vagy a NATO-hoz, lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a világ globalizálódik, a kirekesztődést vállalva hátat lehet fordítani Európának, de azért jó lenne tudomásul venni, hogy nincs regionális, csak kollektív biztonság, a Boszniában dörgő ágyúk hangja Oslóig hallatszik. Jó lenne tudomásul venni, hogy az uniós csatlakozás nem jelenti a nemzeti identitás elvesztését, a németek, a franciák és a spanyolok akadálytalanul őrzik az unióban is nemzeti értékeiket és hagyományaikat. Jó lenne tudomásul venni, hogy a nacionalizmus nem azonos a hazafisággal és a patriotizmussal, a nacionalizmus kirekeszt, a hazafiság befogad. Ne követeljünk előre hálapénzt Európától, mert Illyés Gyula 17 olyan nemzetet számolt össze, amelyik igényt tart Európa védőbástyája és megmentője szerepére. A nemzetközi helyzet megítélésében maradjunk józanok és mértéktartóak. Jó lenne megfontolni Kossuth Lajos intését: „...úgy látszik, hogy a magyarnak hiába írták a történelmet. Nem okul semmin. Még csak saját kárán sem.”

Figyeljünk tehát éberén 1848 ma is érvényes üzenetére, és értelemmel éljük meg 1848 tanulságait.

Petőfi ezekkel a sorokkal fordult a nemzetgyűléshez:

„Hazát kell nektek is teremteni!
Egy új hazát, mely szebb a réginél
És tartósabb is, kell alkotnotok.”

Petőfinek ez az üzenete szól nekünk is, szól a mának is, mert nemzeti hagyományainkra alapítottan most nekünk kell olyan új hazát teremtenünk, mely szebb a réginél és tartósabb is, és ez az egyre növekvő társadalmi feszültségben csak az erők összefogásával, a közömbösség falának lebontásával, türelemmel, értelemmel és elkötelezett odaadással valósítható meg.

Széchenyi baljós megfogalmazása szerint: „A magyarnak mindenkor s most is legnagyobb ellensége - a magyar.”

Kedves Honfitársaim! Ne legyünk egymás ellenségei, ebben a hazában élünk, ebben az országban kell közösen boldogulnunk, ebben az országban kell élnünk és halnunk, tehát ne acsarkodjunk, ne címkézzük egymást, hanem tettekkel építsük a megérdemelt szebb jövőt.

Az ünnepi megemlékezést Babits Ezerkilencszáznegyven című verséből vett, az igazi tartalmas hazafiságot tükröző sorokkal szeretném befejezni és élővé tenni:

„Most érzem, hogy sorsom a hazámnak sorsa,
mint fához a levél, hulltomig kapcsolva,
mert nem madár vagyok, hanem csak falevél,
mely ha fája kidőlt, sokáig ő sem él.”

Elhangzott Hódmezővásárhelyen, 1997. március 15-én

Az Árpád-szobor avatására

Tisztelt Ünneplő Közönség, Kedves Honfitársaim !

„Nézz Árpádra, magyar, ki hazát állíta nemednek;
Nézd, s tiszteld képét Álmos fejedelmi fiának.
Őt magas Ung mezején vérontó férfiak és bölcs
Hadvezetők szabadon választván harcos urokká,
Bátor örömiadás közepett pajzsokra emeltek.”

Ezekkel az emelkedett sorokkal tiszteleg Vörösmarty Mihály az *Árpád emeltetésé*-ben a hont elfoglaló és a nemzetnek hazát állító pajzsra emelt nagy vezérnek, aki fejedelmi fiúként úgy kele az országos erőben „mint kel erős viharok tetején a sziklai nagy sas”.

Ezen a napon mi is adjuk át magunkat a tisztelgő emlékezésnek, nézzünk vissza a távoli korszakokba, idézzük meg és éljük újra a viharokkal szabdalt múltunkat, és próbáljuk meg értelmezni és kibontani egy meghatározó történelmi esemény mának szóló üzenetét.

Bő 1100 esztendeje az őshazából, Lebédiából az Etelközbe szorult maroknyi magyarság válaszút elé került: felőrlődik és megsemmisül az ismétlődő besenyő támadásokban, vagy új, békésebb hazát keres és talál magának.

Árpád vezérre várt a súlyos döntés, és ő bátran vállalta a történelmi küldetést. A néhány százezernyi magyar felkerekedett, és nekivágott az ismeretlen világnak. Soha nem látott nagy hegyen keltek át Vereckénél, lenéztek az ungi dombokról, és érezték, hogy iszonyatosan nehéz feladat vár rájuk. Gazdagon zöldellnek ugyan a mezők és bővizűek a folyók, de mégis új tájakon, új szomszédokkal együtt élve, új életkörülmények között kell új hazát teremteni.

Kálti Márk Krónikájának leírása szerint: „Árpád övéi jelenlétében megtöltötte kürtjét Duna-vízzel és az összes magyarok előtt ama kürtre a mindenható Isten kegyelmét kérte: engedje át nekik az Úr ezt a földet mindörökre.”

A „mindörökre” jegyében a magyarság Árpád vezérletével hozzákezdett a honalapításhoz. A félnomád életformát ötvözte a helyhez kötött földműveléssel, a régészeti leletek szerint járatosak voltak a kézművességben, a kalandozások mellett kereskedtek is, a törzsek és nemzetségek területileg tagolódtak, és a társadalmi fejlődés eredményeként száz év múltán eljutottak az államalapításig.

A honfoglalás sorsunkat meghatározó műve egyértelműen Árpád nevéhez fűződik, és a materialista ideológia hiába tagadta a személyiség történelmi szerepét, Árpád - nevezzük mai szóhasználattal - politikai és szervezési képessége nélkül elvetélt volna a vállalkozás, és osztottunk volna az avarok meg a hunok sorsában.

A magyar tudományos élet Árpád feltételezett halálának 1000. évfordulóján, 1907-ben az *Árpád és az Árpádok* című, gazdagon illusztrált vaskos kiadványban tisztelgett Árpád emléke előtt.

A kötetet szerkesztő és a kötetbe tanulmányt is író neves történész, Csánki Dezső nemcsak a területi hódítást és az új hazát, hanem a társadalmi egység, a nemzet megszületését és az államhatalom megalakulása feltételeinek biztosítását kapcsolja a „kimagasló férfiú”-nak nevezett Árpád személyéhez. Idézem: „Állam és nemzet egységes nagy eszméinek kezdetei az Ő nevéhez kapcsolódnak: az immár 1000 éves haza földjének megszerzése pedig elsősorban az Ő esze és keze öntudatos munkája.”

Árpád tehát vállalta és maradéktalanul teljesítette a honfoglalás, a honalapítás emberpróbáló feladatát, biztosította népe számára a túlélést, de amikor az Úrtól mindörökre kérte ezt a földet, nem gondolhatta, hogy a magyarság története nemcsak a sikeres túlélések, hanem a megismételt honfoglalások viharos történetévé válik.

Árpád műve beteljesedett a 100 évvel későbbi államalapítással. Szent István és utódai bekapcsolták az országot az európai keresztény kultúrkörbe, az akkori viszonyoknak megfelelő modern államot építettek ki és a haza virágzásnak indult.

És akkor a XIII. században, 1241-ben ránk törtek a tatárok, dúltak és pusztítottak, eltaposták a virágzásnak indult hazát, és csak füstölgő romokat hagytak maguk után.

De túléltek a tatárjárást, és IV. Béla makacs szívóssággal végrehajtotta a második honfoglalást. Hitet ébresztett, várakat emelt, és új hazát teremtett.

A későbbi Árpádok, az Anjou-k, Zsigmond és Mátyás király alatt az ország ismét virágzott és gazdagodott, a nép nyugodtan élhette az életét.

1526-ban azonban ismét ránk tört a veszedelem, Mohácsnál elhervadtak a virágok, 150 éven keresztül a török rombolt és harácsolt, ölt és égetett, de Árpád utódaiként ezt a másfél századot is sikeresen túléltek, és megkezdődhetett a harmadik honfoglalás.

Ez még az előzőeknél is nehezebb volt, hiszen a nép kivérzett és elgyengült, a három részre szakadás ugyan kettőre csökkent, de a honfoglalás már egy Habsburg járom alatt történt, és a visszafoglalt hazában a függetlenségünk korlátozott volt, államiságunkat Mohácsnál hosszú időre elvesztettük.

1848-ban megkísérelték a félbemaradt honfoglalás befejezését, a függetlenség visszaszerzését, de a szabadságharc elbukott, pedig Árpádhoz méltó személyiségek: Kossuth, Széchenyi, Deák, Batthyány, Szemere és a többiek álltak az élen. 1867-ben azonban mégis sikerült valamit átmentenünk 1848 céljaiból, és a XIX. század második felében felgyulladtak a remény fényei, és megindult a gazdasági, társadalmi fellendülés.

Azután a XX. század elején túléltek az első világháborút, az országcsonkítást, összeszorulva, de legalább függetlenül építhették a megmaradt kis hazát.

Túléltek a második világháborút is, de utána ránk települt a tatárnál és a töröknél is veszedelmesebb szovjet hatalom, függetlenségünk látszólagossá törpült, pusztított az osztályharc a gulágokkal, a kitelepítésekkel, jött a kolhozosítás a padláslesöprésekkel és iparunk kizsákmányolása, a totális elnyomás, de ezt a 45 évet is sikeresen túléltek, és 1956 vérbe fojtott próbálkozása után 1990-ben hozzáláthattunk a remélhetőleg utolsó, újabb honfoglaláshoz.

Ez a honfoglalás azonban a korábbiaknál jóval nehezebb és sokkal bonyolultabb.

Nem lerombolt házakat és gyárakat kell újjáépíteni, nem letarolt földeket kell újra termővé tenni, hanem az eltompult agyakat és az elfásult szíveket kell visszafoglalni, a gondolkodásban, a magatartásban, a cselekvésben kell az új honfoglalást végrehajtani.

A 45 év értékeket taposott el, Mária országából a Rákosi Mátyások, Gerő Ernő és Kádár Jánosok országává váltunk, ahol a haza, a becsület, a tisztesség meghaladott fogalmakká silányultak, a szolidaritást az egyéni érdek, a törtetés, a korrupció váltotta fel, a kölcsönös bizalom helyett a besúgás vált erénnyé, hősokeket gyártó álságos sztahanovista mozgalmak rongáltak az igazi munka minőségét, az agymosás eredményeként a társadalom közömbössé vált, és a napi túlélésre rendezkedett be.

Az új honfoglalást tehát a közömbösség és a reménytelenség felszámolásával és a „hass, alkoss, gyarapíts” jegyében a becsület helyreállításával, az erkölcsi megújulással kell kezdeni.

Fogadjuk meg Széchenyi biztatását: „A Múlt elesett hatalmunkból, a Jövendőnek urai vagyunk.” Legyünk tehát urai a jövendőnek, hallgassunk Árpád vezér 1100 évvel ezelőtti üzenetére, hogy ez a haza mindörökre a miénk, foglaljuk hát vissza, teremtsük meg a polgári Magyarországot, tegyük vezérlő elvvé és erénnyé a közjó szolgálatát, az esélyegyenlőséget biztosító társadalmi igazságosságot, a szolidaritást, szilárdítsuk meg a közbiztonságot, teremtsük meg a gazdasági fellendülés feltételeit, figyeljünk egy kicsit egymásra, és találjuk meg az új honfoglalásra alkalmas embereket.

Legyen ez a haza végre véglegesen a miénk, mert ehhez a hazához tartozunk, mindannyian falevelek vagyunk az ország termő fáján. Árpád vezér szobrát ezeknek a gondolatoknak a jegyében adom át Tápiószentmárton polgárainak.

Elhangzott Tápiószentmártonban, 1998. március 13-án

Szent István-napi ünnepi beszéd

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, kedves ünneplő közönség !

Egy évvel az államalapítás 1000 éves évfordulója előtt ezekben a napokban szerte az országban és a határainkon túl első királyunkra emlékezünk. Az ünnepi alkalom, az államalapító Szent István királyunkra emlékezés a szónokokat óhatatlanul az évek során már sokszor hallott gondolatok ismétlésére és díszes ismert szövegek elmondására csábíthatja.

Szándékom szerint igyekszem elkerülni ennek a csábításnak a veszélyes buktatóit, és kötetlenül, talán egy kicsit formabontó módon szeretném emberközelbe hozni, a hétköznapiok átélte maradandó élményévé tenni az államalapítás sorsfordító eseményét, a szent király személyét és alkotását.

Egyik neves történészünk egy találó, szellemes mondatban úgy foglalta össze, úgy fogalmazta meg történelmünket, hogy a magyarság viharos története nem más, mint a sikeres túlélések, a megismételt honfoglalások és eredményes újrakezdések láncolata.

Árpád vezér fizikai honfoglalása után a túlélés feltételeit megteremtő, első újrakezdő az államalapító Szent István királyunk volt, aki bölcs politikusként felmérte és felismerte, hogy a kalandozó, zsákmányoló, félnomád életforma a magyarság megsemmisülését jelentené, és végrehajtotta a magyar történelem első szellemi honfoglalását, a teljes világnézeti és gazdasági rendszerváltoztatást. A bálványokban és táltosokban hívő magyarságot keresztény hitre térítette, elfogadtatta az európai értékrendet, és ezt igyekezett a magyar hagyományokhoz igazítani. Az értékrend erkölcsi alapjainak és eszmei tartalmának jellemzésére csupán néhány mondat az *Intelmekből*: „Kérlek, megparancsolom, hogy mindenütt és mindenekben a szeretetre támaszkodva ne csak atyafiságodhoz és rokonságodhoz, vagy a főemberekhez, avagy a gazdagokhoz, a szomszédhoz és az itt lakóhoz légy kegyes, hanem még a külföldiekhez is, sőt mindenkihez, aki hozzád járul. Mert a szeretet gyakorlása vezet el a legfőbb boldogsághoz. Légy irgalmas minden erőszakot szenvedőhöz...”, „Légy türelmes mindenkihez, nemcsak a hatalmasokhoz, hanem azokhoz, akik nem férnek a hatalomhoz”, „Légy szelíd, hogy sohase harcolj az igazság ellen. Légy becsületes, hogy szándékosan soha senkit gyalázattal ne illess.” „A türelmes királyok királykodnak, a türelmetlenek pedig zsarnokoskodnak.” Az *Intelmekben* már csírájában megjelenik a hatalmi ágak elválasztásának elmélete: „ne ítélkezz te magad”, „az efféle ügyet inkább bírákhoz utasítsd, az ő megbízatásuk, hogy a törvény szerint döntsenek”, sőt az ország sorsát eldöntő tanács, a mai államgépezetben a kormány összetételéről is szól az intelem: „ostoba, pöffeszkedő és középszerű emberekből összeállítani, én úgy vélem, mit sem ér, hanem a tekintélyesebbek és jobbak a bölcsebbek és a legmegbecsültebb vének ajkán formálódják és csiszolódjék”.

Szent István a törzsi szervezetekből a kor követelményeinek megfelelő, modern államot formált, a gazdaság területén pedig vándorló, nomád életformát a letelepült, helyhez kötött földművelésre és kézműiparra cserélte.

A történettudomány és a krónikák általában két jelzőt aggatnak a rendszerváltó és államalapító királyunkra: szent és kegyetlen. A korszak neves történésze: Györffy György azzal oldja fel ezt a végtelen ellentétet, hogy „minden szent ügy következetes megvalósítója szükségszerűen emberi sorsokba ütközik”.

Szent István egy szent elkötelezettségével hitt a világnézeti, gazdasági rendszerváltozás szükségességében, vállalta a megrázó, kétirányú gyors és határozott váltás minden veszélyét és következményét, és elképzelését következetesen megvalósította még akkor is, ha az alkalmazott módszer kegyetlennek látszott. Szent István azért vált államalapítótá és fénylő történelmi személyiséggé, mert politikai és gazdasági elképzeléseinek helyességét igazolta az idő. A Szent István-i életmű nagysága és maradandósága a teljességében rejlik: megvalósította az elmélet és a gyakorlat egységét, uralkodása alatt maradéktalanul teljesítette - ma így mondanánk - a kormányprogramot.

Talán merésznek és megdöbbentőnek hat az a megállapítás, hogy 1990-es újrakezdésünk eléri, sőt feltételrendszere miatt meghaladja a Szent István-i átalakítás méreteit.

A világnézeti rendszerváltás keretében az istentagadó, kérlelhetetlen osztályharcot hirdető anyagelvű, materialista világnézetet a szellem elsőbbségét hirdető keresztény világnézettel kellett felváltani, ahol a keresztény fogalom nemcsak vallást, hanem kulturális hagyományt, az erkölcsi értékek érvényesítését, a türelmet, a tisztességet, a különböző nézetek zavartalan együttélésének biztosítását jelenti. A mi világnézetünk tagadja, hogy a véres osztályharc

jegyében a koncepciós perek, a kuláklisták, Recsk és a gulágok, a kitelepítések és a mesterségesen kitenyésztett bizalmatlanság teremthetnek paradicsomi állapotokat, helyette valljuk a politikai kategóriának nem tekinthető szeretetet, a humanizmust, a személyiség tisztetét, a szolidaritást, a közös elsőbbségét, az érdekek békés egyeztetését és a vélemények szabadságát.

A gazdasági rendszerváltás keretében a szocialista tervgazdaságnak elkeresztelt, a magánkezdeményezést kiírtó, a földektől, a szatócsboltoktól, kis üzletektől kezdve házakig és gyarakig mindent állami tulajdonba vevő, a kapun belüli munkanélküliséggel látszólag teljes foglalkoztatottságot és létbiztonságot mutató, ugyanakkor magas önköltséggel silány minőséggel termelő bürokratikus, lomha államkapitalizmust a magánkezdeményezésre és a tisztességes versenyre épülő, esélyegyenlőséget biztosító, minőséget előállító, az európai keretekbe beilleszkedő szociális piacgazdasággal akarjuk felváltani.

1998 májusában nyílt meg az igazi lehetősége annak, hogy a rendszerváltoztatást befejezve a meghaladott szocialista értékrenddel szemben megteremtsük és felépítsük a polgári Magyarországot, amelyik az anyagi és szellemi tulajdonára támaszkodó, önálló, embertársaival együtt érző, önmagáért, környezetéért, a közös jövőért felelősséget vállaló emberek közösségévé válhat.

Kár lenne tagadni, hogy ez a váltás sok áldozattal, átmeneti nehézséggel és elviselhetetlennek látszó társadalmi feszültséggel jár, mert a változást a jogállami követelmények korlátai között, a gazdasági lehetőségekkel behatároltan és szigorú szabályok betartásával lehet és szabad végrehajtani. Szent István helyzete annak idején egyszerűbb volt: forró ólom vagy felnégyelés.

A társadalom egy részében változatlanul és tettenérhetően élnek még a rózsaszín álmok, és működik a történelmi nosztalgia, ami távolról sem azonos a hagyománytisztelettel, hanem csupán az érzelm aprópénzére váltott történelmi tudat. Ez akkor válik veszélyessé, ha a történelmi tudat hiányos és téves. Ha ugyanis a történelmi tudatunkból kirekesztjük az 1956 utáni megtorlásokat, Nagy Imre és 500 áldozat kíméletlen kivégzését, a tizenötezres számot is meghaladó büntetőeljárást és azt a tényt, hogy a még ma is súlyos kamatterhek mellett törlesztett 21 milliárd dollár államadósságból voltunk a szocialista tábor vidám barakkja, akkor a nosztalgia aprópénze rögtön hamisan cseng, és az értelmes agyakban a rózsaszín álom összeomlik.

Eötvös József írta: „Az égő csipkebokor példája Magyarország. Mindig tűzben áll, de sohasem hamvad el.”

Mohács előtt, amikor a római pápa észlelte, hogy milyen széthúzás zilálja a török előzónlással fenyegetett magyarságot, aggódva írta le ezt a híres mondatát: „Ha Magyarországot három forint árán ki lehetne menteni a veszélyek örvényéből, nem akadna három ember, ki ezt az áldozatot meghozná.”

A jövő a jelen virága, tehát a jövő virágjaiért egyértelműen minket terhel az erkölcsi és politikai felelősség. Cáfoljuk meg tehát a borúlátó XVI. századi pápát, higgyünk inkább Eötvös Józsefnek, higgyünk abban, hogy nincsenek kis népek, csak kishitűek, fogadjuk meg a Szent István-i *Intelmek* türelemre, a tétlenség és a tunyaság elűzésére buzdító tanácsát, és bízzunk abban, hogy a széthúzás helyett az erők összefogásával, közöny helyett egymásra figyelemmel, acsarkodás helyett megértéssel, szavak helyett tettekkel többre vagyunk képesek, sikerrel zárjuk történelmünknek ezt az újrakezdését is, és az elődeink által elfoglalt csodálatos tájon végre szebb és boldogabb, békés jövőt és jólétet teremtünk magunknak és utódainknak.

Az ünnepi megemlékezést a XVII. századi Kuun-kódex felemelő soraival szeretném zárni:

„Ez földön még élek, adj jó egészséget
Minden híveiddel lelki csendességet,
Felebarátaink közt való egyezséget,
Jó hírrel és névvel áldj meg, Uram minket!”

Elhangzott Tápiógyörgyén, 1999. augusztus 22-én

Október 23-ai ünnepi beszéd

Tisztelt Hölgyeim és Uraim !

Kedves, emlékezésre összegyűlt honfitársaim!

A mai napon ünnepi eseményre gyűltünk össze, a 43. évfordulón az 1956. októberi forradalomra emlékezünk.

„1956-ról szólni felelősség. Nagy felelősség - mondta Antall József néhai miniszterelnökünk az 1991. évi emlékestén az Operában -, s ügyelni kell arra, hogy ne mondjunk közhelyeket, olcsó politikai fordulatokat. Mert 1956 olyan szellemi, erkölcsi tőkéje ennek a nemzetnek, amelynek évszázadokra be kell vonulnia a magyar történelmi mitológiába, ahol hősök, áldozatok, mártírok, ahol megpróbáltatások vannak, és ahonnan nehéz időkben is mint ősforrásból erőt lehet meríteni.” A felelősség vállalása és az ünnepi emlékezés egyúttal alkalmat ad egy kis történelmi visszatekintésre, és lehetőséget biztosít a múlt gazdag tapasztalatainak hasznos felismerésére.

Sorsverte történelmünknek nem az az alapvető tragédiája, hogy honfoglaló őseink nem keltek át a Lajtán, és itt telepedtek meg a Kárpátok övezte csodálatos, de huzatos tájon, az igazi tragédia vonulatát a független államiság elvesztése után kitört, vérbe fojtott és levert forradalmaink jelzik. A történelem fintora, hogy a közönyös Európa érdeklődését levert forradalmaink váltották ki, valójában ilyenkor szereztek tudomást létezésünkről, lelkesen és együttérzéssel ünnepeltek, viszont a jóakaraton és lelkesedéssel, a menekültek befogadásán kívül nem sokat tettek.

Címkéző világban élünk, és nemcsak a személyek, hanem a népek és nemzetek jellemvonásait is igyekeznek egy látványos jelzőbe összesűriteni. A pozitív jelzők közül bátran és emelt fővel vállalhatjuk a „szabadságszerető nép” minősítést, mert levert és elvesztett forradalmaink a függetlenség kivívásáért, a szabadság visszaszerzéséért törtek ki.

Rákóczi Ferencnek a magyar néphez intézett, 1703. május 6-án Brezna várában kelt kiáltványában a „Cum Deo pro Patria et Libertate” zászló alatt a régi szabadság helyreállításáért szólítja fegyverbe az országot: „Nem lehet oly magyar, hogy az eddig Magyarországon törvénytelenül, Isten és igazság ellen hatalmaskodó és minden rendet képtelenül sanyargató idegen nemzetnek kegyetlenkedését, szabados törvényeinknek szakgatását, nemzetünknek és szabadságunknak megvetését nem érzette és nem értette volna.”

Az 1848-as forradalom „Mit kíván a magyar nemzet?” 12 pontja között a „Legyen béke, szabadság és egyetértés” jegyében az elsők között szerepel a sajtó szabadsága és a cenzúra eltörlése mellett a „Felelős minisztériumot Buda-Pesten”, „Évenkénti Országgyűlést Pesten”.

Az egyetemi ifjúság 1956. október 23-án 14 pontban fogalmazza meg a követeléseket, és a 4. pontban szerepel „Az összes szovjet csapatok azonnali kivonása Magyarországról, a magyar békeszerződés értelmében”, az 5. pont követeli az „Általános, egyenlő, titkos választásokat több párt részvételével, új nemzetgyűlési képviselők megválasztásával”.

Október 29-én a fejlécén Kossuth-címerrel megjelent *Szabad nép* „Hajnalodik” vezércikke arról ír, hogy „az 5 napig dúló véres, tragikus, de egyben felemelő küzdelmet nem holmi aknamunka váltotta ki, hanem sajnos önnön hibánk, bűneink és a hibák, s bűnök közül is elsősorban az, hogy nem óvtuk meg, nem védtük meg azt a szent tüzet, amit őseink ránk hagytak őrizni: a nemzeti függetlenséget!”.

November 1-jén még Kádár János is arról beszélt, hogy „Népünk dicsőséges felkelése lerázta a nép és az ország nyakáról a Rákosi-uralmat, kivívta a nép szabadságát és az ország függetlenségét”, és Nagy Imre november 1-je estéjén elhangzott, a semlegességet kinyilvánító, történelmi jelentőségű rádiószózata tudatta a magyar néppel, hogy: „A forradalmi harc, amelyet a magyar múlt és jelen hősei vívtak, végre győzelemre vitte a szabadság, a függetlenség ügyét. Ez a hősi küzdelem tette lehetővé, hogy népünk államközi kapcsolataiban érvényesítse alapvető nemzeti érdekét, a semlegességet.”

Az elmúlt 40 esztendő marxista történetírása mindent elkövetett annak érdekében, hogy történelmi tudatunkat kiforgassa és emlékeinket kilúgozza. Molnár Erik és iskolája a hamis tudat hamis engelsi ideológiájával igazolni kívánta, hogy szabadságért vívott függetlenségi harc történelmileg nem létezik, ez csak egy hamis jelszó, a Rákóczi-felkelés és a magyar szabadságharc is függetlenségi harcnak álcázott osztályharc volt, de a legelkeseredettebb és legvadabb harcot tettben és szóban 1956 emléke ellen folytatták.

Ferenc József még beérte 108 hazafi életével, közöttük 13 tábornok látványos kivégzésével, az 1956-os forradalom megtorlása már 18 éves gyerekeket küldött az akasztófára, és kíméletlenül szedte a barbár módon jeltelen sírba elföldelt áldozatait. A kivégzettek száma megközelítette az 500-at, és a 16 ezres számot meghaladta a megindított büntetőügyek száma.

A *Tollal és fegyverrel* jegyében sorozatosan jelentek meg a forradalmat meghamisító, a nemzeti felkelést grófok, bárók és egyéb hordalékok ellenforradalmává silányítók buzgó és díjazott írásai, hősöké váltak a sortűzet vezénylők, ártatlanokká a bűnösök és bűnösökké az áldozatok, és soha nem látott boszorkányüldözés poklává vált az ország.

Illyés Gyula 1956. november 2-án megjelent, betiltott és üldözött nagy ívű, valóban csak egy hosszú mondatból álló versének, az *Egy mondat a zsarnokságról*-nak befejező két versszakában így ír:

Mert ahol zsarnokság van,
minden hiába
a dal is, az ilyen hű,
akármilyen mű,
mert ott áll,
eleve sírodnál,
ő mondja meg, ki voltál,
porod is neki szolgál.

A zsarnokság ugyan ott állt az eleven síroknál, ő mondta meg évtizedeken át, hogy ki voltál, de a por már nem szolgált neki, mert a por életre kelt, a por erőt adott, a forradalmat nem lehetett meghamisítani, a megtorlás hamuja alatt izzott a parázs, és 1956 messzire sugárzó fényében megszületett a szabad, független Magyar Köztársaság.

Büszkén valljuk és vállaljuk, hogy a 10 éve kikiáltott független Magyar Köztársaság 1956 édes gyermeke, és a békés átmenettel megvalósult rendszerváltozás a forradalom egyenes következménye.

Most érkezett el az a lehetőség, hogy beteljesítsük 1956 eszméit, amikor megvalósult az egybeforrott nép csodája, tapintható volt a nemzeti egység, és amikor egy parlamenti fel szólalás szerint „1956 volt az a történelmi pillanat, a modern magyar történelemnek az a csillagos órája, amikor hazafiság és demokratizmus, amikor hagyományőrzés és egy modern jövő felé fordulás egységet alkotott”. Az önfeláldozás és a hősiesség visszakarta régi értékét, és vétekké vált a visszahúzódo közöny.

A szabadon választott Országgyűlés első törvényét az 1956. októberi forradalom és szabadságharc jelentősége megörökítésének szentelte, és a törvény preambuluma, bevezetője szerint: „Az újkori magyar történelem e dicső eseménye csak az 1848-49-es forradalomhoz és a szabadságharchoz mérhető. 1956 őszének magyar forradalma megalapozta a reményt, hogy létrehozható a demokratikus társadalmi rend, és hogy a haza függetlenségéért semmilyen áldozat nem hiábavaló. A forradalmat követő megtorlás visszahelyezte ugyan a régi hatalmat, de nem volt képes kiirtani a nép lelkéből 1956 szellemét.”

Ne engedjük elveszni 1956 szellemét, ne engedjük elveszni a mártírok örökségét, az önszerveződés erejébe, az erkölcsi tisztaságba és a társadalmi igazságosságba vetett hitet. Ugyanakkor a felelősség jegyében vegyük tudomásul és érezzük át, hogy a rendszerváltozás befejezetlen és sok még a tennivalónk az igazi sajtószabadságért, a médiában a demokrácia tisztességes működéséért és a közjó gazdasági feltételeinek megteremtéséért. A feladatokat azonban csak az erők összefogásával, a pártcivakodások meghaladásával, egymásra figyelemmel, a társadalom odaadó szolgálatával, a jövőbe vetett erős hittel tudjuk teljesíteni, és csak akkor nézhetünk szembe a múlttal és vállalhatjuk azok emlékét, akik ezekért a célokért a legdrágábbat, az életüket áldozták.

A barikádoknak mindig két oldaluk van. 1956-ban is kettő volt, és mindenki eldöntötte, hogy a barikád melyik oldalát választja. Megbocsátóan nem moshatjuk össze ma sem a barikád két oldalát, nem moshatjuk össze a hóhért és az áldozatot, mert aki elfelejti a múltat, az nem érti a jelent, és elveszti a jövőt.

Befejezésül Márai Sándornak 1956 karácsonyára írt *Mennyből az angyal* című, szívhez szóló versének befejező sorait szeretném idézni:

Angyal vidd meg a hírt az égből,
Mindig új élet lesz a vérből.
Találkoztak ők már néhányszor
A gyermek, a számár, a pásztor.
Az alomban, a jászol mellett,
Ha az élet elevent ellett.
A csodát most is ők vigyázzák,
Leheletükkel állnak strázsát,
Mert Csillag ég, hasad a hajnal,
Mondd meg nekik,
Mennyből az angyal.

Elhangzott Farnoson, 1999. október 30-án.

Elmondta dr. Isépy Tamás, Fidesz-MPP frakcióvezető-helyettes